

Марина Тришуня

ЕГОЇСТ

Серія «Dèjà vu»

D è j á v u

Серія заснована в 2006 році

Марина Тримич

ЕГОЇСТ

Роман

Київ
Дуліби, 2006

«Так, я егоїст! Егоїст я! То й що з того? Так, я маю свої принципи і не хочу ними поступатися! І нехай ці принципи не відповідають середньому статистичному стандарту — це мене не обходить. Це мої принципи, і крапка.

Так, я егоїст! Але невже в світі не існує більшої людської вади, ніж егоїзм? Невже краще бути улесливим блюдолизом з підібганим хвостом? Невже краще бути генетично невиліковним рабом?

Так, я на дух не переношу примітивності й непрофесіоналізму! Тому моя категоричність і нетерпимість виправдані. Я максималіст. То й що? Мені тепер — повіситися?

Так, я сноб! Так, п'ята частина моєї квартири віддана гардеробній! То й що? Невже краще ходити у заяложеному костюмі та несвіжій сорочці? Так, у моїй гардеробній навіть шкарпетки мають свою полицку, і там вони бездоганно складені. Авжеж, я так себе люблю, що навіть їх прасую! Що тут смішного? Так, кількість моїх краваток перевищує уявні середньостатистичні норми. То й що? Чому я повинен рівнятися на середньостатистичні норми? Чому? Що з того, що я хочу бути бездоганим навіть у цьому? Невже це такий гріх?

Так, я не терплю дитячого вереску. Так, я не хочу дітей, тим паче від Аліси! Не хочу на ній одружуватися! Хай іде! Мені її сексуальні послуги надто дорого обходяться! І справа не в грошах. А в тому, що, бачте, я сплю з нею лише тоді, коли мені хочеться, а не коли їй закортіло! Чому я повинен з нею спати, коли в мене немає до цього ніякого бажання? Чому? Чому я повинен себе ламати? Так, визнаю: у ліжку для мене головне — щоб добре було мені. Я не альфонс, щоб задовольняти забаганки своєї партнерші!

Так, я знову збираюся купити машину. Нову модель. Що в цьому поганого? Я заробив — я маю право! Я люблю машини. Можу я в житті щось любити чи ні? Хороша машина, як пес: вона ніколи тебе не зрадить. До того ж, вона жіночої статі. До того ж, ніколи не п'ятає, а спокійно спілкується з тобою через комп'ютер. Але набагато розумніше створіння, ніж жінка. Тому я не продаю старих машин, а зберігаю їх. Саме зберігаю, а не колекціоную. Час од часу мені хочеться поспілкуватися з тією чи іншою своєю машиною — і тоді я іду в гараж і сідаю за кермо. Я не зраджую своїх старих машин. Я не розумію: що в цьому поганого?

Такий самий сентимент я маю до годинників. Чому, купуючи новий годинник, я повинен старий продати лише тому, що він застарів? А якщо мені його подарувала мама? А якщо я його купив на свою першу зарплату? А якщо цей золотий годинник — пам'ять про мій східний вояж? А якщо кожен годинник — це пам'ять? Невже пам'ять можна продавати?»

Давно Георгій так не нервував. Роздратовано тарабанив пальцями по керму машини. «Я запізнююся!.. Ганьба! Через сварку з Алісою я виїхав з дому пізніше, і ось результат: затяжний затор. Машинне стадо. Перша передача — нейтральна — гальмо. Перша — нейтральна — гальмо. Рух для рабів, які безпечно почувають себе лише у стаді».

Він включив лівий поворот і різко вирулив з крайнього лівого ряду на зустрічну смугу. На нього дикими очима дивилися водії із машинного стада,

знаючи, що попереду стоїть «свистунець», проте, побачивши (хто із заздрістю, а хто й з осудом) номери його спортивної машини, відразу ж переставали цікавитися нахабою. А Георгій, набравши «вісімдесятку», наближався до регулювальника. Той здаля вдивлявся в номери. Побачивши їх, він зробив вигляд, що не бачить порушника. Це такий сучасний звичай, така гра між власником «крутих номерів» і міліціонером. Коли другому «не положено» зупиняти «крутого» порушника, він того просто «не бачить», просто робить вигляд, що того взагалі не існує.

На відміну від усіх водіїв, Георгій, як людина порядку, не відчував неприязні до «даїшників». Він любив порядок у всьому і тому підтримував тих, хто, за службовими обов'язками, мав за ним слідкувати. Якщо встановлені правила дорожнього руху, треба їх виконувати. Він ніколи не порушував їх. Лише в екстрених випадках.

Сьогодні був саме такий випадок. Він запізнювався на свою адвокатську фірму «Липинський і К». А шеф фірми має приходити на роботу мінімум за півгодини до приходу першого співробітника, тобто Ірини Марківни. А йому треба було з'являтися на своє робоче місце ще раніше звичайного шефа звичайної фірми, оскільки ось уже п'ять років він поєднував свій бізнес з політичною кар'єрою. А тепер, після нових виборів, треба тяжко працювати, щоб відновити фінансову стабільність, яка похитнулася після виборів.

Георгій вибився з графіка. Од самого ранку. Це загрожувало всім його подальшим планам на день. Стояв біля світлофора і дивився у свій електронний щоденник. Нічого катастрофічного не сталося. Можна й скоротити робочу нараду в офісі. Однак не це основне. Основне — його збито з ритму. З нормального, ділового ритму.

Як він і передбачав, Ірина Марківна була вже на своєму місці.

Ірина Марківна — його референт. Скільки разів над ним сміявся Діма Білоцерківський: «Коли вже ти позбудешся свого антикварного ридикюля? Візьми собі молоду довгоногу кобіту!» Георгій йому на те відповів: «Ти знаєш, чому ми з тобою робимо один і той самий бізнес, але при цьому ти — обплетений кредиторами як павутинням, а в мене — процвітання? Тому що в тебе в офісі — довгоногі повії, а в мене — професіонали!» Тож він свого Антикварного Ридикюля не проміняє ні на кого! Вона, Ірина Марківна, була бездоганна на своєму місці. Вона розуміла його з напівслова, з напівпогляду. Ірина Марківна була ідеальним організатором або, як модно тепер казати, логістиком. Вона була також прекрасним психологом — людей бачила наскрізь. І все це мала від Бога. З цим народилася. Щоправда, була у неї одна вада: Ірина Марківна і його, тобто свого шефа, бачила наскрізь.

Ось і зараз: вона пронизала його рентгенівським поглядом і все зрозуміла.

— Доброго ранку, Георгію Андрійовичу! — Ірина Марківна вимовляла його ім'я, злегка картавлячи. — Зробити чай із м'яти? — запропонувала.

Він кивнув. «Все бачить Антикварний Ридикюль! Замість щоденної кави — заспокійлива травка».

— На коли збирати нараду? — пильно подивилася на шефа Ірина Марківна.

Він мовчки скривився і махнув рукою, що мало означати: «Вирішуйте самі!» Вона кивнула:

— Думаю, за півгодини ви будете в нормі.

Георгій зайшов до кабінету, сів у своє крісло, поклав ноги на стіл, попередньо знявши взуття і включивши комп'ютер, став проглядати найгарячіші новини з інтернет-видання.

До кабінету безшумно зайшла Ірина Марківна, поставила біля шефа горнятко з чаєм, поклала свіжі газети і так само безшумно вийшла.

Через півгодини за довгий скляний стіл, що стояв перпендикулярно до його, директорського, робочого столу, почав збиратися керівний склад фірми — завідувачі відділів.

Першою зайшла, як завжди, Таміла Сергіївна — у строгому діловому костюмі, строгих окулярах, із строгою зачіскою. Так і має виглядати профі. Адвокат-профі в економічних справах. Податки, аудит, банкрутство тощо — вона з цим справлялася завиграшки. Фірмі вона приносила добрий прибуток. Коли п'ять років тому Георгій вирішив балотуватися в парламент, він зробив саме її формальним шефом фірми, оформивши себе «почесним президентом». І добре зробив. Його фірма і далі процвітала.

А от рік тому він мало не втратив її. Виявляється, вона з університету (а вони вчилися разом) любить його! Одного чудового дня Таміла закатала йому істерику (чого він від неї ніколи не чекав) і стала по-бабськи його шантажувати: або заміж, або вона піде з фірми! Він був шокований. «Хочете — ідіть, Таміло Сергіївно! Вас тут ніхто не тримає!» Вона згарячу написала заяву про звільнення і кинула Георгію, а той передав на оформлення Ірині Марківні. Антикварний Ридикюль, старий мудрий Ридикюль, поклала Тамілину заяву назад йому на стіл і сказала:

— Георгію Андрійовичу! Послухайте биту життям жінку. Напишіть на заяві — підвищити зарплату вдвічі!

Він був шокований. Але послухався. І не пожалкував. Через день Таміла прийшла до нього «з повинною» і, червоніючи, вибачилася. Вона продовжувала працювати на благо фірми. Так само бездоганно. По життю вона була занудою, однак у професійній діяльності це був її козир. На судових процесах своєю занудністю вона змушувала будь-якого суддю здатися на її умови, аби тільки вона відчепилася зі своїми добре обґрунтованими доказами. «Калькулятор» — це була її кликуха в університеті, так вона перемандрувала і до його фірми.

До кабінету ввійшли майже одночасно Олексій Олексійович і Ганна Миколаївна — два антиподи. Обидвоє спеціалізувалися на кримінальних справах. Тільки Ганна Миколаївна мала «чисті руки» і «чисту совість», а в Олексія Олексійовича «руки були по лікті в крові». Так жартували у фірмі. Взагалі, у них у фірмі любили чорний гумор. Ганна Миколаївна — професор юридичного факультету, а за сумісництвом — адвокат-практик. Щоправда, фірмі зиску від неї не було ніякого. Річ у тім, що вона бралася лише за ті

справи, в яких свято вірила у невинність підсудного. А справжні невинні рідко мають великі гроші, щоб платити доволі високі гонорари адвокатам. Вона ж працювала не заради грошей, а заради ідеї справедливості. Ганна Миколаївна вважала, що її головне покликання в житті — захищати безневинних жертв свавілля. І вона влаштовувала на кожному судовому засіданні шоу, маючи неабиякий ораторський хист. Саме за останнє Георгій тримав її у себе. Вона була совістю фірми і створювала їй позитивний імідж. А це не купиш ні за які гроші. Їй вірили. А це вже щось. Крім того, Георгій любив час од часу пофілософствувати з нею або подискутувати на тему теорії права. Вона мала переконливо величну поставу і переконливо великий шиньйон на голові, яку вона «несла» на абсолютно рівній спині. Її прізвисько в юридичних колах — Феміда у Шиньйоні.

До фірми, звичайно, зверталися не лише безневинні жертви, а й справжні злочинці. Вони так само, як і не злочинці, мають право мати адвоката. І їх теж треба захищати. От Олексія Олексійовича й тримали у фірмі саме для таких клієнтів. Кажуть, що професія відкладає відбиток на людину: психіатр трохи божевільний, етнограф володіє магією, лікар панічно боїться мікробів. Олексій Олексійович зовні був подібний до маніяка-убивці. Його немигаючий погляд з-під білих вій міг вивести з рівноваги будь-кого. Однак він приносив добрий прибуток фірмі. У професійних колах його знали як Льошу-маніяка.

А ось і Вовік — спеціаліст з брудної білизни. Розлучення, поділи майна, спадщини — це була його стихія. Він міг висудити у будь-кого будь-що. І хоч гонорари в нього були не такі високі, як у Калькулятора чи Льоши-маніяка, однак стабільні і регулярні. Це також надійно підтримувало фірму. Вовік, як завжди, був розхристаний, комір м'ятої сорочки незастібнутий, штани пом'яті, окуляри замацькані пальцями, а щедрі кучері на голові давно не миті, і нігті на руках безжально погризені. Однак Георгій пробачав йому все. За професіоналізм.

Останньою безшумно увійшла Ірина Марківна з папкою документів.

Нарада пройшла нормально. Вклалися в мінімальний час. Це йому трохи піднесло дух. Вагонетка з вугіллям котиться по вузькоколіїці за інерцією. І це радує. Щоправда, треба мабуть заглибитися у справу, яку веде Таміла Сергіївна, наскільки це дозволяє професійна етика, звичайно. Щось його насторожує в цій справі Антипова, щось маленьке і майже непомітне, однак щось таке, що дає підстави запалити маленький червоний мигаючий ліхтарик небезпеки у його мозку. Та й справа про згвалтування, яку веде Льоша-маніяк, доволі небезпечна. Гвалтівник — син високого посадовця, а жертва — безневинна сирота. За справою стежить обурена громадськість, а головне, Феміда у Шиньйоні — Ганна Миколаївна. Колеги розмовляють між собою крізь зуби. А це поганий знак. Проте зараз нема часу вникати в справи, адже зараз постає реальніша загроза — ось уже вдруге за день збитися з ритму. Іншим разом...

«Катастрофічно не вистачає часу! Можливо, запланувати завтра зустріч з Тамілою на пів на восьму і з Льошкою-маніяком на восьму? Сподіваюся,

завтра мені вже не буде з ким сваритися вдома, тож я вчасно опинюся на роботі. Аліси вже не буде...»

Ага, болюча тема. Він узяв трубку і набрав свій домашній номер.

— Ніно Іванівно! Як справи? Що на сьогодні готуєте? Тільки в пароварці, будь ласка! Аліса удома? Так? Що робить? Дивиться телевизор? Шарман! Ніно Іванівно, слухайте мене уважно: підіть на базар і принесіть побільше картонних коробок, нехай Аліса збирає туди свої манатки, на таксі у неї гроші є. І на все решту. Кредитну картку нехай лишить собі. Що ви кажете? Вам незручно? Якщо хочете у мене працювати, робіть, як я кажу!

«Це егоїстично? Не по-джентльменськи? А я думаю, що навпаки. Саме так роблять джентльмени, коли хочуть позбутися нестерпної леді. Без скандалів і сліз. Без з'ясування стосунків — хто кому що винен. Все дуже просто. А може, я й справді ненормальний? Я не відчуваю ніякого жалю з приводу розриву з Алісою. Невже так має бути? Адже ми прожили якийсь час разом. Теоретично мали б бути хоч якісь сентименти! А практично сентиментів немає. Лише полегкість, або, як писали у минулому столітті, «полегкість». У фонетичному принципі написання слів є певний сенс, — так говорила його мама, викладач історичної граматики. І справді, слово «полегкість» звучить набагато «легшим» і «невагомим», аніж «полегкість».

Він під'їжджав до будови з куполом на Грушевського. Його спортивна машина виглядала дещо несерйозно серед масивних мерседесів нових депутатів.

«Ну от. Хіба я неправий? Невже мені не конче потрібна нова машина? Я відчуваю фізичний дискомфорт, паркуючи свою спортивну машину біля поважної установи. Адже відомо, що ти — те, на чому ти їдиш. Машина — це твоя візитна картка. Після того, як я втратив свою «Бойову машину водія», довелося пересісти на цю дуже стильну дівчинку. Моя спортивна машина — це стан моєї душі, тобто дещо інтимне. Навіщо вивертати свою душу? Адже я ретельно приховую її за маскою. Саме тому мені потрібна ще одна — тепер уже представницька — машина. Може, придбати викличну «Мазераті»? Цікаво, як повилазять банькуваті фари у «Мерседесів» під Верховною Радою, коли біля них нахабно запаркується лялечка, на носіку якої блищатиме майже український державний герб. Треба над цим поміркувати. Треба... Навіщо було Алісі заводити скандал через моє рішення купити нову машину? Адже вона прекрасно знає, що істерика не піде їй на користь. От і позбулася достроково права жити зі мною. А могла б іще протриматися місяць — другий. Такої лафи, як у мене, їй навряд де знайти. Тепер хай на себе нарікає! Щось я сьогодні надто агресивний. Треба припиняти. Це не мій стиль».

Мобільник заспівав лезгінку. Він подивився на номер. «Аліса, — визначив він по номеру. — Дзвонить з дому. Невже так важко зрозуміти, що це кінець?» Він відключив телефон, запаркував машину і попрямував на засідання фракції.

Ідучи коридором, зустрів Плюща. Це хороша прикмета. Зустріч один на один з Плющем приносила йому удачу.

— Доброго ранку, Іване Степановичу! — привітався він і протягнув руку.

— Здрастуй, Жорику! — дружньо потиснув йому руку екс-спікер.

Георгій тільки йому дозволяв називати себе Жориком. Тільки з його вуст це звучало не вульгарно. Вони з Іваном Степановичем явно симпатизували один одному. Плющ — це класик української політики. А таких в Україні два — три. А екс-спікеру Георгій імпував, очевидно, своїм аналітичним мисленням, тверезим баченням реалій і професійним юридичним гартом, чого так часто бракувало парламентському стаду.

— Слухай, Жорику, я давно хочу тебе спитати, де ти купуєш свої галстуки? — чи то жартома чи то всерйоз спитав Плющ.

«Жартує?» — розмірковував Георгій. Плющ був не таким простим, як здавався на перший погляд.

— У Парижі, — посміхнувся Георгій, — а що? Подобається? Хочете — подарую?

Георгію дуже захотілося в цю ж мить подарувати йому краватку, яку купив за суму, що далеко перевищує середньо-статистичну. Йому здавалося, що це принесло б йому удачу. Однак екс-спікер розсміявся:

— Та мене ж у ній засміють!

Георгій і собі засміявся й пішов далі. По ходу він з підозрою роздивлявся свою краватку від «Пако Рабана». Криваво червоні колечка-бублички, покриті срібними блискітками, на ніжно-голубому фоні. Так, звичайно, вона не стандартна і навіть дещо виклична, але, здається, цілком пристойна.

Георгій побіг, щоб не запізнитися на засідання фракції, і по дорозі зіштовхнувся з Османом Османовим, за паспортом Осман-огли.

— Селям-алейкум, Осман-ага, — на східний манер привітався Георгій.

— Здоровеньки були! — той «відплатив» йому тим же жартом.

Незважаючи на зовнішню «бейську» огрядність, Осман-огли мав маленьку, по-дитячому м'яку ручку. Через неї завжди передавалася потужна енергетика. Саме тому Липинський завжди намагався притримувати її на мить довше.

Османов перевальцем пішов до зали, де засідала його фракція. Георгій дивився йому вслід. Дивний він чоловік. Його називають «монстром» української політики. Осман Османов, або по паспорту Осман-огли, — це втілення східного мистецтва вирішувати справи — негласливо і мудро. Зовні він здавався дуже неповоротким, однак це було оманливе відчуття: варто було йому, спадковому кочівнику, «опинитися на коні», тобто зайнятися справою, в якій був кровно зацікавлений, як у ньому з'являлася блискавичність рішень, влучність ударів по супротивнику і несподіваність комбінацій.

— Привіт, Джордже, — вивів його із заціпеніння Діма Білоцерківський, його колишній однокурсник. З ним Георгій не любив ручкатися: не тому, що той був по життю панським холуєм і бездоганно володів методикою гешефту,

—це його вибір, і він має на нього право, а тому що через рукопотиснення Білоцерківський вампірив.

— Здоров! — привітався Георгій і рвонув до зали засідання своєї фракції.

У дверях він зіштовхнувся з Ільчишиним. Від того пахло новим французьким ароматом, якого Георгій ще не встиг придбати.

— Що там? — спитав Липинський, указавши порухом голови на двері, за якими відбувалося засідання фракції.

— Дерибан! — засміявся той у відповідь. Георгій посміхнувся: любив він цього хлопця.

Липинський зайшов у зал засідань і вдихнув запах дерибана. Сьогодні ділили комітети. Запах дерибана ні з чим не можна сплутати: запах кількох десятків зіпрілих чоловічих тіл, що виривався з парника їхніх темних костюмів: одні депутати пітніли, намагаючись увірвати найласіший шмат, інші пітніли від усвідомлення того, що в цій дельожці їм нічого не дістанеться.

Георгій не любив пітніти. Тож сів у куточку і почав спостерігати за всім, що відбувалося. Мажоритарники ополчилися проти «списочників». І хоча сам він цього разу пройшов за списком, прекрасно розумів обурення мажоритарників і навіть щиро співчував їм. Поки тиловики-списочники відсиджувалися в теплих офісах, лиш час од часу демонстративно приєднуючись до ескорту мандруючого лідера і розігруючи театральний спектакль борців-страдників, мажоритарники-фронтвики вкалували з п'ятої ранку до першої ночі — голодні, холодні, на грані нервового виснаження, в старих поламаних машинах (щоб виборець не подумав, що їхній кандидат надто великий пан), невиспані, немиті, обпльовані своїми опонентами, шантажовані... Поки вони, харкаючи кров'ю, боролися за кожного виборця, за кожен відсоток для блоку, тиловики в білих сорочечках і випрасуваних штанцях крутилися біля лідера, на телебаченні, створюючи видимість своєї незамінності і значущості. І ось тепер дерибан відбувається явно не на користь «фронтників». Георгій із задоволенням підтримав би їх, бо й сам на минулих виборах побував у їхній шкірі, однак боявся, що ті сприймуть його підтримку як знуцання. Адже для них він був «тиловиком». Ці вибори насправду для нього пройшли значно спокійніше за попередні. Георгій на цих виборах прорахував, що йому місце в списку обійдеться значно дешевше, ніж виборча кампанія в окрузі. І справа не в грошах, бо саме по його гаманцю ці вибори добряче вдарили, а дешевше для нервових клітин, тобто для здоров'я. Адже життя в нього одне. І воно безцінне.

Георгій з цікавістю спостерігав як Семенець, цей депутат з іміджем витонченого інтелігента, став у позу і заявив, що якщо йому не віддадуть комітет, то він вийде з фракції. «Ой як страшно! Невже після його виходу фракція не зможе жити? Бона без нього прекрасно проживе. А от йому без неї буде важче. Політик-одинак не має ніяких перспектив у політичній кар'єрі. Узяти, скажімо, мене. Хоча формально я належу до партії, до фракції, але фактично не можу привчити себе до стадності. Це суперечить моїй

природі. Тож на верхівці ієрархії ніколи не зможу опинитися. Та й не треба. Хіба в цьому щастя? Звичайно, не в цьому. А в чому ж тоді? Краще про це не думати, аби життя знову не видавалося безглуздом».

Георгій не міг спокійно дивитися на те, що відбувалося у фракції, тож вийшов із зали «на перекур». Ні, він не курил. Він дбав про своє здоров'я. Він вийшов провітритися у коридор. До нього підлетіли з камерами і диктофонами журналісти. Георгій відмахнувся — не тепер. Він любить журналістів, але ж не до такої міри, щоб «виносити сміття з хати»!

Дещо розчаровані журналісти залишилися очікувати нової жертви, яка вискочить із залу засідання фракції. Нею виявився той самий Семенець, який, очевидно, зопалу прийняв рішення зробитися смертельно ображеним і розірвати стосунки з політичною силою, яка по-батьківськи ввела його за списком до парламенту.

Журналісти оточили його зусібіч, і той імпровізом почав давати імпульсивне інтерв'ю, звинувачуючи всіх підряд у всіх гріхах. Узагалі, чесно кажучи, він не робив чогось екстраординарного. Він поведився як звичайний українець. Звинувачування всіх у всьому — це народна забава українців, і той, хто цього не розуміє, не відчує родзинки політичної ситуації в Україні.

Георгій не чув, що говорив Семенець, однак з мін журналістів і жестикуляції інтерв'юера зрозумів, що той добряче «поливає» своїх колишніх однофракційників. Ідіот. Хоч би поглянув, кому дає інтерв'ю. Саме тому каналу, журналісти якого навіть уявлення не мають, що в світі існує така штука, як журналістська етика. Сьогодні ж у новинах вони висміють фракцію, а його самого виставлять дурником.

Георгій замислився.

Поділ керівних посад і комітетів відбувається в будь-якому парламенті в будь-якій державі, де — емоційніше, де спокійніше — однак усюди це є. Завжди. І це нікому не видається ненормальним, а навпаки, цілком закономірним, оскільки це і є демократія. І лише в нашій країні цей процес викликає нездоровий інтерес громадськості, позаяк Банкова і по-собачому віддані їй мас-хМедіа представляють роботу в парламенті як вертеп, а депутатів — як дурників. Протиборство «Банкової» і «Грушевського» старе як Конституція. «Банкова» панічно боїться «Грушевського», бо відчуває комплекс неповноцінності перед нею. «Грушевського» по суті — сильніша від «Банкової», оскільки назагал репрезентує кращі уми та ініціативу народу і регулярно, щочотири роки оновлює свою кров. Незважаючи на це, «Грушевського» часто програє в нерівній боротьбі з масивним одряхліло-зашкарублим і набагато численнішим і дисциплінованішим апаратом «Банкової».

Він стояв біля вікна і дивився на потік машин, що рухався по вулиці Грушевського. До нього підійшов Борис Загородній — його однокурсник по університету і водночас представник сусідньої фракції. Він також вийшов на «перекур». На відміну від Георгія, курил по-справжньому. У його пропрезидентській фракції відбувався такий самий дерибан, як і в їхній, опозиційній, хоча можливо, не так стихійно, оскільки в пропрезидентській

фракції народ не надто привчений до демократії, а більше вимуштруваний в кращих традиціях постсовкової чиновницької солідарності.

— Як у вас? — спитав Борис.

— Та так, як завжди, — ухилився від прямої відповіді Георгій. Слово «бардак» крутилося у нього на язиці і мало не вилетіло з вуст.

— Бардак? — вишкірився Борис, показавши зуби, а потім, схаменувшись, сховав їх під губи. Він не любив шкіритися.

Георгій промовчав. Борис затягнувся.

— А у вас спільне засідання комітету комсомолу і парткому? — парирував удар Георгій.

Той засміявся:

— В точку. Пам'ятаєш, як в університеті?.. Вони почали сміятися, згадавши молодість.

— Комітет дадуть? — вже веселіше спитав Георгій Бориса, хоча й без того знав відповідь.

— А куди ж вони подінуться, — засміявся той знову, не показуючи своїх зубів. — Проголосуєш? — пожартував він.

Георгій хотів був сказати: «Як фракція — так і я!» Але не сказав. Усе і так було ясно. Вони розуміли один одного з півслова. Колись в університеті вони трохи товаришували, трохи конкурували, разом працювали на комсомольській роботі, разом їздили в будзагони.

— Підеш у заступники, коли мене оберуть? — запропонував Борис, абсолютно переконаний, що так воно і буде. — Мені потрібні аси. Такі, як ти. Бо мені норовлять підсунути свиню у вигляді заслужених артистів.

Георгій знизав плечима. «До Бориса? В заступники? Яка честь! Я був би не гіршим головою комітету. Однак хто запропонує мою кандидатуру?»

— Знаю, ти був би не гіршим від мене головою комітету, — неначе читав його думки Борис. — Але ж тебе не виберуть. Твої ж і не виберуть. Що правда, то правда.

— Неправильну ти собі партію обрав, Джордже! Був би з нами, ми б твою світлу голову оцінили по заслугах.

— Тільки не треба, старий. Ти ж знаєш, мені неприємно про це говорити.

— Знаю, знаю! — зітхнув. — Якщо чесно, я тобі навіть трохи заздрю. Ти один із небагатьох політиків, чиї ворота ще не вимазали дьогтем і не написали на них «хвойда!»

— Я не один.

— Ну, ще пару чоловік — Серьожка Соболев, Ігорьок Ільчишин і... Він знову засміявся, приховуючи свої зуби.

Називається — похвалив! Яка Георгієві користь від політичної цноти? Як не дивно, а Георгій, у свою чергу, трохи заздри спритності і конформізму Бориса, який був набагато мобільнішим у політиці й бізнесі, незважаючи на зовнішню огрядність.

Борис у своєму житті не керувався, як він, Георгій, принципами, а тільки своїм політичним нюхом. І це йому значно полегшувало життя. А оскільки в

парламентсько-президентській республіці з ознаками постсовкової авторитарності найвигідніше містечко — це представник пропрезидентської фракції у парламенті, то він завжди там був на видному місці.

Хоча що діялося в його душі, не знав навіть Георгій. Якось після гучного політичного скандалу Борис забіг до Георгія в кабінет і, розмахуючи руками, почав репетувати: «Ганьба! Що за президента ми маємо? З нас увесь світ сміється! Мало того, що невізний! Мало того, що інтелектуальна убогість! Мало того, що маріонетка! Хоч би навчився слухати професіоналів! І не ляпати дурниць у прямому ефірі! І такого президента я повинен захищати?» Виливши всю свою агресію в Георгієвому кабінеті, Борис побіг на телебачення, щоб у прямому ефірі захищати «такого» президента.

Натомість Георгій ніколи не поливав брудом президента. Президента, який би він не був, треба поважати, інакше взагалі немає ніякого сенсу в державі. Однак на задніх лапках на червоному килимку Георгій також ніколи не стояв. А результат такий: Борис у фаворі, а він — ні. Борису набагато легше жилося під теплим крильцем влади. Тож і в його юридичній фірмі справи йшли значно краще, аніж у

Георгієвій. Єдине, чим міг похвалитися Георгій, так це бездоганною репутацією.

Георгію розмова про поділ комітетів була неприємною, вона зачіпала його самолюбство. Тому він зробив вигляд, що згадав про якусь термінову справу, вийняв з кишені мобільника і включив його. Проте набрати номер йому не вдалося. Телефон заспівав лезгінку. Георгій подивився на номер. Знову Аліса. Зі свого мобільника. І він знову вимкнув телефон і намірився піти до зали, де засідала його фракція. Однак Борис його смикнув за рукав. «Стара студентська звичка смикати за рукав», — роздратовано подумав Георгій і обернувся до товариша. Той стояв без здобутої в довгих сеансах аутотренінгу маски лагідної зухвалості, яка йому так допомагала ладити і з начальством, і з підлеглими. Цієї миті Борис виглядав колишнім закомплексованим від власної повноти і непривабливим хлопцем — Пупсом — так називали його за спиною однокурсники.

Борис м'явся, неначе вагаючись казати йому щось чи ні.

— Може зустрінємось якось... — невпевнено спитав він.

— Давай! — швидко погодився Георгій, аби тільки той відчепився.

... У залі засідання фракції емоції не вгамовувалися.

До Георгія підсів Кащук. Він також удруге пройшов до парламенту. На початку минулого скликання в них зав'язувалося щось на зразок дружби, проте несподівано ниточка увірвалася. Кащук був із тих сільських хлопців, які од самих низів самі, тільки дякуючи власній голові та вродженій сільській кмітливості, видерлися на верхівку піраміди суспільної ієрархії. Якщо поглянути на українських політиків, то левову частку серед них становлять саме вони — колишні сільські хлопці. Половина з них — так і залишилася простими сільськими хлопцями, у яких поєднується дивним чином сентиментальна співучість і селянський прагматизм, а друга частина — «запаніла», виправдовуючи мудру народну приказку — «бійся не того пана,

що з пана, а бійся того пана, що з Івана». Георгій колись і відійшов від Кашука з цієї причини. Георгій—«пан з пана»— не долюблював «пана з Івана» Кашука за його зневагу до «чорної» депутатської роботи: він завжди крутився на виду: перед телекамерами, на прийомах, створюючи ілюзію своєї значущості, не представляючи насправді нічого путнього і конкретного. Та Бог з ним. Адже життя продовжувалося. Належність до однієї фракції, до однієї партії змушує до корпоративної солідарності.

Кашук сів біля Георгія і почав розповідати про свій новий костюм. Георгію було нецікаво слухати про нові віяння чоловічої моди в інтерпретації Кашука. Однак це було краще, аніж думати про комітет, який по праву мав би належати йому, але ніколи йому не припаде.

Георгій поглядом сноба зміряв Кашука знизу вгору. Та-ак. Не засвоїв Іванко його, старого сноба, уроків хорошого смаку. Напевно, це даремна справа вчити одягатися людину, в якій генетично закладений несмак. Кашук навчився заробляти великі гроші на своєму сякому-такому бізнесі, навчився без остраху відкривати двері дорогих магазинів, однак так і не навчився основних правил джентльмена. Сказати б Іванкові все у вічі.- Але ж він смертельно образиться. Треба б йому популярне пояснити: «Знаєш, Іванку, джентльмена видно по взуттю. Погане взуття видає людину за кілометр. Ніколи не жалій грошей на взуття і на догляд за ним! Тепер шкарпетки. Невже вони так дорого коштують, що ти економиш на них? Думаєш, їх ніхто не бачить? їх бачать. їх бачу не тільки я, їх бачить офіціант у ресторані, їх бачить журналіст. Подивившись на шкарпетки, вони бачать твою нижню білизну, на якій ти також економиш. Я вгадав? Твій дорогий костюм — це для людей. А твоя нижня білизна — це для тебе особисто. Це твоя

внутрішня суть. Перш ніж думати про дорогий костюм, подумай про білизну. Перш ніж думати про те, що ти значиш для людей, які оточують тебе, навчися поважати себе. Зроби перший крок до цього — поміняй білизну. А сорочка з краваткою і костюмом справді куплені в якісному магазині. Однак вони представляють стандарт. А головне для джентльмена — стиль. Цей стандарт дорогих магазинів не може зробити людину стильною. А людина без стилю ... словом, не може вона називатися джентльменом. У Верховній Раді доволі багатих людей. А от стильних — немає. За винятком, ну, Серьожки Терьохіна, ну Ігоря Ільчишина і, звичайно, мене... Господи, що в тебе за годинник? Навіщо тобі цей дорогий «котел» з кількома циферблатами і секундоміром?..»

— Ну, як тобі? — перебив його роздуми Кашук.

«Що тобі сказати, Іванку? Гірку правду чи солодку брехню?»

— Нормально... — сказав багатозначно Георгій і поспішив поміняти тему:

— Іване, твоя остання стаття у «Дзеркалі тижня» — дуже потужна. Ти став класним макроекономістом.

Георгій знав, що цей комплімент сподобається Кашуку. Він мав слабкість до компліментів. Причому чим незаслу-женішим він був, тим більше задоволення він від нього отримував. От і зараз Георгій вже вкотре

скривив душею. Був у Кашука такий прищуватий помічник — Костик Нерідний. Прізвище повністю відповідало його суті: нікому він був не потрібен. Кашук розгледів за прищами і сколіозним худорлявим тільцем справді аналітичний гострий розум. Він пригрів безрідного Нерідного, дав йому зарплату, і той на знак удячності пече для нього економічні статті, до речі, досить професійні. Від Георгієвого компліменту Кашук почервонів із задоволення. Він дуже любив лестощі. Це була його слабкість. Він став активно переказувати зміст статті Георгію. «Ну й нехай. Аби тільки не про чоловічу моду і не про комітет», — подумав він.

Наближалася обідня пора. Можна потихеньку йти геть.

Щось йому муляло. Він подивився у свій електронний щоденник. Так і є! Годину тому йому повинні були передзвонити з Фонду Фальберга. А телефон був відключений! Усе через Алісу! Тепер у фонді віддадуть проект, якого він так добивався останні півроку, комусь іншому. І все через ту дурепу! Чому Бог створив жінок такими недотепами?! Георгій знову включив телефон.

Він ішов парком у напрямку до свого будинку. Жив він неподалік. Обідньої пори, коли був час, він здійснював коротку прогулянку старим київським парком аби полікувати нерви, очі, вуха, носа і душу. Він дуже любив роздивлятися тих щасливчиків, які мають можливість серед спекотного дня сидіти собі тут, у божественному холодочку на лавочці і, в свою чергу, роздивлятися його — високого стрункого брюнета, що легкою ходою прямує собі кудись не поспішаючи, в елегантному костюмі, з екстравагантною краваткою і в новеньких черевиках. «Куди, — думають собі поважні дами з собачками і молоді няньки з дітками, — куди іде цей молодий чоловік, якого, можливо, вони вже десь бачили, може, навіть по телевізору? Цікаво, а хто на нього чекає удома?»

«Хто на мене чекає? Ніхто на мене не чекає! Я й не хочу, щоб на мене хтось чекав. Я вовк-одинак. Вовк-самітник. Мене чекає удома мій обід у пароварці, який приготувала мила жіночка Ніна Іванівна». Взагалі Георгій любив собі готувати сам. І прибирав у своїй квартирі також сам. Він сам ходив на базар, купував продукти. Якщо не встигав — ішов у ресторан на бізнес-ланч. Але двічі на тиждень приходила до нього Ніна Іванівна, щоб приготування їжі й прибирання у квартирі не перетворювалося для Георгія на обтяжливу рутину. Рутини він не любив.

Пікнув телефон: прийшло повідомлення. «Твоє життя закінчиться тим, що ти залишишся один, як твій батько, — нелюдимий, нелюбимий мізантроп!» Це Аліса. Так, вона вміла вколоти у найболючіше місце. «Ненавиджу бабів!» — просичав він крізь зуби, прискоривши ходу, неначе намагаючись утекти від неприємних відчуттів.

«Чого вона вп'ялася в мене як той кліщ? Я люблю жити сам. Я не терплю сторонніх у своєму домі. Я люблю свій дім за те, що в ньому все продумано до найменших дрібниць і розраховано лише на мене одного. Будь-чия присутність порушує гармонію мого дому. Я люблю прокидатися вранці в порожньому ліжку, не боячись, що хтось побачить мене заспаного, пом'ятого

й опухлого зі сну. Я люблю пройтися по своїй квартирі роздягненим, не боячись, що мене хтось неправильно зрозуміє. Я не люблю митися у ванні після того, як там хтось побував. Я не люблю ходити в туалет, знаючи, що хтось у нього зайде після мене. Я люблю прийти вранці на свою кухню і самому зготувати собі легкий (краще сказати — лехкий) сніданок, зварити у джезві каву, а потім піти до кабінету і випити її, продивляючись по інтернету «Українську правду». Я ненавиджу натикатися у своєму домі на чужі речі — особливо, якщо це предмети жіночого туалету чи волосина з розкішної зачіски сексуальної партнерки. Це виводить мене із себе. Я люблю в обід прийти у свій порожній дім і самому з'їсти свою просту, але вишукану їжу, і ні з ким її не ділити. А вночі я люблю спати сам у своєму величезному ліжку, не боячись, що хтось уночі перерве мій сон сексуальними посяганнями».

Він став одмикати двері. За дверима хтось заметушився. Перед ним стояла перелякана Ніна Іванівна:

— Ой, Георгію Андрійовичу! Я трохи затрималася! Вибачте! Я все зробила, як ви хотіли! Вона... тобто Аліса Степанівна поїхала...

Ніні Іванівні вистачило кілька секунд, аби зібратися і зникнути з очей «господаря». Він поглянув на годинник: це не вона затрималася, це він прийшов зарано.

Георгій зайшов у вітальню. Його зустрів підбадьорливим поглядом його тотем — сокіл-сапсан. На стіні у вітальні, саме навпроти входу, красувався величезний портрет грандіозної птахи, яка падаючи на свою жертву з висоти кількох кілометрів, розвиває швидкість пшад двісті кілометрів за годину... Георгій вважав, що цей тотем наділяє його своєю швидкістю, точністю і силою духу. Цей птах має гостре око і блискавичну реакцію. Він завжди втрапляє в ціль. Георгій відчував фізичну потребу, прийшовши додому, мати зоровий контакт з птахом. Для нього він був живим. Залежно від пори дня і пори року пір'я мінилося щораз іншим відтінком, погляд змінював свій напрямок і навіть поза була то розслабленою, то концентрованою на якійсь точці.

Його обід чекав на столі, дбайливо загорнений в домотканий полотняний сільський рушник. Старий дідівський спосіб, який Георгій дуже поважав. Куди тій мікрохвильовій пічці з її «талантом» будь-яку їжу зробити несмачною та ще й радіоактивною. Саме тому він принципово не купляв нову мікрохвильову піч (стару він віддарував одній із своїх колишніх пасій як компенсацію за розлуку).

Він розгорнув кілька шарів полотняних рушників і газет. Молода картопля, молода морква у вершковому маслі з кропом. У мисці — салат. Кілька років, як він став вегетаріанцем. Не тому, що не любив м'яса. А принципово. Заради здоров'я і симпатії до партії захисту тварин.

Георгій розпочав трапезу. У двері подзвонили. Це були три короткі дзвінки. Так дзвонили його сусіди — привітні індійські бізнесмени, представники фармацевтичної фірми. Вони жили з ним на одному поверсі.

Сусідка, привітно посміхаючись, особисто запросила Липинського на сімейну вечерю.

Він давно дружив з цією надзвичайно привітною родиною. Їх згуртували спільні побутові проблеми: якось серед ночі над обома недешевими квартирами почав протікати дах. Родина індійських бізнесменів була щиро вдячна Георгієві за виявлену ним мобілізацію у боротьбі зі стихією та його мужність у боротьбі з не меншим стихійним лихом — жеківськими працівниками. Відтоді вони час од часу вечеряли разом — за дуже «спайсі» індійськими стравами або не дуже «спайсі» українськими дерунами, які Георгій суперсмачно робив за таємним рецептом. Пані індійська бізнесменка, любителька національних страв, кілька разів переписувала рецепт і навіть один раз асистувала йому на кухні, проте так і не освоїла секрет «пухнатості» дерунів. Та де там! Навіть у Ромка — власника ресторану «Вавилонська вежа» і блискучого кулінара — вони виходять не такими мереживними, як у Георгія. Цей рецепт Липинський перейняв у однієї львівської панянки, з якою мало не одружився, однак вчасно схаменувся.

Східна культура спілкування дуже відрізняється від західної. І незважаючи на деякі регіональні особливості, викликані передусім релігійними чинниками, їй притаманна безпосередність. Георгій дуже любив спілкуватися зі «східним» дипломатичним корпусом. Звичайно, європейцю ніколи не збагнути до кінця таємниці Сходу... Однак європейця, як магнітом, тягне до Сходу, який гіпнотизує і протвередує, пестить і лякає водночас.

Народи Індії в переважній більшості — надзвичайно щирі та привітні. Їм є чим пишатися — адже вони набагато раніше за європейців пізнали Істину. Колонізована Індія багато-чому навчила через Британію усю Європу. Однак вона ніколи не вихваляється своїми заслугами перед світовою цивілізацією. І ніколи не принижується перед Європою. Так індійці, а точніше індійські жінки, на всіх дипломатичних прийомах завжди з'являються в національному вбранні, не намагаючись підлаштуватися до європейської дипломатичної моди. І своєю привітною наполегливістю змусили визнати дипломатичною спільнотою їхнє право вважати їхнє національне вбрання відповідним до світового дипломатичного етикету. Георгія, дуже чутливого до декоративних моментів дипломатичної традиції, це захоплювало. То була не просто сліпа вперта відданість своїм традиціям, а швидше відсутність комплексу меншовартості перед європейським стандартом, до якого пнеться українська політична еліта. Східні жінки — це носії національної естетики. Причому роблять вони це з високо піднесеною головою і виструнченою шиєю, ніби несучи на голові повний глек води.

Уранці подзвонив Борис. І наче й не було вчорашнього несміливого товстого закомплексованого Пупса, а був зухвало-лагідний Борис Бородач:

— Слухай, Джордже, — сказав він, — учора ввечері була міжфракційна нарада. Наша фракція віддає мій, тобто умовно мій, комітет вашій фракції. Як то кажуть: від нашого столу — вашому столу! Смачного! — він засміявся.

«Було б із чого сміятися! — подумав про себе Георгій. — За цю послугу нашій фракції доведеться дорого заплатити, напевно, одним із стратегічних комітетів». Тим часом Борис продовжував:

— Я тут переговорив зі своїми: якщо тебе твої висунуть на голову комітету, ми тебе підтримаємо. Так що держай!

Георгій розхвилювався. Посада голови комітету не входила до його планів. Але якщо ця ідея витає в повітрі, то й відвертатися від такої можливості немає сенсу. Перед фракцією Липинський звернувся до Кащука, аби той висунув його кандидатуру на голову комітету. На що Іван пихато заявив:

— Ти що — не знаєш: місце забив Пащенко! Послухай моєї поради: не пхайся туди. Не ставай йому впоперек дороги!

У Георгія відвисла щелепа: це сказав Іван? Іван Кащук, якого він, Георгій, немов мале дитя, за ручку вводив у політичну тусовку, вчив його азам політики, радив йому, як вижити?!

«Та-ак... Ясно, що Кащук крутить задом: він не хоче розсваритися з Пащенком. Може, самовисунутися? Чи нехай Пащенко керує? Юридичний факультет місцевого університету заочно, нуль практики, плюс відомий комплекс «пана з Івана», плюс вхожість до близького кола лідера — ось усе, виявляється, що треба, аби стати головою профільного комітету!»

Поки Георгій так розмірковував почалося засідання. Несподівано підняв руку Ільчишин:

— Пропоную на посаду правового комітету Липинського. Він — професіонал. Він професійний парламентар, класний юрист, знає всі входи і виходи, добре розбирається у законотворчій діяльності, орієнтується у реальній правовій ситуації.

Георгій від несподіванки мало не підскочив. Кащук сидів як обпльований.

Тут Пащенко влаштував ефектний спектакль. Обговорення кандидатур перетвориться на бабську істерику, і події розгорнулися не на користь Георгія: поплічники Пащенка добряче подзьобали і Липинського, і Ільчишина, а Георгієві друзі, чи то пак «друзі», відвертали очі, не бажаючи зв'язуватися з Пащенком. Вони всі, мов один, «згадали» про термінові справи і розбіглися. Проголосували за Пащенка.

Георгій встав і мовчки вийшов із засідання фракції. Це була не його гра.

Сьогодні був явно не його день. Він подумки лаяв себе за те, що спокусився на Борисову аферу. Заціпеніння не зникало. З ним таке бувало й раніше. І раніше він отримував плювок в обличчя. І знову, вже вкотре, виявився безпорадним у цій ситуації. Його немовби осліпило і оглушило. Він стояв і думав, чому так часто в цій країні у боротьбі за місце під сонцем сірятина перемагає талант? Від найнижчих низів до найвищих верхів. Чому українці скоріше голосуватимуть за безбарвну посередність, не даючи ходу яскравому професіоналу? Ось і зараз це золоте правило спрацювало. Він — юрист до мозку кісток — програв гнилому аматору. Причому його здали свої ж. Обурливо було не те, що він лишився без якоїсь посади, а те, що знову, вже вкотре спрацювала закономірність — адже таке робиться всюди, по всій країні — талант працює, а сірятина керує. І ніколи в цій країні не буде порядку. Ніколи.

— Не журися! — підбадьорив Липинського Ільчишин. — Мені теж нічого не дісталось в дерибані. — Що ж поробиш! Це країна — людей не на своєму місці. «Як часто жартують у Верховній Раді, чому ця країна називається не Гондурас?»

Георгій слабо посміхнувся.

— Усе одно, через два місяці, «більшовики» заберуть у нас усі комітети, — жартував Ігор. — Згадаєш мої слова!

Георгія це потішило.

— Давай пограємо якимось у теніс! — запропонував Ільчишин уже на ходу і побіг, не дочекавшись відповіді.

Ігор Ільчишин—людина, дуже легка по життю. Він легко виграє і з легкістю приймає поразку, щоб через деякий час надолужити своє — виграти ще раз, і ще...

«Я так не можу. Я — егоїст. Я маю своє Его, марнославне, однак при цьому бездоганне і точне. Моє Его має гостре око, блискавичну реакцію і майже космічну швидкість. Як і сокіл-сапсан. Моє Его завжди приходило мені на допомогу. А тепер воно мовчить. Тепер воно стало міленьким і беззахисним. Його поранено».

Уперше він почув на свою адресу звинувачення «егоїст» від батька, коли відмовився пити із горнятка, в якого за хвилину перед тим той, через свою звичайну необережність, відбив вушко. Естет був закладений в Георгієві генетично. Він фізично не міг пити із покаліченого горнятка. «Егоїст!» — репетував батько. Мати з осудом подивилася на чоловіка і тихо, але суворо сказала на захист сина: «Він не егоїст. Він — аристократ!»

Батько вибухнув: «Аякже! Ви — аристократи, а ми — нікчемні селяки! Тоді чому ти за мене заміж вийшла? Бо не було за кого? Чи захотіла розбавити свою тухлу аристократичну кров свіженькою? Бидло ви, а не аристократи! Бидло!» Він сплюнув на щойно вимитий матір'ю старий дубовий паркет і вийшов геть.

От і тепер все повторилося. Плюнули не на нього особисто, а на свіжовимитий паркет, і це було дуже гидко. Тому що в Україні це відбувається щодня.

«Як бракує Україні еліти — не скороспілих багатіїв і галасливих політичних вискочок, а спадкових аристократів, які краще помруть, але не плюнуть на свіжовимитий паркет, не візьмуть хабаря, не стануть політичною повією. Але, на жаль, Скоропадські, Орлики, Ханенки, Полуботки колись утекли геть закордон. Хіба що окремі їхні нащадки скніють у цій країні на десятих ролях, досягаючи максимум рівня професора університету. На верхівку державної піраміди їм не добратися: хороша генеалогія за своєю натурою не має селянської впертості чи нуворишівської хватки».

Георгій стояв у заціпенінні ще деякий час, нарешті махнувши рукою, рушив з місця. Він ішов наосліп, відчуваючи, як спазмує у грудях. Це досить небезпечний знак. Слід розслабитися. Але як? Усі методи, якими він зазвичай знімав стрес, — опера, гра в крикет або в бридж з сусідами за інтелігентною бесідою, — у цю мить були нереальними. Треба було заспокоїтися негайно,

зараз же. Його пронизала несподівана потреба до когось пригорнутися, пожалітися на долю. Однак він був сам. Один на всьому світі. Він сам себе зробив таким. І нема чого жалітися.

Єдина людина в його житті, з якою він колись мав глибоку емоційну близькість — це була його мама, але вона пішла з життя багато років тому.

Він з острахом відчув наближення небезпечних симптомів приступу самотності.

«Треба щось робити. Може, й має рацію Аліса: мене чекає така сама доля, як і батька, котрий став щасливим лише тоді, коли позбувся сім'ї, хоча й робив вигляд, що страшенно страждає за своєю дружиною, яка так рано померла. Тепер він живе у своїй конурі, яка схожа на склад непотрібних старих речей, поїджених міллю і мишами. А мені, єдиному синові, не хочеться його відвідувати».

Скільки він себе пам'ятає у дорослому віці, він завжди був самотнім. Самотність не обтяжувала його, навпаки, давала можливість насолодитися свободою. Однак час од часу на нього нападала хандра. Багато років це повторювалося з періодичністю раз на рік. А от останні два роки напади чомусь почастишали.

Не-самотнім він себе пам'ятав лише у дитинстві. Він виріс у центрі Києва, на маленькій і тихій вуличці, яка перебувала в чарівному закопелку. Усі кияни люблять Київ по-різному. Новоприбулі кияни по-своєму, так звані «гурто-житські кияни», які отримали квартири після десяти — двадцяти років тимчасового і досить непевного статусу, — інакше, а народжені в Києві — зовсім по-особливому. Серед корінних киян виділяється група тих, хто народився і виріс у центрі міста. Це особлива порода киян. Для них найчарівнішим є не той музейний Київ із золотими банями і доглянутими парками, а саме такі затишні закопелки, яких зараз, на жаль, дедалі меншає.

Георгій у дитинстві жив у такому закопелку, на маленькій тупиковій вуличці, що брала початок від Андріївського узвозу, який у ті часи був не нинішнім взірцевим сувенірним купи-продаєм, а магичною крученою стежкою у королівстві зачарованих старих будівель із рипучими дерев'яними сходами, химерних будинків, де жили дивакуваті люди, зі своїми специфічними звичаями й уподобаннями, зовсім несхожі на тих, хто жив поза узвозом. Навколо Андріївського узвозу були розташовані гектари пустирів із залишками старих розкішних панських садів і руїн старих міщанських будинків, з безліччю потаємних стежин поміж високими будьяками, стежин, які вели з однієї київської гори на іншу, стежин, які щоразу приводили в інше місце. Яри, що тяглися паралельно Великій Житомирській, — це був справжній рай для дітлахів. У дитинстві Георгій з друзями облавив уздовж і впоперек «замок Річарда», шукаючи скарби і знаходячи дивні речі, які потім зберігав у металевій круглій коробочці з-під монпансьє.

Ноги привели його сюди знову. На Андріївській узвіз. І знову його охопив страх. Страх від того, що зараз ним знову заволодіє розчарування. Щоразу, коли він опинявся тут, магія дитинства зникала. Георгій не міг

спокійно дивитися на ляльковий театр, на який перетворився його узвіз. Ось і тепер йому було гірко. В нього забрали його дитинство. Він подумав, що сільським дітям, які переїхали в місто, не так тяжко у їхній ностальгії за дитинством. Вони знають, що десь далеко є їхня старенька хатка, стежки дитинства, до яких вони можуть повернутися. А повертаючись туди, походивши день-другий по ностальгічних місцях, збивши оскому, вони знову ставали нормальними дорослими.

З дітьми старого Києва — справа інакша. Вони — загублені в часі і просторі. Вони — немов ті, яких блуд водить по якомусь лісовому лабіринту і не виводить на узлісся. Вони шукають на місцях новобудов, реконструйованих районів сліди свого дитинства і не знаходять. І хворіють від цього. І жадібно чекають на сні, де бачать у подробицях кожен сходинку, кожен лавочку, кожен схованку, кожне вікно...

Георгій підійшов до свого будинку. Колись цей будинок належав їхньому прадіду професору Квітці. Однак революційні події залишили давньому українському роду лише дві кімнати на останньому поверсі, щоправда, з кухнею і деякими вигодами. У тій квартирі і минуло його дитинство.

Коли сім'я Георгія переїхала на нову квартиру, їхнє помешкання на четвертому поверсі було окуповане сім'єю п'яниць. Це довго заважало жити Георгію. Неначе хтось нищив ауру його дитячої і сімейної енергетики. Мама після того небажаного для неї переїзду довго хворіла, та так і не видужала.

Тепер Георгій підняв очі на свої вікна: ті подавали усі ознаки євроремонту. Йому защеміло на душі. Стало ще гірше, ніж від завішених ковдрами вікон.

Він вирішив зайти в гості до Надії Миколаївни, що жила на першому поверсі, аби дізнатися про нових мешканців. Колись Надія Миколаївна була окрасою їхнього провулку — вона цілими днями лежала своїм пишним бюстом на підвіконні, і спостерігала за всім, що відбувалося довкола. Вона завжди була в курсі всіх новин і пліток. Сьогодні її у вікні не було. Шкода. Георгій подзвонив у двері. Надія Миколаївна відкрила. «Господи! Що час робить з людиною! Невже і на мене таке чекає?»

— Добрий день, Надіє Миколаївно!

— Добрий день! Хто ви?

— Надіє Миколаївно!, Я — Георгій з четвертого поверху. Пам'ятаєте?

Вона посміхалася, однак не пізнавала його.

— Пам'ятаєте Ліну з четвертого поверху?.. Вона лишала мене хлопчиком у вас, коли я хворів?..

Надія Миколаївна щасливо кліпала очима, проте нічого не могла згадати.

— Пам'ятаєте, вона врятувала вашого кота?

— А-а, Ліна, Ліночка... — ніжно промовила вона. — А ви хто?

Георгій поцілував їй руку і пішов геть.

— Хто ви? Хто ви? — чулося йому вслід розпачливе. Він прискорив ходу і ганебно втік. У вухах звучало розпачливе «Хто ви? Хто ви?»

Георгій біг по узвозу вниз, намагаючись не дивитися на спотворені ремонт будинки.

Почуття ностальгії не полишало його, а навпаки, навалювалося лавиною. Хотілося зробити щось таке, що робив у далекому дитинстві.

І він зробив це. Став у чергу. Дуже смішно було збоку спостерігати за непересічним чоловіком серед пенсіонерів у черзі до рундучка, де хліб продавався на 10 копійок дешевше, ніж у сусідньому магазині. Це відчуття неадекватності своєї появи на цьому місці для малоїмущих не дало йому зосередитися на своїх спогадах дитинства.

Колись, іще за радянських часів, він ненавидів черги, коли йому, малому хлопчикові, доводилося вистоювати в гастрономах, пунктах склотари, хімчистках найцінніші години свого юного життя. Зараз він слухняно стояв у черзі, намагаючись нагадати собі далекі ностальгічні відчуття дитинства. Згадував і не міг згадати. Він не міг нагадати собі того специфічного нервування, роздратованого споглядання кожного руху продавця і прискіпливого ставлення до повільних покупців, які не встигли завчасно підготувати пляшки з-під кефіру або вийняти гаманець із сумки, адже це все уповільнювало рух і без того повільної черги. Ностальгійний ефект не вдавався.

Несподівано він почув за собою тихе і роздратоване: «Швидше, швидше!» Георгій озирнувся. За ним стояв хлопчина і нервово переступав з ноги на ногу, і при цьому бурмотів щось собі під носа. Йому було років десять, він мав смагляве вилицювате обличчя, маленькі розкосі очі, і був явно домашнім: ідеально випрасувані штани і сорочка, поверх них — вовняна кофтина, що застібалася на гудзики, акуратна стрижка, чисті нігті. Йому, очевидно, так нетерпілося швидше змитися, щоб пограти з хлопчачками в футбол.

Георгій посміхнувся. Колись і він був таким. Поспішав жити.

Він і досі поспішає. Поспішає, щоб усюди встигнути. Заради успіху. Власне, якого успіху? Георгій пішов до машини, роздумуючи над тим, що людина за життя кардинально міняється кілька разів. Він уже не вірив, що колись був напівголодним гарячим пацаном, який шастав у бур'янах пустирів і бився до крові за честь двору.

Несподівано позаду почулося дитяче:

— Дчдю, дядю!

Георгій озирнувся. Хлопчина біг до нього, тримаючи у руках товстий гаманець.

— Ви залишили на прилавку! — захекався він. Георгій побілів. Там була велика сума грошей і кілька

кредиток. Він відкрив гаманець. Слава Богу, все на місці. Хлопчик рвонув геть, але Георгій схопив його за рукав:

— Постривай! Я хочу тобі віддячити! Поїхали зі мною! Перше, що спало Георгієві на думку — повезти хлопчиська у великий магазин і купити все, чого той забажає.

Однак хлопчик перелякано випручав руку і намірився утекти. Георгій здогадався, що малий просто злякався. Сучасні діти вже в такому віці добре знають про дорослих дядів-збоченців.

— Ну добре, добре! — примирливо сказав Георгій. — Не хочеш у машину — не треба. — Він гарячково озирався довкола і, побачивши відому будову з червоним дашком, зрадів. — Ходімо в «Макдональдс»!

Хлопчик зупинився у непевності.

— Я тобі не зроблю нічого поганого! Просто хочу віддячити тобі!

Той усе ще вагався.

Георгій поклав руку йому на плече і повів. Відчуття руки на плечі хлопчика пробудило в нього дивні відчуття. Адже він міг мати такого сина...

Вони сиділи один навпроти одного, і Георгій роздивлявся хлопчика уважніше. Він побачив, що вовняна кофтина була акуратно заштопана на ліктях і оверлочена на прорізах для гудзиків. Комірць сорочки був явно вручну перелицьований. Йому защеміло. Георгій мав у дитинстві точнісінько такий джемпер, який мама вечорами йому штопала. І комірці сорочок перелицьовувала.

— Ну що ж. Давай знайомитися. Як тебе звати? — почав він.

— Георгій, — утупивши очі в чісбургер, промовив той. Георгій здригнувся. Він не чекав почути власне ім'я. Тим паче зараз. Тим паче від цього хлопчиська, який чимось так нагадував його самого багато років тому.

Він хотів був розпитати про його життя, однак усвідомив, що абсолютно не вміє розмовляти з дітьми. Він не знав, як правильно сформулювати питання, щоб це звучало не як бюрокартичний допит, а розмова двох чоловіків різного віку.

Поки Георгій-старший підбирав слова, Георгій-менший почав загортати половину чісбургера в папірець.

Чоловіка це шокувало. Він не міг вичавити з себе ні звуку. Тим часом малий швидко подякував і миттєво зник. Георгій-старший розгублено дивився на стілець, де мить тому сидів до болю знайомий незнайомий хлопчисько, і не знав, що йому робити з почуттями, які охопили його. Він не знав, що йому робити з собою. Цей малий хлопчисько зачепив у ньому ті струнки, які давно вже мовчали.

«Хто ви? Хто ви?» — стукав у його скронях голос старої жінки... «Хто я? Хто я?» — стукало Георгію у скроні.

Йому не хотілося повертатися до своїх апартаментів, де було холодно і незатишно, незважаючи на повний комфорт, тож він вирішив поїхати до свого офісу. Несподівана поява шефа в адвокатській фірмі дещо здивувала публіку, проте з пантелику не збила. Георгій пройшовся по кабінетах, заглядаючи в кожен закапелок. Фірма працювала, як швейцарський годинник. «Молодець Таміла. І молодець Ірина Марківна. І молодець я сам».

З кімнати Льоши-маніяка долинала палка дискусія, а точніше лунав тільки один голос Ганни Миколаївни, який переконував свого опонента не маратися справою про згвалтування невинної дівчини молодим паничем.

— Що ви мені пропонуєте — відмовитися від справи? — чулося через двері Льошине. «Ого! Здається, Ганна Миколаївна доконала його!»

— Саме так! — вимагала Феміда у Шиньйоні.

— Кожен громадянин України має право на захист у суді!

— Я вже знаю, чим це скінчиться! — голос Ганни Миколаївни тремтів від обурення. — Цього татусиноного синочка виправдають! А згальблена дівчина матиме травму на все життя!

— При чому тут я? Якщо не я, то хтось інший виграє цю справу!

— Нехай його захищає хтось інший! Тільки не наша фірма!

— А ви уявляєте, які гроші принесе фірмі вигреш у цій справі? Ні, ви цього не уявляєте? Ви не заробили для фірми і сотні гривень!

— А репутація?

— До біса вашу репутацію! Я адвокат — і все тут! Моя репутація і репутація фірми залежить не від етичних засад, а від кількості виграних справ. Ви це розумієте?

— Ах так?

— Саме так!

— Тоді я буду захищати цю дівчину. І майте на увазі: я виграю у вас цей процес!

— Ой-ой-ой! — зіронізував Льоша. — Як страшно! Ще невідомо, хто у кого виграє!

Розпашіла Ганна Миколаївна різко відчинила двері Льошиного кабінету і, не зачиняючи їх, пішла геть з гордо піднятою головою, на якій височіла піраміда старомодної зачіски.

За нею вийшов Льошка, аби закрити двері. Побачивши шефа, благально попросив:

— Зробіть з нею що-небудь! Так неможливо працювати!

— Ти ж сам знаєш: я ніколи її не заберу з фірми! Щоб ти не розпоясався! Льошка смикнувся заперечити, та Георгій випередив його:

— І ти від мене нікуди не дінешся! У мене найвищі гонорари.

Георгій потис йому руку, поплескав дружньо по плечу і пішов геть. Він знав напевне, що коли б він платив менші гонорари своїм адвокатам, все одно від нього ніхто б не пішов. Вони тут відчували свободу, на них тут ніколи не тиснули, тож і виявляли чудеса творчості, нічого не боялися. Вони ж бо знали, що за ними — кам'яна стіна, яка завжди захистить від посягань на їхню професійну незалежність. Він підійшов до приймальні. Ірина Марківна щиро зраділа його несподіваному приходу. Він запросив її до свого кабінету на консультацію.

— Ірино Марківно, — спитав він у Старого Ридикюля. — Що ви думаєте про Льошчину справу?

— Гнила вона, Георгію Андрійовичу. Смердить на кілометр. Я нічого не хочу сказати, але батько того молодого подонка був тут. Приїхав на машині з номерами АП, проте поведився сумирно. Я тут навела довідки у своєї колеги з Банкової. Батечко — такий самий поденок, як і синок. Бере шалені хабарі, домагається співробітниць і таке інше. Видно, він Льошці

наобіцяв золоті гори, бо після його приходу той прилип до справи як шевська смола. До речі, це я натравила Ганну Миколаївну на нього, аби не перестарався.

— Я-асно, — протяжно сказав шеф.

Ірина Марківна добре знала це шефове «Я-асно!» Значить, що не подобається йому все це.

— І ще мене Таміла турбує, — розмірковував уголос Георгій. — Що там у неї?

— Б'ється зигзицею... Схудла, змарніла. Круги під очима. Ви хіба не помітили? Я, звичайно, не Кассандра, але думаю, вона проситиме Вас забрати в неї цю справу.

— Що? — перелякався Георгій.

— Знаю, знаю, вже пізно... та й обіцяли Ви, але... — Ірина Марківна зробила багатозначну паузу. — Георгію Андрійовичу, я повторюю: вона проситиме Вас забрати в неї цю справу.

її голос був твердий і переконливий. Георгій зрозумів усе.

«Якщо вже Таміла піде на це, то справи кепські. Та й Льошчину справу доведеться віддати. Що за невезуха! Дві справи водночас! Бачте, поміщалися на етиці! А хто гроші зароблятиме? Що з них узяти? Я сам винен. «Адвокат у білих рукавичках!» Так колись прозвав мене Борис. І мав рацію».

Таміла працює над справою Антипова, який контролює нафтовий ринок цілого регіону. За неповний десяток років Антипов збив собі шалений капітал. Звичайно, і дурневізрозуміло, що в нашій країні за такий короткий час чесно таких грошей не заробиш. Не він один. Однак існує межа. Антипов цієї межі не знає. Що ж. Він не перший — і не він останній. В історії будь-якої країни первинне накопичення капіталу завжди смердить криміналом. Антипов надто довго добре стояв на ногах. Надто довго, як на його гріхи. І насамперед завдяки своєму юристові Юрку Сушику. Георгій знав Юрка особисто. Той міг би мати свою юридичну фірму або свою справу. Голова в нього золота. Однак колись він оступився, а витяг його з халепи Антипов. Ось тепер Юрко і «відпрацьовує» із собачою відданістю. Однак ніщо не вічне. Ось і на Антипова заведена справа — букет економічних злочинів. Інтуїція підказувала Георгієві: Юркові набридло тягти лямку, і він почав потихеньку здавати господаря. Однак це - "исте припущення.

За Антипова Георгію кілька місяців тому замовив слівце Борис: «Ти ж знаєш, старий, економічні справи в тебе краще виходять... Мої дундуки цю справу не потягнуть. Цей Антипов надто вже наслідив. Зате платить шалено. Бери, не пожалієш! Очі заплющ, і працюй! Ха-ха-ха! Бо справа не для слабих на нерви».

Георгій узявся. Після виборів треба було відновити фінансову стабільність фірми. Доручив Тамілі, асу з економічних справ. Однак минуло кілька місяців, і з Тамілиного настрою зрозумів, що навіть її нерви не витримують. Георгій запідозрив, що Борис не взявся за справу, бо боявся «засвітитися». Антипов, здається, фінансово підтримував його виборчу кампанію.

Отже, Таміла відмовиться. Це вперше за її практику. Раніше її нічим не можна було збити із заданого курсу. Вона витягала, здавалося б, безнадійні справи. А тут... Не хоче... Словом, кепсько...

«Щось мені не щастить. Де та шалена удача, яка завжди в усьому мене супроводжувала? Що я не так зробив? Чим я образив свою долю? Чим завинив? Чим же? Може, Аліса «накаркала»? Щось є у ній відьомське. Як і в усіх жінок...»

Він приїхав додому. Подивився на картину з тотемом. Сокіл-сапсан унікав його погляду.

Георгій знічено поплентався до спальні, постояв над акуратно застеленим ліжком, а потім відкрив дверцята у свою гардеробну. Аби трохи заспокоїтися, він вирішив навести порядок в одещній шафі. Точніше, порядок там завжди був. Однак, здається, настав час знову відсіяти частину одягу «на гуманітарку».

Георгій пишався своєю гардеробною. Вона була зроблена за його кресленнями. Він ненавидів набиті мотлохом шафи, або, як колись називали, «шифоньери». З дитинства він пам'ятає дві шафи: в одній, що належала мамі та йому, було просторо і вільно. Мама купляла одяг за принципом: хай одне плаття, зате класне. Батькова шафа тріщала від сорочок, краваток, капелюхів і різного непотребу. Мама час од часу давала в ній лад, акуратно складала речі. Однак незабаром дверцята шафи знову починало розпирати від чоловічих лахів. Батько сердився, зв'язував ручки шафи дротиками, однак це не допомагало.

Георгій успадкував від батька манеру купувати багато одягу, а від мами — ретельно складати його і дбайливо доглядати за ним.

Його гардеробна мала безліч полицок і шухлядок, у тому числі потаємних. Уранці, після душу і кави, він заходив сюди і, починаючи свій гардеробний вояж зліва направо, по черзі одягав на себе окремі атрибути джентльмена. Зліва містилися маленькі шухлядки для нижньої білизни, потім ішло відділення для сорочок і вузька секція для краваток. Далі йшли костюми, окремо — піджаки і штани. В його одещній шафі кожна деталь, кожен аксесуар — аж до старого годинника — мали своє місце. Була там секція, де Георгій складав речі, які вже не носить. З цієї секції вони йшли прямисінько до родичів, які завжди з нетерпінням очікували «гуманітарної допомоги». Він це робив регулярно, раз на півроку: оновлював свій гардероб, віддаючи старі, а точніше, не зовсім нові речі родичам. Ось і настав той час, коли він відчув чергову потребу перебрати одяг.

Георгій провозився в гардеробній цілу годину. Однак одна з найбільш улюблених справ цього разу не принесла кайфу. Муляв клубок неприємностей, який звалився на його голову: Аліса, комітет, невдалі справи на фірмі і ще щось... Що ж іще? Ага, Борис. Якийсь він дивний став. Де його розважливість і награна мудрість? Якийсь він став рваний, непослідовний... Що з ним?

А ще Георгій чомусь конче хотів зустрітися з тим малолітнім хлопчиськом біля хлібного рундучка. Дивлячись на свій шикарний гардероб,

де була маса непотрібних речей, він з ніжністю згадував його акуратно поштопану вовняну кофтину з акуратно, вручну оверлоченими дірочками для гудзиків і відпрасовані штанята.

Увечері йому передзвонив Борис і відразу ж наступив на «болюче місце»:

— Ну що, Джордже, прокатили тебе твої? Ха-ха-ха! Ти мені вибач, але хоч вони й патріоти, однак придурки рідкісні! Не вміють цінувати свої кадри. Згадаєш мої слова — ніколи в них нічого не вийде! Я тобі давно вже говорив: іди до нас, не пожалієш! Хоч нас і критикують: партія влади, партія влади, а ми потихеньку робимо свою справу. До речі, на благо України!

Бориса просто заливало від нещирого красномовства. Здається, він був напідпитку. Що з ним діється? Борис — напідпитку — це ж нонсенс!

— Слухай, — обірвав його Георгій, — ти щось у своїх дружніх почуттях до мене надто активний став! З чого б це? Що ти хочеш від мене: кажи прямо!

— Та нічого я не хочу від тебе! Я по-дружньому! — казав той, однак голос був нещирим. — Я ж бачу — ти один як перст. Б'єшся як риба об лід. І принципи свої бережеш, як стара дівка свою цноту. Переходь до нас! Ти ж нас знаєш: ми, як ті мусульмани: варто тобі промовити «Вірую в єдиного Аллаха», тобто, пардон, президента, і ти наш. І ми за тебе будь-кому голову відкрутим.

— Я краще стану націонал-комуністом! — без ентузіазму віджартувався Георгій.

— Ти — націонал-комуніст? З твоїми аристократичними генами? Не сміши людей!

— Тоді націонал-анархістом!

— У нас в Україні націонал-анархізму немає. А коли б і був, то ти з твоїм педантизмом не потягнеш!

— Ну досить з мене. Знаю, ти чогось хочеш від мене. Вирішуй, де будемо зустрічатися: в твоєму ресторані чи у мене вдома з Ромком?

— Звичайно, у тебе з Ромком!

Ромко — власник ресторану «Вавилонська вежа» — приходив до Георгія готувати їжу зі своїми ножами і спеціями. Георгія це спочатку ображало. Він привіз був собі із-за далеких морів професійні ножі, якими можна було не те що різати м'ясо, а й робити характері, однак Ромко продовжував довіряти лише своїм знаряддям праці...

Ромко стояв на кухні у білосніжно-білих шортах, з холош яких виглядали чорні волохаті ноги, й у білому фартушку та своєму улюбленому білому кухарському ковпаку. Він м'яв м'ясо своїми товстими волохатими пальцями, потім підкидав його майже до стелі, майстерно ловив на льоту і плескав по ньому обома руками. Георгій з Борисом як завжди виконували рутинну роботу — чистили овочі, кришили зелень, розмішували борошно у вершках для соусу тощо.

Борис справді дивно себе поводив: зазвичай він не мав вільної хвилини, а тут теревенив без угаву:

— Джордже! Якби ти знав, як я тобі заздрю за твоє холостяцтво! З мене моє сімейне життя випиває останні соки. Чого я досяг би, якби не сімейний тягар!

«Коли б це було правдою, то в парламенті було б набагато більше холостяків, аніж я, Ігнатенко і Головатенко», — подумав Георгій.

Тим часом Борис продовжував:

— Ольга — ти ж її знаєш — увесь свій комсомольський запал реалізує вдома. Сидить собі, на роботу не йде, хоч би путнім чимось зайнялася. Так ні. Навіть за собою не дивиться. Соромно вийти з нею на люди. Уявляєш: кажу їй — причепурися, ідемо до французького посла. Французького! Знаєш, у чому вона прийшла? У червоному пл ітгі в білий горошок і «крильцями». Тільки комсомольського значка бракувало. Я мало не вмер з сорому! Тікав від неї по всій резиденції, а вона — за мною... І чого я, бовдур, на ній оженився?

Георгій мовчки общипував листочки кінзи (Ромко не дозволяв різати цю травичку). Він прекрасно пам'ятав комсомолку Олю. Вона була дуже активна, особливо щодо осіб чоловічої статі. Правильно одного разу підмітила Таміла: її комсомольський запал мав не ідеологічну, а суто приватну мету. Вона хотіла якнайшвидше вийти заміж. І причому мітила не на найгірших хлопців. Навіть до Георгія раз напросилася в гості. Щоправда, Георгієва мама після тих відвідин делікатно похитала головою і сказала одну фразу, яку він запам'ятав на все життя: «Синку, треба одружуватися з рівнею». Звичайно, вона мала на увазі соціальне походження і гени. «Ми, звичайно, не Ханенки і не Скоропадські, — повчала вона сина, — але гонор свій маємо».

Вискочивши заміж за Бориса, Ольга відразу ж охолола до комсомольської роботи і швиденько, поки той не очухався, народила йому доньку.

Борис продовжував свою тираду:

— Коли б ти знав, як мені не хочеться йти додому. Я приходжу о першій ночі, а йду з дому о восьмій, і мені цього забагато.

— А дг'И? — байдуже спитав Георгій.

— Ти знаєш, Джордже, мені страшно у цьому зізнатися, але я щось пропустив. Вони вирости абсолютно чужими. Я ловлю себе на думці, що мені абсолютно нема про що з ними говорити. Особливо з донькою.

— Погано, — втрутився в розмову Ромко. — Донька для чоловіка — на другому місці після матері. Це особливий емоційний зв'язок. Нормальний чоловік повинен обожнювати доньку. Якщо цього немає, то з ним не все гаразд.

Ромко знав це напевне. В нього було троє дітей — син і дві доньки.

Борис і не опирався. Він озирнувся і спитав у багатодітного батька:

— Коли вже буде готово? Я зголоднів як вовк.

— Кидаю стейк на розпечену сковорідку.

— Я — пас, — ліниво сказав вегетаріанець Георгій. — їстиму тільки «травичку».

— Це не їжа для справжнього чоловіки, — скривився Ромко.

— Де вже мені до справжнього чоловіки! — сумно усміхнувся Георгій.

Тим часом Борис продовжував свою наболілу сімейну тему:

— Уявити собі важко: приходиш додому, як Георгій, і ніхто тобі не капає на мізки, ніхто не доймає — ні жона, ні діти, ні теща. Можливо, я тільки тому й зробив таку-сяку кар'єру, що постійно тікав з дому.

Георгій відмовчувався. В розмову знову устряв Ромко.

— Ти — нещасний чоловік, — із знанням справи сказав він чи то Борису, чи Георгієві. — Робота — це ніщо, а сім'я, діти — це все. Заради ваших буквоїдських справ не варто жити — тільки заради дітей!

— А чого ж ти стоїш зараз тут, на Джорджевій кухні, а не на своїй?

— Я також маю право на приватне життя! — посміхнувся той у чорний вус.

Борис зиркнув на годинника:

— Ромку, закругляйся, в мене через годину нарада.

— Знаємо ми твої наради! — засміявся Ромко. — Тобі аби додому не йти!

— Саме сьогодні дуже відповідальна зустріч, — сказав Борис. — До речі, тебе вона теж стосується... — він двозначно подивився на Георгія. — Подання по генпро-курору. Нам потрібна на цьому посту своя людина.

— Як я раніше не здогадався? — гмикнув Георгій. — Ви мене обробляєте, бо не вистачає голосів?

— Ніякої політики! — гаркнув на друзів Ромко. — Бо зараз ці гарячі стейки з кров'ю опиняться у вас на голові!

Однак Борис навіть не відреагував. Він дивився впритул на Георгія. Той наморщив лоба, а потім сказав:

— Слухай, ти думаєш, що якщо я не стану головою комітету, я ображуся на своїх і перейду до вас? Адже так?

Борис відвів очі.

— Я так не думав. Я надто добре тебе знаю. Але в моїй фракції вперлися рогом: переговори з ним, переговори! Нам він конче потрібен! Він класно «шарить»... Знаєш, хто найбільше хоче тебе бачити у нас?

— Хто?

— Діма Білоцерківський.

— Чому ж він сам до мене не підходить?

— Він тебе побоюється... Тебе всі побоюються...

— Мене?

— Не тебе, а твоєї аристократичності... Ти — аристократ У білих рукавичках. Це твій позитив і негатив.

— Який негатив?

— Аристократи у білих рукавичках сьогодні незатребувані. Таким, як ти, чистоплюям нема чого робити у нинішньому житті.

Георгій сумно посміхнувся.

У розмову знову втрутився Ромко:

— Борисе, ти ж непоганий юрист! Невже тобі не хочеться чесно служити народу, а не плести двірцеві інтриги!

— Уяви собі — хочеться! Ще й як хочеться, але не виходить! Не можу я виплутатися з тенетів кулуарності. Ось уночі вирішую: все, баста, нікому не буду лизати п'яти! Буду чесним, відкритим політиком, законодавцем з чистими руками. А вранці викликають на килимок — і я стаю по стійці струнко!

— Пробуйте мій стейк!—урвав Борисову тираду Ромко. — За найкращими шотландськими традиціями!

— Стейк класний — нічого не скажеш, хоча в принципі я більше люблю рибу, — зауважив Борис.

— Вибачай, я не буду, — сказав Георгій.

— Це гріх — відмовлятися від м'яса, — засудив його Ромко.

— А що іще «гріх»? — засміявся Борис.

— Коли їси — не можна говорити про політику, — додав він.

Кожен доливав собі сухого вина і думав про своє.

— Щось ти сьогодні аж надто мовчазний, Джордже, — знову зав'язав розмову Борис. — Що з тобою, Георгію?

— Ностальджі! — зітхнув той і, обернувшись до друга дитинства Ромка, признався. — Я сьогодні був на нашій вуличці. Там нічого не лишилося від нашого дитинства і юності!

— От тобі й на! — зіронізував Борис. — Ти ще заплач!

— Е ні, Борисе! — заперечив Ромко. — Ти навіть не уявляєш, що ми втратили. Наше дворове життя — було чи не «найсправжнішим нашим життям» і шаленою грою водночас. Уяви собі: територія нашої дворової шайки (ми так тоді це називали) — від нинішнього булгаківського будиночка — через дорогу, вгору і по нашому провулку аж до чагарників. Там була межа з шайкою Кольки Кульгавого, їхня територія тяглася аж до Художнього інституту. А з іншого боку нашої території—від булгаківського будиночка, вгору, повз Андріївську церкву і до фунікулера — там була територія баядерок.

— Кого-кого? — поморщився Борис.

— Баядерки — так називалася та банда. Ніхто не знав, що означала їхня назва, вона спадково передавалася від покоління до покоління тієї дворової команди, яка курувала саме той шматок території до фунікулера. А нижче булгаківського будинку — то вже починалася інша територія. Але там ніколи не було таких дружних банд, як у нас...

— А я виріс у мікрорайоні. У нас там не було такої романтики, — зітхнув Борис.

— То ти не справжній киянин, — констатував Ромко. Борис і не заперечував.

— Ти собі не уявляєш, — із запалом продовжував Ромко, — що то було за життя, яка боротьба точилася поміж тими бандами, — захоплено продовжував він, окрилений спогадами, — ми постійно переслідували один одного, намагаючись зробити якесь западло, боролися за розширення своєї

території, за найбільшу кількість наших членів. Усередині кожної банди була своя ієрархія і діяв свій закон і свій звичай.

— Стоп-стоп! — перепинив його Борис. — Це мені щось нагадує! А які правила існували у ваших цих, як його... згрях? Не переманювали до себе з інших фрак..., тобто шайок?

— Було й таке. Повний бандитський набір. Як і у вас...

— Ну-ну! — запротестував Борис. — Ти обережніше з висловами...

— А яка різниця між нашою дворовою бандою і вашою партією? Скажи! Борис замислився:

— Цікаво. І справді: яке по суті примітивне наше життя! Та сама модель існує на всіх рівнях суспільної піраміди — від дворової зграї до політичної.

Борис наморщив чоло:

— Найменша одиниця — група за інтересами, хоч би як вона називалася — згряя, банда, шайка, команда, фракція, партія... — байдуже. І між такими групами існує боротьба за територію, за інформацію, за вищу сходінку... Одне й те саме — що внизу, що вгорі. Хіба що так — чим вище вгору, тим вишуканішою стає методика боротьби!

— Ну, не скажи! — не згодився з Борисом Ромко. — У нас ретельно вимальовувалися плани, схеми стежок і прохідних дворів, у тому числі через будинки та підвали, в нас було досьє на кожного супротивника, в нас існувала розвідка, контррозвідка і навіть пенітенціарна система. Ми навіть застосовували тортури до зрадників!

— Та ну! А замовні вбивства у вас були?

— Були. Щоправда, символічні.

— Завал! — Борис уже сп'янів. — Нікуди я вже сьогодні не піду! Можна тут закурити?

— Ти що? — обурився Ромко. — Тут? На кухні? Це ж святая святих! Геть на балкон!

«У Ромка святе місце — кухня, — подумав Георгій. — А у мене — гардеробна».

Борис слухняно підвівся і поплівся на балкон.

— І чогось я тебе завжди слухаюся? — пробурчав він на адресу Ромка. — Чи не ти був лідером вашої шайки?

— Я. Тільки це називалося тоді «отаман».

— Ні фіга собі! — промимрив Борис і пішов геть із кухні. Ромко замислився. Несподівано йому в голову прийшла якась ідея, і він гукнув через усю квартиру:

— Борисе, ти чуєш мене?

— Ну? — з балкону донісся голос.

— Іди сюди!

— Дай докурити!

— Зараз же іди!

Борис із незадоволеним виглядом повернувся на кухню.

— Я давно хотів був вам сказати, хлопці, — зненацька урочисто промовив Ромко, — однак мені бракувало слів. Але ця розмова дала мені

ідею... Тепер я вже знаю, як вам усе пояснити. Дивіться: коли ми, хлопчачки, розробляли грандіозні плани з викриття нового місцезнаходження ворожого штабу за допомогою розвідданих, або планували операцію розвал^ ворожого штабу через провокатора, або накресливали план вуличної сутички, ми думали, що все це — світові проблеми, що нічого важливішого у світі не існує. Ми були переконані, що світ обертається навколо нас. А по суті ким ми були? Лише однією соціальною групкою серед величезної кількості інших соціальних груп...

— Я знаю, що ти маєш вищу соціологічну освіту! Давай без своїх соціологічних прибабасів! — нетерпляче перебив його Борис.

— Добре, назву це інакше: наша дворова зграйка була лише однією зграйкою серед тисячі зграйок. До чого це я веду? Ви — політики — зовсім не перебуваєте на горі державної ієрархії, як собі уявляєте. Ви — лише одна з багатьох соціальних груп, тобто зграй, і не більше. Від вас нічого не залежить. Ви ізольовані від світу. Кожна соціальна група, тобто зграя, живе своїм, незалежним од вас життям, за своїми законами і правилами.

— Ну ти загнув! Ми ж законодавча влада! Ми ж пишемо і приймаємо закони!

— ...які мають застосування лише у дуже обмежених ситуаціях порівняно з усім різнобарв'ям життя. У кожній соціальній групі свої неписані закони, своя влада. І народу начхати на вас.

— Нічого ти не тямиш у політиці! Біда нашої нації в тому, що кожен вважає, що він — великий спеціаліст у галузі політики. Ви навіть не уявляєте, яка це тонка матерія — по-лі-ти-ка! — натхненно промовив Борис.

— Не тиринди! — нарешті озвався Георгій. — Ромко правий. На всі сто. Принаймні у нашій країні ми — ніщо.

Борис стеноув плечима і замовк. Ромко і Георгій замислилися кожен про своє.

Зненацька розпачливо задеренчав телефон. Усі здригнулися.

— Ти б не міг замінити сигнал? Так і заїкою можна стати! — дорікнув Борис Георгію.

Він завжди вимовляв цю фразу під час їхніх довгих чоловічих розмов на кухні у Георгія. Навіть був вироблений специфічний ритуал: телефонну трубку ніхто не брав, натомість слухали по автовідповідачу — хто говорить. Вони чекали, хто перший подзвонить: Ромкова дружина чи Борисова.

«Георгію! Борис у тебе? — верескнув по-комсомоль-ському дзвінкий голос Ольги. — Борисе, дорогушо, тобі час додому. Тобі не здається? Я точно знаю, що ти там!»

— Пішла ти... — процідив крізь зуби Борис. — Задрала! Після деякої мовчанки Георгій спитав його:

— Чого ти з нею не розлучишся?

— Та! — стеноув плечима той. — Жалко! — а потім, жалібно поглянувши на Георгія, попросився: — Можна я у тебе сьогодні заночую? Георгій дуже здивувався. Борис міг дозволити собі переночувати в номері «люкс» найшикарнішого готелю, якщо такий є в Києві. Що з ним?

Борис прохропів цілу ніч, а вранці, нічого не пояснюючи, похмурий пішов на роботу.

Георгій мав зустрітися у парламенті з Османовим, який пообіцяв перерахувати на його благодійний фонд певну суму.

Осман-огли був депутатом-списочником від політичних супротивників. Однак до нього Липинський мав щиру симпатію. Так буває: ідеологічні вороги симпатизують один одному. Їхня дружба розпочалася відтоді, як Липинський і Османов опинилися в одній делегації під час поїздки в одну арабську країну. Ця подорож узагалі виявилася для Георгія знаковою. Він зрозумів, а точніше, наблизився до розуміння того, що таке — східна ментальність. У Європі й трансатлантичному просторі ставляться до арабів, хоча і з побоюванням, та назагал доволі зверхньо. Те саме і щодо арабського Сходу: мовляв, що з них узяти, — відстали вони від нас на кілька століть — як уявляв це собі Георгій. Однак Схід виявився інакшим. Схід виявився набагато мудрішим від Європи. Коли варвари ще тинялися лісами у звіриних шкурах, араби вже обмандрували весь світ і мали цілком сформовану дипломатичну традицію, письмо, філософію і торговельну культуру. Їхнє мистецтво вирішувати справи — водночас і вишукане, і лукаве. Воно тільки неосвіченим європейцям видається недолугим, їх дратує те, що з представниками арабського Сходу практично неможливо про щось домовитися напевне, і називають таку поведінку арабів непрофесійною і підступною. Насправді східна культура взаємовідносин з чужинцями набагато складніша. Схід не довіряє Європі. І правильно робить.

— Як справи, Георгію? — привітно звернувся до нього Османов.

— Добре, дякую, Осман-ага!

— Як твій сокіл-сапсан?

.. (Картину з соколом-сапсаном Георгій купив разом з Османовим, перебуваючи у відрядженні в Казахстані). Він мене муштрує... — посміхнувся Липинський.

— Правильно робить, — похвалив Османов. — Його швидкість, гострий зір і безпощадність знадобиться тобі у цьому році... Тяжко буде Україні...

— Довго?

— Та років з п'ятнадцять...

— Ого! Можна не дожити!.. — засміявся Георгій.

— Доживем! — поплескав по плечу Липинського Ільчи-шин, що пробігав повз них і краєм вуха почув уривок розмови.

— Передавай вітання Марині! — посміхнувся Османов. — Як вона там?

— Як завжди, розцвітає... — Ільчишин побіг геть.

«П'ятнадцять років? Цілих п'ятнадцять років? Не може бути! Це надто довго. Але Османов рідко помиляється. Це — чоловік із східною глибиною думки і комплексним баченням світу. Він бачить не лише верхівку айсберга, а цілковито, з усією глибинною суттю...»

Доки Київ знемагав від спеки, яка потроювалася за рахунок підсилення асфальтом, бетоном, вихлопних газів і розжарених транспортних засобів зі

спітнілими пасажирами, — в університетському ботсаду стояла райська прохолода. Георгій забрів туди після захисту дипломних робіт майбутніх адвокатів, на який його запросили.

Липинський із задоволенням відвідував рідний Червоний корпус університету. Університет — це традиція. Немає традиції — немає університету. А традиція потребує століть... І скільки б нових модних навчальних закладів не відкривалося, університетів в Україні лишається тільки три — Київський, Львівський і Харківський. У Червоному і Жовтому корпусах університету імені Тараса Шевченка відчувався дух правдивого Університету.

Георгій довго блукав парком. Палкі виступи студентів, які ще не втратили своїх максималістських ідеалів, спонукали його на тяжкі роздуми про те, якою хисткою є межа між законом і беззаконням.

«Гнила країна. Гниле правосуддя. Що можу я один у цій державі? І взагалі, чи можливо тепер щось змінити? Вилікувати хворобу набагато важче, аніж регулярно провадити профілактику. Суспільство інфіковане. Його неможливо вилікувати. Може, наступне покоління зламає цю систему? Хоча тоді буде вже пізно. Україна може втратити все...»

Георгій автоматично подивився на хлопчиська, який сидів на лавочці під вербами у самому низу яру. Може, оцей обдертий хлопчисько колись стане президентом і при ньому Україна воскресне? Хлопчисько читав книгу, поставивши ноги на лавці. «Точнісінько, як я у дитинстві», — подумав Георгій. — Цікаво, що він читає? Жюль Верна? «Гр'ях мушкетерів»? А-а, мабуть Гаррі Поттера!». Георгій придивився до обкладинки: нічого собі! «Анатомія анархізму». Ну й молоде поколіннячко! — подумав він.

Через деякий час хлопчик підвівся, і Георгій аж підстрибнув на місці. Це був його випадковий знайомий, його тезка! Малий Георгій швидко поклав книгу під пахву і по-сприн-терськи погетів геть. «Наздогнати його!» — скомандував собі Георгій. Він уже давно не тренувався, тож ледь устигав за ним. Хлопчисько вилетів із виходу на вулицю Толстого і звернув на Тарасівську. Георгію-старшому довелося згадати своє легкоатлетичне минуле, щоб устигнути за ним. Хлопчик прудко заскочив в один із старих дореволюційних будинків і помчав сходами нагору. Георгій став унизу і, важко відсапуючись, на звук прорахував поверх і розташування квартири. Трохи відпочивши, піднявся і подзвонив у Двері.

На порозі стояла жінка з такими самими, як у хлопчика, маленькими чорними очима, які сиділи над смаглявими вилицями. Вона спокійно дивилася на Георгія.

Той аж тепер збагнув, що не підготувався до промови.

— Мене звати Георгій Липинський. Я — народний депутат України.

Жінка здивовано його вивчала. Георгій розгубився, потім поліз у кишеню і показав жінці своє голубе посвідчення.

Це справило на жінку належне враження. Вона шанобливо запропонувала увійти до квартири.

Він опинився у величезній кімнаті. Балконні двері були відкриті, і в них нахабно лізли з вулиці зелені каштанові гілки. Кімната була майже порожня. Стіл, два стільці з старою оббивкою. І все. Щоправда, на стіні висіла якась картина. Що його відразу ж вразило — це ідеально вимита і вишкрябана підлога — старий паркет. Такий, як у його мами...

— Сідайте, будь-ласка, — запропонувала йому жінка.

— Ні, дякую, — сказав він. — Я власне... ненадовго... Можна подивитися картину?

Жінка здивувалася, проте не заперечила. Георгій підійшов ближче. Це був портрет вилицюватого чоловіка з довгими підкрученими вгору вусами і маленькими східними очицями. «Микола Ханенко» — було підписано під ним.

Георгій обімлів. Він одразу ж згадав мамині слова: «Ми, звичайно, не Ханенки і не Скоропадські, але свій гонор маємо...»

— Це мій прадід, — сказала жінка. Її голос був низький, глибокий і рівний. Саме такий голос повинна мати нащадок роду Ханенків.

Георгій обернувся і вже новими очима подивився на жінку. Вона була приблизно одного з ним віку, приблизно одного соціального походження і приблизно одного кола. Так сказав він собі.

Тим часом вона його спитала:

— Чим можу бути корисною вам?

«Ви — мені? — був вражений Георгій. — Це я можу бути корисним вам! Я хочу вам допомогти!» Однак вчасно стримався. Він знав, що жінка його кола, його рівня і його крові образиться, якщо він запропонує їй матеріальну допомогу.

— Я... — зам'явся він. — Я власне... Так би мовити, також нащадок одного давнього українського роду... Щоправда, не такого визначного... — Чи не могли б ви уточнити ім'я вашого роду? — жваво поцікавилася жінка. Здається, це питання її по-справжньому хвилювало.

— Квітка... Це по маминій лінії.

— Так, це давній українській рід, — немовби зраділа вона, і її початкове напруження помалу розвіялося.

— Так от... Я б хотів... Власне, я хочу зібрати докупи всіх нащадків українських династій...

Смагляві вилиці жінки спалахнули рум'янцем. Здається, вона також не раз роздумувала на тему своєї голувої крові.

— Георгію! — зненацька покликкала вона сина через плече. — Ходи сюди! Я хочу познайомити тебе з паном Липинським!

З сусідньої кімнати увійшов його малий знайомий. Він здивовано подивився на Георгія-старшого. Упізнав? Невідомо. В усякому випадку виду не подав.

Георгій-старший простягнув руку і по-дорослому потис руку хлопчикові.

Пані Ханенкова (до речі, цікаво, як її звати?) заметушилася.

Вона відкликала хлопчика в коридор і стала посилено щось шукати в гаманці. Згадавши півчісбургера, які ховав для мами хлопчик, Георгій підхопився з місця:

— Я хотів би запросити Вас у честь знайомства на вечерю! — як Пилип з конопель визвався Георгій, щоб попередити незаплановані витрати господині. — До кафе чи ресторану!

У коридорі запала мовчанка. Обидва вилицюваті Ханен-ки зайшли до кімнати і в непевності зупинилися.

— Розумієте, — зам'ялася Ханенкова. — Я сто років нікуди не виходила...

— Нема проблем! — сказав Георгій. — Ми замовимо піцу і решту продуктів сюди! — І поки вони не передумали, додав: — Де у вас телефон?

Жінка почервоніла.

Георгій усе зрозумів: відключили за несплату. Ось тобі на правду «збіднілий дворянський рід».

— Момент!

І він витяг із кишені мобільний телефон, замовив піцу у піцерії і деякі продукти з супермаркету.

Господарі дивилися на нього як на факіра.

Тим часом господиня принесла з сусідньої кімнати стару, однак накрохмалену і бездоганно випрасувану скатертину, де аплікації троянд були нашиті на місці дірочок.

Піцу привезли раніше, ніж вино. Малий Георгій так накинувся на неї, що мати тихенько дала йому потиличника. Обоє перелякано подивилися на гостя: чи, бува, він не завважив. Однак недаремно гість був однієї з ними крові: він зробив вигляд, що нічого не помітив.

Нарешті принесли кошик з супермаркету.

Георгій виклав фрукти, сир, шинку, відкоркував вино, налив собі і господині, а малому — кока-коли. Підняли келихи, і він запропонував тост:

— За знайомство! До речі, як вас звати?

— Мене — Євдокія, — сказала вона. — Єва. Так називали у нашій родині всіх перших доньок.

— Дуже гарне ім'я, — сказав Георгій.

— А мені в молодості страшенно не подобалося. А зараз — нічого, звикла. А вас як величати?

— Так, як і вашого сина! — посміхнувся він. Здається, Євдокія зраділа. Вона відпила ковток вина і спитала:

— Невже «Хванчкара»?

Георгій подивився на пляшку — точно! Він і сам не знав, бо замовив просто грузинське вино.

— Як ви здогадалися?

— У нашій родині завжди добре знали на винах. Мій батько навчив мене цьому, коли я була така, як Георгій.

— Давайте і йому наллємо для дегустації, — запропонував Георгій-старший.

Запала мовчанка.

— Розкажіть трохи про себе! — попросила Євдокія, щоб якимось зав'язати розмову.

— Я — юрист, — почав було він. — Останнім часом бавлюся в політику... Подивившись на Євдокію, він зрозумів, що вона чекає від нього чогось іншого.

— Розкажіть мені про свій рід, — уточнила вона. Георгій почервонів. Він не знав, що сказати.

— Власне, я знаю не так багато. Лише з розповідей мами. Ми, тобто мої предки, мали невеличкий маєток на Слобожанщині... — Я думаю, ви мешкали по сусідству зі Скоропадськими... — загорілися очі в Євдокії. — Вони мали саме там маєток, а ще — на Черкащині.

Він схопився за цю думку, як за рятівну соломинку.

— До речі, я знайомий з Валентиною Скоропадською.

— Так? — жадібно ловила Євдокія кожне його слово.

— Я познайомився з нею у Швейцарії. Вона там живе з чоловіком. Він не українець, однак палкий наш прихильник.

— Яка вона? — спитала вона Георгія. Георгій замислився.

— Вона, незважаючи на свій вік, — дуже елегантна. — Він напружив пам'ять. — Ви знаєте, я подивився на її пальці... Річ у тім, що колись мені моя мама казала: велика рука з довгим ш пальцями і довгими нігтями — це не панська рука. Панська рука невеличка, вузька, непристосована до роботи з середніми, ближче до маленьких, аніж до великих, пальчиками і круглими, ледь розширеними догори нігтями.

Він автоматично поглянув на руку Євдокії: вона тримала горнятко з чаєм, відвівши маленький мізинчик з маленьким ніжнорожевим нігтиком.

Вона піймала його погляд і подивилася на свої руки.

— Так, я знаю це, — спокійно відказала вона.

Він замовк. Георгій був ошелешений, коли побачив цей відігнутий мізинчик. Саме так тримала філіжанку кави Скоропадська. За мить він оговтався.

— У пані Скоропадської були саме такі руки.

— Як цікаво! — захоплено промовила Євдокія. — Аз ким ви ще спілкувалися?

— Ну... — наморщив лоба Георгій. — У Парижі мені пощастило познайомитися з Терещенком.

Євдокія скривилася.

— Терещенки не були дворянами. Це були купці, які сколотили собі капітал на різних торгових гешефтах.

Георгій із здивуванням відзначив, що навіть у молодих поколіннях Ханенків не минулася образа на Терещенків.

— Але вони на той час становили бізнес-еліту.

— Купці, які заробляють гроші на гешефтах, ніколи елітою не можуть стати. Априорі, — твердо, аж надто твердо, промовила вона.

— Чому?

— Не дано.

— А сьогоднішні бізнесмени?

— Тим паче.

— Чому — «тим паче»?

— Тому що сьогодні взагалі нівелювалося поняття еліти.

— Як це?

— Сьогодні елітою називають найбагатших бізнесменів або найбільших чиновників або зірок шоу-бізнесу, тобто тих, які колись обслуговували еліту.

— Невже це сьогодні щось значить?

— Не знаю... Це ж ви — там, нагорі... Нам знизу не видко... — сумно, але не без іронії промовила вона і посміхнулася: — Як воно там, нагорі?

Георгій замислився. Він згадав нічну розмову з Борисом і Романом.

— Так само, як і всюди... — невпевнено відповів він.

— Та ну? — з недовірою спитала Єва. — Її маленькі чорні очки-намистинки загорілися якимось східним азартом.

Георгій дивився на неї і посміхався. Невже й справді, Ханенки — татарського походження? — як собі думала його мама. Ханенко — від слова «хан» — говорила вона. А вона була хорошим філологом.

— Чого ви смієтеся? — зашарілася Єва.

— Я не сміюся, я думаю, як краще вам пояснити, — поспішив запевнити її Георгій. — Ось ви — хто за спеціальністю?

— Я давно не працюю...

— А в принципі?

— Я — вчитель математики, — строгим учительським голосом відповіла вона.

— Чудово! Напевно ж, у вашій школі існувала конкуренція, інтриги, підлабунство до начальства, були стукачі... Претенденти на місце завуча чи директора йшли по трупах... Ну, щось таке... Було?

— Було, — сказала вона рівним голосом, хоч із відчутними нотками відрази. Очевидно, ця тема її зачіпала за живе.

— Я навіть можу сказати, пані Єво, чому ви пішли зі школи, — зненацька для себе, почав він. — Ви претендували на якусь посаду... в межах свого колективу... ну, скажімо, на посаду директора школи... Ви ж — світла голова, інтелігентна жінка з притаманним лише справжній еліті почуттям благородства і поваги до інших, у тому числі до дітей... А посаду отримала сіра нікчема. І не виключено, що хабарник. І інтриган. І ви пішли зі школи. З гордо піднятою головою. Вас просили, благали повернутися, адже, переконаний, без вас уся робота завалилася, однак ви не простили їм. Я не помиляюся?

Вона дивилася на нього з підозрою, ніби зважуючи — чи не провокатор він. Георгій, відчувши її настрій, поспішив запевнити:

— Не переживайте, я не провокатор... Просто я пережив кілька днів тому подібну ситуацію... До речі, також прогорів...

Вона мовчала, її татарські вилиці ледь помітно рухалися.

— Я просто хотів вам продемонструвати, що ... нагорі відбувається таке саме, що й унизу. Хіба що боротьба за виживання стає дедалі жорстокішою... І цинічнішою... Позаяк — чим вище, тим шматок, за який борються, є ласішим... Хоча має він універсальну назву «влада»...

Нарешті вона підняла голову і вступила кудись у вікно, глибоко замислившись. Георгію було ніяково. Він долив у келихи вино.

Мовчанку порушив Георгій-менший:

— Ма! Можна я погуляю?

Жінка повернула голову і невидячим поглядом подивилася на нього.

— Ма, я ненадовго, — просився син.

Єва немов прокинулася. Подивилася на гостя, сказала тихо, однак тоном, який не терпів заперечень.

— Я хочу, щоб ти побув з нами.

Георгій відчув незручність становища. Може, не слід було йому так, у вічі, нагадувати Єві про її школу або говорити про владу. Однак, здається, вона вже оговталася.

— Я приготую ще чаю! — встала вона і вийшла на кухню.

Він терпляче чекав, стежачи за точними, виваженими рухами господині. Вона змела крихти зі скатертини, позбирала брудний посуд і принесла три чисті горнятка з блюдцями. Потім принесла розеточку з печивом власного приготування — маленькі хрусткі палички, посилені

кмином і... Георгій завмер. «Ні, цього не може бути!» — сказав він собі.

Він подивився благальним поглядом на господиню, як дивляться собаки на своїх власників, і спитав по-дитячому невпевнено:

— Можна подивитися? — і показав на цукерницю, в якій лежали кубики цукру.

— Авжеж, — сказала вона легко і додала. — Колись я купила її на блошиному ринку на Сінному базарі у одного літнього чоловіка. Він казав, що ця річ належала аристократам. Не знаю. Можливо. Гарна річ. Старовинна. Я такі речі люблю. Я віддала за неї шість гривень.

Георгій почервонів. Гаряча хвиля залила йому груди. Він впізнав цукерницю. Це одна з тих фамільних речей, які зникли з їхнього дому після маминої смерті. Зараз він подивиться на її дно зі споду і побачить: «Зроблено в Японії». Колись дядько його діда привіз її з японської війни.

— Японська, — випереджаючи події, — сказала Єва. — Дуже гарна річ. Хоча, на перший погляд, простенька...

Він і далі мовчав.

— Найвишуканіші речі якраз і є простенькими, — говорила вона.

Георгій прислухався до її голосу. Він був низький і тихий. Він був шовковий.

Липинський розгубився. Такий збіг стався з ним уперше. Спершу малий Георгій біля хлібного рундучка. Потім у ботсаду. Тепер ця цукерниця...

На порозі, прощаючись із Євою, він ще раз запросив її на вечерю до ресторану. Вона завагалася.

— Я ж вам казала: я сто років не виходила на люди... Дякую за запрошення... Я подумаю. Якщо дозволите, я вам зателефоную...

Георгій прийшов додому у піднесеному стані. Він приліг на ліжку, заплющив очі й спробував відтворити образ Євдокії: її маленьку худорляву постать, смагляву шкіру, ледь помітний східний колорит. У кожного чоловіка в житті є перша жінка. Єва. І не обов'язково вона з'являється на початку життя. Вона може зустрітися йому в середині життя, в кінці, або взагалі не зустрітися ніколи. Георгій відчув, що він її зустрів. Від цієї думки стало тепло і приємно. Він уперше за багато днів заснув спокійно.

Зненацька його розбудив телефон. Георгій зиркнув на годинника. Перша ночі. По автовідповідачу він почув Борисів голос.

— Джордже! Я під твоїм під'їздом. Я знаю, що ти вдома: тут твоя машина. Відкрий мені.

Георгій знехотя підвівся з ліжка, попрямував до дверей і впустив друга.

Вони сиділи на кухні. Борис курил. З ним справді коїлося щось недобре, дивився на Георгія запаленими очима, а руки в нього трусилися.

— Слухай, старий, ми з тобою давно вже знайомі. Я маю до тебе одну делікатну справу, — почав він хрипло. — Хоча ми не найближчі друзі, однак відчуваю, що лише ти мені можеш щось порадити.

Він став м'яти свою спітнілу чуприну.

— Словом, я потрапив у халепу.

— Скочив у гречку? — легковажно пожартував Георгій.

— Не з моїм щастям. Набагато гірше. Набагато. Георгій уважно на нього подивився. Борис був знервований, аж занадто.

— Словом, я випадково... Ні, брешу, не випадково... Словом, я загубив один документ... Думаю, у мене його викрали... Через мою звичайну неохайність...

Георгій закліпав:

— Ну то й що? Усі ми щось губимо...

— Ти не розумієш! Це був документ в одному примірнику!.. Там ідеться про честь «гаранта»...

— Ну то й що! Поняття «честь гаранта» вже давно не існує!

— Ти не розумієш. Я ж фаворит. Вірніше, був ним. Георгій не на жарт розсердився. Турбувати його серед ночі з цією фігнею...

— Слухай, Борисе, не роби з себе великомученика: ну вийшов з фавору! Подумаєш! Через два роки перевибори! Станеш фаворитом іншого президента! Ти ж в усі часи і при всіх правителях виживеш!

— Ні, ти не розумієш! Усе не так просто. Я надто багато знаю. Справа дуже серйозна. Аж надто.

— Не перебільшуй. І не панікуй! Випий, прийми холодний душ!

Той обхопив голову руками і заперечно нею замахав:

— Мені кінець!

— Ну чого ти! — поплескав Бориса по плечу Георгій. — Ми живемо у правовій державі! У нас свобода слова. Ти ж як юрист повинен це знати! — заспокоював Бориса Георгій.

— Якраз я як юрист знаю, що це не так, — заперечив той.

Георгій після зустрічі з Євою ніяк не міг сконцентруватися на Борисових проблемах. Та й після перерваного сну було важко вловити, що там бельоче п'яний колега чи друг, чи як його ще назвати.

Борис взяв його липкою рукою за зап'ястя:

— Що б ти зробив на моєму місці?

— Я б на твоєму місці ніколи не опинився! — відрубав Георгій.

Борис сухо засміявся і закашлявся.

Георгій відчув щось неладне.

— Я боюсь, що папірець потрапив до рук наших ворогів...

Георгій усе ще не міг нічого втямити. — Я не сплю вже кілька місяців, — пошепки продовжував Борис. Його очі горіли лихоманкою. — Може, завтра пожалкую, що розповів тобі це, але я вже не можу. З мене пре. Нещодавно я зустрів Костика Морозова. Пам'ятаєш його? Він учився на курс нижче! Зараз він працює в СБУ. Так от. Він так на мене подивився!.. Таким поглядом!.. Словом, я зрозумів, що я вляпався...

Борис почав кусати нігті.

— Я всіх підозрюю. Навіть Ольку. Цю чисту дурепу! Інколи мені здається, вона все знає. Хоча це чистий абсурд. Вона не здатна на подвійну гру...

Він схопив Георгія своєю спітнілою рукою за шию. На лобі й губах проступали краплини поту.

— Я думав, я зможу... Але я не можу. Не можу! — пошепки закінчив він, дихаючи Георгію в обличчя тютюном і перегаром.

Георгій поплескав його легенько по спині:

— Усе буде добре, старий! Усе добре! — і повів його до ліжка. Уранці Георгій прокинувся від стуку входних дверей. Підвівся, щоб наздогнати Бориса, але потім передумав — з Богом!

Євдокія не дзвонила. Тож, він не справив на неї враження. Георгій голився і уважно роздивлявся своє обличчя. Для будь-якої іншої жінки він — заповітна мрія. Чого б вони не віддали за ніч, проведену з ним, або за запрошення до ресторану, яке подарував він цій незнайомій жінці. А вона... Георгій із здивуванням відчув, що йому аж ніяк не хочеться засуджувати цю Єву. Навпаки, він шукав у собі причину: що в ньому не так? Може, він не настільки аристократ як на неї? Дурниці. В її фінансовому стані... А, може, вона має чоловіка? А я зробив їй майже непристойну пропозицію... Ні, вона не схожа на жінку, що має чоловіка...

Їдучи містом на машині, він завжди намагався прокласти маршрут через вулицю Тарасівську. Це йому приносило якесь нове відчуття, раніше невідоме. Приємний щем і збудливе хвилювання. Йому досить було просто

подивитися на той дореволюційний будинок, і його серце радісно і шалено калатало. «Як пацан» — сміявся з себе Георгій.

У Георгія в житті було чимало жінок. Однак у цій ситуації він просто розгубився. Як йому себе поводити? Чи наполягати на зустрічі? Чи викинути Євдокію з голови? Увесь попередній досвід був абсолютно безпомічним у цій ситуації. По-перше, жодна жінка не відмовлялася від Георгія з власної волі. А по-друге... а по-друге, це специфічне хвилювання... Що з ним робити?

Забігаючи в комітет, він несподівано побачив, як біля входу третяся той самий Костик Морозов, про якого йшла мова в параноїдальному белькотінні Бориса. Побачивши Георгія, він кинувся до нього, невміло інсценуючи випадкову зустріч. Довго тряс руку, розпитував про однокурсників, а потім, ніби між іншим, спитав:

— Як там Борис?

Георгій насторожився, але виду не подав:

— Нормально.

— Ага! Ну добре. Коли що, то дзвони! — сказав Костя Морозов.

«Що він має на увазі під «коли що»? Коли щось стане відоме про Бориса? Чи це просто невинна фраза? Отже, у Бориса не параноя. А раптом він і справді його веде?». Треба перевірити. Георгій обернувся і награно весело запропонував Кості:

— Може, якось підемо разом на пиво?

Той аж підскочив і аж надто швидко погодився. Навіть демонстративно записав зустріч у свій електронний записник, щоб, не дай Бог, Георгій не передумав. «Клюнуло!» — подумав Георгій.

Він ішов коридором, думав про Бориса і Костика Морозова і наштотхнувся на Віру Павлівну, яка в управлінні розподіляла путівки.

Вона обожнювала Георгія. Побачила його — аж розцвіла:

— Дороженький Георгію Андрійовичу! Ви, як завжди, такий елегантний!

«Саме сьогодні — не дуже»,— зауважив подумки Георгій.

— Що у вас, Віро Павлівно? — Георгій поцілував її стару руку.

— Гаряча пора... Ви ж знаєте... Відпустки... — привітно сказала вона. — До речі, є одна гарна путівка в санаторій «Парламентський». Не хочете спробувати?

— Та ні. Ви ж знаєте, я ці піонертабори недолюблюю...

— А ви спробуйте! Там є свій шарм. Старий совковий шарм. Ви таке повинні цінувати...

Він замислився. Може, це те, що йому потрібно? Аби збити оскому ностальгії за минулим, та й забути про всі нинішні проблеми...

— Може, ви й маєте рацію... Я подумаю... Протримайте путівочку на всяк випадок на кілька днів!

Віра Павлівна посміхнулася. Георгій теж: люблять його жінки «бальзаківського» віку, люблять. Чому ж не Єва?

Георгій підупав духом.

«Щось останнім часом я себе не дуже добре почуваю. Психологічно. Що зі мною? Яку з методик аутотренінгу застосувати? Може, зробити маленький шопінг? Це допомагає при різних великих і маленьких психологічних проблемах». Шопінг — надзвичайно важлива річ у житті кожної людини. У нашій мові не існує слова, відповідного «шопін-гу», — казала колись Георгієва мама. Словосполучення «здійснення покупок» видається таким безбарвним, нудним і рутинним, що не йде ні в яке порівняння з соковитим і навіть трохи непристойним «шопінгом». У нашій совковій дійсності ніколи не надавали значення самому процесу здійснення покупок. Саме процесу, тобто тому самому шо-пінгу, оскільки наш народ був зациклений не на тому, як купувати, а на тому, що і за що купувати. Тим часом загниваючий захід, знудьгувавшись у своєму добробуті, став «біситися з жиру», тож напридумував собі масу дивних як для нашої людини речей. Серед них — нову розвагу, що не поступі, ється азартом і кількістю викинутих на вітер грошей навіть грі в казино. І зветься він — шопінг.

Мистецтву шопінгу Георгія навчив П'єр — його сусіда по гуртожитській кімнатці у Сорбонні. «У Парижі, — учив його П'єр, — ти приходиш у магазин передусім, отримати задоволення, а вже потім — зробити покупку». Примірювати, мацати фактуру, оцінювати кольори — при штучному освітленні і при природному, — розглядати себе в дзеркалі в різноіміджових строях, спостерігати за тим, як роблять покупки інші і таке подібне, — усе це складові цього виду

розваг.

Узагалі Георгій любив робити шопінги поза межами неньки: це і приємніше і, як не дивно, дешевше. Проте що робити, коли заманулося саме зараз. Заманулося не стільки

оновити свій гардероб, скільки розслабитися в процесі шопінгу..

«Саме настав час підготуватися до курортного сезону», — подумав Георгій і вирушив на пошуки босоніжок, які бодай би нагадували йому ті, що він бачив у Парижі, в магазині відомого французького кутюр'є з японським прізвищем. Він би тоді їх купив, коли б не припустився однієї тактичної помилки: пішов у магазин зі своїм колегою, який мав трохи нижчий рівень матеріального забезпечення. Той подивився на шльопки і аж присвиснув: «Ого! І це за одну підошву з однією дірочкою для одного пальця? Хто їх купить?» — «Я б купив, якби не ти..», — подумав Георгій. Хотів було дискутувати з колегою про те, що вишуканість завжди проста, і вона завжди, в усі часи, коштувала великі гроші, — однак махнув рукою: все одно той не зрозуміє, лише образиться...». Георгієві вже було незручно при ньому купувати босоніжки. Це виглядало б як виклик несмаку його колеги. Він не захотів цього зробити і — як результат — «проморгав» класну річ. І ось уже другий місяць шукає щось подібне в різних магазинах Києва і, природно, не знаходить. Французьку, а тим більше ексклюзивну річ, можна придбати лише у Франції.

Георгій любив купувати багато взуття, як і його мама. На відміну від батька, який надавав перевагу одягу, або, як колись казали, «барахлу» чи «шмоткам», мама навіть у найтяжчі часи намагалася дотримуватися старого панського принципу — «взуття носити один сезон». Купуючи взуття, Георгій долучав усі свої відчуття, включивши й «шосте». Останнє допомагало йому передбачити: як довго носитиметься той чи інший виріб. У взутті в поняття «якість» входить не лише фактура, робота, а й таке ледь вловиме явище, як «вишуканість лінії». Можна зробити черевики з якісного матеріалу на якісному обладнанні за сучасним дизайном, однак ледь вловима похибка у вигині лінії, — і все: робота пропала! Немає вже тієї елегантності, вишуканості — і немає задоволення від взуття!

Георгій зайшов до улюбленого елітного взуттєвого магазину «Черевики від Лемана» в центрі Києва. Тут він давно вже мав знижку як постійний клієнт. Тут було все — і офіційно-елегантні «оксфорди», і візерунчасті «брогі» і кокетливо-елегантні «дербі», і човники «лофери» і «монкі» з пряжкою, і прогулянкове замшеве взуття, однак навіть тут не було чогось подібного до вимріяних шльопок з прошитою підошвою, з гладенькою, трохи тьмяною шкірою з невидимими швами. Шкода.

Георгій вже було розчаровано рушив до виходу, як побачив у жіночому відділі Євдокію. Він вражено завмер. Вона, у потертих джинсах, кросовках і білосніжній (під чоловічу сорочку) блузі поводитися у цьому супердорогому магазині так, наче вона все життя купувала взуття саме тут. Навіть Аліса у цьому місці почувалася незручно.

Георгій відійшов у тінь і почав спостерігати за Євдокією. Вона виглядала дуже стильно. Її сорочка — білосніжна і хрустка — недбало заправлена в джинси. На голові — елегантний безлад. Молодий продавець з благоговінням подавав їй то одну, то другу пару взуття. Якби Георгій не знав, що ця жінка — безробітна вчителька математики, навіть він цілком міг би прийняти її за дружину, ні, радше, за доньку мільйонера. Саме так — з вишуканою недбалістю — вдягаються діти мільйонерів.

Нарешті Євдокія зупинила свій вибір на елегантних черевичках з патлатою божевільною квіточкою попереду. Жінка закачала холошу джинсів, щоб помилуватися черевичком на своїй нозі. Подивившись на ціну, вона замислилася. «Задорого», — подумав Георгій. Євдокія з жалем поставила пару на місце і підійшла до іншої, менш вишуканої і, судячи з усього, дешевшої. Вона розчаровано потримала її в руках і поставила на місце. Навіть міряти не

схотіла.

Георгій швидко заскочив до Лемана в кабінет і, не привітавшись, схопив його за плечі і, підштовхуючи до виходу, затарабанив:

— Друже! Бачиш тут баришню? Зроби їй дев'яносто-відсоткову скидку! За мій рахунок. Наплети їй що хочеш! І запропонуй безплатно «додатково» ще одну пару. — Георгій озирнувся по кабінету. — Оцю, — вказав він на червоні красунчики. — Я все сплачу.

Чим був цінний Леман, так це тим, що йому не треба було повторювати двічі.

Він вийшов у салон і зі спритністю факіра підніс їй під носа червоні босоніжки, професійно запевняючи, що вона

мріяла про них усе своє життя. Євдокія і справді зацікавилася парєю. Тим часом Леман почав дуже правдоподібно брехати про те, що в босоніжках є непомітний, однак суттєвий дефект, зате він як власник робить потужну скидку і на додачу віддає безкоштовно будь-яку пару, яку вона обере собі в салоні. Він брехав як справжній професіонал, який чудово знається на психології покупця. Георгій і сам майже повірив у його казку.

Євдокія взяла в руки червоні босоніжки і стала прискіпливо оглядати їх.

— Тут немає ніякого ганжу, — віддала вона пару Лема-нові і рушила до виходу, очевидно, відчуваючи якусь аферу. Проте директор магазину спритно загородив їй дорогу.

— Нема ганжу? — перепитав він. — Без проблем! Зараз зробимо! — і він професійним рухом майстра по ремонту взуття відірвав набійку від каблука і віддав босоніжок Євдокії.

Вона оцінила Леманове почуття гумору і розсміялася:

— Ну добре, я згодна!

Євдокія взяла з полиці черевички з божевільною квіткою і шаленою ціною і підійшла до каси.

Леман виштовхав свою касиршу геть із касової кабінки, сам власноруч вибив чек і манірно, неначе фокусник, підніс його Євдокії разом з дисконтною карткою:

— Ласкаво просимо до нашого магазину ще раз! Повинен вам сказати, що ви вибрали достойне взуття.

— Достойне кого? — перепитала вона жартома.

— Достойне справжньої леді.

Євдокія з підозрою подивилася на Лемана.

— Не знаю, з якою метою ви це робите, — сказала вона. — Проте щиро дякую.

Вона сказала це таким тоном, як говорить принцеса своєму кутюр'є, який щойно подарував їй кількामільйонне плаття лише за те, що вона його вдягне.

Липинський чекав Лемана у кабінеті. Він нарешті втямив, чому Євдокія так довго не дзвонила йому. їй не було у що вбратися. Десь позичила гроші і пішла купувати собі взуття. І не просто взуття, а дуже вишукане взуття.

Георгій напружив свою пам'ять, щоб уявити, які черевички з його гардеробу пасуватимуть до щойно купленого жіночого. І дійшов висновку, що доведеться і йому купити щось «достойне» до «достойних» черевичків з божевільною квіткою, які обрала собі Євдокія.

— Знайди і мені, Лемане, щось божевільне.

— Єсть, пане джентльмене! — відчеканив той із задоволеною міною.

Очікування дзвоника від Євдокії було просто мукою. Йому весь час увиждалося, що деренчить його мобільник, і він гарячково хапався за нього.

Однак насправді телефон мовчав. «Може, у неї немає достойного плаття?» — подумав він і занервував.

Узагалі РІН страшенно дратувався, коли його дама вдягалася «не в тему». Коли Аліса прийшла в оперу в обтягуючих джинсах до колін і в «топіку», Георгій просто розвернувся і пішов геть з прем'єри. А коли Богдана зі Львова — та, що навчила його робити казкові дереуни, — вдяглася в офіційний костюм на веселу новорічну забаву, йому довелося також відмовитися від святкування в приємній компанії.

Цього разу Георгій несподівано збагнув, що йому абсолютно однаково, в чому прийде Євдокія на вечерю. Вік тільки хотів, аби вона прийшла. Однак, здається, їй самій було не все одно...

Вона таки подзвонила. Після світської розмови «ні про що», жінка сказала: «Якщо Ваше запрошення залишається в силі, я готова!» Вона сказала цю фразу таким тоном, неначе все життя те й робила, що ходила у ресторани з майже незнайомими чоловіками. При цьому її інтонація не була штучною. Ось що воно таке — порода. Їй не треба прикидатися: саме таким тоном приймали запрошення жінки її роду. Це було в крові.

Георгій чекав її в машині під будинком. Коли вона вийшла з під'їзду, він почервонів: «Я — придурок!» Георгій планував повести її у «Вавилонську вежу». А вдягнена вона була не для цього середньостатистичного ресторану.

Липинський елегантно відкрив їй дверцята, і вона легко сіла. Георгій завів машину і став гарячково думати, куди б податися. Євдокія була у тих самих дорогих черевичках з божевільною квіткою, у «маленькій чорній сукенці», яку колись вигала Коко Шанель, а на сукенці чіпко сиділа

шаленої краси старовинна застібка. Чорний камінь з голубою ледь помітною смужкою в ажурній золотій оправі. На її руці, на білій, абсолютно білій руці красувався аналогічний перстень.

Тільки «Ландон-клуб», — подумав він і різко розвернувся майже на місці на крутій Тарасівській. Його спортивна машина уміла робити цей трюк.

— Як вам, подобається тут? — спитав Георгій, коли вони вмостилися у зручні фотелі серед строгого британського антуражу.

Здається, він почувався, як хлопчик, який уперше прийшов з дамою в ресторан, хлопчик, який не знає як поводитися і який боїться лягнути щось зайве.

— Дуже мило, — посміхнулася вона. — Правда... Потім передумала.

— Та ні, нічого.

— Що? — напружився він.

— Дуже стильний заклад. Справді, майже автентичний, щоправда...

Вона знову зам'ялася.

— Що «щоправда»?

— Щоправда, з нальотом українського козацького бароко, — закінчила вона свою думку і засміялася. — В нас, українцях, здається, цього не можна викоринити. Козацьке бароко в нас у генах. Георгій новим поглядом подивився на інтер'єр ресторану. Справді, як для британського чоловічого клубу, забагато золотих завитків. Дивно, він на це ніколи не звертав увагу.

— Що будемо їсти? — спитав Георгій, намагаючись відповідати образу англійського джентльмена.

— Оскільки ми тут, то, напевно, стейк з кров'ю, — сказала вона. — А ви?

— Так само! — поспішив запевнити Георгій і мало не вмер з сорому: як легко він відмовився від свого кількарічного вегетаріанства. — А що питимемо?

— Люблю міцні напої. Батько привчив, — знову ж таки розсміялася вона.

Євдокія хмала дуже гарний природний сміх. Георгій зажди заздрив людям, які милозвучно сміялися. У нього і посмішка була не дуже привабливою: губи десь зникали, тож виходило, що він не посміхається, а шкіриться. А сміявся Георгій просто жахливо: він сміявся беззвучно. Він ненавидів свій сміх. Навіть тривалі тренування не наблизили його до успіху. А посмішка, — це велика справа під час ділових і напівприватних зустрічей. Доводилося компенсувати її брак своїм інтелектом. Георгій був змушений виявляти чудеса віртуозності у веденні розмови, коли треба було схилити співрозмовника до потрібного йому рішення. А була б у нього чарівна посмішка, як у Ільчишина або Терьохіна, усе б розв'язувалося утричі легше. Взагалі, спостерігаючи за сучасними політиками, Георгій переконався, що вони не вміють посміхатися, як цього вимагає європейський етикет. Може, тому і Європа їм не посміхається у відповідь. Іміджеві фотографії політичних лідерів під час виборчих кампаній демонструють силувані, кривуваті, нещирі, зубоскальські міни. Це був недолік і Георгієвого іміджу. «Не переживай з цього приводу, синку, — заспокоювала його колись мама. — Шукай собі партнершу з чарівною посмішкою».

Тепер вона сиділа навпроти. Жінка з чарівною посмішкою.

Георгій усе ще почував себе невпевнено. Вони дуже мало знали одне одного.

Ініціативу розмови узяла на себе Євдокія. Вона розповідала Георгієві про знаменитий «Діаруш» її далекого предка,

генерального хорунжого Миколи Ханенка, того самого, якого не минула лиха доля усієї генеральної старшини, причетної до справи Полуботка. Свій «Діаруш» він написав до заслання, у 1722 році. Там педантично розповідається про всі деталі перебування гетьмана Скоропадського у Москві, коли Петро I прийняв рішення знищити гетьманство в Україні після Ніштадського миру. Євдокія говорила без пафосу й ультрапатріотизму. Вона просто розповідала про свого далекого предка.

За логікою світської розмови, зараз мав би взяти слово Георгій, проте, на свій сором, він не тільки не міг підтримати оповідь про «Діаруш» Ханенка, про який уперше чув, а й навіть не знав нічого конкретного про свій рід.

Повисла пауза.

Георгія виручив випадок. Він побачив, що з дальнього кутка ресторану йому машуть руками Вільсони — британський посол з дружиною. На мигах дві пари порозумілися, що не проти об'єднатися за одним столиком. Георгій

це сприйняв як великий комплімент. Вільсони ніколи не зробили б цього, якби не мали глибокої симпатії до нього.

Почалася процедура знайомства, яка передбачає вибір мови.

Георгій перелякався, що зараз Євдокія потрапить у дуже незручну ситуацію: вчителька математики навряд чи володіє іноземною мовою. Він вирішив попередити незручність, тому, представляючи пана посла, він поспішив запевнити Євдокію, що той блискуче володіє українською мовою, чого не можна сказати про більшість дипломатичного корпусу в Україні.

Яким було його здивування, коли Євдокія дуже спокійно і невимушено вступила в розмову англійською:

— Тут дуже мило, чи не так?

Вона це сказала з чистим англійським пуританським прононсом і лондонською світською інтонацією. Пан Роланд і пані Кетрін з цікавістю подивилися на неї й оцінили по достоїнству Георгієву партнершу.

— О, яка у вас чудова вимова! — похвалив пан посол. Георгій почервонів від задоволення. Цей комплімент

немовби звучав так: «О! Георгію, яка чудова у вас партнерша з чудовим англійським акцентом!» Англійці дуже цінують саме англійський акцент в англійській мові на противагу американській граматичній недбалості і ваті в роті.

На питання, де їй вдалося опанувати англійську вимову, вона сказала, що з нею особисто займався батько, а до вимови ставився не як філолог, а як музикант.

Подружжя Вільсонів і Євдокія дуже швидко знайшли спільну тему для розмови, яка для Георгія, знову ж таки, виявилася терра інкогніта. Вільсони, що славилися своєю благодійницькою діяльністю, з надзвичайною симпатією ставилися до колористичного українського церковного обряду. Тож Євдокія розповідала про відмінності української і російської православної обрядовості, які склалися історично, про своєрідності греко-католицької традиції.

Вечеря вдалася і вже наближалася до кінця, як тут до їхнього столика на відповідний жест Георгія офіціант приніс хумідор — дерев'яну коробку з сигарами для джентльменів.

— О, СоБіа ! — вигукнула Євдокія.

Два джентльмени уважно подивилися на молоду леді. Та, немов відчувши незручність ситуації, додала:

— Ви дозволите?

Ті ошелешено перезирнулися, однак жінка, не чекаючи відповіді, ніби й не сталося нічого особливого, вже вправно знімала «бант» з сигари за британською манерою і, швидко маніпулюючи усім інструментарієм — ножичками, гільйо-тинками, кусачками, буравчиками, — обрізала кінчик сигари, причому ідеально зберегла пропорцію між обрізаним кінчиком і товщиною сигари, тобто зробила зріз саме в тому місці, де і слід було обрізати сигару саме такої довжини. Так само віртуозно вона припала до сигару і чекаючи, поки вона розгориться, із замилюванням спостерігала за

жаринками.

Георгій і родина Вільсонів були шоковані. Вони зачаровано спостерігали за рухами молодої леді. У будь-якої іншої жінки сигара в руках виглядала б просто непристойно, тим більше в ресторані «Ландон-клуб», а тим паче в присутності вишуканої британської пари. Однак Євдокія робила все по-королівськи і з гідною майстерністю.

Сигарний ритуал відбувся за усіма правилами. Євдокія володіла ним бездоганно. Її стовпчики попелу були висо-

кими і пружними. У світській розмові виявилось, що її усьому цьому навчив батько, який у студентські роки навчався в Гавані і, до речі, був особисто знайомим з Фіделем Кастро. Батько часто розповідав їй у дитинстві про феноменальну пам'ять харизматичного кубинця і його заворожуючі ораторські здібності.

Георгій отримав від відвідин ресторану задоволення. На його радість, Вільсони теж. Тільки в Євдокії на обличчі не було написано нічого конкретного.

Коли Георгій прощався з нею біля її будинку, він чекав, що вона бодай натяком покаже, що хотілася б лишитися з ним на ніч. Звісно, вона собі цього не дозволить, однак йому потрібен був тільки знак... Але знаку не було. Вона дуже привітно, проте абсолютно індиферентно подякувала йому за чудовий вечір і весело побігла на п'ятий поверх, перескакуючи через дві сходинки.

Георгій подумав: це перша жінка в його житті, яка не повісилася йому на шию в перший же вечір. Яке дивне відчуття... Немов йому чогось бракує. Дивно. Може, їй взагалі не потрібен чоловік? У такому випадку вона ще привабливіша. Він усе ще стояв під під'їздом, як хлопчисько, не в змозі піти геть. Він дивувався собі й водночас насолоджувався новими відчуттями. Отже, все-таки люди не брешуть: все-таки існує щось на зразок кохання?

Ні, не може бути. Увесь його життєвий досвід і досвід його друзів, колег доводив протилежне: любові, про яку пишуть у романах, не існує. Існує дружба, статевий потяг, звичка, але кохання?

А, може, це воно і є? Хоч би це було так! Він так довго був самотнім.

Георгій підняв голову до її балкону. Вона стояла там і махала йому рукою. «На добраніч!» — почулося згори.

«На добраніч!» — з відчуттям полегкості сказав він, скочив у машину і помчав додому.

Він був щасливий. Про це свідчило специфічне тремтіння у сонячному сплетінні.

Липинський відчував потребу побути на самоті, щоб насолодитися цим новим для нього станом невагомості. Він припаркував машину і рушив у бік сусіднього парку, щоб прогулятися перед сном і впоратися із невідомим досі збудженням. Йому стало приємно, що перед ним відкрилися дверцята у зовсім нову сферу життя, де немає ні політики, ні бізнесу, ні суєти його попереднього життя. Реальними є лише ті кілька днів нового життя, в якому з'явилася нова жінка, ні, не нова, а перша. Перша жінка. Сва...

Він гуляв нічним парком і мугикав собі під ніс якусь дитячу англійську пісеньку.

Напівдорозі його хтось наздогнав. Георгій почув важке дихання. Невже Борис? Він обернувся. Так, він. Чи не він? Борис був у брезентовій куртці з капюшоном.

— Це я, не лякайся, — прошепотів Борис.

— Що за маскарад? — незадоволено буркнув Георгій і пішов далі, немов втікаючи від нього.

Борис, важко дихаючи, підтюпцем побіг за ним.

— Не відвертайся від мене! — благально захрипів той. — Вислухай мене!

Георгій мовчав. Поява Бориса вибила його з колії.

— Слухай, Борисе! — зірвався Георгій, якому стало безмежно жаль себе, свого зруйнованого психологічного комфорту, який несподівано прийшов до нього і так само несподівано розвіявся. — Скажи мені — чому я? Чому ти приходиш саме до мене?

— Більше мені нема до кого... — прохрипів той. Вони стояли серед нічного парку. Георгій усе ще

сподівався, що він піде геть, тому сказав:

— Моя тобі порада: іди додому. Ніщо так не допомагає, як сім'я.

«Хто б казав!» — посміявся із себе подумки Липинський. Борис заскавулів:

— Я самотній! Ти собі не уявляєш, що значить бути самотнім, маючи сім'ю, фірму і, як колись казали в наші комсомольські часи, громадське навантаження. Ти навіть не уявляєш! Ти не розумієш, що значить прийти додому і відчувати, що вони тобі чужі, вони живуть на чужій планеті, вірніше, на супутнику моєї планети, і вони вічно обертаються навколо мене, не залишаючи мені ні крихти свободи, і самі вони не в змозі подолати мізерну відстань до мене через об'єктивні закони гравітації.

«Кепські справи. Відомий політичний діяч, керівник могутньої юридичної фірми, поважний батько сімейства,

законспірувавшись у бомжа, ловить на вулиці Георгія, який завжди — в університеті, в аспірантурі, в бізнесі, в політиці, —

був мені більше конкурентом, аніж другом...»

Георгій розвернувся і пішов швидким кроком додому. Борис зрозумів це як знак згоди, тож задріботів за ним, усе ще важко дихаючи.

Перед порогом дому Георгій неначе завагався. Він зупинився, обернувся і пильно подивився на Бориса.

— Тільки одна умова. — Він зробив паузу. — Без дурних розмов.

Борис був згоден на все. Він кивнув:

— Точка.

Нагорі вони сіли на кухні, включили телевізор.

— їсти будеш? Борис кивнув. Георгій оглянув його:

— Може, приймеш душ?

Поки Борис мився, Георгій поставив варитися рис, зробив салат, запарив креветки, витягнув пива. Самому їсти не хотілося. Розмовляти теж.

Вони сиділи і мовчки дивилися новини.

Георгій скося поглядав на Бориса. Що з ним сталося? Буквально за кілька тижнів він із самовпевненого чоловіка, в якого завжди все складалося найкращим чином, перетворився на беззахисного звірка, зацькованого і божевільного. Георгій зрозумів: йому не відкараскатися від Бориса і від його проблем. Все одно доведеться розбиратися.

«Чому я? — повторював подумки Георгій, тарабанячи пальцями по столу. — Чому саме тепер?»

Борис довго мовчав. Нарешті сказав дуже серйозно:

— Мені капець.

— Кому ти потрібен? — роздратувався Георгій.

— Мені капець... — повторив той. — Якби ти знав, що в тому документі! — закричав він.

— Ти обіцяв! — гаркнув на нього Георгій. Той покірно замовк.

Вони втупилися у телевізор. На екрані з'явилася група молодиків з татуваннями. Вони тримали транспаранти, на яких був зображений голий король. Георгій підсилив звук. 1

«Група молодиків називає себе націонал-анархістами...»

— О! А ти казав, що в нас в Україні націонал-анархістів немає, — пирхнув Георгій.

— Принаймні в Міністерстві юстиції вони не зареєстровані. Підпільники чи що? — і собі зацікавився Борис.

— До чого тут голий король?

— Маразм якийсь.

«Націонал-анархісти висловили обурення проти дій Росії щодо Грузії. Своєю акцією вони намагалися збудити громадську свідомість українців проти неоколоніальної політики Росії...»

— Хоч хтось в Україні підтримав Грузію, — задумливо сказав Георгій. — Бог нас покарає, їй-бо: ми мовчимо, а через кілька років Росія те саме зробить з нами...

— Тіпун тобі на язика! — перехрестився Борис. «Програмою мінімум українського націонал-анархізму

є встановлення на Майдані Незалежності пам'ятника Борису Єльцину — батькові української незалежності. Програма-максимум — руйнація держави як такої», — сказав лідер нової політичної сили Андрій Семенко.

— Слухай, що в світі робиться! — вирячив очі Борис. — Ми з тобою сидимо в парламенті «під куполом», як ті пеньки, а десь — просто на вулиці — з'явилася молода поросль, яка не дає нам дрімати.

«За хуліганські дії порушено кримінальну справу...»

— Що ж вони такого зробили? — замислився уголос Георгій. Однак повідомлення закінчилося.

— Швидше переключай! — скомандував Борис. — Зараз вервечкою будуть новини на інших каналах. Дізнаємося, що ж сталося!

Борис оживився. Однак клацання не допомогло. Жоден канал сюжету про молодих націонал-анархістів не показав.

— Свобода слова! — презирливо процідив крізь зуби Георгій.

— Цензура! — оживився Борис. — У нас це добре виходить! Тільки один канал розбазікався... «Голий король! Голий король!» Що за натяки? Думаю, недовго лишилося жити ліцензії цього каналу...

— Ти хоч приховай у своєму тоні нотки гордоців! — з огидою сказав Георгій.

явзтьА навіщо? Ми вже раз обпеклися під час «касетного скандалу»: самі ж з обуренням розтрубили на увесь світ компромат на себе, а потім втиралися! А тепер ми розумні! Просто нічого не показуємо на телебаченні. Наче нічого й не було!

Георгій знавіснів.

— Слухай, Пупсе, — зненацька згадав він презирливе прізвисько Бориса в університеті. — Щоб більше не смів мені плакатися в жилетку!

Борис посерйознішав:

— Це — система. Це машина. Я сам один із творців цієї машини. Один з її ідеологів і правників. І вона ж, ця машина, мене і роздушить... перемеле своїми жорнами...

І він спробував це зобразити своїми товстими пальцями.

— А щодо Пупса... — хрипло прошипів він — Я на тебе не ображаюсь. Так, я Пупс! Пупс я!!! — закричав він. — Смішний, жалюгідний Пупс! А ти — сноб! Білоручка! Ти своїми аристократичними ручками у білих рукавичках не хочеш робити брудної роботи! Не хочеш маратися! А в політиці так не буває! В політиці треба залізти по лікоть у лайно і побовтатися там! Тоді щось і вийде! От я бовтаюся — уяви собі — бовтаюся! Політика — це великий ярмарок. Тут треба продавати і купувати, інакше — немає сенсу брати в цьому участь. А ти лише ходиш поміж рядами, сховавши руки в кишені, і з презирством споглядаєш покупців і продавців! А це не за правилами ярмаркування! Так не можна! Ти — не політик. Ти лише фантом політика. Ти — лише декорація!

Борис кричав, а Георгій його не перебивав. Він хотів це чути. Хотів. Нарешті розпачливе «Хто ви?», від якого він прокидався мало не щочі, отримало відповідь.

Георгій уже кілька днів приїжджав до офісу о сьомій ранку і працював дотемна. Атмосфера в офісі суттєво погіршилася. Один Вовка не втрачав оптимізму. Його справа про спадок доньки академіка Трохимовського наближалася до щасливого завершення. Вовці вдалося довести фальсифікацію останнього заповіту померлої, внаслідок чого сім'я «божих одуванчиків» отримала законну частку майна. Грошей вони не мали, однак, за угодою, гонорар становили кілька рідкісних видань з бібліотеки академіка і кілька антикварних речей. Це дуже вигідна угода. Дуже. Крім того, створена Вовкою за кілька років роботи у Георгієвій фірмі мережа клієнтури, а з нею — і його власне благополуччя, розросталися, мов на дріжджах. Тож Вовка

ходив по офісу, насвистуючи своїми пухкенькими губками якісь опереткові мелодії, решта ж співробітників дивилися на нього спідлоба.

Олексій Олексійович, тобто Льошка-маніяк, остаточно розсварився з правозахисницею Ганною Миколаївною. Він з нею не вітався, не спілкувався і взагалі робив вигляд, що її не бачить. Натомість Феміда у Шиньйоні не здавалася. Вона бомбардувала його факсами, записами на автовідповідачі, читала йому лекції з професійної етики під зачиненими дверима його кабінету. Більше, ніж на Льошу-маніяка, така поведінка психологічно діяла на Георгія. Він уже змирився з втратою шаленого гонорару фірми, який обіцяв пан АП за порятунок панича-паскудника. Змирився з тим, що буде шалений скандал. Пан АП завідував саме тим відділом, який мав безпосереднє відношення до юридичної діяльності Георгієвої фірми, тож клопотів не оберешся.

Настрій був гнітючим. А глянувши на посіріле обличчя Таміли, захотілося просто лізти у петлю. Вона, як ніхто інший, добре знала, що означає для фірми втрата одного впливового клієнта. А тут одразу двоє. Георгій уявляв, як її роздирають суперечливі почуття. Що робити? Що рятувати — честь фірми «Липинський і К» чи її саму? Георгій усіяко уникав зустрічі з нею. Але вони таки зіткнулися віч-на-віч у ліфті офісного центру. Георгій через силу спитав її:

— Ну, як?

Вона видушила із себе:

— Я не хочу мати справу з цим бандитом!

Цієї фрази було достатньо, щоб зрозуміти, що вона із задоволенням відмовила б Антипову у захисті й натомість стала б на бік прокурора.

Отже, все ясно. Якщо Таміла — та Таміла, яка так боролася за процвітання їхньої фірми, — якщо вона жертвує клієнтом, то іншого шляху просто немає.

А всього два клієнти. Втрачаємо обох. Двох грошовитих клієнтів, які б забезпечили фірмі безхмарне існування на деякий час... Без них фірма може і не «протягнути». Грошей не вистачає, як кисню.

Десяток років тяжкої праці... Не вижили.

А може начхати на сусі-пусі? Взяти і начхати на етику, закасати рукава і робити чорну роботу. Взяти пристойного хабара, розплатитися з кредиторами і боргами! Чому ні? Чому всім можна, а мені ні? Я сам винен! Розманіжив своїх співробітників, витворюючи атмосферу фальшивої моральності. Працювати треба, а не розпускати нюні! Гроші заробляти! Так і скажу на засіданні! Хоч раз поведу себе як мужчина! Йдеться не просто про долю фірми, а про долю моєї фірми! Моєї! «Липинський і К»! На карту поставлена моя доля. Все! Крапка!»

Георгій зайшов до кабінету. На його столі лежали дві папки. Це досьє на Антипова і на пана АП, що їх йому підготувала Ірина Марківна на основі офіційних і конфіденційних джерел.

«Ціни Вам немає, Старий Ридикюле!» — подумки похвалив він.

«Я знаю!» — з посмішкою, так само ПОДУМКИ відповіла йому Ірина Марківна.

Він, трохи повагавшись, неначе зібравшись із силами, відкрив папку.

«Віталій Антипов, 37 років. Народився в Галичині, в сім'ї «окупантів» (так називають на Західній Україні сім'ї росіян, які перебралися туди з почесною «визвольною» місією у 1939 році). Батько — партійний керівник, мама — перукарка. Одружений. Має прекрасні фізичні дані і нікудишню нервову систему: спить у бронжилеті і страждає від безсоння. Інтелектуальні здібності посередні, зате чудовий природжений інстинкт, який допоміг йому в доволі успішній бізнесовій діяльності. В економічних питаннях несильний, практично всі його справи веде юрист, пов'язаний з ним поки що не з'ясованими зв'язками. Займається нафтою, активно залучає інші сфери — банки, страхові компанії... Розширення бізнесу йде за схемою: скуповування окремих невеличких успішних економічних одиниць. Стиль роботи з партнерами — «кидала». Для досягнення мети не гребує нічим. Завойовує їх насильницьким шляхом (залякуванням, шантажем, збройним нападом або його інсценізацією та ін.)- Вразливе місце — внутрішній психологічний стан: Антипов слабка і беззахисна людина, саме тому застосовує силу як компенсацію своїх психологічних вад».

Георгій згадав усміхненого молодого чоловіка, супроводжуваного вертлявим кмітливим Юрком. Дивно, в ту зустріч, коли вони домовлялися про умови угоди, в Георгія не виникло ніяких підозр. Пара справила дуже приємне враження. Хоча... Хоча дещо насторожив явно завищений гонорар, який вони запропонували фірмі.

Тепер він зрозумів усе і вже вкотре пообіцяв собі не підписувати угод до отримання досьє на клієнта.

Отже, врешті-решт знову винен в усьому він сам. Він і тільки він.

Друга папка. «Петро Іванович Пупець. 56 років. Має суворе комсомольське і партійне загартування. Його син — Едік — пізня дитина, бажана, балувана. Вихованням сина займалася його дружина, всіляко прикриваючи усі його «дитячі вибрики». З часом «дитячі вибрики» переросли у дорослі. Першою гучною справою, пов'язаною з Едіком, був суд над молодого принциповою вчителькою, яка навідріз відмовилася ставити молодому паничу продиктовану оцінку. Її звинуватили у звабленні неповнолітніх і засудили. Другою справою був судовий позов на викладача інституту, якого звинуватили все ті ж пани у хабарництві. Нинішня судова справа — вже проти самого паненяти АП. Сільську дівчинку Катю було напоєно, зґвалтовано, і відзнято на відеоплівку. Відео бачили однокурсники Каті і панича АП, однак тепер усі дружно мовчать. Катя зробила спробу самогубства, що значно загострило справу: зараз її ретельно обстежують з приводу підозри на недієздатність. Результати медичної експертизи зґвалтування були, але «загули». Сам Едуард Пупець має психічно неврівноважений, аж до істеричності, характер і неабиякі демагогічні здібності, що заважає об'єктивному веденню справи».

Георгій зітхнув.

Він прекрасно розумів, що і перший і другий клієнти чудово усвідомлюють, що відмова його фірми, фірми «білих рукавичок» від справи фактично означає оприлюднення винуватості обох клієнтів. їм, звичайно, не важко буде знайти захисників, щоправда їм доведеться звертатися до

юридичних маргіналів. А це потягне за собою наслідки... Передусім для нього, Георгія, і для його дітища — адвокатської фірми «Липинський і К», оскільки він мав необережність зв'язатися з дуже мстивими людьми. Борис Бородач прозоро натякнув йому на це, обмалювавши таку картину: Пупець зробить усе можливе, аби зганьбити фірму «Липинський і К», скомпрометувати у мас-медіа і професійних колах. Ну, щодо професійних кіл, Борис, звичайно, «загнув»: професіоналів важко ввести в оману: тут добре знали справжню ціну кожного адвоката. А от щодо широкої публіки... Обдурити її через мас-медіа — справа кількох сотень доларів. Так, так. У цій країні журналісти роблять брудну роботу за копійки...

А щодо Антипова Бородач пожартував, що не встигне Георгій отямитися, як опиниться з ним в одній партії, в одній фракції і в одному політичному ліжку: Антипов уже давно підбирається до політики саме з Георгієвого боку, намагаючись «трах... ти» її лідерів. Георгія ця новина примусила скривитися. Однак йому стало розуму проковтнути її мовчки.

Липинський піднявся і підійшов до вікна. Його фірма знімала офіс у великому модерному офісному центрі, розташованому на одному з київських пагорбів. Оренда коштує шалені гроші. Зате вигляд з вікна який! Розташування офісу має принципове значення. Тут не можна економити. Клієнт повинен відчувати впевненість у своєму адвокаті, у фірмі, до якої звернувся. Тож має значення навіть невимите вікно в офісі, яке в підсвідомості клієнта розвиватиме недовіру. «До речі, треба помити вікно», — подумав Георгій і сів за робочий стіл. Почав автоматично розпечатувати кореспонденцію.

Конверт без зворотної адреси. Пише анонім? Так. Цікаво, що за лист. Власне, це не лист, а одна фраза: «Тобі є що втратити».

Георгій спокійно вклав листа у машинку для знищення паперів.

У руки потрапило запрошення від Вільсонів на прощальну вечерю. їхній термін перебування в Україні завершувався. Шкода. Це взірцева дипломатична пара, яка вносила в дипломатичну спільноту в Україні — значною мірою напівпрофесійну — солідність і респектабельність. Георгій пробіг очима запрошення: «Містер Липинський і місіс Єва...» Чудово! Неабияка нагода знову побачитися з Євдокією!

Липинський набрав телефон Ханенків, який за його допомогою знову підключили. Поки малий Георгій кликав маму до телефону, старший почув у трубці чоловічі голоси, які про щось активно дискутували.

Георгій із здивуванням відзначив, що ревнує. Йому було соромно і водночас шалено хотілося дізнатися, хто там у них удома. В ньому боровся інтелігент, який переконував, що не можна принижувати себе і даму розпитуваннями, і закоханий чоловік, який прагнув знати все і відразу.

— Добрий вечір, Єво!

— Добрий вечір!

— Хто там у вас мітингує? — невправно пожартував Георгій.

Євдокія запнулася.

— Це... мої друзі... — холодно відповіла вона таким тоном, що йому перехотілося запрошувати її на вечерю до Вільсонів. Він хотів був покласти трубку, але Ханенкова тихо додала:

— Не переживайте, Георгію, це не те, що ви думаєте! Звідкіля вона знає, про що він подумав? Його кинуло в жар.

— Я ні про що не думаю! — запально, і навіть аж занадто запально, поспішив запевнити її і відразу відчув, як це штучно прозвучало.

Опанувавши себе, він якомога спокійніше передав їй запрошення Вільсонів. Вона зраділа, однак висловила свою радість дуже стримано. Здається, вона не хотіла, щоб її чули гості, які, здається, прислухалися до розмови.

Головне на дипломатичному прийомі — уміти, по-перше, відповідно вдягатися, а по-друге — вести невимушену світську бесіду, бажано іноземною мовою. Від цих двох властивостей великою мірою залежить, чи запросять вас на наступний прийом.

В Україні зовсім своєрідна манера жінок вдягатися на прийоми, яка дещо дисонує з європейськими традиціями. Європейські жінки віддають перевагу кольору, фактурі й вишуканому лаконізму. На українських же прийомах жінки

чомусь завжди вбрані в чорне, а за стилістикою одяг має яскраво виражений характер українського дуже пихатого постсовкового бароко.

Що ж до манери спілкуватися, то тут українці також пасуть задніх. Найкращими співбесідниками для зарубіжних дипломатів є не найвищі посадовці, які ще живуть у традиціях старої неосвіченості, а молоді другорядні чиновники, які набагато краще від своїх начальників розбираються в усіх нюансах економіки, політики, права і дипломатичного етикету.

Георгій відносив себе до щасливих винятків посадовців вищої ліги, з якими зарубіжним професіоналам цікаво спілкуватися. Він був приємно вражений, коли побачив, що Євдокія поводила себе на прийомі як професійна дружина професійного дипломата. Чи, може, йОхМу це тільки здається? Може, він втратив об'єктивність? Може, він надто суб'єктивно ставиться до її достоїнств, перебільшуючи їх?

Ні, він не помилявся. Вона справді чудово вписувалася в атмосферу дипломатичного прийому. Навіть той факт, що її запросили на прощальний прийом, говорив багато про що. У Британському посольстві існує жорсткий відбір запрошених. У цьому плані британці набагато вимогливіші, аніж, скажімо, американці, які віддають перевагу кількості перед якістю. Як не дивно, однак найбільше американські прийоми нагадували російські. Фактор супердержав суттєво впливає на соціальну поведінку її представників. В американських і російських дипломатичних прийомах відчувається широта народу-шовініста і його зверхня поблажливість до аборигенів. Це неможливо

приховати і викоринити. Хоча... американці чесно намагаються позбутися цієї вади: вони проходять спеціальний вишкіл, налаштовуючись на роботу в країнах «третього світу». Кандидат на роботу в Україні повинен уміти вдягати маску лагідного, однак суворого пастиря. Що стосується російських послів, то вони себе поводять в Україні, як «батюшки» у своїй парафії, де розвелось багато розкольників. Що ж до європейських прийомів, то вони значно стриманіші від російських і американських. Тут ви себе відчуваєте не як представник вічно інфантильного народу, а як представник народу-партнера.

Прощальний британський прийом не був багатолюдним, а товариство відзначалося добірністю. І це приємно вражало Георгія. І той факт, що на нього запросили не тільки його, а й Євдокію, яку подружжя Вільсонів бачили раз у житті і яка не була офіційною дружиною Георгія, свідчило про те, що їх належно оцінили. Липинський не без задоволення відзначив також, що з їхньою парою Вільсони розмовляли трохи довше, аніж з іншими гостями. Такі маленькі деталі, дрібні порушення етикету мають продемонструвати особливе ставлення.

Приємний відбувався на зеленій англійській галявинці, у затишному подвір'ї, що прилягало до будинку посольства. Прийшли Ільчишини. Марина та Ігор були надзвичайно красивою, цілком європейською й енергетичною парою. Їх дуже любили запрошувати на прийоми. Він — скандинавської зовнішності, вона — середземноморської. Георгій знав Марину ще з університету, а з Ігорем познайомився вже в парламенті. Марина мала аналітичний розум і природне почуття гумору. Колись в університеті вони з Георгієм товаришували. Йому стала цікавою думка Марини про свою нову знайому.

— Я хочу тебе познайомити з однією подружньою парою, — сказав Георгій Євдокії.

Проте сталося дещо несподіване. Євдокія і Марина, побачивши одна одну, кинулися обніматися:

— Ми сиділи за однією партою! — пояснила Євдокія.

— Ми не бачилися сто років! — додала Марина.

Цікавий поворот, подумав Георгій. І поки жінки активно між собою бесідували, він з приємністю поспілкувався з Ігорем.

Наговорившись удосталь, Євдокія та Марина підійшли до своїх партнерів. Георгій, піймавши мить, коли Єва відійшла, аби поставити свій порожній келих на столик, спитав у Марини:

— Що ти про неї скажеш?

— Це жінка якраз для тебе, — сказала та. Георгій довіряв Марининій думці. — Тільки... запнула вона.

— Що «тільки»?

У Марини була точно така сама дурна звичка, як і в Євдокії: спершу заінтригувати словом «щоправда», або «тільки», а потім байдуже додати «та ні, нічого...»

— Тільки від неї можна чекати будь-яких несподіванок! — засміялася Марина і лукаво додала: — Як, утім, і від мене... Правда ж, татусику?

Ігор кивнув, і вони ніжно поцілувалися в уста. «Голубочки!» — подумки зіронізував Георгій. Його завжди цікавило питання: чи щирі вони в своїх почуттях, а чи вони грають на публіку? До речі, така демонстративна поведінка люблячої подружньої пари на публічних акціях психологічно виправдана, вона неабияк підкупує можливих партнерів Ігоря. Пам'ятаючи Марину в студентські роки, він із здивуванням відзначав для себе її метаморфозу з «кішки, що гуляє сама по собі» в «мотрону». Він навіть спитав якось в Ільчишина: «Признайся, що ти з нею зробив, що вона перестала «дряпатися». На що він жартома відповів: «Я її приручив». На цьому прийомі Георгій переконався: Ільчишини були абсолютно природними. І він їм позаздрив.

«Треба діяти!» — вирішив Георгій і після прийняття повіз Євдокію не просто до її дому, а, зробивши великий гак містом, опинився, немов випадково, біля свого будинку.

— Тут я мешкаю! — сказав він невинно літературну фразу і хотів був додати: «Чи не хотіли б ви подивитися, як я живу?», однак Євдокія випередила його:

— Ви хочете спитати, чи не хотіла б я подивитися, як ви живете? Так? Я це зрозуміла з маршруту, який ви обрали: з Десятинної через Печерськ на Тарасівську. — Вона зробила паузу. — Ну, що ж. Раз привезли — ведіть, показуйте. Тільки без сексу, будь ласка. Георгій втратив мову. Євдокія нетерпляче зайорзала на сидінні:

— Послухайте, вибачте, якщо я вас образила, однак мене вдома чекає дитина! То ми йдемо чи ні?

Георгій мовчав.

— Тоді поїхали додому! — скомандувала Євдокія і уточнила: — На Тарасівську.

Усю дорогу вони мовчали. Коли він зупинився, вона вийшла з машини і, притримуючи дверцята, сказала:

— Дякую за чудовий вечір.

У її голосі було щось на зразок спроби примирення. Однак він не піддався на спокусу розчулення. Він холодно попрощався і поїхав геть.

Побачення не вдалося. Вдома Георгій довго дивився на себе у велике дзеркало і дивувався: що з ним не так? Теоретично він мав би бути мрією життя цієї безробітної вчительки математики. А практично вона зігнорувала ним.

«Викинути її з голови!» — наказав він собі суворо, лягаючи спати.

Те саме він повторив уранці перед дзеркалом.

Однак, здається, аутотренінг не діяв. «Нічого. Я — впертий!» — переконував він самого себе.

Через труднощі у фірмі Георгій з'являвся в парламенті рідко. Переважно по четвергах, коли відбувалося голосування.

В його адвокатській фірмі зламався маленький швейцарський годинничок. Співробітники, немов відчуваючи внутрішню напругу, дозволяли собі деякі «вольності», які раніше категорично не допускалися.

Георгій не міг дивитися на це спокійно. Він зібрав нараду і досить різко і жорстко повідомив, що ніякі угоди фірма не розриватиме. Він упевнений, що всі справи вони виграють, а це головне. На решту моментів, у тому числі моральних, — усім заплющити очі. Принаймні тимчасово. їм добре у його фірмі. Це факт. Якщо буде добре йому — Георгію — буде добре і їм. А благополуччя Георгія і його фірми зараз залежить від двох справ — Антипова і Пупця. Тож нехай Таміла Сергіївна і Олексій Олексійович закасають рукави і працюють далі.

На Георгієве здивування Олексій Олексійович не виявив своєю мімікою великої радості. Що вже казати про Тамілу... На Липинського дивилися перелякані очі інших співробітників. Він ніколи так себе не поведив. Ніколи. Він умів приховувати своє роздратування за маскою усміхненого і доброзичливого шефа. Йому стало незручно від цих поглядів, і він спробував виправдатися:

— Розумію: я зараз трохи несхожий на себе. Однак є моменти в житті, коли треба сказати «треба!» От я й кажу вам це слово «треба!» Вважайте, що ми рятуємо фірму. І тому зараз усі методи доцільні, у тому числі не надто моральні.

Ганна Миколаївна прокашлялася. Вона завжди так починала свою довгу лекцію щодо моральних принципів юриста з яскравими історико-юридичними ілюстраціями. Георгій був не готовий до дискусії з нею, тому випередив її:

— Ганно Миколаївно, а вас я попрошу зайти до мене на розмову пізніше.

— Коли? — суворо перепитала Феміда у Шиньйоні.

— Я повідомлю. І ніякої самодіяльності! Справа Пупця Вас не стосується.

Ганна Миколаївна стала роздувати ніздрі, однак щось їй підказало не зачіпати у цей момент болючу тему. І вона стрималася.

Георгій обвів усіх поглядом.

«Я їх роздавив. Так. Я їх розчавив своїм авторитетом. Своїм авторитаризмом. Своїм егоїзмом.

Та-ак. Таміла пішла буряковими плямами. Чому ж Льошка-маніяк не радіє? Ірина Марківна зберігає олімпійський спокій, однак я підозрюю, що твориться / неї в серці. Вона сподівалася, що я не допущу цієї критичної ситуації, що я знайду вихід. Старий Ридикюль вірив, що я прийму рішення, яке не зашкодить ані фірмі, ані її репутації. А що таке репутація? Це міф. Он Борис у своїй юридичній фірмі прекрасно живе без цієї «бездоганної» репутації і заробляє утричі більше, ніж я. Я не зміг гідно вийти з цієї ситуації. Не зміг. Я не хочу бути «благородним». Я знаю: в цій країні мені мого «благородного» вчинку не простять. Я не хочу ризикувати кар'єрою. Я не хочу ризикувати фірмою «Липинський і К», я не хочу ризикувати справою

мого життя. Не хочу!» З наради розійшлися мовчки, не дивлячись один одному у вічі. Спири співробітників були згорблені і неначе спазмовані.

Георгій переконував себе у тому, що зробив правильно. Однак когось, а себе обдурити так і не зміг. Він почав нервово ходити по кабінету. Стіни тиснули на нього. Стеля тиснула. Георгій не міг більше перебувати у цьому приміщенні. Він вибіг на вулицю, прошмигнувши повз Ірину Марківну, мов шкідливий кіт.

Сівши за кермо, Георгій усвідомив, що не може навіть керувати машиною: тремтіли руки. Він не знав, куди йому податися. Зараз би йому не завадила підтримка близької людини, улюбленої жінки. Але такої немає. А та, яку він би хотів бачити на цьому місці, уперто його уникає. Егоїстка!

Стоп! Георгій зловив себе на цьому слові. Еврика!

«Вона — егоїстка! Вона — страшна егоїстка! Тепер усе стало ясно, як божий день: та ж вона точнісінько така, як я! Саме так я колись повадився з жінками! Точнісінько так само! Що ж я вимагаю від неї, якщо сам такий?»

Треба зосередитися. Я зробив велике відкриття. Я зрозумів її. А це вже півсправи. Знати психологію супротивника — це вже напівзавойований супротивник. Так... Якщо я хочу мати Євдокію... треба... Що треба? Треба спершу розробити логічний план. Отже передусім варто уявити, що я — це вона. Та-ак... Треба подумати... Що я, будучи егоїстом, хотів од жінки? Щоб вона не набридала. Це раз. Щоб вона на ламала мій ритм життя. Це два. Щоб вона була одностороннім. Це три. Щоб вона була вправна у ліжку, не примушуючи мене до додаткових зусиль. Це чотири.

Тож як він буде ненабридливим, цікавим співрозмовником-одностороннім і підходитиме їй у ліжку, то... можна сказати, що він зможе її завойовувати.

Так. Але має бути ще якась жіноча специфіка. Яка ж? Ага. Шлях до серця жінки лежить через її дитину. Малий Георгій! Ось варіант! Як же я раніше про це не подумав? Як же я раніше не здогадався, коли вона спішила додому до дитини? Це ж ясно, як на долоні! Дитина одна вдома, а я пропоную їй секс! Ідіот! Треба виправитися! Треба довести, що я не кобель, а інтелігентний чоловік! Аристократ!»

Липинський відчув гарячу хвилю, яка розпружила всі його м'язи. Він твердо узявся за кермо і вирулив на вулицю. Георгій об'їхав кілька книжкових крамниць, і за півгодини в нього була прекрасна підбірка пізнавальної і художньої літератури для десятирічних.

Він, мугикаючи веселу англійську пісеньку, скерував своє авто до Тарасівської. Зупинився, подивився нагору. Старий каштан просто нахабно влазив своїми гілками до Євиної квартири через балкон. Георгій посміхнувся. Він відчував себе тим каштаном. По-молодецьки вибіг на п'ятий поверх і натиснув на дзвоник.

Йому відкрила Євдокія у білому махровому халаті і з рушником на голові. «Щойно з душою!» — захвилювався Георгій.

Він хотів було щось казати, мовляв, їхня фірма займається благодійністю, і у них лишився комплект книжок... і що він хотів подарувати його Георгію... Однак не встиг збрехати.

Вона подивилася на нього такими ж самими очима, якими колись давно подивилася біблейська Єва на Адама після спілкування зі змієм. Вона подивилася на нього з бажанням, і встояти перед тим поглядом було неможливо.

— Я саме думала про вас... — тихо сказала вона, взяла його за руку і повела до своєї спальні.

Георгій кохав її нестямно... Такого з ним ніколи не було. Він шепотів їй: «Як ти любиш?» І робив усе, що вона хотіла. Це також було з ним уперше. Він віддався їй повністю, до останньої клітинки свого тіла. І він відчув себе безмежно щасливим. Життя набуло сенсу.

... Київ знемагав від спеки. Місто хотіло, щоб кияни нарешті вшилися на дачі, курорти, на село... А ті все ще снували його розжареними вулицями, не даючи йому спокою...

У Георгія забренькав мобільник. Це дзвонив Костик Морозов із СБУ.

— Зустріч не відміняється? — спитав він. «Мало не забув!», схаменувся Георгій.

— Звичайно, ні! — сказав він у трубку.

— Розмова буде довгою. Ти готовий? — спитав той. Іншим разом Георгія це роздратувало б: він ніколи не мав часу на довгі розмови. Однак тепер, коли він вийшов із свого цейтноту, така перспектива його не лякала.

Вони зустрілися за бізнес-ланчем у «Вавилонській вежі». Георгій сидів навпроти Віктора. Той повільно їв, нікуди не поспішаючи. Георгія це влаштовувало. Він також нікуди не рвався.

Минуло вже багато років, однак, виявляється, Віктор не забув, як колись Георгій врятував йому життя.

Після кількох нічого не значущих фраз Морозов нарешті почав:

— Хочеш розкажу, як я вчився в академії ФСБ у Росії? — запропонував він.

— Хочу. — Ця тема справді цікавила Георгія. — Звичайно, якщо це не державна і не професійна таємниця.

— Звичайно, я розповідаю це не всім. Однак я хочу, щоб ти про це знав. Аби у нас не було непорозумінь.

«Яких непорозумінь?» — шпигнуло у Георгія в мозку.

— Ти навчився добре говорити українською мовою, — відзначив Георгій із задоволенням: із українофоба Морозов перетворився принаймні у толерантного громадянина України.

— Я вивчив українську мову не тому, що тепер це стало престижно, адже українська мова — це візитна картка державної людини. Я вивчив українську з інших міркувань, я зробив це принципово, тому що зрозумів, що моя батьківщина, батьківщина чистокровного росіянина, саме тут, і я поважаю цю державу.

— Ти так змінився...

— Ні, я не змінився. Змінилася держава. Я завжди був законослухняним громадянином і хорошим офіцером. Змінилися реалії, змінилася держава, якій я служу.

— І довго тривав процес твоєї трансформації?

— Кілька років. Я хочу коротко тобі про них розповісти... Власне, я вже почав... Бо йдеться про навчання в академії ФСБ... Чи тобі нецікаво?

— Чому ж? Цікаво!

— Я — генетичний росіянин, і їхав туди з таємною надією, що залишуся там назавжди. Я знав, що Росія — це та країна, де хороших офіцерів цінують. Я відчував: вони

захочуть, щоб я служив їм. І був готовий до цього. Думав: вислужуся до генерала і покажу цим хохлам, що таке справжній офіцер.

— А то ми не знаємо...

— Ні, ви, тобто вже ми... Ми не знаємо... Ми не вміємо цінувати військовий професіоналізм... Але я не про це...

Георгій подумав: як дивно, що вони з різних позицій приходять до одного і того ж висновку: в Україні професіоналізм не цінується.

— Власне, я їхав туди, як на свою історичну батьківщину і не для того, щоб повертатися. І ти знаєш, перший рік пройшов, як уві сні. Я був бездоганний і щасливий водночас. І справді, хіба порівняти нашу службу безпеки з їхньою! Ми ж аматори! В нас дитсадківські чи, краще сказати, дідівські методи роботи. А там — махина. Потужна махина з віковими традиціями царської охоранки! Розумієш: служба безпеки — це тоді служба безпеки, коли є традиція. У них від Катерини II впроваджено німецький стиль роботи, замішаний на російському фанатизмі. Це вибухонебезпечна суміш! І там я став фанатом. Я став в академії одним із них... ні, я став кращим серед них. Віриш?

— Вірю! — упевнено сказав Георгій.

Цей хлопець завжди в усьому намагався бути першим.

— І найбільше мене вражало, що служба безпеки — це не лише тупа охорона вищих посадових осіб і примітивне збирання досьє на всіх і вся «про всяк випадок» — раптом провиниться, от і шантаж готовий. Ні. У них працює ціла система хитромудрого продукування національних міфів і педантичного знищення всього того, що могло б їх дискредитувати. От, наприклад, поставлена мета: довести всьому світові, що грузини — брудні поплічники терористів — і для цього фабрикуються різні дуже правдоподібні докази і поширюються на весь світ. Дарма, що це неправда. Дарма, що це несе за собою людські жертви!.. Ти мені не віриш?

— Чому не вірю? Ти трохи перебільшуєш, але... Я прекрасно знаю з історії, як Катерина II знищила всі документи своїх попередників, збрала науковців, і вони написали нову історію Росії, історію великої Росії, фальсифікуючи літописи, життя, «писчие книги»... — От і я про це саме. Тільки це відбувається в наш час! І ти собі не уявляєш, яка це насолода бути учасником творення цих міфів і їх втілення в життя! Це просто наркотик! Ти стаєш творцем історії, ти повертаєш історію так, як тобі хочеться!..

— Це ти про себе?

— Та ні... Я — пішак... Я — гарматне м'ясо. Однак я пішак з головою. Часом буває таке... Така помилка природи... Я ж усе-таки кадебешник у

третьому поколінні... Мій дід ще твого діда розстрілював... Як це не сумно звучить... Я на цьому розуміюся...

«Дуже дотепний жарт! Що він од мене хоче? Щось останнім часом забагато людей чогось від мене хочуть!»

— І я буг закоханий в цю махину, в цю фабрику!.. Тільки, будь ласка, не засуджуй мене! Це був чисто професійний інтерес!

«Нічого собі! Невинна дитяча забава!»

— Скажи, навіщо ти мені все це говориш? Я не хочу цього чути, — сказав Георгій.

— Ти хочеш це почути! Хочеш! І ніхто цього не знає краще від мене! А чому я тобі все це кажу, ти потім зрозумієш, коли я закінчу. Нам треба вчитися в Росії й Америки конструювати національні міфи і втілювати їх за допомогою служби безпеки. Вчитися!

— Здається, ми потихеньку освоємо це ремесло: таку лапшу на вуха людям вішаємо...

— Отож-то і воно! Ви лапшу вішаєте, а вони працюють!.. Георгія розмова вже почала дратувати. Він вирішив

пришвидшити розв'язку:

— Скажи відверто: ти через Бориса затіяв цю сльозливу прелюдію?

— Якого? Бородача? Ти що? За кого ти мене маєш? Невже ти думаєш, що я до тебе через того козла? Він нікому не потрібний! Він — параноїк! І для нас небезпеки не становить.

— То в чому ж річ?

— Дай я закінчу свою історію. Я хочу, щоб ти мені повірив.

Георгій змирився: Морозов від нього не відстане, поки не доб'ється свого. Тож він вирішив не опиратися і слухати:

— Давай повернемося до мого навчання у Москві. Отже, я був найкращий студент, взірцевий офіцер! І мене цінували! Мене ніхто ніколи так не цінував, як там! Оце вони уміють! Оцього в них не відбереш! І я був гордий з того. Аж до того моменту, поки мені не запропонували працювати на них, тільки не так, як я мріяв. Вони запропонували мені працювати на них, проте в Україні! Ти зрозумів, до чого я веду?

— Звичайно. А що тут незрозумілого?

— Я був шокований. Мені в принципі не звикати до сексотської служби. Я зі студентських років працював інформатором — ти знаєш це. Однак щоб я — блискучий офіцер, помішаний на офіцерській честі, — продав свою батьківщину?

— Батьківщину? — перепитав Георгій з іронією.

— Ти віриш, я тоді вперше в житті ототожнив себе з Україною! Я тут, на цій землі, виріс, і я такий, як і ви, а не такий, як вони! Я це зрозумів! Я зрозумів, що я — не росіянин. Я — хохол. Я — впертий, самозакоханий хохол, який ненавидить москалів!

— Оце так новина! Морозов не зважав:

— Вони мене переконували: ніякої брудної роботи! Операція: «Україна — країна російського бізнесу». Тут немає нічого аморального! Так роблять

десятки твоїх земляків, до речі, з українськими прізвищами! І знаєш, що я їм сказав? Я їм сказав: «Я — український офіцер!»

Георгій подивився на Морозова із здивуванням.

— Віриш? — вже вкотре спитав Костя.

— Тепер ні. — сказав Георгій. Він ніколи не вірив людям, які б'ють себе в груди...

Георгій подумки перебрав варіанти можливих причин зустрічі: Антипов, пан АП, Борис. Ні, Борис відпадає, то котрий із двох варіантів?

— А тепер про справу, — сказав Морозов.

Те, що почув Георгій, просто приголомшило його.

— Я хочу тебе попередити щодо твоєї нової знайомої.

— Якої?

— Євдокії Ханенкової.

— Господи! Вона що — зрадник українського народу?

— Ні. Вона — одна з керівників підпільної партії українських націонал-анархістів.

— Ти з глузду з'їхав!

Георгій згадав репортаж і молодих людей, які досить невинно носили якісь слогани щодо голого короля.

— Мені нема коли з тобою сюсюкати, Георгію. Слухай мене уважно. Є інформація, що ця група готує терористичний акт у Марійському палаці...

— Боже, ви напевно в СБУ всі панікери і параноїки!

— Ти навіть не уявляєш, наскільки це серйозно.

— Я бачив репортаж: це ж діти!

— Георгію, я знаю, що кажу: це дуже серйозна, досить розгалужена таємна організація. І вона користується далеко не просвітянськими ідеями.

Георгій схопився за голову. Він не знав що й думати. Єва — терористка? Щось не вкладається у голову.

— Можеш нічого не казати, — сказав Морозов. — Тепер ти мої погляди знаєш. І мою позицію теж. Ти колись мене врятував, тож я тебе попереджаю по-дружньому: для мене мир своєї держави — справа моєї офіцерської честі. Я не зможу витягти тебе з того лайна. Я сказав усе.

— Я нічого не розумію. Нічого.

— А ти подумай. Але май на увазі: акція готується через півроку. На Різдво.

— Що ви від мене хочете?

— Вирішуй сам, що робити... Я тебе просто попередив, щоб ти не втрапив у халепу, нічого не знаючи. Тепер можеш

утрапляти в неї уже свідомо. Все, бувай. Якщо захочеш переговорити, мої телефони у тебе є.

Морозов зник, як зникають розвідники. «Вишкіл!» — подумав Георгій.

Його ошпарив страх. Він відчував себе самотнім і обдуреним.

Він — один в усьому світі. Ще кілька годин тому він думав, що назавжди покінчено з його хворобливою самотністю. Ат ні! Він став ще більш самотнім, аніж будь-коли. Ось і наслідки його егоїзму. Практично

немає нікого, з ким би порадитися, нема до кого притулитися, знаючи, що тебе не зрадять, не продадуть.

«Ах, Єво, Єво! Що ти зі мною зробила!»

До столику підійшов Ромко.

— Усе добре, старий? — спитав він Георгія.

— А що?

— Ти вже півгодини дивишся у простір.

Георгій подивився на Ромка. «Ми — друзі з дитинства. Однак чи можу я розповісти йому все, від чого хотів би звільнитися? Ні, не можу!»

— Я втомився, старий. Я страшенно втомився, — сказав Георгій.

Ромко поплескав його по плечу:

— Хочеш, я до тебе зайду? Георгій кивнув.

— Ну то домовилися. Зустрінемося на днях. Усе. Я побіг. Вибач, у мене замовлення.

Йому треба було побути на самоті, лишитися сам на сам зі своїми думками. Його мучив страх. Страх перед невідомим.

«Спокійно. Що сталося? Ще нічого не сталося. Невже я хочу стати таким самим параноїком, як Борис? Спокійно. Ще рано бити на сполох. Навіщо? Треба просто жити. Пити, їсти, працювати... А любити? Цікаво, що робити з Євдокією? Покинути її? Просто так, як він робив багато разів — без особливих пояснень і сентиментів? По-англійськи. Ні. Тут так не вийде. Я фізично не зможу підняти трубку і вичавити з себе: «На жаль, ми не зможемо бути разом...» Або: «Все було прекрасно, але...» Що «але»? Боже, який я ідіот! Навіщо поспішив? Навіщо зблизився з нею? Поспішив? Та я б усе віддав за один її поцілунок! Усе? Ні, не все... Точніше, нічого. Я — триклятий егоїст! Я — суперегоїст. Я — егоїст у кубі! Що робити? Що? Треба розібратися з Євдокією. Що це за жінка? Є один вихід — Марина».

Він набрав номер телефону Ільчишиних.

— Привіт, це Георгій.

— Привіт, тільки недовго, у мене — завал.

— У тебе завжди завал. Мені треба з тобою зустрітися. Зараз. Негайно.

— Ти що — здурів? Я ж — не ти! Це ж ти — егоїст проклятий — маєш купу вільного часу, а в мене — чоловік, діти, божев'яльні клієнтки...

— Вважай, що я роблю тобі екстрений виклик на психологічну підтримку.

— Ти — психологічну підтримку? Не сміши людей! Слухай, я зараз подивлюся в календар і скажу тобі, коли зможу з тобою зустрітися.

— Я зараз приїду до тебе!

— Ні! Тільки не це! У мене вдома безпорядок! Ігор їде у відрядження — сам знаєш — всесвітній потоп.

У її голосі почулося вагання. Здається, вона збагнула — з ним діється щось не те.

— Тобі що, справді, погано? — після паузи спитала вона.

— Так. Мені треба з тобою переговорити.

— Ну гаразд. Кажі, куди їхати. Тільки май на увазі: я буду з малим.

Георгій зрадів:

— Я у «Вавилонській вежі».

Георгію стало легше. Марина — непоганий психо-аналітик. Щоправда, її клієнтками були переважно замучені побутом жінки, або замучені багатством примадонни, або замучені самотністю люди... Тепер до цієї веселої компанії запишеться і він... — з посмішкою подумав Георгій. Він покликав Ромка і попросив приготувати щось смачненьке: Марина любила попоїсти. Мала такий гріх. Щоправда,

тільки один.

Марина їла із задоволенням. Георгій завжди любив спостерігати, як вона їсть. Його мама дуже цінувала Марину.

Однак між ним і нею від початку склалися відверті дружні стосунки, які не часто бувають між чоловіком і жінкою, і коли любовна пригода може тільки зіпсувати кайф від спілкування. Вони це інтуїтивно відчували і ніколи не робили спроб до любовного зближення.

— І який тобі вибрик викинула Євдокія? — спитала в лоб Марина, успішно упоравшись із салатом із справжніх крабів.

Георгій здивовано наморщив чоло. Хоча нічого було дивуватися. Вона завжди відзначалася спостережливістю й аналітичним розумом.

— Розкажи мені про неї... — попросив Георгій.

— Георгію, вона — моя подруга. Навряд чи ти можеш вимагати від мене відвертості. Мене тому і цінують, що я, як риба...

Марина з апетитом поїдала жульєн. Зненацька вона перевела тему на зовсім інше.

— Ти знаєш, усе-таки у маленьких галицьких ресторанах готують найкраще. Там такий жульєн роблять із свіжих білих грибочків!.. Тільки не кажи Ромкові, бо образиться...

— Марино, я тебе не для цього запросив сюди. Вважай мене своїм клієнтом...

Марина розсміялася.

— Ти — і мій клієнт! Це щось новеньке!

Георгій не зміг її переламати на серйозну розмову. Він зрозумів: треба дати їй наїстися. Тоді вона сидітиме нерухомо і слухатиме. Щоправда, від цього може погіршитися її аналітичне мислення.

А тут іще вступив у розмову Данило, її син:

— Ма, я не хочу їсти!

— їж, я тобі сказала!

Треба було якось повернути її увагу. Цікаво, що саме знає Марина про Євдокію? Чи підозрює вона, хто та насправді?

Георгій подивився на Марину. Вона впіймала його погляд, і він зрозумів: вона все знає або, принаймні, майже все, а зараз просто грає з ним у якусь гру. Марина зовсім не хоче їсти, а тільки прикидається, що їсть із апетитом, а насправді все обдумує. І схоже, не знає, що йому сказати. Вони говорили про різні дурниці, проте Георгій бачив: вона подумки щось аналізує.

Нарешті Марина подивилася на нього серйозно:

— Георгію, я не готова сьогодні тобі щось сказати. Я повинна подумати.

Георгій, не відриваючись, утупився їй в очі. Він чекав іще чогось. І він це отримав:

— Але ти не переживай. Усе буде добре. Я тобі обіцяю. Саме це йому й було потрібно. Цього він і чекав. Він

зітхнув з полегкістю, неначе перевалив свою проблему на чиїсь плечі. А ці плечі були пухкенькі і дуже надійні.

До їхнього столика підвалив Ромко. Він поцілував Марину в щічку і спитав:

— Ну як?

— Ти перевершив самого себе! — похвалила його Марина. — Дякую тобі, особливо за баранинку!

— Поправляйся, поправляйся, моя мурмулеточко! — пожартував Ромко.

Марина реагувала на натяк на свій єдиний гріх по-різному, в залежності від настрою: вона могла образитися, а могла звести все на жарт.

Георгій і Ромко завмерли, очікуючи, що зараз буде: гнів чи милість.

Марина подивилася на нього з посмішкою, проте не дуже привітною:

— Іще раз таке ляпнеш — вилетиш з числа моїх клієнтів! Ромко виструнчився по стійці «струнко».

Коли він пішов, Георгій вирішив уточнити:

— Він що, і справді твій клієнт?

— Ага. Його ідеальна сім'я — результат моєї копіткої роботи.

Вона розсміялася.

— Щоправда, це не тільки моя заслуга. Його теж. Марина встала з-за столу, витерла серветкою малого і зібралася йти.

— Я тебе підвезу, — запропонував він. Вона не відмовилася.

У машині Марина спитала Георгія:

— У тебе проблеми на фірмі?

Від цієї Марини нічого не приховаєш.

— З чого це ти взяла?

— Ігор каже, що ти рідко з'являєшся у парламенті. Це на тебе несхоже. У тебе точно якесь ЧП.

— Так. Але зараз я не готовий про це говорити.

— А я й не набиваюсь.

Георгій піймав себе на думці, що хоче їй поплакатися.

— Ти права: я загруз. Здається, цього разу капітально.

— Виплутаєшся! — заспокоювала його Марина. — Ти ж на це — мастак.

— Цього разу, схоже — ні. Знаєш, хто мої клієнти?

— Хто?

— Перший — Антипов.

— Котрий? Король бензоколонок? Його хочуть посадити? Нарешті! Давно пора! Яка в нього стаття?

— Цілий букет: відмивання грошей, рекет, ухилення від сплати податків...

— Хто його адвокат?

— Таміла.

— Таміла витягне його...

— Річ у тім, що вона не хоче.

— Не хоче? Молодчина! Нехай тоне! Не кидай йому рятувального круга!

— Легко тобі говорити! На мене вже почали тиснути...

— Ти ж справжній мужик!

— Ні, я не справжній мужик. Я — егоїст. Я хочу спокійно жити.

— А хто другий?

— Пупець.

— Гнида.

— Я знаю. Точніше, не він, а його син — за звалтування неповнолітньої.

— Фе, яка бридота. Слухай, куди ти вляпався? Ти що, не маєш служби інформації? Куди ти дивився, коли брався за ці справи?

— Слухай, чого ти до мене причепилася?

— Це я причепилася? Сам мене витяг з дому, а тепер я ще й винна!

Вона ображено замовкла. Йому теж не хотілося говорити. Виходячи з машини, Марина замість прощання поставила йому ультиматум: — Якщо ти не відмовишся від цих двох справ, я тебе поважати не буду.

Вона хряснула дверцятами і пішла геть.

«Гупай дверцятами своєї машини!» — розсердився Георгій і поїхав геть.

Липинський зрозумів: треба повністю ламати життя і повертати його в інше русло. Ось тільки маленька притичина: у яке саме?

Він іще не знав, як йому реагувати на те, що почув від

Морозова: чи вірити йому чи послати подалі... Костя у своїй розмові не був логічним. Його промова була штучною. Вона була побудована за принципом: Костя Морозов — український патріот і тому хоче захистити свою батьківщину від терористів. Так? А оскільки Георгій знав його з іншого, далеко не патріотичного боку, то він сконструював міф про своє «нове народження». Навіщо йому це? Відповідь може бути тільки одна, хоча й виглядає цілком абсурдною: Морозов намагався переконати Георгія в тому, що він не є агентом сусідньої держави, хоча насправді це так... Дурниці... Цього не може бути... Що ж тоді?

Одне Георгій знав напевне: навколо нього згустився туман. Густий, світлонепроникний туман оповив його зусбіч... Липинський хотів прозорості, а її не було. Він, як досвідчений водій, знав, що в густому тумані краще зупинитися і перечекати, а не гнатися у невідомість. Так він і зробить:

з'їде на обочину, зупиниться, включить «аварій-ку» і заглушить двигун. Він переважає туман. Переважає, не ризикуватиме.

«Не ризикувати? Що означає — не ризикувати? Продовжувати бовтатися у бруді, захищаючи бандитів? Ні. Не цього я хочу. Мое «его», «его» адвоката у білих рукавичках не піде на це. Воно сильніше за будь-які погрози і загрози. Спрацьовує генетика. Я — спадковий аристократ. Я егоїст!

Я давно вже відчуваю потребу зупинитися. Але не переважати негодую, а ослабити... ні, розчепити, обрубати ремені, які стримують мою свободу. І помчати вперед, у невідомість. Спалити всі мости, не жалкуючи за втраченим, почати все спочатку».

Сокіл-сапсан не дивився йому в очі. Георгій стояв навпроти нього і чекав знаку. Безрезультатно. Його тотем не хотів мати з ним зорового контакту.

Георгій не міг заснути: був надто збуджений.

Він став на тренажер, щоб капітально втомитися. У грудях стискало, однак він усе біг, біг, біг... Сьогодні Георгія ця фізична вправа дратувала: стільки зусиль, а в результаті — не зрушив з місця. Він на тому самому місці. Рух є, а результату немає. Начебто щось і діється, а насправді нічого з цього не виходить. Як в Україні. В цій державі постійно відбувається якась мишача метушня. І не видно ніякого провітку. Метушня заради метушні. Країна не біжить уперед, а витрачає свою енергію на тренажер. Як оце він тепер.

Піт котився градом, а він усе стояв на місці. Сон не приходив.

Георгій прийняв душ. Сон не приходив. Георгій зробив те, чого ніколи не робив. Він налив собі великий фужер горілки і залпом випив. Його розморило, і він нарешті заснув.

Уранці було гірко у роті, хоча голова й не боліла. Георгій подивився на себе в дзеркало і менторським тоном сказав своєму відображенню:

— Фірми — нема. Євдокії — нема. Є лише я. І все!

Із дзеркала на нього недовірливо дивився молодий, привабливий, однак смертельно втомлений чоловік. Той чоловік йому не вірив.

Георгій повторив іще раз, більш різко:

— Фірми — нема. Євдокії — нема. Є лише я. І все!

Той чоловік, що дивився на нього із дзеркала, дуже йому не подобався. Георгій пожурих у нього рушник і вийшов геть із ванни.

— Я починаю новий день, — переконував він себе, перебираючи у своїй гардеробній костюми. — Я починаю нове життя.

Який з цих трьох нещодавно придбаних костюмів вибрати? Лляний — мнеться, він більше пасує до елегантної прогулянки з дамою... Якої немає. Світлий в клітинку? Георгій обожнював клітинку. Однак для парламенту він не годився. Залишається тільки темно-синій кашемір у тонку смужку, придбаний у дуже дорогому київському магазині. Нова сорочка, нова краватка, нові черевики... Щоб досягти ефекту перевтілення або нового народження, треба поміняти абсолютно все, аж до шкарпеток. Він заглянув у спеціальну шухлядку для шкарпеток: жодної нової пари. Це на нього

несхоже. Жодної нової пари шкарпеток! Що з ним діється? Так можна на бомжа перетворитися!

Що це я? Шкарпетки — це образ. Зовсім не обов'язково вдягати абсолютно нові шкарпетки. Хай будуть не нові! Що з того?»

Але настрої був уже не той. Георгія муляли шкарпетки, неначе він їх не виправ і не попросував.

Досить. Час виходити з дому. Георгій, так і не поснідавши, побіг на роботу до парламенту. Запізнюватися не можна. Сьогодні День уряду.

Забігши до Верховної Ради й окинувши професійним оком сноба сьогоднішній гардероб парламентаріїв, він із жахом помітив, що в темно-синіх кашемірових костюмах у тоненьку елегантну смужку було принаймні з десять чоловік. Не виключено, що всі вони придбані в одному і тому ж хмагазині. Ганьба! Георгій мало не провалився крізь землю.

«Ніколи більше не купуватиму костюмів в Україні!»

Настрої був зіпсований. Йому здавалося, що всі навкруги обговорюють лише темно-синій кашеміровий костюм у білу смужку.

«Типова параноя! Таке її ea\$y!»

Розпочалося засідання.

День уряду був традиційним: це була одна й та сама п'єса, з одними й тими ж героями, щоправда, з іншими виконавцями. Дійові особи: Дуже Позитивний Герой — Парламентарій, який бажає щастя своєму народові. А щастя Він виборює у Десятиголового Монстра, тобто уряду. Депу-татка-голосільниця рве на собі волосся. «Червоний» парламентарій посипає голову попелом. Добрий (краще сказати, «Добрий») Пан невидимо присутній у залі: його не завжди доречний дух завжди витає в залі. А Погані Підпанки метушаться, як пацюки, заважаючи Дуже Позитивному Герою здійснити свою високу місію дискредитації Десятиголового Монстра.

Георгія попросили виступити, однак цього разу він відмовився: йому не хотілося брати участь у спектаклі в ролі Позитивного Сподвижника Головного Позитивного Героя. Набридло. Вже нецікаво. Усе ясно заздалегідь: Дуже Позитивний Герой буде до кінця боротися з Монстром. Однак, відрубавши йому всі голови, він заспокоїться, ніби не знаючи, що назавтра у цього Монстра знову виростуть голови на тому самому місці.

Сьогоднішній день вже вкотре продемонстрував головну особливість української політики: переслідування переслідуваного. Парламент переслідує уряд, уряд «наздоганяє» адміністрацію президента, а та, в свою чергу, переслідує парламент. І цей вічний рух по колу нагадує безкінечний біг білки в колесі.

Георгій сидів і думав: кому потрібна така держава, а точніше, аматорська гра в державу? Кому? Народові? Він давно сам дає собі раду. Європі? Та вона й сама не знає, що з нею робити: спершу привітали відкриту Пандорину скриньку, а тепер не знають, як захвати усе назад! Може, Росії? О, так! Росія ніколи не відмовиться від України! Вона завжди по-батьківськи лагідно і водночас суворо керуватиме дитячою грою своєї любої дитини за своїми ж національними методичними розробками «батоба і пряника».

Може, і справді є щось раціональне в націонал-анархізмі? Теоретично, може, й так. Але практично? Нонсенс якийсь!

Наявність своєї держави, хай навіть недолугої та інфантильної, краща за її відсутність. Це факт. Однак як примусити народ любити її? І найстрашніше: як примусити себе любити її? Не свою землю, а свою державу?

Колись він озвучив цю думку Борисові, а той його звинуватив у непатріотизмі. Може, справа не в поганій державі, а в ньому самому, Георгієві Липинському? Невже він такий зіпсутий?

На перерві до нього підійшов Борис. Він сьогодні особливо ревно виконував роль Підпанка — Посередника між Дуже Позитивним Головним Героєм і Десятиголовим Монстром, кілька разів згадуючи у своєму виступі прогресивну батьківську роль Доброго (тобто «Доброго») Пана.

— Даремно ти так стараєшся, — зіронізував Георгій. — Я бачився з Морозовим. За тобою нічого не числиться. — Ти впевнений?

— На всі сто.

Борис змінився за одну мить. Це була миттєва метаморфоза: з хлопчика, що нашкодив і всіляко намагається слухняністю і догідливістю відмолити собі прощення у татка, він перетворився на самовпевненого відгодованого Гусака.

— Я — твій боржник, — прогелготіла Домашня Птиця.

— Ніякий ти не боржник, — відрізав Сокіл-Сапсан.

— Я до тебе сьогодні зайду!

Георгій знизав плечима. Він не заперечував. Саме зараз не заперечував.

Минула ніч переконала його в тому, що він почав боятися самотності.

Він вийшов на вулицю і пішов парком у напрямку до свого дому. Парк після дощу пахнув свіжістю і надією. Надією на те, що він іще деякий час протримається чистим. Біля калюжі сидів маленький білий котик. Випадково він зачепив лапкою брудну воду і негайно ж, з відразою, почав лапкою гидливо її струшувати. Після того побіг геть від калюжі. Георгій зупинився шокований. Навіть найменша, найдурніша істота прагне чистоти...

Георгій приїхав до офісу своєї адвокатської фірми під кінець робочого дня. Пройшовся кабінетами. Всі були на місці. На його столі лежала кореспонденція. Георгій не доторкнувся до неї. Він відчув, що там знову є лист з погрозою.

Натомість він повідомив Ірину Марківну, що хоче зібрати екстрену нараду.

Його колеги дивилися на нього стурбованими очима. Вовка копирсався у своїй і без того розпатланій чуприні. Ганна Миколаївна інстинктивно стисла руки в кулаки. Таміла знову пішла червоними плямами. Льошка-маніяк нервово йорзав на стільці. Одна Ірина Марківна була професійно незворушна.

Ніхто не знав, що діється в його серці. Окрім, хіба що, Старого Ридикюля.

«Я хочу розрубати вузол. Я хочу звільнитися від тягара. Хочу позбутися докорів сумління... Хочу почати все

спочатку... Хочу, щоб усе було, як раніше: тихо, розважливо, професійно, точно й обов'язково «в білих рукавичках». Я хочу, щоб фірма знову була, як швейцарський годинник».

Георгій повідомив своїм співробітникам, що все-таки доведеться відмовитися від двох уже розпочатих справ Антипова і Пупця. Наслідки можуть бути невтішними. Тож нехай усі співробітники не соромляться і шукають про всяк випадок нове місце роботи, якщо раптом його найгірші передбачення справдяться. Фірма, звичайно, виплатить усім компенсацію у разі втрати роботи. Ще Георгій попросив скопіювати всі файли на дискети мінімум у трьох примірниках і зберігати в трьох різних місцях, а в кого є якісь сумнівні файли — знищити їх.

Під час наради панувала тиша. Однак ця мовчанка була іншою, ніж тоді, коли він кілька днів тому езопівською мовою повідомив про те, що фірма не цуратиметься брудних грошей задля свого виживання. Цього разу він відчував мовчазну підтримку. Після його слова прозвучали дружні оплески. Георгій не хотів, щоб підлеглі почали бити себе в груди і доводити йому свою відданість, тож повідомив, що в нього термінові справи і він мусить попрощатися.

— А вас, Ганно Миколаївно, я попрошу залишитися, — тоном Мюллера із «Сімнадцяти миттєвостей весни» сказав Георгій. Це викликало в усіх усмішки.

Співробітники розійшлися по своїх кабінетах без тягара на серці.

— Ганно Миколаївно! Ви, як завжди, виявилися праві. Беріться за захист скривдженої молодим Пупцем дівчинки. Я вам дозволяю. Хай навіть це буде остання справа моєї фірми...

Ганна Миколаївна пустила сльозу і витягла мережану хусточку, щоб утертися.

— Як Льошка? — спитав Георгій, щоб позбутися деякої незручності.

— Ви не повірите, Георгію Андрійовичу! Льошка-маніяк кардинально поміняв своє ставлення до справи Пупця! Він навіть був трохи розчарований, коли ви в наказовому порядку заборонили йому відмовлятися від неї.

— Що ж сталося? Ганна Миколаївна лукаво усміхнулася:

— Я розкопала, що та зґвалтована дівчинка з сусіднього Льошчиного села!

— Це доля! — констатував Георгій.

— Я цих Пупців розчавлю! — в очах Ганни Миколаївни заблищав небезпечний вогник, який не на жарт налякав шефа.

— Тільки без фанатизму, Ганно Миколаївно, — попросив Георгій. — Ще пожити хочеться, — посміхнувся він.

Ганна Миколаївна піднялася зі стільця і, випнувши груди, неначе готуючись до промови, прорекла із захватом:

— Георгію Андрійовичу! Ви — справжній... Справжній...», — вона запнула, підбираючи слово.

«Цікаво, я справжній хто?» — подумав Георгій.

— ... Ви — просто справжній! — нарешті знайшлася вона. — В усьому...»

За останні місяці це були найприємніші слова. Що не кажи, Ганна Миколаївна — майстер слова.

Сокіл-сапсан настобурчив пір'я. Неначе до чогось приготувався... Або...

... До Георгієвої кухні знову прибилися Ромко з Борисом.

Ромко почав свою безкінечну розмову про безкінечні «наїзди» на його ресторан: скількох людей він годує і поїть безкоштовно: податкову, міліцію, районну адміністрацію, санстанцію, інших чиновників...

— Скільки це триватиме? Я питаю у вас — законодавців!

— Завжди, Ромчику, завжди, — цинічно посміхався Борис. — Не трепихайся. Змирися. Просто заклади у свій бюджет, у витратну частину, ці кошти — і все. Знищити корупцію неможливо, тож не варто з нею взагалі боротися. Треба сприйняти це як факт і пристосуватися до нього.

Ромко обурився:

— Як ти про це так спокійно говориш? Ти ж — законодавець!

— Я тому так спокійно про це кажу, бо добре це знаю. Ромко вирячився на Бориса, а потім повернувся з питанням в очах до Георгія.

— Що ти на мене дивишся. Ти ж сам бачиш, я годую податкову в ресторані, до речі, в твоєму... Взагалі повинен тобі сказати як юрист-практик — звичай сильніший від закону. Як це не прикро визнавати. Хабар і могорич існують в Україні вічно. Хоча, найцікавіше, що ці дві речі ми запозичили у наших «друзів» по історії — турків і татар. Моя мама — а ви ж знаєте: вона читала в університеті історичну граматику української мови — розповідала мені колись, що слово «хабар» прийшло на Україну через турків від арабів. І означало воно «звістку», «військову звістку», за яку гінцям платили, і плата ця називалася «хабар». Тобто насправді це була плата за стратегічну інформацію і за стратегічну послугу. Тим самим воно лишається і понині.

— Овва! А могорич? — навіть Борис зацікавився тим, що сказав Георгій.

— «Могорич» — теж тюркське запозичення, і теж арабське першоджерело. Означало «витрати» або «компенсація втрат»...

— За що я люблю право, то це за те, що воно вміє існувати поза волею правників і навіть усупереч їй...

Ромко дивився на друзів-правників, наморщивши чоло, неначе не розуміючи, про що йдеться.

— Я бачу, що ви не врубалися, — пробував достукатися до їхньої свідомості він. — Мене не цікавить, що було колись. Мене цікавить, що є зараз. Я питаю: чому ви не можете навести порядок у державі?

— Наскільки я пам'ятаю, ти сам мені доводив, що суспільство сильніше за владу, — засміявся у відповідь Борис. — Суспільство саме творить собі закони і живе за ними.

— Я ж про людей говорив, а не про владу, яка першою порушує закони! Нехай такі темні, як я, порушують закон... А влада не повинна цього робити!

— Що за слово абстрактне — «влада». Влада — це ті самі люди, такі самі члени нашого суспільства, з такими самими вадами і слабінками, як і решта людей. Ми такі самі люди, як і ви. Ми також хочемо їсти і пити. І ми живемо з вами за тими самими законами, що виробило суспільство, — тобто ви,—сміявся Борис. Йому ця словесна гра дуже імпонувала.

— Так можна докотитися до бозна-чого! Навіть до виправдання убивства журналістів... Ромко, на відміну від Бориса, сприймав словесний бій аж надто серйозно. —А чому ж ні? У суспільстві й досі існує старозаповітний закон, тобто звичай: «око за око, зуб за зуб!» Журналіст морально вбиває владу, а знищує його фізично.

Ромко не витримав. Він підскочив до Бориса і вчепився йому в горло своїми волохатими руками. Здається, його товсті пальці таки посправжньому притисли сонну артерію Бориса, бо той аж посинів. Георгій кинувся розчіпляти їх.

— Ідіот! — прохрипів Борис. — Ти що, не розумієш? Я — цинік. Я люблю чорний гумор!

— Пішов ти! — вилаявся Ромко.

Ромко нервував. А нервуючи, він завжди відкривав холодильник і невидячим оком розглядав його вміст. Ось і зараз він вдивлявся в заморожені мішечки морозильника, намагаючись вичислити, що там є.

— Це риба? — спитав він у Георгія.

— Напевно... Так, це судак.

Ромко, не питаючи дозволу (це також була його манера поведінки у Георгія вдома), витягнув рибу і кинув розморожуватися в холодну воду. Тим часом Георгій, щоб розрядити атмосферу, наливав кожному аперитив.

Після другої чарки Ромко і Борис розчервонілися і подобрішали.

— Чому ви не можете хоч щось змінити? Все ж у ваших руках! — «діставав» Ромко друзів-депутатів.

— Реалії сильніші за нас, — знизував плечима Борис. — Держава не може справитися з цим. У нас на генетичному рівні закладений анархізм... — філософствував Борис.

— Анархізм? — перепитав Георгій. Знову, вже вкотре за останні кілька днів він стикається з цим неприємним для нього словом .

— Так, анархізм! — звернув на нього червоні очі Борис. — Ти такий здивований, неначе сам, особисто, мене колись у цьому не переконував.

— Я? — кліпнув очима Георгій.

—А хто казав: вивчаючи українські історичні документи, складається враження, що українці в усі віки створювали державу лише з однією метою: щоб одразу ж її й знищити. Хіба ні?

— Це я таке казав? — щиро дивувався Георгій.

— Ну не я ж!

— Щось я такого не пригадую!

— Це було ще в студентські роки... Під час наших довгих нічних дискусій про можливість розвалу Радянського Союзу і створення незалежної української держави... Що, забув? Георгій щось пригадував... Борис продовжував:

— Ти ще сказав сакраментальну фразу: Україна стане незалежною, однак дуже скоро українці її зруйнують, і, до того ж, своїми ж руками. Як це завжди й було.

Георгій завмер. Борис потирав мокре чоло. Ромко перелякано оглядав своїх співрозмовників:

— Хлопці, здається, вам не можна працювати у Верховній Раді...

— Чому? — наморщив лоба Борис. — Верховна Рада — це дзеркало народу. Який народ — така й вона. Кожен з нас відображає настрої певної частини суспільства. Ні більше, ні менше.

Георгій перебив Бориса:

— То чому в нас немає партії анархістів?

— Як немає? — заперечив Борис. — Адже ми з тобою на власні очі бачили репортаж... Про акцію «голий король» і таке інше...

— Невже ти думаєш, що оті пацанські вибрики мають якесь серйозне підґрунтя?

— Щодо них конкретно я нічого не знаю. Але те, що у нас десь підпільно діє якась анархістська група — не виключаю. Причому, ці хлопці чи дівчата — найпалкіші в країні патріоти, які просто фанатично люблять Україну і щиро вірять, що треба руйнувати цю порочну державу...

«Мої слова... — із здивуванням відзначив Георгій. — Невже і я — анархіст? От комедія!»

— Не лякай мене, Борисе! — втрутився в розмову Ромко. — Ми так тяжко здобули свою незалежність!

— Ми? Тяжко? Не сміши курей! Та якби не Єльцин, то ми й досі сиділи б у великій... Сам знаєш, в чому. Спробували б при царі-батюшці Путіні здобути свою незалежність! Дулю з маком! Оті молоді пацани... як їх там?... Націонал-анархісти... Ну й назву собі вигадали!.. Вони таки мають клепку в голові. І справді, чому б не поставити Єльцину пам'ятник у центрі Києва? — Ти що варнякаєш? — спалахнув Ромко. — Ти знаєш, скільки крові пролилося за всю історію у боротьбі за незалежність!

— Ромку, історію треба читати в першоджерелах, у документах, а не з праць істориків-міфотворців. Вони тобі ще й не таке розкажуть! А насправді, візьмеш документики і спостерігаєш, як ці українці воюють-воюють, кров проливають, добиваються свого, а потім сідають за чарку горілки і думають: а що, власне, з нею робити, з цією перемогою, га?

— Так, ти й справді цинік! — констатував Ромко.

— Я — не цинік. Я — реаліст.

Георгій спробував перевести розмову на тему, яка його цікавила найбільше:

— Слухайте, а що може бути слушного в ідеї анархізму? Як сьогодні можна без держави?

— Ти мене питаєш? Я не знаю. Ти краще їх спитай! Своїх націонал-анархістів! — відрізав Борис.

«Своїх! Дуже влучно! — Георгій подумки подякував Борисові за підказку. — І справді: чому не піти до Євдокії і чесно її спитати: навіщо це їй? І в чому сенс їхньої затії? І головне — дізнатися: чи, бува, не хотіла вона використати мене для прикриття... Якщо так, то це дуже прикро...»

Тим часом Борис і Ромко вже помирилися. Вони сиділи, обнявшись, і вели чоловічі розмови про тенісний турнір, про машини, про футбол, про рибалку... Георгій, щоб не витратити часу на пусті балачки, періодично закидав у пральну машину брудні речі, витягав чисті і прасував свої сорочки.

Борис, спостерігаючи за доведеними до автоматизму рухами Георгія, врешті-решт прорік:

— Тепер я бачу бодай одну вигоду сімейного життя: цими бабськими справами я вдома не займаюся!

— Це аж ніяк не бабські справи, — заперечив Георгій. — Справжній джентльмен повинен уміти робити все. І робити це завжди. Не довіряти нікому... за винятком критичних моментів...

— А якщо ці критичні моменти і не припиняються? — поцікавився Борис.

Георгій на це нічого не відповів, зате подумав: «Тобі б мої проблеми!»

Риба розморозилася, і поки Ромко її готував, у всіх поступово запрацювали слинні залози.

— Якого судака я вчора приготував у своєму ресторані! — Ромко прицмокнув губами.

— Навіщо тобі це? — питав Борис. — Навіщо тобі, власнику ресторану, ще й готувати?

— Я дуже рідко готую. Для друзів або коли є натхнення... Ви навіть уявити собі не можете, що я можу витворити, коли в мене є настрої! Якби не ці «пожирачі», які щодня мене об'їдають на шару, мій ресторан мав би європейський клас!

Здається, Ромко знову сам собі наступив на болючий мозоль.

— Ну скажіть ви, обидва, мені особисто, — розпачливо голосив він. — Чому ви не даєте мені чесно заробити гроші? Чому я повинен крутити задом, щоб обдурити вас? Скажіть мені: на дідька мені така держава? Як дізнаюся, де знайти цю вашу партію націонал-анархістів, я сам туди запишуся!

«Ще один божевільний!» — подумав Георгій.

— Хочу напитися, — сказав Борис. — Коли бачиш, що вся твоя робота не потрібна тим, для кого ти її робиш, хочеться напитися і повіситися!

Ромко налив йому в чарку і поплескав по плечу. Георгій дивився на Ромка й Бориса з цікавістю: колись вони познайомилися у нього вдома і відразу здружилися, немов прикипіли один до одного. Вони, як наша держава і народ: народ ненавидить державу, однак, як пес, прикипів до господаря. А держава... Що держава? А держава, як той недолугий господар: пхає носами свого вірного пса під боки за те, що його сусіди роблять з ним, тобто господарем, те саме...

Була перша година ночі. Борис і Ромко сиділи в Георгієвій вітальні на шкіряному кремовому дивані і, поклавши ноги на інкрустований журнальний столик, співали:

«Ти і я — дружна сім'я,
Ти — машина, і я — машина...»

Подзвонив телефон. Сп'янілі Борис і Ромко водночас сказали один одному «Моя!», маючи на увазі своїх дружин.

Вони побилися об заклад: потисли один одному руку, а Георгій їх перебив. З автовідповідача почувся жіночий голос:

— Слухай, Георгію, ти повинен з нею переговорити, нічого не приховуючи. Зрозумів?

Це був Маринин голос. Сказавши свою пораду — ні «добрий день», ні «до побачення» — вона поклатла трубку.

— А що у вас за секрети з'явилися з Мариною? — спитав Ромко.

— Мені теж цікаво! — приєднався до нього Борис.

— Ви вже понапивалися? Може, час додому? — намагався відкараскатися Георгій.

— Ти нам очі не замилуй! Хто це «вона»?

— Так! Хто ця чергова жертва? — додав Борис і зареготався.

— На цей раз жертва — я... — неначе сам собі сказав Георгій.

Однак навряд чи хлопці його чули. Вони заспівали, точніше, заревіли: «Ти — не один! Твій телефон — Дев'ять, один, один!»

Георгій не подзвонив Єві ні наступного дня, ні через день, ні навіть через тиждень. Він відчував себе останньою сволотою, однак його «єго» було сильнішим: він надто любив себе і надто не любив, коли йому щось загрожувало. А тепер Георгій відчував цілком конкретну загрозу з боку цілком конкретної особи жіночої статі. Він не хотів навіть наблизитися до носія такого сумнівного явища, як націо-нал-анархізм, тож намагався навіть не згадувати про це.

Георгій прийняв рішення повернутися до парламентського життя, дещо засумувавши за політичною тусовкою і політичним театром, від яких останнім часом відійшов, майже повністю віддавшись проблемі виживання своєї фірми. Звичайно, він справно слухав радіотрансляцію, однак це було не те. Це був інший жанр. Радіотрансляція не має магії синхронної політичної дії. Парламентський театр заворожує, а глядачі синхронної політичної п'єси — чи то драми, чи комедії — водночас є акторами того самого спектаклю. А відчуття, що театральна політична дія в будь-який момент може перетворитися на гладіаторське криваве побоїще, додає в кров адреналіну. Чоловіки з римських часів люблять дивитися на криваву розправу і виносити свій вирок переможеному одним єдиним жестом руки, або, в модернізованому варіанті, одним єдиним дотиком до кнопки.

Український парламент представляв собою цікаву гармонійну несумісність двох стихій: всенародно улюблених, всенародно визнаних і всенародно обраних, з одного боку, і всенародно нелюбимих, всенародно зганьблених і всенародно необраних, з іншого. Перші сильні як публічні політики, другі — як кулуарники. Перші — це ті, кого хоче народ, а їхні ідеї — показник того, як народ хоче жити. Другі прекрасно доводять, що народ — це купа гною, приймають рішення ті, кому вдалося з неї виборсатися. Так то воно так, тільки трішечки не так. Питання лише в тому, чи виборсалися найкращі. Внаслідок цих сумних речей, парламент демонструє обернену пропорцію реального стану речей в Україні.

Георгій не обурювався, ні. Він сприймав це як факт. Як реальність. Специфікою української політичної справжності є те, що тут приналежність до певної партії чи політичної сили має особистісний контекст. Якщо ти комуніст — ти людина похилого віку, ностальгійно-старомодна, живеш на одну зарплату, яку чесно заробив. Якщо ти соціаліст, то ти те саме, що й комуніст, лише національно свідомий. Якщо ти в пропрезидентській компанії, то ти а) порядний монархіст або б) національно-несвідомий прагматик. Якщо ти есдек, то ти повинен мати всі риси Великого Комбінатора. Якщо ти бютівець — то ти революціонер-руйнівник. Серед нашоукраїнців також два варіанти — або ти а) мрійливий романтик, або б) національно-свідомий прагматик. Цікаво, що при такому розкладі дуже легко могла б відбутися рокировка: пропрезидентський варіант а дуже подібний до нашоукраїнського варіанта а. Пропрезидентський варіант б за цинічною практичністю може порівнятися тільки з есдеками, а за нецинічною практичністю — з нашоукраїнським варіантом б. Чому поділ на політичні сили відбувся саме в такий спосіб, як тепер, а не інакше? Бо політика в Україні базована не на ідеології, а на особистісних характеристиках лідера, що є, до речі, нормальним для всієї історії української етнополітики. По-перше, який лідер, така партія. По-друге, яка партія, такий і член партії.

Липинський полюбляв здійснювати подумки шахово-політичні рокировки, розігрувати різні шахово-політичні комбінації і уявляти, що з цього вийшло б. Такі роздуми дещо стримували його роздратування під час засідань Верховної Ради, коли розглядалися декларативні і заздалегідь мертві законопроекти, які просто не можуть працювати в нинішній дійсності; або коли лунали юридично некомпетентні обговорення непогано виписаних законів; або коли йшла пустопорожня балаканина.

Узагалі, щодо останнього, то Георгій вважав, що політичні дискусії в парламенті надзвичайно потрібні. Без них взагалі немає сенсу в парламенті: закони можуть писати професійні юристи краще за депутатів. Призначення парламенту інше. Георгій завжди згадував мамині слова — хочеш зрозуміти якесь явище, найперше задумайся над словом, що його виражає. Прослідкувавши етимологію слова, ти збагнеш глибинну суть явища. Слово «парламент» походить від «говорити», тож основна функція парламенту — говоріння, внутрішньодержавна комунікація, акумуляція і осмислення всієї важливої для державної справи інформації, що надходить з усіх куточків

країни, від усіх верств населення. Лише в дискусії народжується істина, лише в парламентських дебатах можна скласти до купи всі фрагменти великої мапи України.

Липинський був противником стереотипу, за яким ідеальний парламент — це місце, де просто приймаються законопроекти. Ідеальний парламент — це те місце, де відбувається державотворення. Тож він любив ті дні, коли видавалася щаслива нагода продемонструвати народу, що не в кабінетах чиновників, а тут, у цьому залі, є горщик, де вариться державний борщ. Саме тут, а не на Банковій, твориться історія — жива історія, цікава народу і всьому світу.

Сьогодні Георгій не знехтував можливістю продемонструвати свою особисту участь у цій самій живій історії. А усвідомлення того, що слова, які лунають під куполом, чують не лише вони — депутати, а й уся країна, додавало йому відчуття самодостатності, яке дуже потрібне таким егоїстам, як і він. Він виступив з політичною заявою — досить палкою і водночас цілком пустопорожньою, зате дуже ефектною у плані політичного шоу. Виборцям вона обов'язково сподобається.

Парламент перебував у передчутті літньої відпустки, тож на його засіданнях відчувалася передканікулярна нетерплячка. Депутати були неуважні, нестримані, недисципліновані, несерйозні та ненадійні. Георгій дивився на них із заздністю: вони могли собі дозволити невдовзі розслабитися. А він ні. Вони через кілька днів рвонуть на Канари, на Мальдіви або в свою сільську хатинку... А йому — зась. Проблеми не відпускали його.

На фірмі він з'являвся дедалі рідше. Перебування у колись обожнюваному ним офісі з видом на Київ з висоти пташиного польоту травмувало його. Щось подібне до видовища сплюндрованого батьківського дому. Він віддав своїй фірмі значну частину свого свідомого життя, а ось тепер, незважаючи на зовнішній європейський лоск, вона вмирала. Тихо і беззвучно. Жодної грошовитої справи, яка хоча б частково покрила його борги... А ще оце відчуття загрози... Ганна Миколаївна, працюючи проти Пупця, як завжди, робить багато «хвиль».

«Щось має відбутися — невідворотне і сильніше за мене. Усе-таки треба заскочити на роботу і перевірити, як проходить «чистка». Георгія з дитинства періодично мучив сон: до його помешкання вриваються люди «з органів» і починають обшук. І знаходять щось. Що саме, Георгій ніколи не міг зрозуміти. Сон не давав однозначної відповіді. Це «щось» було жахливим компроматом, брудною білизною та інтимною таємницею водночас. Останнім часом сон снівся частіше...

Треба знищити все. Все. Окрім, звичайно, того, що цікавить податкову... Останнім часом перевірки на фірмі стали хронічними: намагаються докопатися до одного: чи не платять клієнти адвокатам і фірмі більше, ніж указано в угодах? Питання слушне.

Звичайно, щоб вижити, доводиться крутитися; звичайно, фактичні гонорари Георгієвих адвокатів перевищують офіційні; звичайно, фактичні

прибутки фірми більші, аніж засвідчені в документах. Звичайно! Звичайно! Звичайно, їхня фірма нічим не відрізняється від усіх приватних підприємств України! Закон в країні не діє. Діє звичай. Звичай сильніший від права. І Георгій як правник мусить визнати цей сумний факт.

Податкова «витягла» з нього всі можливі фінансові ресурси. Що ж зробиш. Вона сама діє не за законом, а за звичаєм, за старовинним українським звичаєм тюрксько-арабського походження, що має назву «хабар». Податкова, яка має контролювати бандитів, є найбільшим бандитом у країні. Георгій, дивлячись у вікно свого офісу, дійшов висновку, що повністю збанкрутував. І це його, як не дивно, зовсім не зачіпало.

«Що зі мною діється? Друже, повернися до реальності! Прийми хоїодний душ! Твоє життя розвалюється! Ти гинеш! Що з тобою? Схаменися! Візьми себе в руки! Візьми справи у свої руки! Шукай клієнтів! Запусти рекламу! Ти зможеш! Ти це вмієш! Тобі не вперше! Тільки почни!.. — Ке хочу я нічого... Не хочу...»

Поки завантажувався комп'ютер, Георгій включив автовідповідач. Вислухав кілька повідомлень, серед них і погроза. «А все-таки цікаво: від кого? Від Пупця чи Антипова?» Погроза була не дуже агресивною, і навіть не зачепила його «его»: «Гей ти, піжоне! Не мути воду! Пожалієш!»

— Кишка тонка! — вголос сказав Георгій.

Він зазирнув у свій комп'ютер: той мав вигляд незайманої дівчинки. Ірина Марківна стерла з його пахм'яті все. Хоча, звичайно, хороший хакер за хороші гроші зможе його згвалтувати і отримати секрети справ його клієнтів, фінансові розрахунки, листування — офіційне і таємне. Цікаво, чи дійде справа до хорошого хакера?

До кабінету зайшла Ірина Марківна.

— Згортаєтеся? — майже байдужим тоном спитав Георгій.

— Ви впевнені що чините правильно? — замість відповіді запитала вона шефа після деякої паузи.

— Ні. А ви?

— Я маю погане передчуття.

— Що ж мені робити?

— Затаїтися.

Вона нечутно вийшла з кабінету.

Георгій подивився у вікно. Над Києвом збирався дощ. У нього в душі також.

Він набрав телефон Віри Павлівни, бо прийняв рішення: їде у парламентський піонертабір. Він смертельно втомився.

Після обіду Георгій заїхав на засідання комітету. Він досі не міг пробачити Пащенку, що той відібрав у нього комітет. Його, Георгієвий, комітет. Тепер настав час розплати. Час Георгієвої зловтіхи. Пащенко почувався не в своїй тарілці. Він не був професіоналом. Він сподівався, що старий зубр Георгій буде «витягувати» роботу комітету, до складу якого входили в основному їхні політичні противники. Однак Георгій не хотів цього робити, він просто фізично не міг працювати на людину, нижчу від

нього за професійними та інтелектуальними показниками, не бажав прикривати його юридичну нікчемність в ім'я корпоративної моралі. Георгій, влаштувавши мовчазний бойкот однопартійцеві, відчував задоволення. Законопроект виглядав жалюгідним. Пащенко це інтуїтивно відчував. Він не зміг відстояти партійну позицію у боротьбі з потужнішими пропрезидентськими силами. А ситуацію змінити можна було б. «Стоп! Стоп! Стоп! Щось не так! Щось не так... Егоїст я триклятий! Тому нічого не виходить у нас, в Україні, що в кожній команді знаходиться бодай один такий ображений на весь світ українець і з садистським злорадством спостерігає, як у іншого нічого не виходить! Може, не такий я вже й оригінальний у своєму егоїзмі? Може, це національне?..»

Взагалі, посада голови комітету, заспокоював себе Георгій, не така вже й вирішальна. Нічого голова комітету не вирішує. Він лише речник. Його справа — вийти на трибуну, похизуватися і проголосити: «Комітет просить підтримати...» А «привілеї» — персональна машина, кабінет... — Георгій і так це має. Тож не варто страждати.

Незважаючи на сумніви, Липинський так і не зміг заспокоїти своє «его», він так і не взяв участі в обговоренні пащенкового законопроекту. Логіка не спрацювала. Ображене «его» виявилось сильнішим. Воно його душило. Він розстібнув комірця на сорочці й ослабив краватку... .. Липинський вийшов із парламенту. Біля його машини стояла Єва. Він відчув себе останнім ідіотом. Георгій підійшов до неї і нахилився, щоб поцілувати їй руку. Вона її відсмикнула:

— Я прийшла сказати, що я вас зневажаю.

Вона сказала це льодяним тоном... Тонем Снігової Королеви.

Георгій у дитинстві найдужче боявся Снігової Королеви. Саме її. Він боявся, що вона влетить у відчинене вікно і забере його з собою до льодяного замку.

Єва розвернулася і пішла геть.

Його обпекло почуття сорому. Йому ще ніколи не було так соромно. Георгій подивився на себе: він стояв голий посеред вулиці, на нього зиркали перехожі, сміялися в кулак, клацали фотоапарати журналістів, знімали телекамери, освітлювали прожектори...

Георгій прокинувся з пекучим болем у грудях. Він лежав перед включеним телевізором на своєму шкіряному кремовому диванчику. На нього очікувально дивився сокіл-сапсан.

«Так можна і Богу душу віддати, — подумав він, витираючи холодний піт з чола. — І знайдуть мене, мертвого, на власному дивані через тиждень... Добре, як через тиждень. А як через місяць? І нікому не спаде на думку шукати мене раніше. Хіба що Ірині Марківні...»

Біль стих. Він подивився на годинник. Одинадцята вечора.

«А сон... Сон... А сон в руку! Треба щось міняти у своєму житті...»

Він одягнувся і вийшов з дому. Через десять хвилин він уже під'їжджав своєю машиною на Тарасівську. Нагорі світилося.

Єва його не чекала. Він зрозумів це з її погляду, щойно вона відчинила двері. Трохи повагавшись, вона все-таки дозволила йому увійти. Він відчув неладне. У вітальні сиділо з десяток чоловіків. Георгій стояв серед кімнати, як у тому сні, немов голий, а вони оцінювали його похмурими і чужими очима. Липинський зрозумів, що опинився на їхній сходці. Його охопило хвилювання. Влип! З одного боку, він підсвідомо давно вже хотів розібратися з цими аматорами-революціонерами, а з іншого, — боявся замаратися. А чому, власне, боятися? Кого? Він же вільна людина! Він має право на власну думку!

Георгій розглядав присутніх. Це товариство не було подібне на безтурботних махновців з Гуляйполя. Він підійшов до найближчого і простягнув руку. «Георгій!» — представився він. Перед ним стояв бородань (може, священик?) з теплою і сухою рукою. Потиск його руки був покірним і ніжним, немов дотик метелика. «Розстригай» — назвався він. Псевдонім чи що? А може, підпільне прізвисько?

Далі стояв молодий красень з виглядом фаната-царевбив-ці. Він стояв розправивши плечі, гордо піднісши голову, розставивши ноги і тримаючи руки на широкому шкіряному ремені, який обхопив його тонку талію. Він ледь торкнувся Георгієвої руки, немов уникаючи потиску. Рука його була тонка і легка. «Студент!» — представився він. Так, тут усі з псевдонімами.

Далі припіднявся зі стільця худорлявий чоловік з виглядом хворого на виразку шлунку або туберкульоз. Потиснувши Георгієву руку, він закашлявся. «Професор», — видушив він із себе крізь кашель. Професор мав зовнішність старого мудрого вчителя.

Потім черга дійшла до невисокого чоловіка із гострими рисами обличчя. «Аміко!» — виклично сказав він, аж Георгій здригнувся. Аміко до кісток пронизав Липинського гострим поглядом, аж у нього пробігли хмурашки поза шкірою, «їхній вожак, чи що?» Його потиск руки був жорстким і таїв у собі якусь погрозу.

За ним устав літній чоловік зі світлими, майже Ісусів-ськими очима. «Іван Самійлович або просто Дід». Георгій навіть зробив порух, щоб схилитися перед ним, проте в останню мить схаменувся.

Останнім стояв здоровань, що представився «Сидором». Рука в нього була велика і сильна. Рука охоронця.

Євдокія уважно спостерігала за сценою чоловічого знайомства.

— Із чим ти, до нас прийшов? — нарешті спитала вона Георгія. — З благою вістю... — пожартував він і перелякався: це видалося йому святотатством, адже зараз він скаже їм усю правду. Він іще раз обвів чоловіків поглядом і повідомив:

— У вас на хвості сидить служба безпеки.

Чоловіки презирнулися і втупилися в Євдокію. Вона знизала плечима:

— Невже це новина? — зневажливо заявила вона. Георгій кахикнув.

Чоловіки одночасно повернули шиї і подивилися на Георгія.

— Вони вже давно вас вичислили, — пояснив він. — Не питаєте: я не знаю як. Я прийшов, бо... — він розгубився. — Бо хочу сам у всьому розібратися...

— А хто тобі дав право? — спитав викличним тоном Студент із зовнішністю фаната-царевбивці.

Георгій замислився. «А й справді: хто йому дав право стромляти носа в чужі справи? Та й навіщо мені це? Взагалі-то я прийшов до Євдокії. Як до жінки. І я зовсім не розраховував на безглузду дискусію».

— Ну, то я пішов! — примирливо промовив він. — Вибачте, що потурбував!

Він і справді вже попрямував до виходу, аж тут озвався Професор, той, що дуже подібний до чахоточного різночинця:

— Стій!

Георгій з тону зрозумів, хто тут головний.

— Поговорімо!

Липинський обернувся. Професор припинявся з крісла і відразу ж опустився. Георгій спостеріг, що той сидить на хутряній підстилці, незважаючи на те, що за вікном літо.

Липинський стояв перед цією групкою чоловіків і почував себе ніяково у своєму костюмі за тисячу доларів, сорочці за сто доларів і черевиках ручної роботи. Він уперше в житті відчував, що його стильність абсолютно безглузда у цьому житті. Тим паче тут. А зараз вона взагалі працювала проти нього.

Члени таємної групи промовисто дивилися на нього. В їхніх поглядах читалося: що ти можеш розуміти про нас? Ти, що носиш ці дорогі й абсолютно нефункційні речі? Ти, що можеш витратити такі шалені гроші на щось матеріальне? Ти, що з жиру бісишся і не знаєш, що на себе начепити! Як можеш ти, денді, розумітися на тому, що є свобода, а що є справедливість?

«Краще мені було б піти звідси. Нічого доброго для себе я звідсіля не винесу. Мені не до вподоби ця похмура компанія», — говорив собі подумки Георгій.

— Ти можеш поставити нам запитання, які тебе цікавлять, — хрипким тоном дозволив Професор і закашлявся.

Георгію не лишалось нічого іншого, як прийняти правила гри.

— Вас багато? — спитав він.

— Небагато, всього кілька тисяч. «Ого!»

— Ви вважаєте тероризм прийнятним?

— Ми не терористи.

— А хто ж ви?

— «Асенізатори суспільства».

— Ви вважаєте нормальним, коли гинуть невинні люди?

— Ні. Ми намагаємося уникати цього. Однак ми — фаталісти. Наші дії спрямовані проти конкретних людей, державців, яких ми вважаємо злочинцями. Якщо випадково загинуть невинні люди, то це фатум.

- Ви віруючі?
- Звичайно. Фанатично віруючі.
- І що каже з цього приводу Святе письмо?
- Це хрестовий похід.
- Проти держави?
- Так.
- Припустимо, ви домоглися свого: ви зруйнували державу. Що потім?
- Зруйнувати державу — неможливо. Ми тільки руйнуємо її.
- Не розумію.
- Важливий лише сам процес. У даному випадку процес руйнації.
- Що він дає?
- Відчуття свободи.
- Кому?
- Народу.
- Як ви собі уявляєте процес руйнації держави?
- Педантичне знищення всіх представників і символів влади.
- На їх місце придуть інші.
- Я ж сказав: важливий сам процес.
- До чого тут свобода?
- Акт знищення представників чи символів влади викликає сум'яття у самій структурі влади. Народ відразу ж користується цим сум'яттям і бодай деякий час має свободу дій.
- Ви вважаєте себе патріотами?
- Так.
- Але ж руйнуючи державу, ви автоматично ставите під загрозу її незалежність? Ваші дії, ослаблюючи свою державу, створюють передумови включення її до складу могутнішої держави.
- Тепер не ті часи. Крім того, у нашому списку «точкових ударів» — представники не тільки України, а й можновладці-сусіди.
- Ви усвідомлюєте, що ви — злочинці?
- Наші вчинки можуть оцінити лише наші правнуки. Георгій відчув, що в нього мокре чоло. Він поліз шукати хусточку в кишені і не знайшов. Краплина поту стекла по його обличчю на білосніжний комір дорогої сорочки.
- Його переповнювало тільки одне бажання: втекти звідси і забути все, що він тут почув. Однак ноги неначе вросли в підлогу.
- Хто ви всі? — ковтнув він слину.
- Ми всі — твоєї крові. Ми всі нащадки колишньої української еліти.
- Що вам поганого зробила ця держава?
- Кожна держава є антиморальною за своєю суттю, оскільки обмежує людську свободу. Однак одні держави — меншою мірою, інші — більшою. Наша держава якраз є надто аморальною.
- Різдвяна акція — це серйозно?
- Так. Це різдвяний подарунок українському народу... Георгій обвів усіх поглядом. Перед ним сиділи зазомбо-

вані люди.

— Мені треба йти! — різко сказав він. Професор припіднявся.

— Я відповів на всі твої запитання. Тепер твоя черга. Георгій не мав сили опиратися. Слабкий голос тримав

його у тенетах.

— Що таке свобода?

Перше, що спало Георгію на думку, — це марксове «усвідомлена необхідність». Однак це б прозвучало надто смішно в нинішній ситуації.

— Не знаю... — сказав він після певної паузи. — Ти відчуваєш себе вільним?

— Не знаю...

— Що треба зробити, щоб людина почувалася вільною? Георгій мовчав. Він відчував, що програв цей словесний поєдинок. А мав би виграти. Він повинен був, це його моральний обов'язок... Він мусив переконати їх, запобігти можливим нещастям.

Він обдумував, як правильно повести дискусію далі. Тим часом Професор звернувся до нього з проханням:

— Георгію, ми тебе просимо особисто взятися за оборону в суді нашого колеги, який потрапив туди зі своєї дурості на акції «Голий король». Чув про таку? Його треба витягти з в'язниці. Візьмешся?

«Тільки цього не вистачало!» — подумки закричав Георгій. Але вголос цілком несподівано для себе погодився:

— Візьмуся! Я дам хорошого адвоката. «Він мене що — загіпнотизував?»

Георгій безпорадно обернувся. За його спиною стояла Євдокія. Вона привітно посміхалася. Йому стало легше.

— Розслабся, — сказала вона. — Це класні хлопці! «Нічого собі «класні»! Убивці, терористи, злочинці...» — Вони — не злочинці. Вони — патріоти, — усміхалася Євдокія.

— Убивати — це не злочин?

Єва була готова до цього запитання.

— Робін Гуд був злочинцем? Кармелюк — теж? А Довбуш? Де-юре — так, а де-факто — ні. Цікаво, чи були вони патріотами? Так? Ні? Чому ж тоді історія саме з них робить героїв? Чому історія мовчить про тих, хто став їхніми жертвами?

— Сьогодні інший час... — невпевнено сказав Георгій. — Ми маємо свою, незалежну правову державу...

Він це сказав і почервонів. Напевно, слово «правову» не слід було вживати у цьому товаристві. Він підняв очі і подивився на Професора. «Так і є. Ляпнув дурницю! Треба якось зам'яти цю незручність».

— Звичайно, в нашій державі багато недоліків... Адже це тільки початок... Перехідний період... Свого роду НЕП... Немає досвіду... І бізнес, і політика ще безграмотні. Але ми вчимося. Зрештою, прийдуть нові люди до влади... Кращі...

— І ти віриш, що вони змінять щось?

— Вірю, — сказав Георгій, проте надто вже невпевнено. Треба було сказати це переконливіше.

— Ти помиляєшся. Як не крути, однак будь-яка держава є інститутом, який обмежує людську свободу.

— Без неї не може бути порядку...

— Порядок? А що таке порядок у твоєму розумінні? Коли безпорадним президентом-маріонеткою керують то одні, то інші? Коли нам згори поступає вказівка робити щось, а ми точно знаємо, що так чинити безглуздо? Це ваше уявлення про порядок. А наше — зовсім інакше: народ не можна гвалтувати... Він мудріший за вас усіх разом узятих. Дайте йому волю...

— Ми також хочемо розширити права місцевих органів влади... Ми також—за розширення форм самоуправління...

— Одколи це ти став захисником влади? — почувся іронічний Євин голос за спиною.

Липинський не обернувся. Зараз він аж ніяк не хотів зустрічатися з нею поглядом.

— Що ми з ним розсюсюкуємо! Він же один із них! — підскочив на місці гарячий Студент.

— Хлопці! — спробував переконати присутніх Георгій. — Не бавтеся з вогнем! Покиньте цю справу! Це все добром не скінчиться!

— Єво, навіщо ти його впустила? — різким голосом спитав той, хто назвався Аміко.

Липинський намагався спиною відчути, що зараз відбувається з Євдокією. Іззаду не долинуло жодного звуку. Вона нічого не відповіла. «Не схотіла? Не знайшлася? Шкодує, що впустила мене? Чи чхає на мене? Чому вона мовчить?» Він обернувся. Вона безтурботно посміхалася. Їй подобалася ця гра. Георгій знову заговорив:

— Кожна політична сила чи партія бореться з владою задля однієї мети: захопити її самій. А ви? Навіщо боротися, як не заради влади? Ваші ідеї абсолютно абсурдні! Це якийсь політичний анахронізм!

— Він не розуміє, — з жалем промовив Професор, обвівши поглядом своїх однодумців, а потім звернувся до Липинського:

— Ми — не партія. Ми — релігія. Ми — віра.

— Мені здається, ви просто займаєтеся демагогією... — сказав Георгій і подивився на годинник. Сягнуло за північ. Він давно мав би бути в ліжку.

Йому закортіло щонайшвидше вшитися з цього дому. Липинський ще раз обернувся і зиркнув на Євдокію. Вона притягувала його наче магнітом. Чим більше він боявся цього товариства, тим більше вона його збуджувала.

Георгій, не попрощавшись, рушив до дверей. Це було схоже на втечу. Однак гіпнотичний голос Професора примусив його зупинитися.

— Ось, візьміть, Георгію... — протягнув він купку паперів, не встаючи зі стільця.

«Я що, повинен підійти до нього? Чи по-рабськи приповзти?» — Липинський стояв на місці. Професор з простягнутою рукою сидів на стільці.

Пауза затяглася. Її порушила Євдокія. Вона підійшла до Професора, взяла у нього пачку паперів і віддала їх Георгієві.

Липинський глянув на першу сторінку. «Історичний шлях України». Він ледь утримався, щоб приховати відразу на обличчі. Він терпіти не міг доморощених істориків-фантазерів. Однак присутність Євдокії дещо стримала його.

Вона провела його вниз, до машини. — Єво... — промовив Георгій і осікся: він не знав, що казати.

— Знаю, — відмовила йому жінка. — Так уже сталося. Так уже нам судилося: мене спокусив Змій під назвою націонал-анархізм, а я спокусила тебе. І ми обоє постраждаємо за це і впадемо з високої гори донизу...

— Я не хочу падати. Я ще вас переконаю. Євдокія потисла йому руку.

— Ти не переживай: те, що було між нами, тебе ні до чого не зобов'язує. Ти — вільний. Я відпускаю тебе!

«Я — вільний? Від кого? Від неї?»

Це вже занадто. Треба тікати з Києва подалі, бо добром усе це не скінчиться. Їх треба зупинити... Донести на них я не можу. Духу не вистачить. Але треба якось перепинити їх. Як? Здається хлопці серйозно вірять у свою ахінею... А поводяться як діти. Їх же не сьогодні-завтра заметуть. А Євдокія? Уявімо, що в цій божевільній компанії не було б Євдокії: як би він вчинив? Усе-таки доніс би? Поки що немає підстав. Одні слова та й годі. Може, це просто фантазери? Теоретики? Чому ж тоді мене попереджав Морозов? Може, і справді є підстави до хвилювання? Безперечно, служба безпеки про їхні ідеї вже давно знає. Тепер уже там відомо про те, що я побував на їхніх зборах. І, вочевидь, від мене чекають якихось конкретних дій: наприклад, що я стану інформатором. Ще одним, бо хтось на цих напівбожевільних патріотів уже «стукає».

Ні, це добром не кінчиться! І як це я влип у цю історію?»

Він повернувся додому і почав складати речі до валізи. «Поїду геть. Начхаю на все: нехай горить яскравим полум'ям. Я втомився. Я хочу відпочити. Я не хочу нічого знати».

Георгій нервувався. Він бродив по квартирі, неспроможний зосередитися на думках, на власних діях. Випадково його погляд упав на сокола-сапсана. Той дивився на купку прим'ятих паперів, що лежали на скляному столику у вітальні.

«Історичний шлях України. Діаруш Величка». Георгій навмання відкрив сторінку.

Кожен народ має свій шлях. Який він — український шлях? Український шлях — широкий і битий. Широкий битий шлях. І в цих словах немає нічого песимістичного. Битий шлях — це найнадійніший шлях, який може бути. «Тихше їдеш — далі будеш». Так, битий шлях — це не магістраль, не шосе, не асфальтована дорога. Вони не можуть з ним порівнятися. Бо вони штучні і приречені на смерть. Український битий шлях природний і вічний. Так, він дещо застарілий і нединамічний. Однак минуть роки, і настане той час, коли будуть зруйновані магістралі й асфальтовані дороги, а битий шлях так і

залишиться. Настане той час, коли колишні користувачі магістралей будуть, немов малі діти, вчитися ходити босоніж тим широким битим шляхом. Український широкий битий шлях урятує людство.

А така пора настане. І річ не в містичному кінці світу. Це є цілком закономірна річ для історії цивілізацій. В історії не існує еволюційності. Якби історія розвивалася еволюційно, ми, розвиваючи давньогрецьку, давньоримську чи майя цивілізації, вже були б далеко за горизонтом. А так не сталося. Бо цивілізації народжуються, зростають, квітнуть, старіють і вмирають. А після них залишається згарище і широкий битий шлях. Народи, привчені до цивілізаційних злетів, зникають з лиця землі, як зникли давні греки, давні єгиптяни, месопотамці. А народи, що живуть на їхній території, не можуть дати собі ради. Що стосується інших народів, яких не зачепили цивілізаційні злети, то вони виявляються найбільш живучими. Так і мандрують українці історією, тягнучись по широкому битому шляху — коли босоніж, а коли на волах...

Наступного дня Георгія знайшов в його офісі здоровань Сидір і приніс документи по затриманому хлопчиську в акції «Голий король». Георгій, сидячи у своєму шкіряному кріслі на високій ніжці, окинув поглядом революціонера. Чорний шкіряний піджак.

Недешевий. Навіщо йому в таку спеку чорний шкіряний піджак? Хіба що для зброї. «Чи я помиляюся? Дай Бог».

Коли Сидір пішов, Георгій проглянув папери і зрозумів, що справу виграти нескладно. Тільки навіщо йому це? Навіщо? До кабінету хтось постукав. Це була Таміла. Вона шалено схудла. Дієта така? Здається, ні. Її також доймають нерви.

— Георгію, мені вже тиждень хтось дзвонить по телефону і дихає у трубку. Я боюся.

— Ти вже повідомила Антипову про відмову вести його справу?

— Так.

— Що він сказав?

— Він — нічого. Зате його охоронець... Попередив, що я пожалкую.

— Ну то й що?

— Сказав, що подасть на нас у суд за вимагання.

— Що-що? — іронічно скривився Георгій. — Ти мала з ним якусь розмову про гроші?

— Ти що, Георгію, ти ж мене знаєш! У мене завжди рот на замочку.

Георгій згадав розмову, в якій Антипов натякав, що поза контрактом заплатити шалену суму. Та-ак. Однак Георгій точно пам'ятав, що теми не підтримав. А якщо вони зроблять монтаж? Сучасні технічні засоби дають можливість змонтувати на аудіоплівку все, що завгодно. Навряд чи аудіоплівка може стати доказом. Ясно, що вони не мають ніяких доказів. Це чистої води шантаж.

— Ти мала при собі диктофон? — спитав Георгій Тамілу.

— Так. Але він погрожував дуже тихо, на вухо... Свідків було багато, тож він зробив вигляд, неначе нашіптує мені якогось масного комплімента... Звичайно, на плівці нічого не чути.

— Цього й треба було чекати. Антипов — дуже обережний хлопець... І ти будь обережною. А я звернуся в міліцію, вони вичислять телефонного хулігана...

— Це не ті люди, яких легко вичислити...

— Що ти хочеш від мене?

— Я вже не сплю тиждень.

— Я, до речі, також.

— Не треба було братися за цю справу, — дорікнула Георгію Таміла. — Ти мусив би прорахувати все наперед. Ти мене підставив! Навіщо ти так зі мною повівся?

Вона розплакалася.

— Я ж тебе не силував!

— Ти — бездушний робот! Я прийшла до тебе, щоб почути хоч крихту співчуття! Ти ж знаєш, що я одна... Що мене нема кому захистити!

— Вибач! — Георгій підхопився зі стільця. — Вибач! Я справді... Я справді егоїст... Якщо чесно, мене також вибило все це з колії... Все це так невчасно... Як сніг на голову... Але ти не бійся, я тебе не дам образити, Мілко. Я ціную все, що ти для мене зробила!

Таміла схлипувала на кріслі. Зайшла Ірина Марківна.

— Георгію Андрійовичу, що робити з дискетами?

— Не знаю. Хай поки що будуть у вас, — відмахнувся Георгій. Він продовжував заспокоювати колегу:

— Таміло, я куплю тобі путівку до Єгипту. Завтра ж. Ти давно хотіла туди. З тобою поїде охоронець. Надійний хлопець і добряк. Вітя Дяченко.

Таміла кивала головою.

— Ірино Марківно, видзвоніть щось пристойне у турагенствах.

— Добре, Георгію Андрійовичу.

— Після Таміли поїдете ви, — посміхнувся Георгій, тільки посмішка в нього вийшла невеселою. — А після вас Ганна Миколаївна. Зроблю подарунок своїм дорогим жінкам на прощання...

— Не треба так говорити... Все ще налагодиться...

— І ви вірите?

Ірина Марківна промовчала.

«Не вірять...», — подумав Георгій, здивовано відзначивши, що йому все стало абсолютно байдуже. Неначе всередині щось перегоріло. Стало байдуже і водночас легко.

Ірина Марківна зупинилася на порозі його кабінету, не повертаючись, немов вагаючись сказати щось важливе.

— Що іще? — спитав Георгій.

— Льошка-маніяк віддав матеріали своєї справи Ганні Миколаївні...

Георгій підхопився зі стільця:

— Вони що — показалися? Це ж порушення закону!

— Ганна Миколаївна каже, що зло має бути покаране... І тут усі методи годяться... навіть протизаконні... — так само не обертаючись сказала Ірина Марківна.

— Мені вже її мораль у печінках сидить... Мені — капець...

І замість того, щоб побігти в кабінети Феміди у Шиньйоні і Льошкиманіяка, він розреготався: — Мені — капець!..

Можна їхати. Закриваючи валізу, Георгій, дещо повагавшись, поклав до неї «Діаруш Величка».

Історія мудріша за будь-яку державу. Вона все робить по-своєму. Як їй забагнеться. Історія — істота одухотворена. Вона безумна. Безумно красива і безумно підступна. Вона безумно мстива. Вона безумно марнославна. Вона безумно розумна. Безумно розумна? Так, саме безумно розумна. Вона така розумна, що іноді здається, що вона божевільна. Однак з нею не можна боротися. Ті не можна переламати. Вона сильніша за будь-якого можновладця, за всі армії світу разом узяті. Вона підносить один народ до верхівки могутності, а потім сама ж скидає його з тієї верхівки. І поки він падає в прірву, в болото, в гній, вона регоче. І її сміх божевільний. Він лунає крізь століття.

Як Історія ставиться до України? О, це надзвичайно цікава історія...

ЧАСТИНА ДРУГА

Парламентський санаторій представляв дуже цікавий і доволі вдалий синкретизм кращих традицій радянської культури відпочинку керівників партії і новітніх ринкових умов. Унаслідок цього поряд з депутатами відпочивали «нові українці», які тішилися, немов малі діти, що можуть лежати на одному й тому самому лежку, що й представники політичного бомонду.

Георгій спостерігав за своїми колегами по парламенту і не впізнавав їх у пляжному вигляді. Складалося враження, що ті костюми, сорочки, краватки, черевики, які вони носили на роботі, були по суті камуфляжною формою, що маскувала їхню справжню суть. А тепер вони стояли на пляжних камінчиках — такі беззахисні, як щойно вилуплені з яєць пташенята. Георгій знав по собі: коли він уранці дивився на себе в дзеркало в піжамі або без неї — він видавався таким нікчемним... Але потім він розпочинав свою магію вдягання: з кожною накинутою на себе одежиною він перетворювався, або краще сказати, маскувався під стильного, мужнього, справедливого і дуже мудрого державного мужа.

Саме тому він не любив поставати перед жінками в оголеному вигляді, незважаючи на те, що мав гарну спортивну поставу. Він, до речі, з прикрістю зауважував подібні метаморфози, що відбуваються з його жінками. Георгій завжди шукав собі жінок стильних і розумних водночас. Щойно він починав симпатизувати сучасній привабливій і розумній жінці, все складалося добре до першого поцілунку. Варто було якій-небудь жінці опинитися роздягненою в його ліжку та ще й без макіяжу, як вона перетворювалася з привабливою партнерки на звичайну бабу, тупу бабу, яку нічого не цікавить, окрім

намагання вгодити звіриним інстинктам чоловіка. От і зараз Георгію зовсім не хотілося роздягатися перед своїми колегами, які виглядали біля моря такими, які вони є насправді, у своєму первинному вигляді, у своїй суті. Георгій дійшов висновку, що цивілізація недаремно пройшла свій шлях від культу оголеного тіла до накладання найсуворіших табу на інтимні і не дуже інтимні місця. Культура одягу — це велика і мудра культура.

Георгій усе ще дивився на депутатів, на їхні круглі черевця, рожеві пальчики на ногах, волохаті спина, численні родимки, бородавки, обвислості, прищі, целюліти... і вагався: роздягатися йому чи ні. Здається, колективний відпочинок депутатів має свої ганжі. Напевне, лежачи під парасолькою десь на середземноморському пляжі серед чужої чужини, він і гадки не мав би розмірковувати про історію людської цивілізації як процес накопичення і урізноманітнення елементів одягу.

Зненацька він спостеріг на лежаках Марину зі своїм верескливим виводком. Без «цивілізаційного одягового камуфляжу» вона нічим не відрізнялася від затурканої дитьми аборигенки — матері сімейства. Саме так поводитися жінки ще мільйон років тому, бавлячи своїх дітей біля своїх печер.

Георгій посміхнувся. Вона подивилася на нього скляним поглядом.

— Ти мене не впізнаєш? — спитав він її. Марина не повірила своїм очам:

— Джордже! Ти — і тут? У цьому кодлі? У цьому серпентарії? Я думала, що ти відпочиваєш лише на півдні Франції, на Кіпрі, врешті-решт у Туреччині... А ти тут? Щось у лісі здохло!

— Ну досить, досить... Однак вона не зупинялася:

— Яка честь для совкового санаторію!.. Сам Пан Рафінований Джентльмен! Сам Суперегоїст!

— І як тебе Ільчишин витримує? — тільки й спитав Георгій і звернувся до Ігоря. — Тобі треба орден дати за співжиття з нею!

Той скрушно кивнув головою:

— Це точно! Вона — язвочка рідкісна! Ти єдиний, хто співчуває мені. Решта вважають, що вона мене ошчасливила!

Поки Марина гримасувала, намагаючись виразити свою начебто ображеність, Георгій поручкався з Ігорем і обмінявся найостаннішими новинами: збирається команда для висловлення громадської непокори владі у вересні. Поки що все було неясно і розмито.

Георгій озирнувся по пляжу і зустрівся поглядом з Ольгою Бородач. Вона радісно завершчала:

— Борька, дивись: Липинський тут!

Борис повільно повернувся на лежакові, як неповороткий морж, і радісно помахав йому рукою, як ластом.

Липинський був приємно здивований. У його душі щось ворухнулося і забриніло, немов гітарна струна, нагадавши ностальгійні студентські часи.

— Так... — неначе читаючи його думки, сказала Марина. — Саме в цьому і полягають «прелесті» парламентського санаторію!

Чесно кажучи, Георгій здивувався, побачивши Бориса в санаторії. Багаті депутати тут не відпочивають.

Липинський пішов скупнутися. З моря він спостерігав за двома жіночими фігурками: одна повненька, друга худорлява. Це були Марина з Ольгою. Георгій спробував уявити поряд з ними Євдокію...

«Євдокія... Цікаво, а як вдалося їй уникнути мого розчарування після нашої близькості?» Георгій замислився. Нарешті він може спокійно обміркувати все. Георгій любив плавання в морі за те, що воно давало можливість подумати, зосередитися, абстрагуватися. У морі все виглядає зовсім не так, як на суші. Морська вода розслабляє м'язи і нерви, тим самим звільняючи думку, очищаючи мозок від зайвого, штучного, наносного.

Георгій плив у море і подумки аналізував той шквал, який називався його першою близькістю з Євдокією. Спогади тих кількох годин, проведених з нею, розмилися, він не міг чітко відтворити деталі. Однак відчував напевне: вона і в ліжку поводила себе не як повія, не як баба, а як партнерка.

«Ну що це зі мною? Треба викинути її з голови! Раз і назавжди! Мені не потрібна жінка, яка сповнена всіляких небезпек! Я хочу мати поряд жінку, яка створюватиме домашній затишок, а не руйнуватиме його своїм анархістським божевіллям. Я люблю порядок, а не анархію! І що за дурень придумав, що анархія — матір порядку? Що за дикість! Стоп, а чому ні? Те, що я вважаю державним українським порядком, насправді є непорядком, тож процес руйнації останнього, тобто непорядку, зрештою «працює» на порядок... Чи не так? Що за абракадабра! Треба очистити пам'ять від усього зайвого. А зайвим у цей момент є все, що лишилося в Києві. Треба навчитися насолоджуватися життям. Треба навчитися жити. Як не дивно, а це останнім часом йому не вдавалося. Його життя було не справжнім життям, а грою, він не жив, а грав за якимись штучними, створеними невідомо ким правилами. А так хочеться пожити! Звичайним земним життям! Колись треба починати! Почну сьогодні! Може, зіграти в теніс?»

Георгій часто грав у теніс з Андресюком. Він був найсимпатичнішим депутатом серед «есдеків», оскільки, здається, був позбавлений соціал-демократичної кланової ознаки — підступності. Андресюк був завжди усміхнений, миролюбний і привітний, чим суттєво відрізнявся від однопартійців. Грав у теніс чесно і відкрито. Цим і підкупав. Фанатично любив теніс Михайло Ратушний. Щоправда, на жаль, він зараз не потрапив до парламенту, поступившись місцем абсолютно зайвому баласту тупуватих бізнесменів. А жаль, його беззастережний радикалізм часом дуже потрібний у нинішніх парламентських дискусіях. Ратушний грав у теніс точнісінько так, як і в політичні ігри, — ризиково, не озираючись на авторитети, не боячись за наслідки, широко махаючи ракеткою — і в прямому, і в переносному розумінні.

Однак найчастіше Георгій грав з Ільчишиним. Грати з Ільчишиним в теніс — одне задоволення. Він — інтелектуальний і дуже досвідчений

гравець, а, поза тим, ще й лівша, що чудово володіє різаними ударами і крученими подачами. Тож виграти в нього майже неможливо. Щоправда, за кілька років спілкування з Ільчишиним в парламенті і на тенісному корті Георгій навчився одному прийому, який зрідка приносив йому перемогу у двобої з Ігорем. Це був не технічний, а психологічний прийом: спершу треба піддатися Ільчишину, дати виграти йому два сету, а може, навіть і два гейми. Потім треба почати побиватися: «Ой, та в тебе* Ігоре, виграти просто неможливо! Та ти, Ільчишине, такий гравець! А в тебе, Ігоре, такий ударисько!» Поки Ільчишин слухає ці лестощі, він починає втрачати свою пильність. Дивись — і вже «рівно», дивись — і вже «більше», дивись, і гейм «твій». Ось і другий... Так і гру можна виграти ненав'язливо. Головне, щоб на грі не було Марини, бо тоді Ільчишин починає випендрюватися, а Марина під'юджує його на нестандартні комбінації і смертельні для противника трюки.

Ось і цього разу гра складалася у Георгія пречудово, поки не почувся голос Марини, що наближалася зі своїм дитячим виводком до кортів. Ільчишин, почувши голоси свого прайду, стрепенувся і тут же зробив підступний фінт: обманну подачу.

Георгій розізлився:

— Марино, ти невчасно!

— Якраз дуже вчасно, мамусечко! — не згодився з ним Ігор.

Георгій зрозумів, що він уже програв, незважаючи на те, що вів 3:1.

— Марино, ти не можеш погуляти десь в іншому місці?

— А що — я вам заважаю?

— Мені — ні! — весело зауважив Ігор, даючи потужну подачу.

Георгій пустив «соплю», або, як каже Ільчишин, по-галицьки «шмарку».

— Таж ти і тримати правильно в руках ракетку не вмієш! — почала знущатися над Георгієм Марина. Це був її стандартний підлотний прийомчик — підриє психологічного стану Ігорового супротивника.

— Звідкіля ти знаєш? Ти ж взагалі не вмієш грати в теніс! — подаючи, перемовлявся з нею Георгій.

— А це зовсім не обов'язково. Чукча — не гравець, чукча — глядач!

— Марино, прошу тебе, не відволікай мене! — попросив Георгій.

— Ще чого! Щоб ти виграв у Ільчишина? До речі, на що ви граєте?

— На ресторан.

— Ну все, Георгію, тобі капець! Ігор ніколи такої нагоди не пропустить — щоб на дурняк дати мені наїстися! — А про тебе мова взагалі не йшла у зв'язку з рестораном!

— Як це так? Невже ви зібралися без мене їсти? Негідники! — жартувала Марина. — Невже ти, давній мій друг, хочеш, щоб я померла з голоду? Скупердяй!

— Ти так говориш, немов доля матчу вже вирішена!

— А хіба ні? Ти вже можеш розслабитися! Перемога за нами!

— Ти мене точно до могили доведеш своїми знущаннями! — нарешті розсердився Георгій.

— Я вже цю фразу чую двадцять років. І вже двадцять років обіцяю привести тобі на похорон циганський табір! І все ніяк не складається!

— Прикуси язика!

Так вони перемовлялися, і, природно, Георгій програв.

— З тебе — ресторан! — оголосив Ігор, тиснучи Георгієві руку.

— Тільки без Марини! Бо її нагодувати неможливо. Я так без штанів лишуся.

Нарешті він зачепив її за живе. Бона надулася і відвернулася.

— Бородачів беремо? — спитав Георгій, витираючись рушником.

— Беремо! — сказала Марина. — Що я робитиму за одним столом з двома егоїстами?

Тим не менше в ресторані, поки не прийшли Бородачі, Марина почувалася між двома егоїстами цілком нормально. Вони говорили про те і про се — трохи про політику, трохи про кулінарію, трохи про особисте.

— Вип'ємо за те, — запропонувала Марина, — щоб наступного разу, зібравшись разом, ми вже були в поповненому складі: не один проти двох, а двоє проти двох!

Випили, однак Георгій вирішив уточнити:

— Двоє проти одного — це ми з Ігорем проти тебе?

— Може й так! — несподівано погодилася Марина. — Адже з погляду розвитку цивілізації, життя — це постійна боротьба жіночого і чоловічого начал. Тож я у даний момент становлю меншість, і це мене дискримінує!

— Улюблена тема сучасних жінок! — скривився Георгій. — Жінку неможливо дискримінувати, якщо вона з цим не згодна.

Ця думка дещо збентежила Марину. Вона навіть перестала жувати.

— Я думаю, ти частково маєш рацію.

— Дякую, за «частково», .

— До речі, що ти мав на увазі? — допитувалася Марина.

— А те, що, опиняючись у стрип-барах чи на ідіотських конкурсах краси, я, окрім жалю до красивих дівчат, не відчував нічого. Я не бачу в цьому ніякої естетики, а тільки грубу дискримінацію. А жінки, замість того, щоб палко бити себе в груди на тендерних конференціях, спершу б розібралися поміж собою: чи самі вони хочуть бути дискримінованими, чи ні.

Марина замислилася, а потім, наморщивши чоло, сказала:

— А ти не пробував подивитися на це з іншого боку: жінки, примушуючи в стрип-барах чоловіків пускати слину і ще щось, по суті дискримінують чоловіків, свідомо педантично перетворюючи їх у безвольне фізіологічне м'ясиво.

Тепер настала черга Георгія замислитися.

— Може, ти також маєш рацію... Яюсь років з десять тому мені довелося опинитися на одному стрип-шоу досить близько до сцени. І от я почув крізь музику і шум оплесків розмову двох дуже чутливих стриптизерок, які, кланяючись після виконаного танцю публіці, крізь зуби перемовлялися: «Боже, які козли!» Це було сказано таким тоном, що я зрозумів — ці жінки холоднокровно і тверезо роблять з чоловіками те, що їм

треба: видоюють з них величезні гроші, зароблені мозолястими руками й інтелектом. І при цьому не почувають до цих чоловіків нічого, крім огиди...

— От і я про це! — згодилася Марина. — Однак, погодьтеся, це лише один бік реальності. А інший говорить за те, що патріархальність ще дає про себе знати на побутовому рівні. Ось, наприклад, щодо мене: нікого не цікавить, що я особистість: головне, щоб на столі був обід, а у шафі — випрасувані сорочки. Правда, любий?

Тут у розмову вступив Ігор:

— Котусю, ти помиляєшся! Ви — жінки — самі не знаєте, чого хочете. Зараз настав такий час, коли жінка має право вибирати між сімейними цінностями і кар'єрою. І ви розгубилися, бо хочете одне і друге водночас. Ви проголошуєте, що сильні, а підсвідомо бажаєте бути маленькими пухнатими кішечками, мрієте, щоб вас пестили великі і надійні чоловічі руки. Жінка женеться за двома зайцями, а оскільки це, як правило, безрезультатно, то вона від цього дратується і починає брати участь у всіляких жіночих рухах...

— Он якраз на горизонті з'явилася така «рухістка», — зауважив Георгій.

У ресторан увійшли Бородачі. Ольга віднедавна стала займатися жіночими проблемами в якійсь асоціації боротьби проти торгівлі жінками. Здається, більш віддаленої від цієї теми людини годі було знайти. Ось і зараз, вловивши, про що йде мова, Ольга сказала, що не розуміє жінок, яких захищає. Спершу дівчата їдуть за кордон, щоб заробляти своїм тілом, а потім іще чимось незадоволені. Чому вони роблять із себе жертв? Вони ж ідуть на цей крок свідомо!

— Тобі не можна і на кілометр наблизитися до тієї установи... — сказала Марина. — Не можна засуджувати тих жінок. Щоб працювати в твоїй асоціації, треба бути трохи «курвою», щоб «залізти в шкуру» тих молодих повій, зрозуміти психологію і логіку їхньої поведінки. Ти надто моральна для цієї роботи.

— Може й так, — погодилася Ольга. — Поряд зі мною працює одна жінка, яка, розпитуючи «жертви» про їхню «роботу» за кордоном до найменших інтимних дрібниць, отримує справжнє фізичне задоволення від розмов. А з яким захопленням вона все те переповідає! І навіть не може сховати це задоволення під маскою співчуття й обурення за увесь жіночий рід!

— Напевне, є щось штучне в таких організаціях! — засумнівалася Марина.

— Справа просто в грошах. Одним — я маю на увазі міжнародні фонди — нема куди їх подіти, а іншим, тобто нам, — їх бракує, і ми згодні досліджувати будь-що, аби вони тільки нам платили гроші! — зробив свій висновок Борис.

— А я думаю, — озвався Георгій, — щоправда, моя думка виглядатиме дещо крамольною, що українки в усі часи були

хорошим товаром. Вони завжди поповнювали невільничі ринки. Саме українки. І не треба пояснювати це географічним положенням нашої

«багатостраждальної» батьківщини. Українські жінки були товаром, який користувався не лише шаленим попитом, а й шаленою пропозицією...

— Ти хочеш сказати... — підвела брови Марина.

— Я хочу сказати, що в гаремах українським жінкам б'ють не так уже й погано. В усякому разі вони не голодували і не гнули спини в полі. Тож, окрім насильницького і брутального викрадення жінок, існувала цілком цивілізована торгівля жінками за їхньою ж згодою і навіть бажанням... Звичайно, і тоді існували випадки, коли жінці не щастило і вона потрапляла до рук якихось садистів... Але це були винятки, дуже повчальні, дуже сумні, але винятки. А закономірність була не такою вже й захмареною.

— Ти — цинік! — сказав Борис і розсміявся.

— Я — реаліст. Ви ж знаєте, я завжди любив історію, і вчив її не за підручниками, а за першоджерелами. Я чомусь підозрюю, що мандрівки українок у світ у пошуках щастя і любові — одна із найстабільніших ознак української соціальної традиції.

Розмова виявилася палкою, тож усі втратили контроль над кількістю випитого. Тим паче, що пили хороше кримське вино.

Георгій сидів між двома подружніми парами і спостерігав. Що для Ільчишиних і Бородачів означає сім'я? Чи чесні Ільчишини, коли грають в ідеальну сім'ю? Що тримає в шлюбі Ольгу і Бориса? Чи може бути сім'я щасливою? Ці питання дуже цікавили Георгія. Час од часу вія уявляв, що поряд з ним сидить Єва у ролі його дружини. Але варто було лише подумати про це, як він здригався від почуття страху і ще чогось... Чогось такого невловимого...

Розмова за столом поступово перекинулася на тему принад відпочинку в межах батьківщини. Борис сказав, що йому бракує Вітренчихи у парламенті і, відповідно, у парламентському санаторії. Її присутність будь-де — це завжди ін'єкції адреналіну, незалежно від того, де вона перебуває: на парламентській трибуні, на вуличному мітингу чи на волейбольному майданчику санаторію «Парламентський». — Хотів би мати таку дружину? — закінчив свою тираду питанням до Георгія Борис.

— Ні. Вона швидко втомлює. Та ще й б'ється...

— Зате з нею ніколи не нудно!

— У мене інший ідеал...

— Звичайно, для Вашої Величності потрібна не жінка-руйнівник, а жінка-творець...

Георгій хотів був сказати: «Так точно!», але схаменувся: чому ж тоді його тягне до цієї революціонерки Євдокії?

Марина пильно подивилася на нього. Він уловив її запитальний погляд і знітився. Георгій був готовий розтерзати Марину за цю її манеру бачити його наскрізь... Вона, ніби зрозумівши це, відвернулася. На її обличчі застиг той холодний вираз, яким вона хотіла висловити свою ігнорачію.

Заграла музика, і він запросив її на танець.

— Що ти від мене хочеш? — спитав Георгій Марину.

— Я від тебе? І що це тобі стрілило в голову? Це я тобі потрібна. Як посередник між тобою і Євою.

Георгій ще більше роздратувався. «Нічого я такого не хочу. Я хочу позбутися Єви, а не добитися її!»

Йому було цікаво, чи знає Марина все про Євдокію, тому спитав:

— Я не знаю, в яких ти стосунках з нею, але... чи тобі відомо, що вона... Що вона... — не докінчив він.

— ... не така проста, як здається на перший погляд? — завершила його питання Марина і сама ж і відповіла: — Я тебе попередила про це перша. Пам'ятаєш? Тоді, на британському прийомі...

— Що ти мала на увазі?

— Те саме, що й ти...

— Не говори зі мною так! Відповідай: ти знаєш щось про націонал-анархізм?

— Припустимо, що не знаю.

— Припустимо, що знаєш! — різко обірвав її Георгій. — Пояснити мені, що це означає? І навіщо воно мені?

— Відпусти мене!

Георгій міцно її тримав. Він хотів домогтися від неї відповіді. Проте вона не була налаштована на цю дискусію.

— Зараз покличу Ільчишина і пожалюся, що ти до мене чіпляєшся! — із злом випалила Марина, вирвалася від нього і сіла за стіл.

Вони остаточно зіпсували настрій один одному.

— Георгію, це вже зовсім негуманно до Марини! Кажи: що ти їй таке сказав, що в неї пропав апетит? — пожартував Ігор.

— Доконали ви мене! — розізлилася Марина. — Я їм не більше від вас! Просто я їм із задоволенням! Я все роблю із задоволенням: їм, п'ю, працюю, люблю! Тому в мене все добре і виходить. Я люблю життя! Навіщо мене цим дорікати раз по раз?

Ігор злякався: якщо зараз Марина буде робити розгон, то перепаде всім — від нього аж до директора ресторану.

— Все, котусю! Все! Я з усім згоден! Тільки не хвилюйся! Давайте замовимо десерт!

Тим часом на протилежному боці столу зав'язалася суперечка у Бородачів.

— Борисе, тобі не можна солодкого! — скомандувала Ольга. — У тебе підвищений цукор!

— Мовчи, вобло! — несподівано огризнувся той у відповідь.

Усі за столом завмерли. Борис набрався до неможливого.

— Ти мені тут не командуй! Плоскодонка! Не дави на мене! Мегера!

Усім стало ніяково. Усім, окрім Ольги. Вона простягла руку і взяла його за підборіддя:

— Ти, Бородач! Сконцентруй свій погляд на мені! І слухай уважно! Ти — нікчема! Ти — втілення нікчемності всіх тих мужиків, які видерлися на верхівку суспільства! Ви сидите там своїми зомлілими задами й уявляєте, що

схопили бика за роги! А самі тримаєтеся за свої власні роги! Ви на своєму віртуальному Олімпі безнадійно відстали від життя! Якби ви знали, як ви нас дістали своїми віртуальними політичними іграми, своїми віртуальними стражданнями за долю України і своїми далеко не віртуальними простатитами!

Тепер здивовані погляди сконцентрувалися на Ользі. Здається, вона теж перебрала.

— Нічого собі! — аж підскочила на місці Марина. — Це ж треба було так постаратися, щоб довести незворушну Ольгу до такої стадії! Що він тобі наговорив, Олько? — Я вже не можу з ним жити! Коли б ви знали, які афери він крутить з такими, як і він сам! Шахер-махер-парикмахер! Хто править Україною? Кому не лінь — тільки не професіонали, тільки не українці, тільки не чесні люди...

— Мовчи, стерво! — рывкнув Борис до Ольги.

— Е ні! — заперечила Марина. — Олю! Я хочу ще! Скажи їм в очі всю правду!

Ольга встала з-за столу і, похитуючись, уперлася в нього руками.

Георгію стало шкода її. Вона не розуміла, що робить. Він тихенько смикнув її за рукав:

— Не треба, Олю! Потім жалкуватимеш!

Ольга поглянула на нього затуманеним поглядом, і її очі наповнилися сльозами:

— А ти?.. Ти, чому ти не захотів на мені одружуватися? Це через тебе я вийшла за цього ідіота!.. Через тебе!..

Георгій почервонів. Він терпіти не міг жіночих сліз і звинувачень. Тим паче йому було дуже незручно перед Борисом. Георгій перелякано глипнув на друга, проте той виглядав цілком спокійним.

— Що тебе в мені не влаштовувало? — продовжувала скиглити Ольга. — Що я робочо-селянського походження? Так? Що я недостатньо вишукана для тебе? Ну то й що? Зате я б тебе любила!

Борис гидливо скривився. Він був зовсім п'яний. Марина, також відчуваючи деяку незручність, спробувала перевести розмову на іншу тему:

— Щось холодно стало! Поїхали додому!

Усі піднялися з-за столу. Георгій махнув офіціанту:

— Рахунок!

Цього разу Ольга вхопила його за рукав:

— Скажи, чому ти досі не одружився? Через мене, правда ж?

— Ні, — холодно сказав Георгій. Він ледь стримався, щоб не вигукнути: «Та як ти тільки таке могла подумати? Ти ніколи мені не подобалася! Навіть трошки!»

Однак він намагався ніколи не образити жінку. Принаймні словами. Незважаючи на те, що він уперто дотримувався цього правила, жінки все одно ображалися. Як казала Аліса: «Я ображаю тебе словами, а ти ображаєш мене своїми діями!»

— Скажи! — не відставала Ольга. — Чому ти не одружуєшся?

— Бо він любить чоловіків! — примирливо сказав Борис, і всі розсміялися, настільки безглуздою була ця думка.

— Я одружуюся! — випалив Георгій, немов намагаючись довести всім свою безгрішність у плані сексуальної орієнтації. — На жінці, яку шукав усе життя.

Його немов ошпарило від власних слів, які він геть несподівано для себе вимовив.

На нього уважно подивилися чотири пари шокованих очей. Вони чекали від нього роз'яснень. Георгій зиркнув благальним поглядом на Марину, мовляв, «виручай». Однак зона відвела очі.

«Я щось не те ляпнув? — злякався Георгій.

— І хто ж вона? — тихо спитала Ольга.

— Побачите скоро... — запевнив Георгій.

Підійшов офіціант і приніс рахунок. Розмова перервалася. Липинський розрахувався, і всі рушили до машин: Георгій підвозив напоєну майже до безтями компанію до санаторію.

Він їхав за кермом і лаяв себе подумки за необережність. Ну хто мене тягнув за язика? І навіщо я бовкнув про одруження? Підсвідомість спрацювала, чи що?»

Він попрощався з Ільчишиними біля їхнього корпусу. Марина спитала в нього:

— А вона про це знає?

Питання лишилося без відповіді. Георгій мовчки пішов геть.

Він любив вечірні прогулянки темним парком: санаторію. Що-що, а парк тут був суперовий. Закладений в імперські часи, дбайливо доглянутий у радянський період і, як не дивно, не занедбаний в часи незалежності. Натхненно співали цикади. Закохані вони, чи що? Георгій ішов повільною ходюю, глибоко вдихаючи субтропічне повітря.

— Гей, Джордже! — почулося Маринине навздогін. — Я післязавтра їду до неї. Вона якраз відпочиває під Феодосією. Може, разом?

Георгій зупинився, прислухався, але не обернувся. Постояв і пішов далі, в темінь. Липинський у санаторії прокидався дуже рано. Його будило сонце і крик чайок. О цій порі не спали лише Жулинські і Мовчани. Микола і Галина щоранку здійснювали свій ранковий заплив. Уранці море було сонне і лагідне. Плавання заспокоювало Георгія, як ніщо інше. Після ранкового запливу він почувався молодим і гарним, розумним і жаданим.

Після сніданку море вже було не те: на морській поверхні з'являлися дратівливі хвильки, а у Георгія в душі — певні сумніви щодо своєї ідеальності. В обід його неспокій посилювався в такт збуренню моря. Купатися в ньому вже не здавалося хорошою ідеєю: хвилі плюскали в лице і збивали з ритму дихання. Обідня пора — спека, розбурхане море і, відповідно, Липинський — дразливий і невпевнений у собі. Коли увечері перед сном море заспокоювалося, Георгій трохи охолоджувався, і його долала байдужість до всього.

Він лягав у ліжку і читав Діаруш Величка.

Українська діаспора у світі селиться дисперсно, на відміну від єврейської, італійської та китайської. Навіть за кордоном українці не можуть помиритися між собою. Це й не дивно. Головною українською дією на історичному шляху було відділення. На всіх рівнях і в усіх сферах. Українська традиційна сім'я, на відміну від російської, ділилася щоразу, як син одружувався. Українська сільська громада ніколи не була монолітною цілісністю з гаслом «один за всіх — всі за одного», як це було в російській традиційній общині, навпаки,

вона була простим територіальним об'єднанням окремих сімей, які жили сепаратно й автономно. На противагу моноцентричності російської соціальної піраміди — від барина до царя-батюшки, в українців — поліцентричність.

Георгій замислився. Колись його мама-філолог казала: для української мови не стільки актуальний об'єднувально-з'єднувальний префікс «з», скільки роз'єднувальний префікс «роз»...

Головна помилка політичного процесу часів незалежності — виголошення президентської республіки. У росіян завжди був Батюшка-Цар, а українці його ніколи не мали, навіть якщо формально він існував. Якщо в росіян не буде батюшки-царя, вони все одно його собі знайдуть. Бо вони без нього не можуть жити. Вони повинні прокинутися вранці переконані, що Він теж прокинувся — жорстокий, але справедливий. Не жорстокий не є справедливим. Не жорстоким був ліберал Олександр II, який, відмінивши кріпацтво, почав руйнувати імперію, тож його й убили. Не жорстокими були Горбачов і Єльцин, які доруйнували імперію, їх теж убили, щоправда, морально.

В українців усе навпаки. Якщо на Олімпі з'явиться щось подібне до царя, вони обов'язково почнуть його закидати камінням. Яким би він не був. Президентська республіка була від початку приречена на провал.

Щоправда, помилково вважати панацеєю парламентську республіку. Демократизм Запорізької Січі не зміг створити у політичному плані нічого путнього. Українському етатизму притаманна анархічність апріорі. Такі ми є, українці.

Для того, щоб зрозуміти, в якій іпостасі виживе Україна, треба, знову ж таки, озирнутися назад. Адже історія повторюється. Повторюється за алгоритмом, притаманним тому чи гнилому народові. Що нам говорить алгоритм української історії?

Те, що найголовніша риса української політичної моделі — є її запрограмованість на самознищення. Вона виникає як співіснування несумісного і протилежного. В часи національних піднесень завжди співжили і ворогували несумісні сили: інститут гетьманства — інститут демократії Запорізької Січі, Верховна Рада — Адміністрація Президента, Петлюра — Скоропадський... І завжди невидимо була присутня третя сила, яка, мовчки спостерігаючи за тим, що діється в Україні, спрямовувала політичну дію у вигідне їй русло. Назва цій третій силі — Росія...

Боротьба між Верховною Радою і Адміністрацією Президента врешті-решт призведе до самознищення політичної системи України і перемоги (вже вкотре!) третьої зацікавленої сторони. Цього не станеться лише за однієї умови...

Ніч перед Марининою поїздкою до Євдокії Липинський не спав. По-перше, в двох газетках вийшли дві паскудні статейки, які ставили під сумнів Георгієву професійну порядність. Однак більше його хвилювала Євдокія. Він нервував. О п'ятій ранку Георгій вирішив, що не їде. О шостій він підхопився з ліжка і почав збиратися в дорогу.

Липинський чекав Марину біля її машини, а та вискочила з корпусу на п'ятнадцять хвилин пізніше, заспана і похапцем одягнена. Вона тягла за собою малого Данила.

— На моїй поїдемо чи на твоїй? — замість привітання спитала вона Георгія, позіхаючи.

— Я ж не самовбивця, — відмовив той і відчинив дверцята своєї красуні-машини.

— Тільки тихіше на віражах, — попередила Марина. — Мене закачує.

— Та знаю, знаю! — посміхнувся Георгій. — Ще досі пам'ятаю свою першу заригану машину.

— Ой, не треба! — попросилася Марина.

Обоє згадали, як Георгій на зароблені в будзагоні гроші купив машину. І першу поїздку за місто вони здійснили на Борисів день народження, після чого Георгій з Мариною — як найбільш тверезі — розвозили довго і нудно по хатах і гуртожитках всіх своїх друзів: одних заводячи попід руки, інших — мало не заносючи на своєму карку. Марину під кінець розвозки так закачало, що при в'їзді у її власний двір вона не витримала.

— Ти через цей випадок не вийшла за мене заміж? — посміхнувся Георгій.

— Ага! Я тобі ще довго не могла дивитися в очі!

— Даремно! Моя мама мала хворий жовчний міхур, її також часто нудило. Я це цілком нормально сприйняв.

— Так чи інакше, але це була доля: нам не можна було одружуватися. І ми правильно зробили. З тобою я була б нещаслива. Стала б істеричною, злою, заздрісною і ревнивою бабою! А з Ігорем я розцвіла: і як жінка, і як особистість.

— Слухай, я давно вже хотів спитати тебе або Ігоря: ви так майстерно граєте в «голубочків»... Це щиро?

— Граємо? — здивувалася Марина. — Ти ж, як і я — овен. Овни не вміють прикидатися. Овни — не артисти. У них на морді написано: чи вони люблять, а чи ненавидять!

Георгій замислився й автоматично натиснув на газ. Дорога його заспокоювала.

— Липинський, я ж просила! — дорікнула Марина. — Я люблю швидкість, тільки не на кримських дорогах! Ой!

Георгій її не чув. Він мчав, як несамовитий. Марина зрозуміла: зараз чіпати його не можна. Тож на всяк випадок пристебнулася ременем і вп'ялася в дорогу очима.

Липинський любив кримські краєвиди. Добре, що в Україні є Крим. Георгій не поділяв думки, що Крим був відданий Україні Хрущовим під впливом емоцій. Це неправда. Хрущов був шоумен і зробив з передачі Криму Україні політичне шоу. Насправді ж у цьому існувала господарська доцільність. Зміна субординації — це був розумний прагматичний крок господаря. Шкода, що в Україні руки до Криму не доходять...

— їдемо через Сімферополь чи по узбережжю? — спитав Георгій.

— Через Сімферополь. Тут дорога краще-. Тільки не жени! У мене діти малі! А ти ще своїх навіть не народив!

Ці Маринині слова примусили знову ж таки замислитися над тим, що його чекає в майбутньому.

— Як ти думаєш... — почав він, але не закінчив свою думку. Він просто не знав, як її сформулювати.

— Я не думаю — я знаю. Саме вона, Єва, — твоя доля, — переконувала його Марина.

Георгію полегшало. Отже, він чинить правильно.

— А як мені бути з її анархістськими уподобаннями? Марина здивувалася або зробила вигляд, що здивувалася.

Цих жінок не розбереш. — Якщо чесно, то людини, більш віддаленої від анархії, ти не знайдеш... Вона такий педант!

Марина сміялася.

— У школі вона завжди здавала свою контрольну роботу найпізніше, хоча розв'язувала все найшвидше. А знаєш — чому? Вона виводила своїм каліграфічним почерком кожен цифрочку!.. Це мене так дратувало! Адже я повинна була встигнути все скатати! А якби ти знав, як вона прасує!

«Невже краще від мене?» — подумав Георгій.

— Говорячи про анархізм, я маю на увазі її політичні уподобання, — уточнив він.

— Тобі що — жити з політичними уподобаннями?

— Ти не розумієш: вона член терористичної групи! Марина розсміялася.

— То це зона підірвала «близнюків» у Нью-Йорку?

— Точніше, — поспішив виправитися Георгій, — це не тероризм, а щось на зразок кривної помсти...

Марина покрутила пальцем біля скроні. Георгій зрозумів: Марина нічого не знає. Або дуже добре це приховує. Він замовк.

— Це в тебе такі еротичні фантазії? У суперджентльмена кохана жінка — терористка. Яка романтика!

Георгій чекав, поки вона замовкне. Нарешті вона стишила голос:

— Якщо серйозно, я здивована, що ти так блискавично прийняв рішення одружитися.

— Я взагалі не приймав ніякого рішення. Якщо чесно, то я Євдокію зовсім не знаю. Слова про одруження злетіли з язика абсолютно несподівано для мене самого.

— Отож! — зітхнула Марина. — З тобою завжди було важко... А тепер тебе, старого холостяка, приборкати неможливо. Розбирайтеся самі без мене!

— А чого ж ти їдеш туди?

— Яв Ялті погано себе почуваю. Хочу бодай кілька днів відпочити в іншій кліматичній зоні.

Вони вже дісталися Сімферополя і з'їхали по об'їзній дорозі на феодосійську трасу.

— Що сталося з Ольгою? — спитав у Марини Георгій.

— Вона тебе досі любить. Навіть Борис уже з цим змирився. У них дуже нещасливий шлюб.

Георгій наморщив лоба.

— Тільки ти не думай, що причина в тобі. Вони просто не пара. Адже Борис одружився на Ользі також не з любові. До речі, в нього є коханка?

— Немає.

— Я так і думала. Треба віддати належне Борису, він один із небагатьох, який не зробив типового кроку успішного сорокарічного чоловіка — не пішов «по другому кругу», тобто не одружився вдруге. Я думаю, у нього проблеми зі здоров'ям. Порадь йому, як друг, узятися за себе.

— Марна справа. Він належить до тих людей, які нехтують здоров'ям.

Марина погодилася.

— А що з твоєю фірмою? — поцікавилася вона. Георгій знехотя розповів їй про ситуацію. Звичайно, вона

не розуміється на всіх нюансах, однак має нюх. Вона вміє слухати. А вислухавши, починає фразою: «Нюхом чую...» Ось і зараз вона уважно вислухала його, а коли він закінчив, сказала:

— Ти не дуже побивайся, Георгію. Нюхом чую, все буде гаразд. От побачиш: ти ще виграєш від цього!

Повірити їй було дуже важко, просто неможливо. Однак він знав: Марина рідко помиляється. І все-таки заперечив їй:

— А мені здається, що тобі таки доведеться замовляти циганський табір на мій похорон...

Вони наближалися до Феодосії.

— Куди ідемо?

— Треба на карту зирнути. Євдокія в селі квартир}' наймає...

— Чому не в санаторії чи не в готелі?

— Вона любить природний відпочинок. А тут гарний клімат для астматиків. У неї син хворий.

Перед вказівником населеного пункту Георгій спинився.

— Нарушаєм... — пожартувала Марина. Георгію було не до жартів.

— Я боюся! — признався він. — Мій приїзд означатиме, що я вже остаточно все вирішив. А я вагаюся.

— Ну то повертай! Мені теж не дуже хочеться бути третьою зайвою поміж вами. Ти їдь назад, а я не признаюся, що їхала з тобою і що ми разом відпочиваємо... Хочеш? — Хочу! — зрадив Георгій цій пропозиції. Однак, завівши двигун, передумав: — Не хочу!

Він рвонув машину, і вони влетіли в приморське село, здійнявши за собою куряву.

Під'їхавши до будиночка, що стояв на невеличкому пагорбі над морем, Георгій побачив Євдокію у ситцевому платті, білій сільській хустці на голові. Вона розвішувала на мотузки випрану білизну. Озирнувшись на звук машини, вона так і завмерла, а її руки вчепилися у прищіпки на мотузці.

Вона була дуже природна і дуже чиста. Її смаглява шкіра відтіняла білосніжну хустку, що стримувала неслухняне волосся. Вона дивилася на нього поглядом, яким зустрічає дружина рибалки свого чоловіка, що повертається з моря після небезпечного шторму. В її очах було те, що завжди шукав Георгій в жінках: надійність, чесність, благородство і жіноча сила. Він зрозумів, що зробив правильно, приїхавши сюди.

Марину з хлопчиками поселили в одній кімнатці, а Липинський опинився з Євою в іншій, з виглядом на море. У цій невибагливій хатині Георгій уперше за багато років відчув душевний спокій і скімливе ностальгійне тремтіння: він неначе опинився у своєму дитинстві. Колись вони з мамою винаймали подібний будиночок на морі, біля якого ріс садочок з персиками та смоквами.

... Щоранку Георгій, Євдокія, Марина і двоє хлопчиків снідали у дворі під великою шовковицею, а потім ішли на

море. А море тут було зовсім не таким, як у Ялті. Воно було м'яким і доброзичливим. У будь-яку пору дня.

Липинський бачив у своєму житті шикарні курорти, він часто відпочивав у п'ятизгрових готелях. Але тільки зараз відчув повну насолоду від спілкування з морем. У цій простій халабуді над морем, з простою їжею, і рипучим дерев'яним ліжком, яке завдавало їм з Євою особливих клопотів (адже за стінкою спала Марина з хлопчиками), він відчував щастя, яке інколи називають земним.

Єва була палкою коханкою. Крім того, відчувалося, що вона дуже давно не спала з чоловіком, тож її пестощі були дуже чуттеві та свіжі. Георгій же ловив себе на думці, що не знає, як поводитися з нею в ліжку. Він зовсім розгубився. Стосунки з Євдокією були зовсім інакші, аніж з іншими жінками. Кохання з нею не було для нього процесом задоволення власних сексуальних потреб, а навпаки, він «працював» тільки на неї і при цьому із жахом усвідомлював, що до кінця не розуміє, чого їй хочеться і чи їй насправді добре з ним у ліжку. Він стільки часу прогаяв з іншими жінками! Він так і не навчився кохати їх! От і зараз його власний досвід виявився нічого не вартим! Георгій відчував себе, немов «перший раз у перший клас». Його охоплювали почуття радості, гордощів за себе і страх перед невідомим.

— Ти за мене вийдеш заміж? — питав Липинський у Єви.

— Так. А ти не боїшся?

— Боюся.

— Чого саме?

— Твого націонал-анархізму. Скажи, що це неправда.

— Кажу, що це неправда. Заради тебе я ввійоїкаюся від усього...

Минуло три дні.

Уранці вони, як і завжди, снідали під шовковицею. На столі стояла миска з персиками, кава, чай, цукор рафінад і свіжий білий хліб. Марина жартувала з приводу нічного безсоння, а Георгій з Євою сором'язливо посміхалися, як молодята на сватанні.

Зненацька у Липинського задзвонив мобільник. Усі здригнулися. Телефон дзвонив якось дивно, немов віщуючи неприємності. Георгій притулив його до вуха.

— Алло! Так, Ірино Марківно! Що сталося? Я так і знав! Не журіться! Я їду!

За столом усі завмерли. Навіть діти.

— На наш офіс здійснено напад. Потрошили все. Якись бандюги...

Липинський став збиратися в дорогу.

— Яз тобою, — сказала Єва.

Георгій не заперечував. Він навіть зрадів, що в цю важку для нього хвилину Єва буде поряд.

Машина летіла крізь жовтий кримський степ з далекими пагорбами. Здавалося ось-ось із-за них визирне одинокий татарський або козацький вершник...

Були часи, коли українців з татарами-напівкочівниками єднало більше, аніж з православними народами. Те, що їх єднало, називалося «диким полем». Дике поле — це не лише спільний простір, нейтральна територія, це була однакова здобичницька діяльність, однакова одежа, один степовий жаргон, ооні звичаї і одна ментальність...

І це лишило глибокий слід в українській історичній пам'яті. Українець досі тужить за «диким полем», за законами «дикого поля», за повною свободою і повною безвідповідальністю, тобто за анархією.

Дике поле не мовчить. Воно в нас. Не як простір, а як модель поведінки.

Вони домчали до Києва, коли вже стемніло. Георгій поїхав просто до Ірини Марківни. Вона не відчиняла, доки не переконалася, що це справді її шеф.

Коли Ірина Марківна врешті відчинила двері, Липинський вжахнувся: перед ним стояла не вихолена господарка

офісу в центрі Києва, а розгублена бабця, у якої тряслися руки і тремтіло зморщене старече підборіддя.

Георгій пригорнув до себе Ірину Марківну, і вона заплакала у нього на плечі.

Так вони й стояли, обнявшись, деякий час. Вона ніяк не могла заспокоїтися. Єва витягла з сумочки ліки і накрापала у чарочку з водою. Випивши ліки і трохи заспокоївшись, Ірина Марківна почала свою невеселу оповідь:

—... Вони увірвалися зненацька. Такі пикаті молодики... Зі зброєю...

— Як їх пропустила охорона внизу? — здивувався Георгій, адже вони наймали приміщення в дуже солідному офісному центрі, де, окрім них, перебували не менш солідні фірми.

— Не знаю... Вони вдерлися о пів на восьму вечора... Стали троцтити меблі, бити посуд, лампи... Я злякалася... Я довго не могла намацати кнопку виклику охорони. Вони стали репетувати: «На пол, сука!»... Я сиділа, як укопана, мацаючи під столом кнопку. Тоді один з них ткнув мене пістолетом в обличчя. Ось досі синяк лишився. «На пол, я сказав!» І я лягла на підлогу! Це було так принизливо! Вони пхали мене носачами, а потім... Потім примусили залізти під стіл і... гавкати. «Гавкай, анетоубйом!» — кричали вони. І я... Боже, яка ганьба! Вони так знущалися наді мною, над старою жінкою! Якби ви знали, які це подонки! Поки двоє були зі мною, один ходив по кімнатах і перевіряв комп'ютери. «Они всьо унічтожилі!» — кричав він. — Сволочі! Ану, морда, давай дискети, а не то здохнешь здесь!»

Але я вже намацала кнопку і через деякий час одному з них на мобільний хтось подзвонив з попередженням. Вони закричали «Сматьваехмся!» і побігли геть, на прощання ударивши мене ногою в груди!»

Георгій ще раз обняв Ірину Марківну. Він кипів.

— Почерк Антипова! — зробив висновок Липинський після деяких роздумів. — Сволоцюга!

Ірина Марківна схлипувала.

— Вам страшно?.. Поживіть з нами! — запропонував їй Георгій.

Вона заперечно похитала головою:

— Ні, дякую. Я нічого не боюся. Думаю, тепер вони полюватимуть за вами. Я їм не потрібна. Вона відсунула ящик у комоді і дістала з-під білизни кілька коробок дискет.

— Оці, з рожевими наклейками, — це Таміліні. Вона мені їх віддала перед поїздкою в Єгипет.

— Хоч би вони її там не прибили... — захвилювався Георгій і сів на стілець. — Єдина надія на Вітю Дяченка. І як з ними боротися? Якими методами? Законом же нічого не доб'єшся! Я — юрист, законодавець, депутат, — свідомо визнаю, що безпомічний у цій ситуації! Навіть я не зможу покарати їх! Я нічого нікому не доведу! І нічого не доб'юся в цій гнилій, корумпованій країні! І як його зупинити, цього подонка? Він же не зупиниться, поки не перетворить мене на трупа! Як же його зупинити?

Георгій обхопив руками голову. Ірина Марківна схлипувала.

— Його треба вбити... — тихим сталевим голосом промовила Євдокія.

Для Георгія настали складні часи. Так важко йому не було ніколи. Міліція, слідчі, розборки, дзвінки знайомим... І ... глухий кут. Нічого не можна довести. Усі неначе змовилися. Ніхто не хоче влазити. Ніхто не хоче брати на себе відповідальність. Ніхто не хоче ризикувати своїм місцем. Ніхто не хоче ризикувати своїм життям. Слідчі безпорадно стенали плечима: мовляв, нічого не зробиш... ми, звичайно, робитимемо все можливе... Однак

шансів — обмаль... Георгія це бісило. І раніше таке було, однак це стосувалося інших, а не його самого. Тепер усе інакше. Тепер він у їхній шкурі. Безпорадний і голий перед лицем безпредела.

Єва весь час була поряд. Її присутність дуже полегшувала Георгієві життя. Коли він вів безкінечні монологи, вона клала свою руку йому на плече, і йому ставало легше. У ці дні вона була стримана і замислена. Кілька разів Георгій ловив дуже дивний вираз на її обличчі: він довго не міг добрати слів, аби потрактувати його, і нарешті йому спало на думку: на її обличчі у ті хвилини була закарбована жага до помсти.

Уловивши його погляд на собі, вона миттєво змінювалася і ніжно посміхалася.

Дзвонив Ігор Ільчишин і пропонував свої послуги: якщо треба, він негайно перерве відпустку. Георгій подякував,

однак без ентузіазму. Марина вихопила у чоловіка трубку і рішучим голосом додала:

— Мені щось не подобається твій голос. Чого ти розкис? Пам'ятай, що я тобі сказала: все буде добре. Ти ще виграєш від цієї ситуації. Ти мені віриш?

— Вірю, — сказав він мляво. Йому дуже хотілося вірити. Але голос у нього був не зовсім переконливим. Це відчула Марина, тож зробила ще одну спробу:

— Ти ж — Георгій, а отже, переможець! Ясно?

— Ясно, — вже веселіше відповів він.

— Передай Євдокії, що її малий переможець в порядку.

Дзвонив і Борис. Спершу жартував, мовляв, він попереджав, що не варто «ображати» Антипова. Однак коли Липинський досить різко відреагував на цей жарт, той запропонував йому свій варіант допомоги: натиснути на Антипова згори, з податкової. Георгій відмовився.

Приїжджав Ромко. Цей хлопець виявився мудрішим. Він нічого не казав. Потиск його руки важив для Георгія більше, ніж розп'якування Бориса.

Після того як Липинський остаточно зрозумів, що нічого не зможе зробити в цій ситуації, він впав у депресію: не виходив з дому, перестав голитися. Лежав на ліжку і тупо дивився в стелю. Єва сиділа біля нього на стільці і мовчала. Це заспокоювало. Він із великою неохотою відпускав її, коли треба було вийти в магазин, і тривожно очікував її повернення. Йому здавалося, що коли вона поряд, йому ніщо не загрожує.

Єва увесь час мовчала. Мовчки прибирала, готувала їсти, прала, прасувала. Час од часу вони вмикали телевізор і дивилися новини.

Якось уранці він не застав Євдокії біля себе в ліжку. Це його насторожило, а потім і налякало. Вона його ні про що не попереджала. Георгій припіднявся з подушки на ліктях: йому запаморочилося в голові від довгого лежання. Вийшов у вітальню. Там Євдокії не було. Зиркнув на картину: сокіл-сапсан дивився йому прямо у вічі. В його очах було торжество. Щось засіпалося у Георгія в грудях. Він відчув хвилювання. Це хвилювання було невідомого походження, однак зрозумів, що це передчуття. Липинський ще раз подивився на сокола. Так, його погляд хотів йому щось

повідомити. Георгій боявся думати, але йому здавалося, що погляд був упевненим і радісним.

Він поплентався на кухню. Євдокії не було і там. Заварив собі кави і випив з сухариками. Вийшов на балкон: сусідній парк прокидався зі сну і привітно шелестів. Георгій пішов у ванну і прийняв душ. Потім поголився і вдяг білу сорочку. Сів у крісло і став чекати.

Подзвонили у двері. Він підхопився і побіг до дверей, хоча в останню мить згадав, що у Євдокії — свої ключі.

— Хто там? — спитав Георгій, з підозрінням вдивляючись у «вічко».

— Посильний.

— Від ксго? — з підозрінням перепитав Липинський.

— Від Османова.

Георгій відкрив двері. Посильний передав йому якусь пласку чотирикутну річ, обгорнену папером. Він заніс пакунок додому і здер папір. Це був портрет Георгія-переможця. На зворотному боці було написано: «Георгій» Георгію від Осман-огли. Бажаю тобі перемоги!»

Липинський посміхнувся. Уперше за багато днів.

У квартиру ввірвалася Єва. Саме ввірвалася, поспіхом грюкнувши дверима, ніби тікаючи від когось або від чогось. Побачивши Георгія після душу і гоління, в білій сорочці, вона закам'яніла на порозі, однак за мить оговталася, зняла взуття і сама пішла у ванну. Дуже довго не виходила звідтіля. Через деякий час Георгій почув, що вона мугикає пісню. Не міг повірити вухам. Так, вона співала. Крізь шум води він намагався розібрати мелодію і слова...

Що це таке? Невже йому ввижається? Ні, не ввижається... Вона співає... Ні, не може бути... Так і є! Вона співає «Інтернаціонал». Георгій почув чітко: «Кипит наш разум возмущенній и в смертній бой вести готов!»

Шум води припинився, і вона вискочила з ванни. Саме вискочила. Георгій зустрівся з її поглядом. Він був водночас радісний і винуватий.

«Чи, бува, не зрадила вона йому?» — зненацька його ошпарила думка. Це таємниче зникнення... душ... винувато-радісний погляд...

«Напевно, так і є. Поки я «страждав», вона... Ні, я її не засуджую. Це природна потреба. В цьому немає нічого протиприродного... А все ж як прикро! Невже я ревную? Так, мені боляче!»

Тим часом Єва посушила волосся феном і взялася варити собі каву. Георгій відчув, що думка про Євину зраду різонула йому прямо по серцю.

«Хто він — мій суперник? Один із її малахольної анархістської компанії? Так і є. Але чому? Чому тепер? Тільки не зараз! Тільки не зараз!» — подумки простогнав він.

Єва тихо підійшла до нього ззаду і закрила йому руками очі. Цей дотик розвіяв усі його сумніви. Ні, вона не зраджувала йому. Вона поцілувала його в губи і вмостилася на коліна. Георгію стало легко, дуже легко. Він зрозумів, що йому тепер начхати на все: нехай нищать, нехай трощать, нехай палять

його добро! Тепер йому все одно! Адже він має кохану жінку! І це так багато важить!

Вони кохалися з перервами до вечора. Усі його проблеми відступили кудись за обрій. Єва витіснила з його пам'яті все, що було до неї, все, що сталося за останніх десять днів, все зайве. Тепер була тільки вона. Тільки її смаглява шкіра, тільки її монгольські очі, тільки її кохання.

Вечоріло. Західне сонце світило у вітальню, де вони вечеряли тим, що їм прислав Ромко зі свого ресторану. Єва включила телевізор і стала клацати пультом. Нарешті вона натрапила на те, що хотіла. Це були новини.

Вони їли печену фаршировану курку і запивали молодим вином. Уперше за багато днів Георгій їв з апетитом. Єва не відривала очей від екрана. Георгій милувався нею. Йому більше нічого не треба було в цьому житті. Тільки б Єва була поряд. Завжди.

Несподівано вона підсилила пультом звук. На екрані з'явилася фотографія Антипова. Георгій завмер.

— Сьогодні вранці у Львові був знайдений мертвим у своєму ліжку відомий український бізнесмен...

Георгій подивився на Єву. Вона буквально пожирала очима телевізор.

«Його було вбито з його ж зброї у скроню. Не виключено, що це було самогубство. Щоправда, убитий не залишив передсмертної записки. Інші версії також вивчаються»...

У Єви на обличчі застигла дивна міна, що нагадувала вранішній погляд сокола-сапсана на картині. В ній було торжество. Репортаж закінчився. Вона зітхнула з полегкістю і, потягнувшись, недбало кинула:

— Все...

Георгій так і не збагнув: що саме бриніло в її голосі.

Він пильно вивчав її поглядом. Євдокія, ніби відчуваючи це, не оберталася. Вона якось похапцем і рвучко встала з крісла і поспішила на кухню, неначе тікаючи від Георгія. Вона довго не приходила. Коли він туди зайшов, то побачив, що вона курить сигарету.

— Де ти була вранці? — підозріло спитав він.

— Я? — якби нічого не сталося, перепитала Євдокія, намагаючись замаскувати хвилювання. — У церкві...

— Гріхи відмолювала? — спитав він і відразу ж прикусив собі язика.

Євдокія спалахнула як вибухівка.

— Яке ти маєш право так зі мною говорити?

— Я маю право, бо ти ввійшла в моє життя!

— Ти забуваєшся: не тільки я ввійшла в твоє життя, ти також увійшов у моє!

— Убивство — це твоїх рук справа?

— Я, здається, з Києва нікуди не виїжджала!

— Ти знаєш про що йдеться. Я ще раз тебе питаю: ти в цьому замішана?

— Ні, тобто...

— Отже, ти хочеш сказати, що, хоча і не була виконавцем, зате зорганізувала все?

— Я нічого не хочу сказати... — опиралася Єва. — Я нічого не організувала! Я не можу тобі цього пояснити... Ти все одно не зрозумієш!

— Аякже! — зіронізував Георгій. — Де мені! Ти хоч розумієш, що ти підставляєш мене? Після того, як я став тиснути на нього з усіх боків, на мене може впасти підозра!

— Я повторюю: ми тут ні при чому. І я тебе не підставляла. Це ти мене підставив! Поряд з тобою небезпечно жити! Постраждаєш ти — постраждаю я, постраждає моя дитина. А в мого сина, між іншим, нікого, крім мене, нема! Та де тобі, старому егоїстові, збагнути це своїм самозакоханим розумом! Якщо ви, державні мужі, не можете захистити себе, то що казати про нас, простих людей?

Погляд у Євдокії був такий загрозливий, що Георгій злякався.

І водночас з ним зробилося щось неймовірне. Чим більше його проймав страх перед тим, що зробила Єва, тим більше його охоплював сексуальний потяг до неї. У цей момент він просто шалено хотів її. Просто шалено. Георгій не розумів, що з ним коїться. Він схопив її за руку і стиснув як кліщами. Вона стала випрочуватися. Георгій не відпускав. Він притягнув її до себе. Єва опиралася. І опиралася по-справжньому, як опирається жінка, перебуваючи у смертельній небезпеці. Її руки були чіпкими і сильними. Однак чоловікові від природи дано бути фізично сильнішим від жінки. Георгій притягнув її до себе і вп'явся губами в її уста. Він уже не розумів, що робить. Пізніше зін навіть не зможе згадати, що відбувалося в той момент. Бо він раптово перетворився з сучасного цивілізованого чоловіка на звіра. Євдокія відбивалася, як могла. Кілька разів вона націлилася втрапити коліном у його найвразливіше місце. Однак Георгія охопило безумство, він скрутив їй руки за спину, кинув на ліжко і... згвалтував її.

Георгій оговтався, коли стукнули вхідні двері. Євдокія пішла геть.

До нього поступово поверталася пам'ять і самовладання. Він подивився на себе в дзеркало і вжахнувся: «Що я наробив? Що зі мною було?»

Якби Георгій сказав комусь, що його могло засліпити це безумство, йому б ніхто не повірив. Він сам собі не вірив. Як це могло трапитися? Він ненавидів насильство. У будь-якій формі. І сам...

«Що це зі мною? Що я роблю? Невже я не в змозі контролювати себе?»

Георгій підійшов до бару, налив собі віскі й залпом випив. Напруження не спадало. Він повторив дозу. По тілу прокотилася тепла хвиля, однак у грудях не відпускало.

Подзвонив телефон, він кинувся до трубки. Дзвонила Ірина Марківна.

— Георгію Андрійовичу, ви вже знаєте?

— Так, знаю.

— І що ви на це скажете?

— Нічого.

Ірина Марківна посміхалася. Це відчувалося. Георгій затіяв в офісі ремонт. Він знав, що зараз не слід цього робити. Адже нових клієнтів і, відповідно, надходжень на рахунок не прибуло... Але після всього, що відбулося, у нього стався шалений приплив сил і впевненості в успіхові.

Ніяких гарантій не існувало, але спрацьовувала інтуїція. Часом він намагався в собі пробудити жаль і докори сумління щодо Антипова. Однак вони не пробуджувалися! Георгій знав, що це погано, однак у голові крутилося: «Катюзі — по заслугі...» Георгій знав, що принцип «око — за око» не повинен діяти в сьогоденному цивілізованому суспільстві, однак внутрішній голос його питав: «Це українське суспільство ти називаєш цивілізованим?!» Він намагався/ тішити себе думкою про те, що вбивство Антипова — це справа рук не націонал-анархістів... Хоча часом хотілося, щоб це зробили саме вони... Дуже хотілося помсти...

Георгій провів збори колективу, на яких повідомив, що все повертається на «круги своя». Тих, хто після всіх перипетій все-таки вирішить лишитися в фірмі, він просить зачекати місяців два-три із зарплатою, поки він розкрутиться і знову стане на ноги. Георгій був переконаний: лишаться всі. Він завжди ставився до підбору кадрів, як до особистої справи. І він цінував своїх співробітників: не ображав зарплатою, не утискав їхньої професійної свободи. Тепер настала та пора, коли мало з'ясуватися: чи правильно він працював з людьми, чи правильною була його дотеперішня кадрова політика. Усе свідчило про те, що він не помилився в людях. Його окрилював той факт, що він виявився мудрим керівником.

Феміда у Шиньйоні просто сяяла. Здається, вона створена Богом, аби карати зло у будь-який спосіб. Це її надихало. Льошка-маніяк був дещо несхожий на себе. Георгій не знав що саме змінилося в ньому: здається, білі очі потемніли. Вовка підстригся і став подібним до респектабельного адвоката. Насправді, він давно ним був, тільки розпатлане волосся і відірвані гудзики дещо псували його імідж. І Ірина Марківна теж змінилася. Здається, напад не пройшов для неї безслідно. В її очах з'явився вираз на зразок фрази «Мені самотньо, але я нікому не можу про це сказати».

З курорту повернулася Таміла — свіжа й щаслива: Вітя Дяченко — той, що охороняв її в Єгипті, — запропонував їй вийти за нього заміж, і вона прийняла пропозицію. Урочисто відправили Ірину Марківну на той самий курорт. Від охоронця вона відмовилася, однак пожартувала, мовляв, сподівається на те, що повернеться після відпустки з аналогічною новиною.

Поступово ситуація прояснювалася. Усі були щасливі від того, що все буде по-старому.

З'явилися перші ластівки — провісники майбутнього благополуччя. В один день було укладено п'ять угод. Георгієва інтуїція не підвела. Він улаштував співробітникам пікнік на Десні. Наче й не багато було випивки, однак усі захмеліли, потім насміялись, потім наплакались, потім обнялись, потім скупалися в Десні і, зрештою, знесилені і щасливі, роз'їхалися по домівках.

Отже, на роботі все налагоджувалося. А ось в особистому житті... Георгій кілька разів набирав номер Євдокії — і безрезультатно. Ніхто не підходив до телефону. Та навіть якби вона взяла трубку і сказала своє строге «Алло!», він би розгубився, не знаючи, як почати розмову.

Лишався майже тиждень путівки в санаторії «Парламентський». Георгій вирішив добути свій термін на морі (тепер невідомо, коли він зможе дозволити собі відпустку), тим паче, що в санаторії лишилися його речі.

Українці — народ, що уникає прямої дії. Цього їх навчило Дике поле. У Дикому полі виживає не той, хто йде в лобову, а той, хто маневрує. Родзинкою української політичної традиції є маневр а-ля дике поле, який полягає у вмінні ввести ворога в оману і несподівано поцілити його у найвразливіше місце. Мистецтво української хитрості, класиком якого в новітні часи став Леонід Кравчук, відоме здавна. Його блискуче продемонстрував ще Богдан Хмельницький у конфлікті з Барабашем, запросивши його до себе на забаву, напоївши його до нестями й хитрістю виманивши знаки влади. Чудово володів цим мистецтвом Мазепа. Росіяни ненавидять українців за синдром Дикого поля. Ну й нехай. Українцям теж є за що ненавидіти росіян. Ненависть — це найприродніше почуття сусіда до сусіда. Ненависті між віддаленими народами не буває. Ворогують сусіди. Бо їм є що ділити. Однак за ненавистю приховується щось іще: приреченість жити разом. Людина може поміняти собі сусіда, змінивши місце проживання. Народ, принаймні в новітні часи, не може дозволити собі такої розкоші. Тож доводиться, ненавидячи, миритися...

Марина відразу помітила в Георгієві якісь зміни. Вона увесь час провокувала його на відвертість, проте він уникав її. У нього не було ніякого бажання, щоб хтось зараз копирсався у його душі. Він хотів побути сам. Нарешті Марина вгамувалася, залишила його у спокої. Георгію полегшало, проте ненадовго. Нутром він відчував: тільки Марина йому зможе зарадити. Липинський змінив свою тактику: почав крутитися біля Ільчишинів. Однак цього разу Марина уникала його.

Якось Георгію таки вдалося застати Марину одну. Був гарний морський вечір, тихий і зоряний. Марина на набережній під більярдною терпляче чекала, поки Ігор закінчить свою партію з Жулинським.

У неї був доволі благодушний настрій. Вона навіть посміхнулася, коли Георгій присів біля неї на лавку. Вони розговорилися. Згадали студентські роки. Липинський побачив у Марининому волоссі сивину. Чомусь їхнє покоління виглядає старшим своїх років: Борис Бородач, Діма Білоцерківський, він, Георгій.

Нарешті Георгій визрів для фрази, до якої довго готувався:

— Я зараз скажу тобі одну річ, тільки обіцяй, що спокійно це сприймеш.

— Обіцяю.

— Тобі Єва нічого не розповідала?

— Ні. Вона забрала свого малого і зникла. А що в тебе? Ти бачив на себе пасквіль у новинах першого національного?

— Мене це вже не цікавить...

— А що тебе цікавить?

Георгій зам'явся. Марина чекала, ні про що його не запитуючи. Нарешті він зважився:

— У нас з Євдокією... У нас сталися проблеми в сексуальному плані...

Почувши це, Марина підхопилася з лавки, перелякано на нього подивилася і намірилася втікати.

— Знаєш, Георгію, краще не будемо про це говорити, — відкараскувалася вона від нього. — Бо ти пізніше пожалкуєш про те, що розповів мені під гарячу руку про свої слабкості. Я не хочу через твої проблеми з Євою втратити тебе як друга. Тим більше — ти не той чоловік, який пробачить комусь, навіть мені, знання деталей з твого інтимного життя.

Вона рушила енергійним кроком до входу в більярдну.

— Почекай! — намагався зупинити її Георгій. — Я вже думав про це... Я теж раніше не хотів зізнаватися... Я сам собі боявся про це сказати, не те що — тобі! Але так треба. Я без тебе не справлюся.

Марина замахала руками:

— Ні! Ні! І ще раз ні! Я не хочу нічого слухати! Розбирайтеся самі!

Георгій схопив її за руку, щоб зупинити, і злякався своєї ж агресії. Марина скривилася від болю:

— Що з тобою? Ти що?

Георгій говорив їй прямо в обличчя, прямо в перелякані очі:

— Ти мені повинна сказати: я божевільний чи ні? Марина відштовхнула його:

— Ні, не божевільний. Це все, що ти хотів знати?

— Не поспішай. Я ж тобі ще нічого не сказав. Марина мала добру інтуїцію, і тому швидко побігла до

корпусу:

— Мені треба йти! На добраніч!

Георгій був розчарований. Піймати її одну тепер буде не так уже й легко. Він роздягнувся і пірнув у море. Воно лякало темнотою і невідомістю. Здавалося, що зараз якесь морське чудовисько обплутає щупальцем Георгієву ногу і затягне його у морську глибіню.

Щоб цього не сталося він почав співати на повний голос: «Туман я-аром, туман долиною-у-у, туман я-а-а-ро-ом, туман до-о-о-лино-о-о-ю!..»

Українці—дивовижний народ. Олександр Довженко писав про те, що в нас завжди родить дуже багато листя, а квіточки з'являються — лише де-не-де. А плодів — і поготів немає.

У нас вся енергія іде в бадилля, а не в плід. Зелене, лапате, буйне. Українці багато працюють, але не вміють користа-тися з плодів своєї праці. Вони не вміють робити те, що тепер називається словом бізнес. В усі часи в Україні цим займалися греки, євреї, вірмени, мусульмани, врешті-решт росіяни. Тільки не українці. їм завжди бракувало підприємливості.

Українці — народ екстенсивної дії. Поки трудяги-скандинави чи прибалти зрошували своїм потом землю, ламали собі голову — як раціоналізувати свою працю і як примусити камінну землю родити, українці сиділи собі на призьбі, лузали насіння і милувалися своєю земелькою, яка родила навіть у запеклого ледацюги, і... співали. О, як українці співають! Якби вони всю співочу енергію пустили б на бізнес, вони були б набагатшими у світі!..

В Ігоря бл'Б день народження. Справляли в альтанці в паркл". На святах у Ільчишинів завжди було багато вина, фруктів і пісень. Зібралися і політичні романтики, і національно-свідомі прагматики. До них долучилися дехто з порядних монархістів і навіть національно свідомих соціалістів. Здається, пісня — це єдине, що може об'єднати українців. Тільки одна проблемка: «А где мне взять такую песню?»>>

Георгій сочив за Мариною, як кіт за мишею. Він хотів піймати її наодинці і примусити вислухати його історію. Йому не треба було багато від неї: лише подивитися на її реакцію. Хай навіть вона нічого не скаже. Її реакція завжди дуже красномовна. Він усе зрозуміє без слів.

Марина, відчуваючи на собі очікувально-вимогливий погляд Липинського, трималася від нього подалі. Він вирішив перехитрити її. Георгій попрощався і пішов геть. Звичайно ж, не насправді. Він зачався за рогом біля її кімнати. Його передбачення справдилися. Не пройшло і п'яти хвилин, як Марина побігла в номер мити нову партію фруктів.

Георгій виринув із-за рогу і схопив Марину за руку. Вона скрикнула.

— Слухай! — верескнула вона. — Та ти ж — маніяк! Адже я тобі сказала, що не хочу з тобою говорити про твою сексуальну неспроможність!

— Яку неспроможність? Із чого це ти взяла? У мене проблема зовсім іншого характеру.

Марина не чекала такого повороту. Поки вона думала, як це так сталося, що вона помилилася, Георгій швидко випалив:

— Я її згвалтував...

Марина аж влипла у стіну, неначе чекаючи на розстріл. Здавалося, що коли зараз їй у рота залетить бджола, вона її навіть не помітить.

— Ти? — тільки й спромоглася вона видушити з себе.

— а

— Ні... — похитала головою вона.

— Так! — запевнив він її.

І тут Марина зробила щось цілком неадекватне: вона вибухнула таким сміхом, що йому стало просто ніяково.

— Ти мене розігруєш! — не вірила вона, захлинаючись. Георгій розсердився:

— Я тобі це розповів не для того, щоб ти іржала на весь санаторій!

Вона схопилася за серце:

— Ти — негідник! Так і до інфаркту недовго! Георгій боявся, що зараз із інших номерів почнуть

визирати невдоволені пики. Він заштохав її в кімнату.

Марина, забувши про фрукти, сиділа на стільці, сперши голову на руки і, задихаючись, сміялася. Її обличчя почервоніло, а очі заливали сльози.

Липинський навіть захвилювався, щоб з нею нічого не сталося. Він налив їй води і силою влив у рота. Здається, їй трохи відлягло. Знеможена, вона побрела до ванни і перемила фрукти. Георгій допомагав їй. Кожен думав про своє.

Липинський не знав, як розцінити Маринину реакцію. Він чекав пояснень. І він їх отримав.

— Якщо це правда, що ти переживаєш з приводу м-м-м... згвалтування... А ти, випадково, не розігруєш мене? Ні? Тоді повинна тобі сказати... що ... Як би це делікатніше висловитися... Євдокія — це така жінка, що буде говорити годинами про голубу кров і про українську еліту і про витонченість аристократії, а внутрішньо бажатиме грубого тваринного сексу... Думаю, підсвідомо вона хоче, щоб її гвалтував коханий чоловік... Не помилюся, якщо скажу, що зараз вона згадує ті хвилини з особливим трепетом і хвилюванням... Якщо це справді сталося... — Марина завагалася. — Якщо ти правду кажеш...

Марина придивилася до нього. Погляд Георгія був доволі красномовним, щоб вона йому повірила. Тоді Марина смикнула його за вухо:

— Слухай, а ти, бува, відчуваєш не те ж саме? Георгій почервонів.

— Що саме?

Марина торжествувала, що її здогад виявився правильним:

— Ти, мабуть, і сам ніколи в житті не отримував такого задоволення?..

Вона знову розсміялася, але тепер пішла геть, несучи кавуни і дині до столу.

Георгій завмер на місці. Він не знав: ображатися йому чи радіти, тож рушив до свого номера, де було темно і самотньо. Узяв трубку і набрав номер телефону Євдокії.

— Алло, — сказала вона.

— Єво, я тебе люблю, — сказав Георгій.

— Я тебе теж, — почулося у відповідь...

Почалася осінь, а з нею і новий етап парламентського життя. У повітрі бродив дух 16 вересня, на яке планувалася акція громадської непокори. Цей дух був тривожним, однак, на жаль, не радісно тривожним, а просто тривожним.

З одного боку, президентська влада в Україні цілковито скомпрометувала себе, і практично народ і весь світ просто

нудило від неї. Тож «взути» її — не така вже й погана ідея. Але з іншого боку... Лякала та атмосфера ненависті, в якій та влада кувалася. Георгій знав точно: на ненависті чогось путнього не збудуєш. А головне, що пригнічувало Липинського, — це те, що акція була приречена на провал. Георгій це відчував. Народ не готовий до революційних дій, хоч і палко бажає позбутися нинішньої влади. Ця акція тільки викличе процес «закручування гайок» і повернення до старих добрих традицій тоталітаризму. З іншого боку, не було сили терпіти ганьбу, яка називається державною владою. Тож Георгій не знав, як поставитися до цих подій. Однофракціонники Латинського, здається, також вагалися. Не всі, звичайно, а більшість. Можливо, з тих самих міркувань. Найприкрішим для Георгія було те, що він повинен був захищати ідею акції непокори перед Бородачем. Йому було вкрай неприємно це робити, оскільки, як не дивно, Борис висловлював ті самі сумніви, що мучили самого Георгія.

Узагалі історики та етнопсихології по-різному характеризують українців у плані агресії. Одні цінують у них миролюбну покірність, інші за це їх засуджують. Ще інші вихваляють дух непокори, який, мовляв, сидить в українцях. То де правда? Правда в тому, що навіть у часи, найменш сприятливі для українців, коли ті видавалися мовчазним стадом, вони тільки вдавали, що покірні, а насправді в повсякденному житті, служачи господарю, вони намагалися робити все по-своєму, з непереборною хохляцькою впертістю. В іноетнічних державах вони жили своїм паралельним життям — повноцінним і багатогранним. У часи історичних зламів уся внутрішня непокірність українців виходить назовні. Як українці бунтують? Вони бунтують анархічно. А взагалі їм більше пасує мовчазний баранячий опір. Це в них виходить краще.

В особистому житті Георгія сталися зміни. Євдокія з сином переїхали до нього. Відбувалося «притирання». Щодо хлопчика, то тут, як не дивно, проблем не виникало. Він мав свій маленький світ і жив у ньому, намагаючись без потреби не виходити часто зі своєї кімнати (Георгій віддав йому свій кабінет). Малий був дуже чемним, багато читав і спостерігав за маминим чоловіком.

З Євдокією було все значно складніше. Вона поступово ставала у домі Липинського господинею. А це порушувало його душевний спокій.

Колись, іще під час першого перебування Євдокії у Георгія в домі, він відчинив перед нею свою «святая святих» — гардеробну. Заглянувши туди, вона від несподіванки аж скрикнула. Те, що Єва була дещо шокована — це факт. Однак невідомо чим: порядком, який там був, чи кількістю одяжі. Напевно, усе-таки останнім, оскільки гардероб Євдокії був принципово інакшим: він складався з кількох необхідних, хоча й дуже дорогих речей. Вона, як справжній представник своєї націонал-анархістської компанії, була аскеткою, проте вишуканою аскеткою. Її душа тяжіла до мінімалізму і бунтувала проти Георгієвої «бароковості».

— Що таке? — перепитав Георгій, коли вона розширеними очима розглядала об'єкт його гордощів.

Вона відразу ж опанувала себе:

— Нічого... Дуже... гм... цікаво.

Георгій зрозумів, що ці слова вона промовила з якоюсь іронією, однак так, щоб його не образити. Гардеробна, від якої пищали в захваті всі його жінки, уперше отримала таку скептичну оцінку. Її погляд говорив лише одне: навіщо? Однак вона була доволі вихованою, щоб цю думку не озвучити. Тож Євдокія промовила, здається, перше, що спало їй на думку, аби зам'яти незручність:

— Оце мені подобається. — Вона вказала рукою на одну з його найулюбленіших сорочок з двома гудзичками на комірці. — Коли чоловік розстебнув на шиї верхній гудзичок, при цьому нижній, той що ближчий від краватки, застібнутий, це цілком у стилі сучасного розкутого джентльменства.

Вона пішла мандрувати поглядом по полицках далі. Узявши в руки рукав сорочки, вона спитала:

— Хто тобі прасує?

— Я сам, — відповів Георгій і згадав Маринині слова про Єву: «А як вона прасує!»

— Слава Богу, що в тебе немає сорочок під запонки. У нашій країні це виглядає жахливим несмаком.

Георгій відчув себе школярем на іспиті. Він захвилювався, коли побачив, як прискіпливий Євин погляд і далі обмацує поглядом кожну його річ. Георгій не міг збагнути: звідки в неї ці знання про чоловічий гардероб, які він, скажімо, з муками здобував у численних закордонних відрядженнях? Звичайно! На це його мама сказала б: хороший аристократичний смак виявляє себе навіть в п'ятому поколінні. Єва бачить все не гірше від його тотема сокола-сапсана.

— Оскільки ми вже тут, — сказала Єва, — покажи мені, як ти зберігаєш своє взуття.

Липинський слухняно відкрив шухляду для взуття, де були вилаштувані, кожен у своїй чарунці бездоганно доглянуті черевики зі спеціальними вирівнювачами.

— Супер! — сказала вона із захватом. І це було щиро. У Георгія відлягло.

Євдокія ж розмістила свій невеличкий гардероб разом з синовим у маленькій шафі в кабінеті. Все, як у його дитинстві: мамині і його речі вільно розміщалися в одному шифоньєрі. Взагалі, його дещо лякали аналогії нинішньої ситуації з його дитинством. Він не любив Фрейда і тому завжди дратувався, коли бачив на власному досвіді, що той, виявляється, правий.

Єдине, що Євдокія не вважала надмірністю, — це, як не дивно, його маленький парк машин. Вона машини любила до безтями. Тож відразу прониклася любов'ю до кожної з них: його перші «Жигулі», які колись осквернила Марина, коли її знудило. Далі ішов сріблястий опельчок, який допоміг йому стати депутатом, чесно «відпахавши» на виборчій кампанії по бездоріжжю, ні разу не підвівши господаря, неначе відчуваючи важливість моменту. Георгій його ніжно любив за це. Опельчок був зареєстрований з певних причин на Ромкові, який взагалі не вмів водити машину. Георгій подарував її другові, однак той віддавав перевагу таксі. Недовго у нього побув після того старий дводверний «БМВ». У Липинського його вкрали. Наступна машина — спортивна «Хондочка». Це був також етап у його житті, молодечо^снобістський. Георгій вперше заробив великі гроші на одному скандальному процесі і вклав їх у свою справу. Водночас він розпочав життя денді. Саме цьому етапові відповідав дух його викличної машини. Тепер же настав новий етап його життя. Липинський бажав чогось нового. Якоїсь строгої вишуканості й залізної надійності. І він поїхав на автошоу вибрати там нову машину. Георгій узяв із собою Євдокію, аби подивитися, що сподобає вона. Єва довго бродила поміж машинами, нагадуючи малу дівчинку в магазині з ляльками, і нарешті зупинилася перед останньою

моделлю БМВ. Поплескавши її по заду, немов по крупіві коня, вона сказала: «Оцю». Георгій був задоволений її вибором.

Одна складність заважала Георгієві та Євдокії жити безхмарним сімейним життям. Це її націонал-анархізм. Чоловік і жінка уклали усну угоду про те, що вона розірве стосунки зі своїм націонал-анархізмом. До того воно і йшлося, проте це виявилось доволі тривалим процесом. Справа в тому, що Георгій з необережності дав згоду допомогти націонал-анархістам витягти із СІЗО одного хлопчиська на прізвисько Дикий — до речі, сина Професора, — він потрапив за ґрати після акції «Голий Король». Липинський віддав цю справу Ганні Миколаївні, проте виконував деякі посередницькі функції, щоб уникнути зайвої цікавості Феміди у Шиньйоні до націонал-анархізму. Тож Георгієві довелося ще деякий час спілкуватися з тими чи то божевільними, а чи акторами, а чи гравцями вигаданої інтелектуально-віртуальної гри, тобто з членами цього угруповання. Липинський поки що так і не розібрався, хто вони є насправді. Якщо по правді, то він взагалі не хотів вникати в їхню діяльність. Він поспішав якнайшвидше

виконати їхнє прохання і забути про них. Але це було нелегкою справою. Вони наче зумисне організовували свої спільні збіговиська саме тоді, коли Георгієві треба було зустрітися з Професором з приводу справи його сина. Липинського постійно мучили якісь підозри, здогади, які час од часу змінювалися на переконання, що все, чим займаються націонал-анархісти, — не більше, ніж ритуальна гра...

Якось він спитав Євдокію: хто убив Антипова, на що вона відповіла — чи то серйозно, чи жартома — одним словом «омерта». Георгій довго не міг збагнути, що б це могло бути, поки не згадав, що це слово означає обітницю мовчання в сицилійській «коза нострі». Він так і не зробив для себе принципового висновку: чи вона відповіла з притаганим їй чорним гумором (а це була одна з її негативних рис), чи вона була щирою і говорила правду. Це його «заводило». І безпосередньо і опосередковано. Саме палкі, а часом аж надто палкі близькі стосунки мирили Євдокію й Георгія після сімейних розладів на ґрунті націонал-анархізму.

Група націонал-анархістів витворила довкола себе якийсь міф. Це не був той виважений анархізм, який сповідував Толя Єрмак, що загинув за дивних обставин кілька років тому. Їхні імена та долі видавалися фантазмагорією. Цей міф був замішаний на «гримучій суміші» кількох абсолютно полярних ідеологій.

По-перше, це була теорія історичної харизми України, яку пропагував Професор. Його «Діаруш» був таким собі напівісторіософічним напіветнопсихологічним трактатом про історичну долю українців як закономірність з висновками щодо майбутнього України.

По-друге, це було якесь абсолютно абсурдне (як на Георгія) наслідування міфології і ритуалістики сицилійської «коза ностри», яке вносив у розмови і діяльність Аміко, неодноразово наголошуючи, що його бабуся була істинна сицилійка з Корлеоне. Те, що Аміко кілька разів прозоро натякав про свої контакти з родичами на Сицилії, Георгій всерйоз не

сприймав. Він уважав це черговою легендою, хоча, придивившись, можна було переконатися, що хлопець мав справді сицилійський темперамент. Але, здається, він перегравав, коли постійно вживав словечка із мафіозного словничка, на кшталт *отегіа*, *иотіпі сГОпоге*, *іапґеп(1е і* подібне.

І по-третє, досить дивною була сама їхня ідея анархізму, яку вони трактували цілком своєрідно. Вона полягала, як це не парадоксально, у «наведенні порядку» в країні, «шляхом вилучення непотрібних соціальних атавізмів та анахронічних рудиментів». Причому «атавізмами» і «рудиментами» в їхньому розумінні були не інституції, не закони, не, врешті-решт, система чи державна корупція, а люди, конкретні люди: високі посадовці, банкіри, бізнесмени.

Георгій опинився поміж двох вогнів: з одного боку, він повинен був зберігати таємницю як адвокат (або посередник адвоката) Дикуна, сина Професора, і все, що з ним пов'язане. Я іншого боку, він бачив у їхній ідеології натяки на антидержавництво, про що треба було б повідомити відповідні органи, які, здається, і без нього були в курсі. Єдине, що його стримувало від «здачі» революціонерів (окрім, звичайно, присутності серед них Євдокії), — це те, що все мало чисто теоретичний характер і вигляд невинної азартної гри з крамольними розмовами, гри, яка не виходила за межі квартири на Тарасівській. А свобода слова в країні, принаймні за законом, є правом кожного громадянина України. Жодного доказу, що націонал-анархісти здійснюють свої плани, у нього не було. Лише невиразні підозри, які цілком підпадали під розряд «фатальних збігів».

Наскільки Георгій зрозумів, націонал-анархісти мали розгалужену організацію. Вони дотримувалися правил конспірації, але здавалося, що насправді це була, знову ж таки, не більше, ніж гра, адже вони чудово усвідомлювали, що в наш час технічного озброєння служб безпеки, їх давно вже «ведуть». Конспірація в групі націонал-анархістів мала здебільшого ритуальний характер, і, як на Георгія, від неї віяло ностальгією за епохою кінця ХІХ ст., зокрема, за діяльністю «народовольців». Георгію інколи здавалося, що вони навмисне роблять так, щоб «засвітитися». Це все часом наштовхувало його на підозру, що націонал-анархісти відтягують на себе увагу органів від чогось серйознішого. Але це був не більше, ніж здогад.

Те, що Георгій, так легко втрапив у їхнє коло, пояснювалося не стільки його близькістю до Євдокії, скільки

професіоналізмом як адвоката. Вони свідомо вирішили наблизити Липинського до себе з ^Бркантильною метою: звільнити їхнього молбдого колегу з-за ґрат і, можливо, уберегти групу в майбутньому від якихось нових неприємностей.

Гроші, які перебували у громадській касі націонал-анархістів, були по суті внесками (або, як називав це Аміко, *іапґепсіе*). їх заборонено було використовувати на особисті потреби. Всі члени групи вели дуже скромний спосіб життя. Цілковита аскеза була їхнім снобізмом. Вони пишалися своєю невибагливістю. І в цьому також було щось від ритуальної гри. Однак один

факт насторожив Георгія і примусив його інакше подивитися на фінансовий стан групи. Липинський зрозумів, що за націонал-анархістами стоїть якась дуже потужна фігура. Під цими доморощеними революціонерами лежать великі гроші, які чекають свого дня, коли почнеться здійснення кривавої помсти. Ці великі гроші були неначе капіталом, який вкладався у майбутню велику політичну справу. Хоча, не виключено, що це були лише Георгієві фантазії, нав'язані його переляком.

Липинського просто бісило, що він увесь час «цілком випадково» опинявся на їхніх засіданнях і так само «цілком випадково» ставав посвяченим у їхні таємниці, чи пак «таємниці». Він відчував, що ці «збіги» насправді були добре спланованими акціями і мали на меті повідомити Георгія про щось. Але з якою метою, він не розумів.

Одного разу він так само «цілком випадково» опинився на засіданні, де йшлося про «різдвяну акцію». Як з'ясувалося, вона зовсім не мала на меті висадити в повітря Марійський палац з тисячею невинних людей і десятком винуватців. Готувався акт проти лише однієї особи. Однак статися це мало на очах у тисячі очевидців (для яких це мало стати хорошим уроком) і мільйонів телеглядачів (для яких він повинен був стати справжнім політично-гладіаторським шоу). Члени угруповання вважали це першою великою акцією і тому готувалися до неї ретельно. Чи, може, «ритуально»? Георгій перебував у невіданні. Ідея прилюдного вбивства можновладця була настільки безглуздою і нереальною, що це на деякий час упевнило Липинського в несерйозності націонал-анархістів. Царевбивські ідеї були не просто історичним анахронізмом, а цілковитим абсурдом.

Був у націонал-анархістів свій «чорний список». Як зрозумів Георгій, туди входили не лише українці, а й представники інших держав, — всі ті, хто завинив перед Україною.

Придивляючись до націонал-анархістів, Липинський не міг визначити, хто з них головний. Часом здавалося, що це Професор. Аміко кілька разів назвав його расігіпо, тобто хресним батьком. Проте все-таки відчувалося, що десь існує саро сії ШШ сарі, тобто бос босів, якому вся ця затія з націонал-анархізмом дуже подобається. Однак на сто відсотків Георгій не був упевнений.

Професор мав дар магічного впливу на співрозмовника. Може, й не на всіх, однак на Георгія він дуже потужно впливав. «Заманюючи» його в тенета розмови завдяки улюбленій для Георгія темі історії, він намагався підвести його до ідеї націонал-анархізму як найбільш гуманістичної на нинішньому етапі історичного поступу України.

Так, скажімо, він дуже цікаво розповідав про алгоритм української історії, про те, що після кожного історичного піднесення обов'язково іде етап «руїни». І що саме тепер ця руїна і є, і кращого найближчих! часом не передбачається. І від лідера, який би він не був геніальний, нічого не залежить. Історія сама повинна «втихомириться», а народ «визріти» для нового етапу. Суспільство перебродить, і все стабілізується. Треба лише, щоб «нагорі» не опинялися безвольні нікчеми, політичні невдахи і «брехливі

гетьманчики», які спричинять справжню руйнацію України. Саме для цього потрібна регулярна санація влади. Лише тоді після «руїни» прийде етап нового піднесення.

Професор доводив, що через п'ятдесят років суспільство буде згадувати політиків періоду «руїни» з особливою зневагою, як роблять це щодо першої «руїни» в історії України — періоду «міжусобиць» в добу Русі, і щодо періоду постхмельниччини — часу регулярної ротації «гетьман-чиків», які опинилися на своєму місці цілком випадково і які сіяли розбрат і ненависть один до одного, не зробивши для і без того розтерзаної України та її народу нічого путнього. І саме тому Професор не рекомендував однодумцям Георгія рватися до влади, ч-.

Липинський, погоджуючись із Професором щодо «руїни», не був певним щодо доцільності радикальної «санації» влади, на що його опонент мав аргумент: «Якщо не санувати владу, вона сануватиме народ». На це Георгій не мав що сказати. І від усвідомлення правоти Професора йому ставало ще неприємніше.

Розстригай справді виявився священиком, як визначив його для себе Георгій під час першої зустрічі. Щоправда, як і свідчило його прізвисько, він був служителем церкви у минулому. Він був цікавим співрозмовником, обґрунтовував моральність вчинків націонал-анархістів з теологічної точки зору, називаючи їхні дії нічим іншим, як хрестовим походом.

— Сьогодні у світі настає черговий етап навернення атеїстів до віри, — казав він. — Не примусове, а за їхнім же бажанням. Православна християнська церква тут пасе задніх. Треба боротися за кожного віруючого, вона ж натомість відлякує їх своєю обрядовою анахронічністю і середньовічною нетерпимістю до свободи духу. Народ повалив туди, де радо вітають їх, релігійних невігласів у джинсах, без хусток, але з палким бажанням поспілкуватися з Богом напяму, — до протестантських церков. Однак найстрашніше не те. Найстрашніше — це те, що поступово відбувається зрощення або принаймні зближення на меркантильній базі церкви і влади. Коли найвищий церковнослужитель вихваляє найбільшого в країні бандита, який купує собі індульгенцію за «партвнесок», себто за пожертву церкві, Ісус здригається, і з його очей стікає кривава сльоза.

Ще були Дід і молодик Сидір. Вони чи не найбільше мовчали на засіданнях націонал-анархістів. Георгій визначив для себе, що Сидір — виконавець спеціальних замовлень... А ось Дід... Це була загадкова фігура. На перший погляд, він не виконував ніяких конкретних функцій, а з іншого... Георгія насторожував зоровий контакт, який він установлював з людьми, коли йшлося про помсту.

Ще одна загадкова особа націонал-анархістської компанії — сама Євдокія. При Георгієві вона почувалася дещо скутою, завжди опинялася поза полем його зору. Однак двічі він спостеріг ситуацію, яка його змусила замислитися. Йому здавалося, що на Євдокію очікувально дивляться саме в той момент, коли йдеться про остаточне рішення. Чи це йому тільки ввижалося?

Так чи інакше, але Георгій вважав свій зв'язок з тим божевільним угрупованням тимчасовим, тож чекав дня, коли син Професора вийде на свободу.

Що таке свобода для українця? Слово «свобода» увійшло в український розмовний лексикон доволі пізно. Для нього більш звичним було слово «воля». «Воля» — це право робити те, що волиш, тобто що любиш. А ще в українському народному словнику були два такі словечка, як «вольності» та «вільготи». Щоб зрозуміти українське розуміння свободи, треба розшифрувати, що означають ці два суто українських слова, а точніше, що вони означали: а означали вони право українців селитися там, де вони забажають, орати ті землі, які вони забажають, будуватися там, де вони забажають, порядкувати так, як вони забажають, а ще — зверніть увагу — при цьому всьому не платити податків (!!!). Так, не платити податків. Звичайно, за це вони згодні час від часу воювати, звичайно, якщо це приносить для них певні трофеї.

Ідея «вільгот» і «вольностей» доводить, що українці не створені для державного порядку. Вони створені для анархії. А щоб зуміти управляти анархічними українцями, треба знати кілька речей.

Перша річ: не винаходити для всієї України єдину управлінську модель, ослабити централізацію, поставити акценти на місцевому самоврядуванні..

Друга річ: мінімалізувати податки — дайте їм розбагатіти, тоді й держава розбагатіє. Українці — не росіяни, які дозволяють спершу державі розбагатіти, а потім, як Бог дасть, і самим. Тут діє обернене правило: спершу дай українцеві, а лиш потім можеш брати в нього.

Третя річ: пам'ятати про три речі, які добре роблять українці.

У парламенті, здається, все також відповідало історичному етапові «руїни»: що б там не робилося, хоч і здавалося в певний момент чимось важливим, буквально через кілька

днів втрачало будь-який сенс і виявлялося даремною і безглуздою тратою сил, паперу, грошей та інтелекту. Липинський знав напевно, що парламент — не найгірша гілка влади. Вона, передусім завдяки існуванню мажоритарних округів, просто змушена мати контакт з народом, який тепер називається модними словами «електорат» та «виборці», чого не мають ані Адміністрація Президента, ані Кабінет Міністрів.

Узагалі, в українській політиці є свій «любовний трикутник» або навіть «чотирикутник»: вона (тобто пропрезидентська група фракцій) любить Його (тобто президента) і люто ненавидить їх (тобто опозиційні фракції), які не люблять Його; а ще Вона (пропрезидентська група фракцій) не любить, проте терпить Його (Кабінет Міністрів), яка, в свою чергу, також любить Його, а Він любить тільки себе, хоча прилюдно б'є себе в груди, що любить український народ. Ось така проста арифметика «любові» по-українськи.

«Руїна» таки дається взнаки: все, що не робиться, потрапляє на смітник історії. Депутат Млинченко, лікар за фахом, називає це законодавчим «дисбактеріозом»: закони, президентські укази, розпорядження Кабінету Міністрів — ці продукти законотворчості, законотворча «їжа», потрапляючи

до шлунку та інших органів, де має відбуватися травлення, тобто в суспільство, — не може перетравитися, бо немає відповідних корисних «бактерій», тобто суспільних умов, які здатні перетравити цю їжу, тож вона, тобто законотворча продукція, майже в незмінному вигляді виходить в унітаз історії.

Георгію, як справжньому правнику, було боляче усвідомлювати, що єдина закономірність, яка існує в країні — це відсутність будь-якої закономірності, єдиний закон, який діє у країні, — це неписаний. Від усвідомлення абсолютної недоцільності своєї роботи просто нудило. Виходить, що всі закони, над якими працюють найкращі уми держави, є не більше, ніж декорація, оскільки навіть перші особи держави, навіть голова Вищої ради юстиції, їх не виконують. Чиновницький бюрократичний апарат живе за своїм неписаним чиновницьким звичаєм, і змінити тут щось просто неможливо. Бізнес, який завжди на ранніх стадіях керується своїми власними правилами гри, також плює на законодавство, створюючи найхимерніші та найвищу-каніші форми обходити його.

Практично з такими думками Георгій Липинський, Борис Бородач та Іван Кашук усамітнилися після засідання їхнього профільного комітету в кабінеті, щоб хоч трохи «причесати» безнадійний і абсолютно не виписаний законопроект про права жінок в Україні. Георгій з деякою заздрістю дивився у вікно «бюджетників», що світилося навпроти: вони також не сплять, однак, на відміну від нього, роблять корисну справу.

Робота не йшла.

Борис закурив. Некурці Георгій та Іван скривилися. Борис загасив цигарку.

— Усе! Більше не можу! — піднявся він з місця.

— Здається, тут не можна нічого зробити, — спересердя кинув на стіл документ Липинський. — Одні пустопорожні декларації.

— Не переймайтеся! Експерти вже попрацювали над ним... З'ясували, чи немає розбіжностей з іншими законами... — заспокоював Іван. — Наша функція суто формальна...

— Я не про це. Я не розумію, кому потрібна ця маячня. Цей закон іще один доказ, а точніше, — звинувачення на нашу адресу, до речі, цілком слушне, що ми займаємося законотворчістю заради самої законотворчості... Це замилювання очей Європи. Ми тільки вдаємо, що в нашому законодавстві все «схвачене», навіть права жінок. Місце оцьому всьому, — показав Георгій на папери, — у смітнику!

Він цілком серйозно розмахнувся, щоб пожбурити документи в кошик, що стояв у кутку кабінету.

— Ти що, — перехопив його руку Борис, — очманів? Тут же мої правки!

— Вони тут, як мертвому припарки...

— Хлопці, не треба! — розбороняв їх Іван. — Закон, звичайно, недосконалий... Але ж у нас немає жодного закону про права жінок...

— Нехай баби цим і займаються! — спересердя випалив Борис.

— Так не можна... — з осудом сказав Іван. — А взагалі тут жінки також брали участь... На початкових етапах.

— Ти мені вибач, але той, хто писав оце, жінкою називати себе посоромився б... — з'ехидничав Борис.

— Я нічого не можу збагнути. Я дивуюся жінкам. Навіщо їм цей закон: адже дискримінація починається тоді, коли встановлюється межа між одним та іншим. Цей закон, по суті, виділяючи жінок в окрему соціальну групу, практично сам встановлює межу між чоловічою і жіночою статтю. Він ще більше посилює суперечності в суспільстві. А по-друге: чому ми, мужики, повинні ламати собі голову над цим законом? Де ж наші жінки-політики? — обурився Липинський.

— На барикадах, — скривив посмішку Борис. — Замість сіяти добре, вічне і прекрасне, вони сіють ненависть і злобу.

— Ось це яскравий прояв чоловічого расизму — зауважив Георгій. — Чоловіки роблять це саме в стократ частіше, а ви вириваєте із загальної маси людей саме жінок і приписуєте їм абсолютне зло чи абсолютну агресію чи абсолютну ненависть...

— Жінка за своєю природою повинна бути творцем, а не руйнівником... — наполягав на своєму Борис.

— А чому тільки жінка? Людина взагалі, незалежно від статі! Це правда, що дискримінація починається там, де починається розрізнення!

Борис скривився:

— Слухай, це ж ваша фракція запропонувала законопроект!.. Тож чого ти тут розплювався?.. До речі, ви виступаєте 16-го чи ні?

— Ще не вирішили, — в один голос відповіли Георгій та Іван.

— Йолі-палі! — вибухнув Борис. — Ви коли-небудь що-небудь можете зробити конкретно: так або ні? Демократи, називається! Ви своїми інтелігентськими штучками вже всіх замахали! Хитаєтеся, як лялька-неваляшка...

— Не гарячкуй! — спробував охолодити Борисів запал Іван.

— Що — «не гарячкуй»? Ви знаєте, я не великий прихильник нинішньої вищої влади... Я теж вважаю, що її треба вимести мітлою... Однак ци-ві-лі-зовано! А не так, як ті гавкуни, які називають себе опозицією! А ви, ваша фракція — взагалі поведіться просто нікчемно! Ні вашим — ні нашим!

— Як ми поведимося — не тобі судити... ^— посерйознішав Іван. — Ось ти особисто, Кащук, де будеш 16-го?

— На окрузі.

— Значить, все-таки тікаєш зі столиці?

— Я буду зі своїми виборцями на мітингу!..

— Тобто не тут. Ось це і є типова поведінка ляльки-неваляшки: я з вами, а одночасно не з вами! А поки ви, демократи, будете хитатися, ми, «більшовики», вас так обставимо, що ви не встигнете отямитися, як будете сидіти у великій калюжі!

— Це ще хто сидітиме! — запінився Іван.

— Ви — програли, — сказав Борис. — Це кажу вам я — «гарант гаранта». Ми будемо вас по¹одному, як прищі, видушувати з української політики. І ми при цьому не гребуватимемо ніякими засобами! Запам'ятайте це! Ми будь-якою ціною утримаємо владу і ні за що не віддамо її таким, як ви!

Дрібонький Іван Кашук кинувся на дебелого Бориса і став гамселити його своїми маленькими кулачками, однак, здається, це діяло на того не більше, ніж комарині укуси.

Липинський знехотя кинувся розбороняти їх:

— Політичні дискусії і бійку лишіть для трибуни. На фоні відеокамер це виглядає ефектніше.

Борис та Іван важко відсапувалися. Георгій роздивлявся свої нігті.

— А ти... — захекано прошипів Бородач. — Ти чого мовчиш?

— Знаєш, Борисе, у чому твоя проблема... Точніше, у чому ваша, «більшовицька», проблема? Від вас усіх тхне за кілометр...

Георгій поїхав додому, до своєї проблемної жінки.

Євдокія зустріла його дуже привітно: сьогодні Ганна Миколаївна остаточно визволила із СІЗО молодого анархіста Дикого, сина Професора.

— Сподіваюся, це вже остання справа, яка єднала нас із націонал-анархізмом, — наголошуючи кожне слово, сказав за вечерею Георгій.

У Євдокії зіпсувався настрій. Однак вона кивнула головою:

— Я ж обіцяла...

Липинський одразу ж пожалів про сказане. Останнім часом стосунки з цією жінкою його цікавили понад усе. Тож не треба було роз'ятрювати і без того болючої рани.

— Що твої збираються робити 16-го вересня? — спитав Георгій, щоб якось пом'якшити ситуацію.

— Це не наша акція... — трохи оживилася Євдокія.

— Не наша... — повторив Георгій з певним напруженням. Йому було неприємно, що вона все ще зараховує себе до них. Однак процес розлучення з ідеєю буде досить болючим для обох, і не виключено, тривалим у часі.

Тим часом Євдокія продовжувала:

— Це безглузда акція. Вона нікому не потрібна і не має шансів на успіх. Українців неможливо «підняти». Революція — це не українське поняття. Українська зброя — хитрість і точкові удари. Навіть незалежність українці отримали не в кривавій масовій боротьбі, а в кулуарах. Не можна народ піднімати на протест. Це аморально. Аморально настроювати народ на агресію. Аморально змушувати народ воювати. Аморально примушувати народ робити чорну політичну роботу. Чорну політичну роботу повинні робити вибрані. І фахівці своєї справи. Удар має бути одиничним і точним. Удар повинен влучати в ціль.

Липинський похолов. Його налякало не те, що вона сказала, і навіть не те, як це вона сказала, хоча й це було досить страшно. Його налякав він сам і його несамовите бажання. «Знову?» — злякався він себе і спробував

опанувати своїми почуттями. Він хотів її, Єву, в цю мить, негайно. Бажання розривало його.

«А може, це і є любов?» — постало в його голові банальне запитання.

— Ти так говориш, — опанував собою Георгій, — неначе таємно від мене продовжуєш з ними зустрічатися.

— Твої підозри безпідставні. Я вмію тримати слово! — роздратовалася вона і вийшла з кухні.

Липинський вилаяв себе.

«Навіщо я чіпляюся до неї? Чого я домагаюся? А якщо вона піде?.. Що я робитиму? Я не можу без неї. Вона мені потрібна. Назавжди. В ній є якась енергетика. Потужна. Космічна. Майже містична. Вона примушує мене забути про все. Навіть про закон. І вона заради мене також готова на все. На все. Навіть на...» Георгій відігнав від себе неприємні думки про Антипова. Євдокія від самих початків їхнього спілкування встановила своє право мати таємниці і табу на їх оприлюднення.

Георгій зайшов до вітальні. Єва дивилася новини і водночас проглядала по інтернету «Українську правду». Липинський спостерігав за нею. Це останнім часом стало його найулюбленішою справою. По телевізору хтось згадав «касетний скандал», вона ледь помітно скривилася. Це тривало лише мить, після якої вона знов утупилася в екран комп'ютера.

— А як ви ставитеся до «касового скандалу»? — спитав «під руку» Георгій.

— Негативно. Бруд треба ліквідувати, а не виносити з хати!

— А кого з політиків ви поважаєте?

— Тебе.

Георгій прикипів до неї очима: вона іронізує чи каже правду? Як завжди, це було неможливо визначити.

— Я серйозно, — сказав Липинський.

— Одколи ти став цікавитися націонал-анархізмом? — посміхнулася вона. На щастя, в її очах не було сарказму, який так зачіпав Георгія.

— Мені просто цікаво. Емпірично.

— Я ж казала тобі: ми чогось варті.

Зненацька вона, неначе блискавично прийнявши рішення, рвучко піднялася з місця і сіла біля Георгія на дивані.

— Хочеш очолити нашу групу?

Георгію від несподіванки перехопило подих. Він інстинктивно схопився за горло.

— Не відповідай нічого, — поспішила сказати Євдокія. — Послухай мене і подумай.

Гаряча куля закалаталася в грудній клітинці Липинсь-кого.

— Ти хоч і належиш до однієї поважної і не найгіршої політичної сили, та, власне, ти одинак. Від тебе нічого не залежить. Ти один не можеш змінити хід історії.

«А я й не маю таких амбіційних планів!» — заперечив подумки Георгій.

— Хіба ти не бачиш, хто входить до нашої групи? Я — Ханенкова, далі Величко, Вишневецький, Орлик, Браницький...

— Справжні? — перебив її Георгій з сарказмом.

— Так.

— Як ти можеш вірити в ідеальність генеалогічної лінії? Як? Генеалогія — це ж не еволюція, це постійна трансформація.

— Згодна. Але більше шансів зробити щось путне у нашому житті має людина з генами Вишневецького, хай навіть і дещо попсованими.

— Цікаво, а Сидір — також спадковий аристократ? — згадав Георгій здорованя із зовсім неінтелектуальним обличчям.

— За іронією долі зш має прізвище Граб'янка... Георгій підхопився з дивана. Він нервував.

— Хто це підбирав вашу групу за прізвищами? Хто цим займався?

— Я, — спокійно відповіла Євдокія. Її голос нагадував тон Снігової Королеви.

Єва продовжувала:

— Якби нашу організацію підкріпити двома-трьома такими, як ти, ми могли б скласти гідну противагу масонській ложі Святого Станіслава, куди входять ті, хто вважає себе елітою, — вона хрипко засміялася, — українською елітою...

Георгій задихався. Вона знала те, що знає не кожен політик в Україні. Він закричав на Євдокію:

— Невже ти не розумієш, що українська еліта — це міф? Українці — сільська нація, яка ненавиділа тих, хто виділявся із загальної маси. В нас не було королів, царів, лордів, баронів і графів! А князі були не українцями. Розумієш — не-у-кра-їн-ця-ми! Вишневецькі, Браницькі і... хто там іще! А гетьмани, тобто ті, хто себе називав ними, — це в основному звичайні сільські хлопці, які виявилися прудкішими і хитрішими від інших звичайних сільських хлопців і зробилися «панамі з Іванів»... Невже ти цього не усвідомлюєш? А як тільки хтось виривався із своєї сільської хатини на світ божий, то вже на-зав-жди відривався від неї і починав вкладати усі свої таланти і* природжену інтелектуальність в розбудову чужих держав. А тут, на цій землі, завжди правила чужі! Розумієш — чужі: росіяни, поляки, австріяки, молдавани, євреї — чу-жі! І так буде завжди в цій задріпаній Україні! Завжди!

Євдокія стояла приголомшена. Вона наблизилася до нього впритул і прошипіла йому в обличчя:

— Ми повинні воскреснути... Воскреснути з мертвих... Ми — це справжня українська еліта! Ми завжди були! Ми є! І ми будемо завжди! Навіть працюючи на чужі держави, все одно ми залишалися українською елітою! Ми повинні стати господарями на своїй землі... Чуєш? Ми, а не вони! Не чужинці, що порядкують на нашій землі, не безпорадні селяки, а ми — розумієш? Ми!

Липинський різко розвернувся і рушив до себе в кабінет, однак згадав, що там робить уроки малий Георгій. Тоді він повернув до спальні, однак

запах Євдокії прогнав його звідти. Йому не лишалось нічого іншого, як піти на кухню...

Голова була порожня. Він увесь був немов випотрошений. Ні нутрощів, ні почуттів. Одна порожнеча.

Невідомо, скільки він так просидів, нічого не відчуючи, нічого не думаючи.

До кухні зайшов малий Георгій. Він подивився на нього своїми сумними очима і попросив:

— Пограйте зі мною в шахи, будь-ласка! Георгій подивився на нього незрячим поглядом. Хлопчик повторив запитання. Георгій оговтався.

«У шахи? Зараз? У годину ночі? Які шахи? Після того, що трапилося? Що за безглуздя!»

Липинський, мов зазомбований поглядом хлопчика, безсило кивнув.

Узагалі він терпіти не міг грати в шахи із слабкими партнерами. Однак... Однак чомусь несподівано він пригадав себе в дитинстві. Його батько годинами просиджував в університетському парку за шахами, однак коли син підходив до нього з проханням зіграти партію, той роздратовано відмахувався.

Георгій не відмахнувся. Він запросив Євиного сина до столу і почав гру. Побачив, як світяться очі у хлопчика від того, що з ним дорослий грає в шахи на рівних, і сам почав оживати. Відчув, як у нього вливаються сили, якась свіжа

енергетика... Здавалося, зараз у світі не існує нічого важливішого, аніж ця гра в шахи з малим мовчазним хлопчиськом. Поволі його наповнювала безмежна радість і гордість за самого себе. Липинський відчув полегшення. Усе життя він носив у собі тягар батькової байдужості. А тепер, даруючи радість малому Георгію, він немов позбувався своїх дитячих комплексів. А від того, з якою синівською повагою його слухає хлопчик, Липинського сповнювала справжня чоловіча гордість. Це було щось нове для нього. Він сам захопився грою, довго не відпускаючи малого від себе.

Можливо, найбільше, що Липинський на цьому етапі історії України може зробити, — це навчити цього хлопчика гри, яка виховує логічне мислення і здатність продумувати маневр на кілька ходів наперед. Можливо, Георгію Ханенку це знадобиться в житті більше, аніж йому, Георгію Липинсь-кому.

Доки триватиме руїна? Поки не з'явиться новий хариз-матичний лідер. Не варто недооцінювати роль особистості в історії. Вона є визначальною. Як його впізнати? Його відразу впізнають. Він прийде — красивий, розкутий, ерудований, веселий, з густим чубом та інтелігентним прізвиськом. У нього буде чудове почуття гумору, суто українське почуття гумору, трохи крамольне і трохи «британське», тобто зрозуміле лише в українському контексті. У нього буде гарна посмішка — привітна. Він буде вільно володіти кількома європейськими мовами, зброєю, буде світським левом і одночасно глибоко віруючою людиною. Він виходитиме на телебачення — не роздратований і закомплексований, а усміхнений і відкритий, — і відверто

вестиме мову зі своїм народом — легко і переконливо. В нього буде логічна і красива мова. І йому віритимуть. Він ніколи нікого не звинувачуватиме. І його не звинувачуватимуть. Він ніколи не брехатиме, і йому не брехатимуть. Він ніколи не оточуватиме себе такими ж улесливими і такими ж продажними фаворитами. Фаворитом у країні буде тільки він. Його любитимуть і поважатимуть — не тільки вдома, а й за кордоном. Тільки він примусить світ поважати Україну, а не обтирати об неї ноги, як об килимок, що лежить при вході до Росії. Він не сіятиме ненависть. Він сіятиме любов. Він ніколи не вагатиметься. Його рішення будуть блискавичні й точні. Він знатиме, як підняти з колін Україну. І він її підніме...

Георгій приїхав о пів на восьму до офісу своєї адвокатської фірми «Липинський і К». Тут уже було повно народу. Всі прикрашали офіс квітами, транспарантами, готуючись до приходу Таміли і Віктора на роботу. Учора вони одружилися, а сьогодні весь колектив вітає їх. Він собі уявив, як його вітатимуть співробітники, коли він одружиться з Євдокією.

Липинський був задоволений фірмою. Всі працювали на її відродження, неначе йшлося про їхню особисту справу. Так приємно було усвідомлювати, що його шанують, що його люблять.

Георгій сів у своєму кабінеті і під ранкову каву, вправно зварену Іриною Марківною, став проглядати по інтернету новини.

Несподівано він наштотхнувся на знайому назву. Банк «Вікторія». Банк «Вікторія»... Цієї ночі убито президента банку, народного депутата Анатолія Голікова. Стоп. Його щось насторожило. Звичайно, Голікова він знав особисто — вічно спітнілого, у м'ятому піджаку, що ніколи не був зшитий по ньому, з гидкими бородавками на обличчі, однак... Однак Георгія тривожило не це. Його насторожило інше — він не здивувався, що того вбито. А не здивувався тому... — Липинський напружив пам'ять. — Тому, що це ім'я було випадково або ж «випадково» названо на одній із зустрічей націонал-анархістів.

У повідомленні інтернет-видання йшлося про те, що Голікову, можливо, єдиному в нашій країні — країні карликової банківської справи — дозволялося провертати просто фантастичні банківські операції. І все завдяки тому ж таки чиннику «фаворитства», прихильністю верховної влади через потужну фінансову підтримку на президентських виборах.

Георгій дивився на екран комп'ютера незрячим поглядом, а сам гарячково розмірковував. Це збіг чи його націонал-анархісти і справді мають до цього стосунок? Здається, прізвище Голікова на їхньому засіданні назвав саме він, Липинський. Його спровокували на це. Георгій обстоював тезу про те, що своя держава, хай навіть і корумпована, все одно краща від не своєї, навіть некорумпованої. Тоді Професор висміяв недавній виступ Георгія в прямому ефірі на Українській службі ВВС, де він палко засуджував корупцію в Україні. Всі присутні тоді розсміялися. Тепер Георгій, аналізуючи ситуацію, зрозумів, що сміх той був штучний. Його хотіли спровокувати. І він піддався на їхній гачок. Він сказав, що деяких корупціонерів, колишніх і нинішніх, — Голікова, Самчука, Лазоренка — вважає особистими ворогами,

оскільки вони завдали великого зла Україні. Сміх у кімнаті стих. Професор перевів розмову на іншу тему.

«Що діється? Я відчуваю себе співучасником убивства... Хоча таким самим співучасником може вважати себе кожен громадянин України, який, як і Георгій, також ненавидів Голікова. Звичайно, якщо це зробили націонал-анархісти... А де докази? Доказів немає. Але все-таки... Якщо це зробили вони, то... чи не за його незумисною підказкою?.. Дургиця! Вони самі чудово знають ситуацію в Україні і те, хто з фаворитів-мільйонерів має найбрудніші лапи. Це знає кожен школяр... Але все-таки... Що мене муляє?»

У кабінет залетіла Таміла. Георгій спершу навіть не впізнав її. «Що робить з людиною любов!» — подумав він, цілуючи її у щічку і даруючи маленьку коробочку з золотим браслетом. — її вже «Калькулятором» і язик не повернеться назвати. Чому я так не сяю, як вона? Може, я не закоханий? Чому моя любов не приносить мені тієї ж радості, що і Тамілі? Хто в цьому винен: я чи Євдокія?» Українці щасливі, коли роблять три речі: по-перше, коли починають і поглинають плоди своєї праці на своїй матінці-землі. По-друге, коли показують чудеса військової звитяги із чисто спортивного інтересу. По-третє, коли співають.

І ці три речі в них виходять бездоганно.

Українці ніколи не зможуть робити швейцарські годинники, ніколи не матимуть британської банківської системи, подібної до японської електроніки, не володітимуть єврейською культурою лихварства...

Однак є три речі, на яких українці колись зможуть-таки заробляти великі гроші: армія і, відповідно, спорт; сільське господарство і, відповідно, харчова промисловість; мистецтво і, відповідно, література.

Акції 16 вересня, а особливо 12 жовтня, принесли Георгієві розчарування. Він почувався обдуреним і приниженим. Акції громадської непокори були в принципі приречені на поразку. І, щоб передбачити це, не треба було бути мудрим політиком чи телевізійним політичним оглядачем з непристойним прізвиськом. Невдача витала в повітрі. Однак... Дуже хотілося змін... Тож на денці Георгієвого скепсису жеврів маленький промінчик надії. Надії на диво. Але дива не сталося. І від того було сумно і порожньо на душі. Може, Професор мав рацію у тому, що зараз немає ніякого сенсу «дригатися». Період такий. «Руїною» називається...

До Георгієвої фірми звернулися викладачі Києво-Могилянської Академії з проханням захистити їхніх студентів, яких викликали до міліції і, показуючи їм їхні фотографії під час акції «Повстань, Україно», вимагали «настукати» на друзів. Це саме те, що й передбачав Георгій як наслідок акцій непокори: «закручування гайок» і неминуча тоталітаризація суспільства.

«Усе тільки починається, — говорив собі він. — Далі буде, панове».

Георгій та Євдокія приживалися. Це було нелегкою справою. Ледь загоїлася рана від конфлікту. Чоловік і жінка не поверталися до дражливої теми, намагаючись жити звичайним земним життям.

Узагалі їм було цікаво разом, хоча вони частенько й сперечалися.

Липинський — старий український сноб — любив слухати італійську оперу на всю гучність музичного центру. Євдокія тихо страждала. Понад усе вона любила тишу. Єва була ревною віруючою — Георгія це дратувало. Він любив кидати гроші на вітер — вона це засуджувала. Єва любила пасивний відпочинок: у ліжку з книжкою і горнятком чаю, він у вихідні грав у теніс і гольф. Липинський любив рибу, вона — м'ясо. Він був у всьому дипломатом — Євдокія тяжіла до радикалізму.

Георгія завжди цікавило, що його жінки носять у своїх сумочках. Ще малим він любив порпатися в маминій торбі. Він передусім шукав там щось смачненьке: може, якась цукерочка завалася. Пізніше Георгій «увійшов у смак»: він любив запах маминої сумки, що пахла розсипаною колись пудрою, маминими парфумами і ключами. У кишеньці лежала білосніжна мережана хусточка, в іншій — маленький потертий гаманець і записна книжечка. А ще там була книжечка з талонами на трамвай. А ще — календарик. Ні, календарик лежав у кишеньці записної книжечки. Однак головне: в ту сумочку мама завжди клала якийсь сюрприз для сина — щоразу інший. Це міг бути паперовий кульочок, загорнений у вигляді конуса, зі ста грамами «Білочки» фабрики імені Карла Маркса, або металева коробочка з монпансьє, або пахучий мандарин, або кислуючий лимон. Усе це в часи Георгієвого дитинства було страшним «дефіцитом» і від того таким жаданим.

Оця любов чи цікавість до жіночих сумочок лишилася в Липинського на все життя. Він любив провокувати ситуацію, при якій жінці доводилося вивалювати вміст своєї сумочки, аби знайти якусь річ. Найчастіше він розігрував спектакль про загублений ключ і насолоджувався спогляданням вивернутої торби, бо це давало вичерпну характеристику його обраниці. Так, його пасія зі Львова, яка навчила його готувати фантастичні деруни, носила в своїй сумочці всяку всячину: прокладки, жуйку «Дірол», косметику, парфуми, записник, гаманець, ручки, мобільний телефон, щітку для волосся, таблетки — тобто все те, що й інша жінка її достатку, однак серед тієї всякої всячини була одна річ, не притаманна іншим сумочкам: зошит у товстій обкладинці, на вигляд, щоденник. Той щоденник пізніше виявився вмістилищем різних інтимних подробиць їхнього спільного життя, і ним ображена після розлуки львів'янка намагалася шантажувати Георгія. Аліса, окрім перелічених вище речей, носила великий манікюрний набір: вона займалася своїми нігтями завжди, щойно випадала вільна хвилинка. Було колись у Георгія одне неформальне дівчисько, яке мало зовсім інший вміст свого студентського рюкзака: конспекти, плеєр з навушниками, жуйку, шоколадку, м'якого хутряного ведмедика, два пакетики презервативів і... Коли Георгій це побачив, він одразу ж покинув дівчисько: там був шприц. А вчителька української мови носила у своєму портфелі пачку учнівських зошитів із творами на тему «Морально-етичні мотиви у творах Тараса Шевченка» чи ще щось на кшталт такого, а також журнал для чоловіків і про чоловіків «Мен'с хелс».

Коли Георгій примусив Євдокію «пошукати добре ключі у своїй сумочці», вона на це холодно сказала:

— Тут їх нема. Можеш сам перевірити.

При цьому вона вжикнула «блискавкою» сумочки і розкрила її перед Георгієм. Там був ідеальний порядок: все розкладене по кишеньках: гаманець, бездоганно загострений олівець, пачка сигарет і...

— Це запальничка... — заспокоїла його Євдокія, коли він побачив там маленький блискучий пістолетик.

Георгій не здивувався б, коли б побачив у її сумочці справжню зброю. Бо його Єва — це була небезпечна і водночас дуже сексуальна жінка, він її хотів і боявся водночас. Він намагався не давити на Євдокію, хоча це не завжди йому вдавалося. Часом його мучили підозри, що вона все ще зустрічається зі «своїми». Але спостерігаючи за нею, розумів, що вона виконує дану йому обіцянку.

Разом з тим у ньому загрозливо наростало бажання ще раз зустрітися з націонал-анархістами і подивитися на них новим поглядом, більш серйозним і уважним. Тож одного разу він зважився і запропонував Євдокії «розвіятися» і провідати своїх «аміків». Вона чітко вхопилася за його пропозицію і стала обдзвонювати «своїх».

Вони зустрілися на Тарасівській. Георгій переконався, що Євдокія справді не зустрічалася з ними без його відома.

Чоловіки дуже скучили за нею: на їхніх суворих обличчях сяяли щирі посмішки.

Євдокія повідомила, що Георгій сам висловив бажання зустрітися з ними. Виявляється, вона його розкусила «з усіма потрохами», а він, дурний, ламав комедію, що, мовляв, тільки хоче зробити Євдокії приємне. Чоловіки повірили її словам, і їхні очі загорілися. Липинський знав, чому Єва так сказала: вона вела тонку гру, з'єднуючи його і націонал-анархізм до купи.

— Ну що, хлопці, як тут у вас справи? — спитала вона бадьоро. У неї був піднесений настрій. Георгію навіть стало ніяково, що він забороняв їй спілкуватися зі своїми однодумцями.

— Усе за планом, — сказав Аміко.

«Що за план?» — подумки перелякався Георгій.

Чоловіки збентежено впритул подивилися на Липинського. В їхніх очах стояв знак запитання. Здається, вони ще не наважувалися говорити відверто при ньому.

Запала мовчанка. Її порушила Євдокія коротким запитанням:

— Коли?

— Завтра, — відповів Аміко.

Георгій здригнувся. Він подивився на Євдокію, а вона очікувально дивилася на Діда. Той, у свою чергу, дивився на неї або крізь неї немигаючим Ісусівським поглядом. Липинський шкірою відчув якусь загрозу.

Атмосферу вчасно розрядив Студент, розповідаючи про свої враження від перебування на обох акціях непокори — 16 вересня і 12 жовтня. Агресивна бабця у капелюшку і з комсомольським значком на кофтині задиралася до одного жовтодзьобого міліціонера, намагаючись його спровокувати на грубість. Однак той стояв, як і належить справжньому

міліціонеру, — як стовп. Бабулька мало не плакала з розпачу. А потім підійшла до нього і вдарила спересердя носом своїх червоних черевичок міліціонера по гоміліці, аж той зігнувся. Розсерджена бабулька пішла геть, а хлопець у формі довго дивився їй услід здивованим поглядом.

Студент був красивим. Його краса була чиста і незаймана, майже ангельська. Він мав чорне хвилясте волосся і бездоганно білу шкіру. Коли він посміхався, всіх охоплювало якесь дивне відчуття легкості й щастя. Георгію здавалося дивним, що цей красень вірить в ідею вбивства як священного обов'язку, як божого покликання. Георгій міг побитися об заклад, що він — поет. Він був одягнений у тонкий старомодний светр з коміром під шию, із закороткими рукавами, з яких виглядали довгі білі руки.

Георгій раніше не приглядався до Студента, можливо, тому, що той ніколи не привертав його уваги. Він майже завжди мовчав, лише час од часу вставляв у розмову слівце, а частіше якусь риму. Сьогодні він був якийсь натхненний.

«Молодий Браницький. Два століття тому хотіли убити його предка, що стояв на верхівці ієрархічної піраміди, а нині він готовий до ритуального вбивства нащадка убивці його предка, помінявшись із ним місцями в ієрархії. Цікава штука — історія».

Професор погано себе почував. Його морозило. Він кутався в картатий плед, біль перекосив його обличчя. Був мовчазний і пасивний до всього, що відбувалося. Чи справді він може бути нащадком козацького літописця Самійла Величка? Худорлявий, вольовий, інтелектуальний, з потужною силою волі... Цілком.

— Помолімося, — несподівано запропонував Розстригай. Липинський насторожився: чого це раптом? Сьогодні

звичайний день. Та й не сталося нічого, може... Може, має статися? Георгій здригнувся.

— ... Пресвятая Покрово, покрий нас своїм омофором... Убережи нас від куль, від чужого ока, від зрадників, від наглих випадковостей... Дай, Боже, нам сили у нашій святій справі. Дай, Боже, довгі щасливі літа нашій Україні...

Розстригай лишався розстригою: безнадійним відступником від суворого ортодоксального церковного обряду. Однак щось у нього було від старої священицької династії Скарґ. Що саме? Що? Здається, це можна було назвати виплеканою упродовж кількох поколінь справжньою духовністю. Так, Андрій Скарґа «грав» церковного анархіста, але насправді був набагато ближчим до Бога, аніж сучасні ревні прихильники анахронічних церковних традицій, попи у першому поколінні, попи, що «визріли» в радянських умовах. Можливо, Розстригай саме тому й пішов з церкви, що був на голову вищий від радянської і пострадянської

Поки Розстригай читав молитву, Аміко стояв на коліні з притиснутою до серця правицею, а хрестився, як католик. Йому пасував католицький фанатизм, як він пасує італійцям, іспанцям, латинос... Жагучий темперамент і палка любов до Мадонни — ось що світилося в його чорних очах. «Яке його

прізвище? Орлик? Так, Орлик... Орел... Друг Сокола-сапсана... Ще чого! Ніякий він мені не друг!»

Коли прощалися, Євдокія усім потисла руки, а Студента поцілувала в чоло...

Георгій сидів «під куполом» і спостерігав за новим політичним спектаклем — цинічним і по-своєму дуже милим — під назвою «Так Звана Більшість». Георгій не міг позбутися відчуття, що поряд сидить Професор і посміхається: усе за алгоритмом. Від цього відчуття Георгію ставало моторошно. Від думки, що він може взяти участь у черговій абсолютно безглуздій і безперспективній метушні, його нудило. На нього з осудом дивилися однопартійці: адже він сидів пасивний і байдуже дивився порожнім поглядом на трибуну, замість того, щоб боротися, боротися і ще раз боротися... Черговий раз боротися невідомо за що. Просто боротися. А поборовшись, розслабитися. Ну чому все так? Георгій нагадав собі слова В.Белінського, які колись, у часи студентства, його обурили до глибини душі. Російський критик писав про те, що малороси завжди вміли хоробро битись і великодушно помирати за свою батьківщину, для них не дивовижа було перемогти сильного ворога малими засобами, але вони ніколи не вміли скористатися плодами своїх перемог. Розгромлять ворогів уцент, виявлять чудеса хоробрості й геройства і розійдуться по хатах пити горілку. Так, Белінський був російським шовіністом, але при цьому хорошим аналітиком. Професор говорив про те ж саме. Для кожного народу притаманний свій спосіб виконання будь-якої дії. Для українців важлива дія сама по собі, а не її результат. Десять років незалежності виявили абсолютну неспроможність отримати результат від численних дій. Ні президента, ні спікера, ні прем'єра, ні закону, ні порядку, ні держави, ні честі, ні справедливості, ні надії... Одна руїна... Поняття «більшість» — не зовсім українське, а точніше — зовсім не українське. На відміну від оптимістичного колективізму і щирої общинної взаємопідтримки росіян, українці навіть у межах маленької сільської громади не любили бути одностайними. Це принижувало їхню гідність. Якщо ж більшість суто випадково, суто ситуативно виникала, то завжди була тимчасовою і непевною. При найменшій зміні вітру вона розпадалася й утворювався громадський хаос, анархія. І це завжди було природнішим для українців, аніж собача слухняність «русской деревні». Так, вони могли ганити громадський не порядок, засуджувати його, таврувати, однак підсвідомо прагнули, щоб так тривало якнайдовше, аби ніхто ними не міг погейкувати. Ось у цьому і є українське щастя: щоб ніхто ніколи ними не керував.

Георгій вийшов із зали.

«Так, я поведуюся неадекватно. Я справді винен? У цей момент я повинен сидіти в парламенті і... І що? Боротися проти віртуальних суперників? Проти віртуальної більшості? Приймати віртуальні закони? Що? Що я повинен робити як громадянин? Що? Як я можу боротися з нинішньою ситуацією в країні? Як? Я сам. Я один. Я бачу те, що не бачать інші. Чи це мені тільки здається? Якщо зараз ми перебуваємо на етапі «руїни», якщо

зараз взагалі неможливо нічого зробити, то навіщо цей маскарад? Навіщо стрясати повітря? Навіщо махати руками? Стоп. А що робити? Сидіти склавши руки і чекати світлого майбутнього? Має ж бути якийсь вихід! Має бути! Де ж він?»

«Відстріляти!» — якось запропонувала Євдокія тоном Снігової Королеви. — Відстріляти два десятки чоловік і мати чистий спокій!..»

Георгія тіпало. Він мало не біг, не в силі вгамувати гнів. У цей момент він готовий був повірити в її слова. Це ж такий простий, прозорий вихід!

«Господи! Що я мелю! Дай, Господи, мені тверезу голову!»

Липинський здивувався, що згадав Бога. Так, він згадав Бога! Що з ним? Георгій завжди вважав себе свідомим атеїстом. Що з ним відбувається?

У голові була якась круговерть думок, емоцій, ідей...

Опам'ятавшись, Липинський був уже біля дверей власного дому. Він увірвався до квартири. У кімнаті сиділа

бліда Євдокія за комп'ютером. У цю обідню пору вона все ще була у нічній сорочці. Жінка тримала в зубах незапалену сигарету.

Георгій відчув щось недобре.

Вона подивилася на нього розгубленими очима. В них блищали сльози.

— Андрій...

— Що? — не зрозумів Георгій. — Який Андрій?

— Студент... — схлипнула вона.

— Що з ним?

— Його більше нема... Вона заплакала.

— Що він зробив? — тихо спитав Георгій. Жінка мовчала.

— Я питаю: що він зробив? За що його вбито? — холодно сказав Георгій.

Євдокія дивилася на нього широко відкритими мокрими очима.

— Що ви задумали? На що його послали? На смерть? Що ви собі думаєте! Ви... Ви... Убивці! — Георгій кричав на повен голос.

Євдокія взяла в руки книгу і запустила нею в Георгія. Той ухилився.

— Так, ми убивці! — зашипіла вона. — А що робити, якщо ти і такі, як ти, — політичні імпотенти? Сидіти, склавши руки? Чекати світлого майбутнього?..

Георгій здригнувся.

— Ви — нікчеми! Навіщо братися керувати державою, не вміючи? Навіщо взагалі ця незалежність, які_ю ви не вмієте нею розпорядитися? Та для вас ця незалежність все одно, що бісер перед свинями! Подивіться на себе! Та з вас увесь світ сміється!.. Ні, пардон, не сміється... Вам Європа гидує подати руку!.. Об вас можна лише ноги витирати!.. А ви обтираєтесь і далі лижете все і всім, кому не лінь!.. Що ви зробили з Україною?.. Де ваша національна гордість?

Георгій палав.

Вона заплакала, присівши на стілець. Потім якось швидко опам'яталася і вже майже сухими очима подивилася на Георгія.

— У мене все, — сухо сказала вона. — А в тебе?..

Георгій не знав, як реагувати. Здається, вона від нього збирається піти. Назавжди.

Неначе на підтвердження його думок, Євдокія піднялася. Вона трохи похитувалася, у руках м'яла сигарету.

— Якщо ти хочеш піти, мені буде дуже боляче, — тихо промовив Георгій. — Я цього хочу найменше...

Вона взяла до губ сигарету. Проте не запаливала її.

— Ти йдеш? — перепитав Георгій.

— Я б пішла... — почала вона і не закінчила.

Георгій кинувся з дому, щоб не бути свідком її втечі, і за мить перед тим, як грюкнули двері, він почув:

— Я чекаю дитину...

Георгій завмер на сходах. «Це мені почулося? Почулося? Ні. Здається, я чув чітко. Я стану батьком. Я — батьком? Нонсенс якийсь. Я не можу бути батьком, бо... бо... Що — бо? Бо я... Я — егоїст! Так, я егоїст! Я не готовий бути батьком сімейства. Це не моє... Як тільки жінки натякали про бажання мати від мене дитину, я відразу ж з ними поривав. Іще чого! Мені так добре було самому. Щоправда, до пори, до часу... А тепер я готовий стати батьком? Не готовий. Не готовий, проте не відмовився б... Так, не відмовився б... Я не відмовився б щоранку прогулятися по парку з дитячою коляскою... Тільки це так несподівано!.. Що в цій ситуації повинен зробити чоловік? Справжній чоловік. Не знаю. Я нічого не знаю. Я настільки поглинений роботою і політикою, що абсолютно не знаю елементарних речей. Я не знаю життя...»

Георгій заїхав на роботу. Він сидів у своєму кабінеті на гвинтовому кріслі і, погойдуючись у ньому вліво-вправо, дивився у вікно.

«Я стан}' батьком. Я стану батьком дитини Євдокії. Тільки Євдокії. Цієї небезпечної, але обожнюваної мною жінки. Я люблю її і водночас боюся...»

До кабінету ввійшла Ірина Марківна. На підносі стояв пахучий чай з материнки.

— А це що? — неухажно спитав Георгій, вказуючи на вазу, де стояли надзвичайно свіжі патлаті рожеві хризантеми.

— Вам це сьогодні знадобиться, — лукаво посміхнулася вона.

«Всюдисущий Старий Ридикюль!» — подумав він.

«Так точно, шефе!» — відрапортувала вона подумки.

Георгій включив комп'ютер і став проглядати інтернет-видання. Він намагався з'ясувати, де міг загинути Студент. Жоден сайт не висвічував жодної події, яка могла тим чи іншим чином бути пов'язаною з націонал-анархістами.

Георгій зайшов до кабінету Льошки-маніяка. Він якраз посилено працював над новою справою.

Георгій невпевнено затупцяв на порозі. Він хотів розпитати його щодо Пупця — чи живий він чи ні.

— Ви щось хотіли, Георгію Андрійовичу?

— Ні.

— А що?

— Та так, нічого.

Льошка підозріливо поглянув на шефа білими очима, проте нічого більше не спитав.

Так нічого і не з'ясувавши, Георгій поїхав на післяобіднє засідання до парламенту.

Повз нього пробіг Білоцерківський. Той на ходу протягнув йому руку, Георгій потис її і притримав на мить, щоб запитати щодо ордену святого Станіслава, членом якого, подекували, він був. Той слухняно зупинився, однак Липинський передумав розпитувати. Натомість Діма спитав:

— Уже знаєш? Георгій похолов.

— Що саме?

— Сьогодні у Москві вбито журналіста Леонтова. Георгій відчув, що у нього на лобі виступили краплини.

Білоцерківський з підозрою подивився на нього:

— Чого ти так розпереживався за цього українофоба?

— Я себе погано почуваю, — збрехав Георгій.

Він протискувався крізь гурт депутатів, помічників і журналістів, не реагуючи ні на привітання, ні на компліменти, ні на пропозицію дати інтерв'ю. Йому треба було зосередитися. Він зупинився біля вікна, що виходило на вулицю Грушевського.

«Леонтов — це їхня справа? Це справа Студента?» Георгій нюхом відчував — так. Він подивився на свої руки: вони тремтіли. Щоб заспокоїтися, Липинський став спостерігати за рухом машин і регулювальником на перехресті. До нього підійшов Борис Бородач.

— Бачу, що твій політичний запал пригас, — засміявся він. — Бачу, ти вагаєшся! — поплескав Георгія по спині Борис. — Молодець! Правду диктує більшість! Хоча я тебе вже не агітую за більшість. Можеш до нас не приєднуватися, тільки вийди зі свого кодла! Уявляєш, який ефект? Скандал на всю Україну!

— Я ніколи не любив провінційні театри з поганою режисурою! — із злістю промовив Георгій. Він себе не впізнавав. Де його врівноваженість? Де його витримка?

Бородач оцінив злий дотеп.

— Що ж зробиш! Від того, що ми безкінечно повторюємо про наш «європейський вектор», до Європи ми не наближаємося. Ми — село. Були селом, селом і залишимося. Але те, що відбувається в нашому селі, для нас має більше значення, аніж те, що діється у Європах та Америках.

Бородач перейшов на шепіт:

— П'ятірка з п'ятьма нулями...

— Що? — не зорієнтувався Липинський.

— Що чув.

Георгій збагнув, що йдеться про суму за вихід з фракції.

— Як ти мені обрид, старий облізлий пацюк! — процідив він крізь зуби.

Борис не образився:

— Не пацюк, а Пупс. Я — Пупс! Але при цьому я — «прима» у нашому містечковому театрі, а ти — актор другого складу, навіть не другого, ти — суфлер!

Тепер настала Бородачева черга бути злим і мстивим. «Чим же тобі відплатити за суфлера?» — гарячково розмірковував Георгій.

— Я вчора бачився з Морозовим... — багатозначно сказав він.

Борис завмер.

Георгій по-садистськи витримував паузу. У Бориса затряслися пальці.

— Провинився... — ехидним голосочком промовив Липинський, розвернувся і пішов по коридору.

«Що з тобою, Липинський? До чого ти опустився? До підлої побрехеньки? Що з тобою діється? Опам'ятайся!»

— Ти прикалуєшся, правда? — смикнув його за рукав Борис, наздоганяючи його.

— Ні, — не змигнувши оком, збрехав Георгій. — Знайдено один втрачений документик, складений тобою, про «законність» незаконних поставок зброї...

Борис закам'янів.

«Невже в точку? Так, Липинський, ти — справжній сокіл-сапсан...» Він посміхнувся і рушив до залу засідань.

Георгія наздогнав Кашук. «Ще один! — подумав Георгій. — За іронією долі я опинився в опозиції до всіх політичних сил — і до своїх, і до чужих».

— Скільки він тобі пропонував? — заглянув Липинському в очі Іван.

Георгій від несподіванки закашлявся, мало не похлинувшись.

«Коли ти ще носив червоний галстук і пас корів у своєму селі, ми із Борисом уже мріяли про незалежну Україну... Нехай ми тепер у різних таборах, однак мене з ним зв'язує більше, аніж з тобою...» — подумки проголосив тираду Липинський, і, здається, Кашук його зрозумів.

— Слухай, брате, що з тобою діється? — артистично обурювався Іван. — Фракція тобою незадоволена. Ти якийсь неухажливий, пасивний. Тобі все байдуже. Так не можна. Ти ж пройшов за списком — відробляй!

Георгій зміряв його зневажливим поглядом: «Ти, селюк у дорогому костюмі! Та хто ти такий, щоб мені вказувати, що я повинен робити?» Погляд Георгія був настільки красномовним, що Кашук зіщулився і пішов геть.

Липинський кипів. Треба було повернутися до зали, однак його щось стримувало. Якесь передчуття... Він не міг ступити ні кроку.

Іззаду він почув старече астматичне дихання. Георгій обернувся. Це був Осман Османов, «Монстр української політики». Осман-огли поклав руку на Георгієве плече. Здається, саме так кладе на плече синові руку батько, — подумав Георгій, який все життя був обділений батьківським теплом.

— Синку, — прохрипів Османов, і Георгій здригнувся. Так його давно ніхто не називав. Липинський вдивлявся в старечі риси обличчя. У водянистих очах Османова він побачив щось таке, від чого в нього в грудях розлилося тепло.

— Я не маю часу говорити з тобою, синку, — сказав Осман-огли. — Коли ти на своєму кіпрському рахунку побачиш семизначну суму, не лякайся. Все чисто. Ти сам знаєш, як розпорядитися грішми... Хоча гроші в нашій справі не головне...

Старий хотів іще щось сказати, однак до нього підійшли двоє молодиків і стали поміж ним і Георгієм. Липинський обурився: як вони сміють влезати в їхню бесіду, однак Османов, сумно посміхнувшись, махнув рукою:

— Прощавай...

Від цих слів у Георгія пробігли мурашки поза шкірою. Саме так прощаються назавжди. Липинський подивився на старого, а той кинув на Георгія той самий батьківський погляд і поволі, немов старий качур, поплився, перевалюючись з ноги на ногу, по коридору. Його підтримували попід руки два здоровані...

«І що це означає? Звідкіля Осман-огли знає про Георгіїв рахунок на Кіпрі? Це шантаж чи підкуп? Шантажують не так. Кладучи гроші на рахунок, хочуть скомпрометувати або підкупити. Це гроші за те, щоб я перейшов до більшості? Не схоже. Надто багато. До того ж, до мене вже підходив Борис. Навряд вони підкупали б мене через старого Османова. Ні, Осман-огли — не того польоту птиця. Що це все означає?»

Липинський зайшов у зал засідань. Займаючи своє місце, він розгублено озирнувся, бо інстинктивно відчував на собі погляди колег. Георгій вирішив узяти себе в руки. Упродовж цього засідання він чемно і дисципліновано натискав на кнопки, як і вся фракція.

Тим часом зал вирував. У принципі хороша ідея щодо більшості виявилася повністю скомпрометованою тим, що втілена була нечесно. Взагалі, якщо розібратися по суті, то першопричина обурення народу проти влади лежить не в тому, що народу погано живеться. Народ терплячий, він навчений терпіти. Просто стало гидко, що держава побудована на брехні.

Щирий українець ніколи не є щирим. Уже в самому словосполученні «щирий українець» затаєна нещирість, оскільки воно не означає те, що здається на перший погляд. У цьому словосполученні слово «щирий» означає «справжній». А справжній українець ніколи не є щирим. Це також синдром Дикого поля. В Дикому полі щирим бути вкрай небезпечно. У Дикому полі виживає топ, хто дбає тільки про себе.

— Слово має Георгій Липинський. Приготуватися Петру Симоненку...

Георгій здригнувся. Він нахилився до мікрофону і сказав:

— Передаю слово Іванові Кащуку.

Той отетеріло подивився на Георгія. Проте швидко опанував себе, і полився дощ красномовного обвинувачення проти «гнилої» більшості. Кащук діяв, як щирий українець: говорив нещиро. Бо більшість виявилася не зовсім гнилою, а зовсім навпаки — бадьорою і живучою, вдало застосувавши принцип Дикого поля.

«Може, порадити опозиційному рухові діяти також за принципом Дикого поля: підступно нападати зненацька, бездоганно влучаючи в ціль?»

У козацькому фольклорі є так багато фантастичних оповідей про козаків-характерників, які руками ловлять кулі; які мають «такі чарівні зерцадла», що посилають гарматні ядра ворогів на них самих; про шаблюки, які самі рубають ворога, поки козаки сплять; про здатність козаків бути невидимими. І це не дивно. Те, що виробляли ті обідранці на полі бою, інакше, як фантастикою, назвати не можна. Обідранці-козаки — це воїни супер-класу, їм під силу було неможливе: здобути перемогу в безвихідній ситуації.

Щирий (читай: справжній) український президент повинен бути характерником і бездоганно володіти тактикою Дикого поля: діяти несподівано і блискавично влучати в ціль. Це одна з умов виживання української держави.

Георгій продовжував уважно слухати виступи, хоча те, що діялося, його вже не зачіпало. Ось виступив Йосип Вінчук. Його класичною фразою було «та' я' має бути» (так, як має бути). Ця фраза — суто українська. А ще кажуть, що українська мова нелаконічна. Лаконічна вона! Тільки вона стала розвиватися не тим шляхом, не «та' я' має бути». Їй нав'язали стилістику і синтаксис російської мови — мови важких книжних конструкцій. А пішла б вона своїм шляхом, усе було б інакше. Колись Георгієва мама казала: українська народна мова, з багатьма синтаксичними конструкціями, є більш європейською, аніж російська. Так, наприклад, у мовознавстві вважається чисто британською конструкція «Сьогодні гарна погода, чи не так?» А в народній мові українців є така ж сама конструкція: «Нині надворі ловко, ге?» І скільки таких «перлів» втрачено через нашу неповороткість!

Узагалі ресурси української мови до кінця ще не вивчені. Скільки колоритних слів в українському політичному словничку виникло за останні кілька років: «спікеріада», «касетний скандал», «темники», «українські остарбайтери», «більшовики», «гарант», «під куполом»... У кожному з цих слів виявляється український гумор, або, як писали в XIX столітті російські українофоби, «пресловутыш малороссий-ский юмор», якого росіяни ніколи не розуміли.

Тим часом слово узяв Самчук. Георгій давно вже переконався: цей генерал належав до тих ораторів, які чим більше вип'ють, тим краще говорять. Зараз він виступав тверезим, тож кайфу від його виступу — ніякого.

Ось і Плющ. Зал, та й вся Україна, слухаючи його виступи, почувають справжній «драйв», саме завдяки «пресловутому малороссийському юмору», такому незрозумілому сусідам. Яка мова! Георгія зовсім не дратували, а навпаки, — захоплювали — колоритні й неповторні «плющици», особливо в фонетиці: українській вимові чужий грецький звук «ф», споконвіків у нас вживалося «хв». Плющ — це поки що неперевершений у новій українській історії політичний шоумен. Забудуть усіх політиків перших десятиліть незалежності, а його — ні.

Юрій Яценко. Ну господи! Чи є у нього іміджмейкери чи не-має? Він же ключова фігура в українській політиці: та навчїть же його говорити по-людськи!

Діма Білоцерківський. Хто тобі, друже, прищепив смачну черкаську вимову? Тебе від українця і не відрізниш! Мудро говориш, але... не вражає. Чому? Мабуть тому, що Біло-

церківський бездоганно володіє мовою як технікою, однак неправильно володіє нею як сигнальною системою: він завжди когось або щось виправдовує...

Борис Бородач, гарант гаранта. Юрист — і цим все сказано. Виступи юристів завжди «несмачні». Хоча вони й хизуються своєю «професійністю», проте насправді — це міф. Одне й те ж саме явище два різні юристи можуть витлумачити цілком протилежно. Липинський завиграшки міг би просто двома влучними ударами розбити палку Борисову промову вщент. Однак він не хотів цього робити. Він не хотів опускатися до рівня словесного маніпулятора. Георгій вважав, що парламент — це цілком окремішний вил діяльності — над'юридичний, надекономічний, надполітичний — парламентський. У парламенті має бути спеціальна порода людей — професійних парламентарів, які працюють «на стику всіх жанрів»...

У Сполучених Штатах баскетбол набагато популярніший від футболу. Чому? Бо американці — нація, яка любить отримувати результат від власних дій негайно. Тому що це нація, де вчать блискавично приймати рішення. Чому в Україні футбол популярніший від баскетболу? Бо футбол — це модель української поведінки. Зусиль багато, хоча результат не гарантований. До речі, спокійні прибалти також цінують баскетбол, може тому вони так швидко справилися зі своєю незалежністю? Щоб переламати ситуацію в Україні, треба примусити українців полюбити баскетбол більше, аніж футбол... Хоча це неможливо. Це суперечить українській суті. Президент, при якому ситуація в Україні зміниться на краще, буде класним гравцем у баскетбол.

Коли Липинський виходив із парламенту, побачив машину швидкої допомоги.

— Хто? — спитав він лікаря.

— Османов. Георгій похолов.

— Це; — серйозно?

— На жаль... Він дивився услід «швидкій». Липинському заболіло серце. По-справжньому. Не заскімлило, не стислося, а заболіло.

За один день кілька втрат і кілька надбань... А точніше, два надбання і дві втрати. Перша втрата — Андрій Браницький, або Студент. Перше надбання — дитина, яка має з'явитися на світ. Друге надбання — величезні гроші. Друга втрата — Осман Османов, людина-загадка. Липинський ніколи не був прямо зв'язаним з ним. Принаймні, він так думав. Однак сьогодні з'ясувалося, що їх таки щось єднало. Щось таємниче і дуже потужне... Осман-

огли знав, що сьогодні помре. І він не жартував, коли говорив про гроші. Що це все означає?

Липинського лякало його теперішнє життя. Він завжди боявся невизначеності й непрогнозованості. А тепер усе стало таємничим і заплутаним...

Він відігнав від себе сумні думки.

Стояв гарний осінній вечір. Бабині літо — щемливе й тужне. У Георгія в руках — рожеві патлаті хризантеми. Він ішов додому. І там його чекали: дружина і діти. Народжені й ненароджені... Майбутні президенти й спікери...

Чим ближче він підходив до свого дому, тим більше його охоплювала непевність. Георгій не знав, як йому бути. Він не знав, як зайти в квартиру, як подивитися Євдокії в очі, що їй сказати.

«Що повинен сказати чоловік жінці, яка повідомила, що чекає дитину? «Я люблю тебе»? «Я щасливий»? Чи ще щось? Як дивно! Я дорослий мужчина. Я прожив чи не половину свого життя, однак нічого не знаю про це саме життя. Я не вмю робити елементарних речей».

Георгій стояв на вулиці під своїм під'їздом і дивився на вікна своєї квартири. Звечоріло. На фоні вікна з'явився силует Євдокії. Вона визирнула із-за фіранки і побачила його. Він помахав їй. Вона також відповіла йому легким помахом руки.

Євдокія була в його піжамі. Її обличчя трохи припухло від сліз. Невже так пізно? Георгій подивився на годинника. Навіщо він примусив її стільки чекати? До того ж, у перший день, коли дізнався про те, що стане батьком. Йому стало соромно. Чоловіки інколи бувають дуже жорстокими до хоча часто це відбувається від незнання, від нерозуміння, від власного чоловічого егоїзму. І справді. Замість того, щоб кинутися їй на шию від звістки, що стане батьком, він холоднокровно пішов на роботу, зробив усі свої справи і, не поспішаючи, повернувся додому. Добре, що Ірина Марківна вклала йому в руки букета. Інакше він би зараз виглядав абсолютним ідіотом. Ніжно-рожеві патлаті пружні хризантеми навіювали сентиментальний настрій. Георгій стояв перед вагітною жінкою не як сильний мужчина, а як слабка дитина, на яку новина впала, як сніг на голову, і вона не знає, що з цим діяти. Чоловік дивиться безпорадними очима і, замість того, щоб дати жінці те, що вона чекає від нього — чоловічої сили, плеча, підтримки, — сам просить від неї того ж.

Георгій уткнувся у плече Євдокії і мало не заплакав від безпомічності. Він згадав молодого красивого Андрія Браницького, старого, однак від того не менш красивого Османа-огли, згадав про маленьку істоту в жіночому лоні.

«Я поводжуся, як розмазня? Так. Чому? Адже чоловік має бути сильнішим від жінки! Але психологами давно вже доведено, що чоловік міцніший від жінки лише фізично, психологічно вона сильніша. Наприклад, участь чоловіків у війнах зовсім не свідчить про їхню силу. Навпаки. З них легше зробити солдатів, зазомбованих виконавців смертної кари. Жінка, навіть пройшовши бойову підготовку, перш ніж убити людину, подумає: а чи варто задля всіх тих політичних ідей, які витворили кабінетні козли,

позбавляти іншу людину життя тільки за те, що та думає інакше? Саме тому з жінок виходять погані солдати, а не через фізичні дані чи репродуктивні функції. В жінці інстинкт самозбереження діє не на рівні особистісному, а загальнолюдському, її важче зазомбувати. Саме тому жінки не воюють. Ось і зараз: не він — чоловік — заспокоїв і пожалів слабку вагітну жінку, а вона його погладила по голові і промовила:

— Не переживай. Все буде добре!

Очевидно, від безглуздості цієї ситуації Георгій та Євдокія в одну мить, мов по команді, розсміялися. Це зняло незручність моменту, і все стало на свої місця.

Георгій з цікавістю розглядав Євдокію у своїй піжамі.

Взагалі вона дуже любила чоловічі речі. В її гардеробі не було спідниць — лише штани, за винятком, звичайно, «маленького французького платтячка». Справжнім відкриттям було те, що вона користується чоловічими парфумами. Спершу вона приховувала від нього це, однак він дуже скоро «унюхав» своїм чутливим носом. Коли Георгій спитав Євдокію: навіщо? — вона знизилася плечима: мені так подобається. На відміну від колишніх Георгієвих коханок, вона була дуже лаконічною, точніше, вишукано лаконічною. Вона не користувалася косметикою і, здається, взагалі не дивилася за собою: не відвідувала, як личить світській дамі, косметичних салонів, фітнес-клубів і всього іншого, однак при цьому вона виглядала в кілька разів свіжішою й ефектнішою від його попередніх жінок. У чому її секрет? Євдокія часом могла зігнорувати манікюром, проте її маленькі пальчики з маленькими акуратно підрізнаними нігтиками («ніхтиками» — написали б у минулому столітті фонетисти і були б праві!) хотілося поцілувати більше, аніж Алісині довгі сильні пальці з довгими нігтями. Євдокія не зважувалася і не слідкувала за калоріями, проте це не позбавляло її принадності, навіть тоді, коли вона за останні місяці проживання з Георгієм набрала ваги. «Ми любимо наших рідних за їхні вади більше, аніж за їхню ідеальність».

Зараз, з підкасаними холошами і рукавами, з короткою стрижкою Євдокія виглядала розбишакуватим хлопчиськом, тим самим хлопчиськом з Андріївського узвозу радянських часів, який гасав пустирями у своїй дворовій шайці.

Георгій та Єва провели гарний тихий вечір, справжній сімейний вечір з усіма принадами сімейного життя, коли Він і Вона щасливі у шлюбі. Тобто нічого особливого не відбувалося: вони просто їли, говорили, дивилися новини, спілкувалися з малим Георгієм і все. І нічого більше. Однак одним сімейним парам ці прості речі приносять щастя, а іншим — ні. Георгій та Євдокія були щасливі.

— І за що ти мене полюбила? — спитав Георгій у Євдокії.

— Ти — герой нашого часу, — вона промовила це так, неначе готова була до запитання.

— Як це? — тільки й спромігся видушити із себе Липинський. — При чому я до геройства?

— Ти неправильно мене зрозумів. Ти і— не публічний герой, ти — герой у лермонтовському розумінні. Ти — найкраще, що може бути в нашому ганебному часі.

Єва посміхнулася. У цей момент вона нагадувала хижу дику кішку, яка милується своїми кошенятами.

Вона раніше лягла спати і заснула, мов дитина. Малий Георгій попросився полежати біля неї в ліжку і так і заснув на великому подружньому ложі. Довелося Георгію піти до кабінету і постелитися на маленькому диванчику. Від цього йому стало і смішно, і радісно. Навіть така деталь, як окупація ложа класичного егоїста двома, тепер уже трьома, коханими істотами приносила йому велике психологічне задоволення.

Зненацька задеренчав телефон. Георгій блискавично відреагував: підхопив трубку, щоб дзвінок не розбудив Євдокію з сином.

— Георгію, покличте Єву! Це терміново! «Ні «здрасте», ні «будь ласка»

— Хто це? — перепитав Георгій, хоча вже до нього дійшло, що це Аміко.

— Це Бернардіно.

Липинський здригнувся. У лігві сицилійської «коза ностри» — у маленькому містечку Корлеоне—так називали всіх перших синів у сім'ї на честь святого Бернарда. —Вона спить,—відрізав Георгій.—Я не буду будити, — додав він, однак усередині в нього все похололо. Він зрозумів, що сталося щось недобре.

— Це правда дуже важливо, — сказав Аміко-Бернардіно. Його голос від хвилювання зривався.

— Друже, — лагідно попросив Георгій. — її зараз не можна нервувати. — Слово «зараз» він підкреслив.

Аміко на протилежному кінці дроту нервував. Він важко дихав у трубку.

— Чи можу я чимось зарадити? — запропонував свої послуги Липинський.

Аміко, трохи повагавшись, повідомив:

— Процесора вбито. Вони почали відстріл... Думаю, Євдокія також у великій небезпеці.

«Я так і знав! — ошпарило Георгія. — І хто це — «вони»?

— Де ви? Я зараз приїду! — натомість сказав він, здивувавшись своїй рішучості.

— Там само, у Євдокії.

Георгій похапцем одягнувся, вийшов з дому і сів за кермо. Він дуже непевно вів машину. Добре, що була вже ніч і рух майже припинився, бо за коротку подорож сталося кілька моментів, коли він не міг справитися з керуванням. Він кілька разів зупинявся, намагаючись стишити тремтіння рук.

Георгія чекали.

Товариство націонал-анархістів явно поріділо. Порожнім стояло крісло з хутом. Воно чайло в собі загрозу, попередження і приреченість водночас. «Я не боюся смерті, — казав якимось Георгієві Професор. — Я вже давно приречений. Але я хочу померти наглою смертю...»

Бракувало викличного погляду Студента, його гордої постави з розставленими на ширину пліч ногами і білими руками на широкому шкіряному ремені. Ат, жаль хлопця!

Не було за спиною у Георгія Євдокії. І слава Богу. Хай собі спить...

Аміко нервово метався по кімнаті. Було видно неозброєним оком, що він не може себе опанувати, про порятунок інших взагалі не йшлося. Аміко потребував жорсткої руки. Без неї він був безпомічним. Здавалося, Бернардо цієї хвилини здатен був обвішатися вибухівкою і наробити дурниць. Його міг вгамувати лише залізний авторитет, якого зараз не було.

«Невже цим авторитетом був для нього Професор? Ні. Не може бути. При всій повазі до Професора, він відігравав роль ідейного та інтелектуального провідника. Ще на роль расігіпо він годився. Однак бути саро сії Шііі сарі він не міг. А Аміко поводить себе так, неначе в організації знищено саме «боса босів». Напевно, смерть Професора і Студента — це ще не все. Далеко не все...»

Просто у вічі Георгія дивилися прозорі очі Діда. Георгій прийняв погляд з гідністю, не відвернувши очей. І правильно зробив. Він зрозумів, що погляд Діда — це погляд снайпера, готового виконати будь-який наказ Сокола-сапсана. Безвідмовно, точно і в ціль. Як і годиться справжньому представникові Дикого поля. Чи знадобиться він Георгієві?

Липинський перевів погляд на Сидора. Здоров'яга Граб'янка дивився на нього тупуватим поглядом персонажа фільму «Огнем і мечем», який мріяв зітнути за раз три ворожі голови.

Дикий — син Професора — вже не був таким зухвалим, як раніше. Він сидів у вишиванці й дивився відданим собачим поглядом на Георгія.

Піп-розстрига Розстригай стояв посеред кімнати в рясі з іконою Георгія-переможця в руках.

Липинський розгубився.

На нього дивилися з очікуванням. Ні, не просто з очікуванням. На нього дивилися, як на лідера. Як на Сокола-сапсана.

«Чого це вони всі?.. Чому вони на мене так дивляться? Що вони від мене чекають? Невже вони думають, що я... Так, вони думають саме про це. Вони чекають, що я зараз скажу: «Ну що ж... Я беру все у свої руки...» Так, саме цього вони чекають! Дзуськи! При чому тут я? При чому? Чого вони всі на мене вирячилися? Я їм що — саро сії шііі сарі з купою грошей?... Стоп. З купою грошей? Так, саме з купою грошей. Тепер я з купою грошей... Невже Османов? Невже Осман-огли? Невже цей монстр української політики був їхнім саро сії іїїі сарі?..»

Ця думка пронизала його мозок як електричний заряд. «Синку, — сказав мені Осман-огли перед смертю, — ти знаєш, як розпорядитися цими грішми...» Він заповів мені націонал-анархізм...»

Георгій глибоко зітхнув і промовив утомленим, як у Османа-огли, голосом:

— Ну що ж... Я беру все у свої руки...

Георгій не спав цілу ніч. Він просидів у своєму кабінеті, час од часу заглядаючи до спальні, де мирно сопіли Євдокія з сином. Липинський малював на листку паперу схему організації націонал-анархістів. Дещо йому вдалося з'ясувати сьогодні вночі. Дещо він знав раніше. Однак усе це було ще оповите таємницею. Георгій написав прізвища, імена і прізвиська. Кілька з них були взяті в чорні рамки.

1. Осман Османов або Осман-огли. Темна конячка української новітньої історії. Георгій був знайомий з ним близько десяти років, однак досі навіть уявлення не мав, на якому бізнесі той розбагатів. Османов пройшов до парламенту за списком партії влади. При цьому йому вдавалося триматися трохи осторонь від публічних політичних процесів. Його місце було в тіні. Однак подекували, що багато хто з перших осіб держави були зобов'язані йому багато чим. Хто і чим? Цього ніхто не знав достеменно. Осман-огли зумів витворити навколо себе ореол таємничості. Хоча смішно було б думати, що він сам створював легенду про себе як ключову особу української політичної тіні. Ні. Скоріш за все, це генетична східна манера вирішувати справи... Що собі ставив на меті Османов, створивши чи підтримавши націонал-анархіст-ську підпільну організацію, яка мала на меті знищити ключових осіб недалугої держави? Напевне, саме знищити ключових осіб недалугої держави... Навіщо йому це? Адже в цій недалугій державі він мав усе. Чи не все? Може, він просто любив Україну? По-своєму. Специфічно. На східний манер. Однак любив її. Любив? Може, так?»

Отже, Османов Осман. Саро сії Шігі сарі. Помер від серцевого нападу.

2. Професор. Володимир Іванович Величко. Професор Київського університету. Мав успішну наукову і викладаць-

ку кар'єру. Лауреат Шевченківської премії в галузі науки. Удівець. У групі націонал-анархістів був «штурманом». Помер від серцевого нападу того ж дня, що й Осман-огли. ... Він сидів у парку на лавочці. Біля нього вмовився дідусь із пуделем. Коли Професор витягнув свій протиастматичний балончик, щоб заприскати собі в горло, дідусь випадково підштовхнув його під лікоть, балончик випав, дідусь подав його Професорові, вибачився і пошкунтильгав геть. Той заприскав собі в горло і задихнувся...

3. Студент. Андрій Браницький. «Вічний студент». Мігрував з вузу до вузу. Писав вірші, друкувався у відомому часописі «Четвер». Його рідні живуть у Львові. Мама і тато — звичайні інженери.

Студента скинули під поїзд метро в Москві. Того ж дня.

4. Аміко. Павло-Бернардо Орлик. Його бабуся — італійська комуністка — познайомилася з дідусем — радянським комуністом, офіцером Павлом Орликом у німецькому концтаборі. Їхній син Петро мав нещастя народитися в Радянському Союзі і вже в один рочок «емігрувати» до Сибіру. Павло Орлик народився в містечку Ворожба Сумської області у родині військовослужбовця. Ним же — тобто офіцером радянської армії — і став, проте в часи незалежності пішов на «гражданку». Побувавши на історичній батьківщині своєї бабусі — у знаменитому сицилійському Корлеоне, — він

повністю змінив своє світобачення. А любов до всього українського йому прищепила бабуся по маминій лінії — учителька історії Серафима Михайлівна Чобіток. В організації націонал-анархістів виконує роль «розвідного»: у нього в руках усі ниточки де місцевих організацій.

5. Євдокія Ханенко. Єва. Кандидат фізико-математичних наук. Народилася і виросла в Києві в родині радянського дипломата. У дитинстві довгий час жила з батьками в Німеччині і на Кубі. Майстер спорту зі стендової стрільби. У групі націонал-анархістів виконує функції «першого пілота». Має позашлюбного сина.

6. Дід. Іван Самійлович Вишневецький. Офіцер запасу. Спеціалізація — «стрілець».

7. Сидір. Сергій Граб'янка. Колишній інженер. Заробляє на життя, працюючи охоронцем у супермаркеті. У групі виконує роль бортінженера, радиста, зв'язківця і охоронця водночас.

Рано вранці на дверях, як примара, стала Єва:

— Мені такий сон жахливий приснився... Неначе Професор у церкві вінчається... Треба йому передзвонити...

Георгій відвів погляд від папірця зі схемою організації націонал-анархізму. Він не знав, що їй сказати.

Липинський піднявся зі стільця, обняв її і прошепотів на вухо:

— Не треба нікуди дзвонити. Якби щось сталося, вони б нам повідомили.

Євдокія з полегкістю зітхнула і, замуликавши якусь веселу пісеньку, пішла на кухню варити собі каву.

Георгій підсунув до себе телефон і зробив два дзвінки. По-перше, подзвонив Віті Дяченку — Таміліному чоловікові. Він дав йому завдання охороняти Євдокію. По-друге, він набрав номер телефону Кості Морозова.

— Я хочу з тобою зустрітися, — сказав Липинський.

— Вже пізно зустрічатися! Я тебе попереджав!

— Костянтинне, я хочу зустрітися з тобою з іншого приводу.

Георгій намагався вкласти в свій голос максимум переконливості.

— Я сказав: ні! — відрубав той, однак трубку не поклав.

— Костя, ти переді мною в боргу. Я врятував тобі життя.

— Чорт! — вилаявся той.

Липинський знав, що Морозов не любить згадувати той випадок студентського життя, коли в гуртожитку зібралися хлопці, причетні до випуску націоналістичної підпільної газетки, яка, за іронією долі, мала назву «Українська правда», зібралися і мало не вбили «стукача» Морозова. Вони б його таки вбили, якби випадково у гуртожитку не опинився зі своїми комсомольськими обов'язками Георгій. Він не знав, за що б'ють Морозова, однак ситуація «всі на одного» змусила його втрутитися... Він схопив руку свого п'яного однокурсника, в якій той тримав мисливський ніж. Ситуація була серйозною. Одного могли убити, інших — посадити. Після бійки Липинський примусив усіх зібратися в гуртожитківській кімнатці і розібратися в тому, що сталося. Після кількох додаткових пляшок «шмурдяка» вирішили,

що Морозов піде куди слід і забере свої свідчення. В міліцію на однокурсників заявляти не буде. Наївно було б думати, що цим усе скінчиться. Звичайно, хлопців виключили з комсомолу і з університету. Однак Морозов лишився живим. Завдяки Георгію. Липинський ніколи не зловживав цим. Нарешті випала нагода, коли Морозов міг відплатити йому тим же.

... Вони зустрілися ніби випадково, у Музеї українського образотворчого мистецтва. Липинський знайшов Морозова у залі Пимоненка. Полотна українського художника настроювали на мирний лад. Георгій любив цей зал. У ньому відчувався настрій української ізольованості від зовнішнього світу. Художник неначе абстрагувався від бруду і зосередився на своєму світі. Він не хотів бачити ганьбу, страх, приниження. Він бачив тепло, світло, любов.

Дивно, що Морозов вибрав цей етнографічний зал. Це було не схоже на нього. Хоча... Може, несвідомо, інстинктивно він хотів цим щось продемонструвати?

Вони стояли навпроти полотна з теплим українським пейзажем і мовчали.

— Мені потрібні всі файли, що стосуються націонал-анархістів, — сказав Георгій тихо. — І щоб у вас нічого не лишилося. Ані слова!

Костянтин покрутив пальцем біля скроні, перебіг до іншої картини.

Липинський підійшов до Морозова ще раз, напружено вдивляючись в обличчя усміхненої жінки на картині.

— Півмільйона доларів тебе чекають на Кіпрі, — прошепотів Георгій.

Костянтин стояв незворушно і роздивлявся полотно Пимоненка. Він про щось напружено думав. Георгій не підганяв його.

Морозов мовчки обернувся і пішов геть. Липинський дивився йому вслід. Його повільна і ніби стареча хода нагадувала передсмертне похитування Османова. Від цієї думки Липинський здригнувся.

Зненацька Морозов обернувся, подивився уважно на Георгія і, трохи повагавшись, повільно підійшов до нього. — Я — сволота, — сказав він. — Я остання сволота. Георгій намагався зрозуміти, про що йдеться. Але боявся поворухнутися, щоб не «сполохати» Морозова. Зараз повинна надійти дуже важлива інформація. Георгія пронизав холод аж до самих кісток.

Морозов підійшов упритул до Георгія і шепнув йому на вухо:

— Це не наші. Це сусіди. Зрозумів?

Липинський не зорієнтувався, про що йдеться. Він нічого не розумів. Намість йому здалося, що Костя марить. Немов на підтвердження його здогадів, той розвернувся і безшумно зник.

Липинський завмер на місці. Він уперся поглядом в темну пляму на полотні «Перед грозою» і гарячково думав:

«Я самогубець. Я типовий самогубець! Навіщо мені все це? Навіщо? При чому тут я до анархістських ігор? Вони уявили себе Творцями, не знаючи анітрохи, що реально відбувається... Чому я повинен їх захищати? Чому я повинен ризикувати заради них своєю репутацією? Своєю кар'єрою? Своїм життям врешті-решт! Морозов може стерти мене на порох. У нього всі

козирі в руках. Він може закопати мене живцем. І я навіть не писну. Дурень я, що вв'язався в цю історію! Дурень, що запропонував йому гроші... Тим більше, що йому здійснити те, що я попросив, неможливо. По-перше, це не його відділ. По-друге, зараз все комп'ютеризоване... І хоч Морозов — професійний хакер, інформація може існувати не тільки на хард-дисках, а ще й на дискетах. Чи зможе він це все викрасти або знищити? За такі гроші... По-третє, цілком можливо, що націонал-анархістів вичислили не українські служби... Бо що це за натяки на сусідів? Костя недаремно бив себе на першій їхній зустрічі в груди, намагаючись переконати, що він вірний син України. Він таки, напевне, вірний син, однак не України... Куди я вліз? У що я вляпався?»

Липинський гарячково розмірковував. Смерть трьох членів угруповання націонал-анархістів в один день не випадкова. Все відпрацьовано до дрібниць. Все продумано до найменших психологічних деталей. Організація, обезголовлена, енергетика знеструмлена... Все передбачено наперед, причому здійснено дуже професійно. Вилучено двох ключових осіб — Осман-огли і Професора. Але при чому тут Студент? Студент також «при чому». Він — фігура символічна. Андрій Браницький був улюбленцем... Зроблено не по-українськи чітко і логічно...

Якщо націонал-анархістів і справді переслідують неукраїнці з кількасотлітньою традицією «сискної» роботи, то справи набагато серйозніші. Отже, націонал-анархістів вважають небезпечними. Настільки небезпечними, що бажають радше їх знищити, аніж дати їм реалізувати свої чорні плани щодо «чорного списку», в якому Георгій бачив такі імена, від яких у нього хололо на серці...

Липинський здригнувся від того, що йому поклати на плече руку співробітниця Музею.

— З вами все гаразд? — стурбовано спитала вона.

— Так... — розгубився він.

— Ми вже закриваємося...

— Зрозумів...

Парламентське життя несподівано втратило для Георгія будь-який інтерес. На допотопний політичний програвач поставили стару платівку під назвою «Тимчасовий уряд». Українська влада затіяла улюблену українську народну забаву — дерибан. Дерибан відбувається в незалежній Україні регулярно — щопівроку. Розподіл комітетів, так званий конкурс на посади керівних посад в Адміністрації Президента, зміна уряду. Коли б не ці пристрасті по-українськи, то присутність влади в Україні взагалі не мала б ніякого сенсу, бо в країні по суті більше нічого не відбувається.

Здобичницька діяльність козаків у Дикому полі попервах була основною. Власне, українці й досі б сиділи на своїх призьбах, лузаючи насіння або співаючи, так би і не вийшли в Дике поле, якби не вона: фантастична можливість здійснювати цю захоплюючу процедуру. Диким полем проходили торгові каравани, блукали кочівники, які щойно пограбували караван... Пізніше здобичництво набуло більш цивілізованих

рис: величезні військові трофеї, які за кілька років фантастично збагатили козацьке військо, що засвідчив козацький літописець Самійло Велично, продовжували бути приємним набутком у ході доволі незрозумілої як для рядового козака метушні, яку пізніше назвали національно-визвольною боротьбою українського народу. Ще пізніше, у добу Гетьманщини, здобичництво набуло нової форми — політичної. Дерібан всередині старшинської еліти мав цілком конкретні паралелі з сьогоденною дійсністю: рівень посади прямо пропорційний «вольностям», які отримує її власник.

Треба визнати, що колись в Україні все було чесніше: здобич ділили по заслугах. А тепер ситуація кардинально змінилася: внаслідок внутрідержавних маніпуляцій і незаконної авторитарності гаранта влада в Україні опинилася в руках тих, хто програв на виборах, тобто непрофесіоналів, і тих, кого народ не поважає.

Георгій спостерігав за колегами, які самовіддано грали у «більшовицько-меншовицькому» спектаклі під назвою «Козаки-розбійники», і ніяк не міг збагнути: що відбувається? Навіщо увесь цей цирк? Чого вони всі домагаються? Все одно буде «руїна». П'ятнадцять років як мінімум, за прогнозами Османа Османова, покійного Осман-огли...

Липинський був на похоронах. Османа поховали тихо, без помпи, за мусульманським звичаєм — без жінок. Ті, хто йому завдячував перебуванням на вищих сходинках ієрархії, не спромоглися прийти. Може, це й добре. Він би й сам цього не хотів. Якщо вже він оголосив таємну війну українським і сусіднім можновладцям, їх «гавкунам» і фінансистам, то він точно не хотів би їх бачити на своєму похороні. Георгій розглядав присутніх. Неважко було «вирахувати» представників спецслужб. Вони явно не вписувалися ні в мусульманський обряд, ані в політично-бізнесовий бомонд, який, попри все, поважав старого «Монстра», і прийшов провести його в останню путь. Справжні, а не декоративні, «тузи» української політики і бізнесу цінували Осман-огли, хоча в новітній історії України його ім'я не згадуватиметься, хіба що... Хіба що хтось захоче написати історію однієї підпільної організації, дуже української, дуже радикальної і дуже елітної, яку очолював далеко не українець...

Минали дні... Морозов не озивався. Георгій не знав, що означає його мовчанка, однак був упевнений, що це якось має скінчитися. Щось має статися. Добре чи погане, але має відбутися. Липинський прийняв правила нової для нього гри, він вступив у небезпечну гру, у гру зі смертю. Георгій «чув» смерть. Вона ще не наважувалася до нього підступити впритул, однак уже уважно спостерігала за ним здаля. Георгій просто фізично відчував її присутність. І була вона не такою, як її описують середньовічні страшилки. Смерть була молодою красивою жінкою, з білявим волоссям, з пробором посередині і «вузлом» волосся ззаду, з виразними сірими очима і тонкими губами. Вона була вбрана в білий плащ з капюшоном. У руках мала великий білий букет троянд. Вона виглядала з-за рогу, чигала на перехресті, вона снілася йому і ввижалася в обличчях перехожих. Вона спостерігала за ним

із-за надгробка на похоронах Осман-огли. Вона уважно вивчала його, немов прицінюючись: з якого боку його взяти.

Липинський відчував, що дуже змінився останнім часом, і це вже неможливо приховати, однак нічого не міг із собою вдіяти. Його перестали цікавити ті речі, якими він жив іще кілька місяців тому — політична кар'єра, адвокатська фірма, зовнішній вигляд... Його хвилювало тільки два життєвих питання: народження і смерть. Тільки ці дві речі мали сенс. Усе решта — мішура, ніщо.

Він свідомо йшов на ризик, щоб захистити Євдокію — жінку, яка носила під серцем його дитя. А вона й сама поводитися як маленька вередлива дівчинка. Ні сіло, ні впало принесла в дім безпритульне кошеня, помила його, причесала, начепила на шию рожевий бантик і пустила Георгію на письмовий стіл. Липинський довго дивився на кошеня, не розуміючи, що все це має означати. Узагалі він ненавидів котів, однак цього разу промовчав. Може, так треба. Жінка в такому стані мудріша. Тож він посміхнувся і навіть погладив кошеня.

Увечері зателефонувала Ганна Миколаївна:

— Георгію Андрійовичу! Я виграла справу! Малого Пупця засудили по повній програмі! Ми зробили це. Єс! Тож навіть у нашій державі можна добитися справедливості!

Липинський привітав Феміду у Шиньйоні, намагаючись бути якомога щирішим. Він не хотів її розчарувувати, тому й не розповів про те, що старого Пупця звільнили з роботи в Адміністрації Президента. Тільки так можна пояснити заслужене покарання гвалтівника, а не заслугами Ганни Миколаївни. Просто «телефонне право» втратило силу щодо Пупця. Навіщо їй це знати? Хай тішиться, думаючи, що перемогла владу...

— Що там у фірмі? — спитав Георгій Ганну Миколаївну, намагаючись і тут виявляти якомога щиріше зацікавлення. Насправді все це було далеким і майже нереальним. Та все ж Липинський порадив, дізнавшись, що після тривалої паузи його співробітники вже почали отримувати зарплату. Отож, хоч тут справи налагоджуються...

Євдокія заснула у нього на плечі. Йому ж не спалося. Він наче чогось чекав. І таки дочекався.

Задеренчав мобільник. Висвітився номер Морозова.

Георгій зрозумів, що зараз прозвучить його вирок, і йому стало легше.

— Я готовий, — сказав Морозов. — Де? Георгій завмер. І справді — де?

— У лігві, — зірвалося з його вуст.

— На Тарасівській? — повеселішав голос Морозова.

— А чом би й ні? — паривував удар той.

— А ти — оригінал...

«Я — оригінал? Так. Це все, що мені лишається. Бути жартівником, носієм чорного гумору. Не виключено, що там на нього чекатимуть з наручниками. І будуть праві».

— Щодо Тарасівської я не згоден. Зустрінемося на безлюдному футбольному полі... На станції «Настуся», за дачами... Пам'ятаєш зі студентських років?

— Коли? — спитав Липинський.

— Завтра. Рівно о п'ятнадцятій нуль-нуль. Ні хвилиною пізніше.

Залишилося трохи менше доби. Півтора десятка годин до тієї межі, за якою — початок. Початок початку або початок кінця. Він визирнув у вікно. Ззовні відсахнулася жінка, яка звідтіля спостерігала за ним. Блондинка з рівним пробором посередині, в білому капюшоні...

Георгій перехрестився... «Треба вивчити хоча б одну молитву... Як там... «Отче наш, ти, що є на небі і на землі...» Ти є на землі? О, Боже, якщо ти є... Ні, я не сумніваюся... Ти є... І на небі, і тут, на землі: Якщо ти даєш мені це випробування, то ти знаєш, що робиш... Якщо ти створив націонал-анархістів, то ти це робив свідомо... Якщо ти віддав їх мені до рук, тож так треба. Тож у цьому є сенс. Ти, Боже, — мудрий і всесильний. Я вірю, що ти вчиниш справедливо... Як потрібно Україні...»

Липинський так і не зміг заснути. Перед очима пройшло все його життя. Він зрозумів, що жив не так, як треба. Він змарнував стільки часу! А міг би... Міг би гори перевернути... Якби правильно жив... Якщо йому судилося пожити ще, він почне все спочатку... Він збере навколо себе однодумців... Він довго і терпляче навчатиме молодь... Він не витратиме жодної хвилини даремно... Він тяжко працюватиме... Він працюватиме тільки на одну ідею... Він знає, як це зробити... Він зробить це... Якщо вціліє...

За вікном падав лапятий сніг.

Георгій піднявся з ліжка о пів на шосту ранку. Прийняв душ, почистив зуби, навів порядок у кабінеті. Знищив усі зайві папери. Попрасував білосніжну сорочку. Вдягнув нову білизну, новий костюм, нові черевики. О дев'ятій він уже був у приватного нотаріуса. Георгій оформив заповіт, переписавши все на Євдокію. Поїхав у банк. Перевів гроші на рахунок сиротинця, яким анонімно опікувався п'ять років. Відвідав батька, який прийняв його дуже непривітно, проілюструвавши «Едипів комплекс». Підїхав до церкви і став нерішуче біля входу. Він хотів сповідатися. Перший і, можливо, останній раз у житті. Вдивляючись у священників, які проходили повз нього, він не наважився звернутися до них з проханням висповідати. Віра до Бога в ньому вже була, а от віри до служителів церкви — ще ні. Георгій розвернувся і пішов геть. Він сів за кермо і приїхав на цвинтар, на могилу матері. Біля неї було місце для могили батька. «Або моєї, — подумав Георгій. — Якщо я помру, я хочу бути похованим тут». Він присів на лавочку, обклав могилу трояндами і замислився. «Дивно перебувати в цьому цвинтарному просторі. За парканом — холодний листопадовий дощ із снігом періщить людей по обличчях, шматує їхній одяг. А тут тихо і затишно. Тут відчувається близькість до «того світу». Тут відчувається близькість до вічності».

«Ма!» — покликав Георгій.

У його задубілому тілі пробігла тепла хвиля. «Ма, я не знаю, чи правильно я чиню. Я заплутався, ма! Як мені бути, ма?»

Георгій закрив очі й прислухався до себе. Там мав озватися мамин голос. Липинський, міцно заплющивши очі, чекав. Він так само чинив у дитинстві, чекаючи, коли ж мама покладе під ялинку в його чобіток подарунок. Кімната була велика, з високими стелями і з старим рипучим паркетом. Вона була напівпорожня — там майже не було меблів, і від цього здавалася просто безмежною. В кутку стояла ялинка. Мама тихо навшпиньки заходила в кімнату — худорлява, з сивиною у волоссі, — вона нахилялася... Георгій спостерігав за нею крізь напівзаплющені очі...

Маленька новорічна казка. Після новорічної ночі життя починалося спочатку. Перший день Нового року — найщасливіший день, коли вірилося, що цей рік буде кращим за попередній, а наступний — іще кращим... І так буде завжди. Завжди. Мама переконувала Георгія в цьому, вона говорила, що життя його побудоване саме за таким принципом: наступний день кращий за попередній, наступний рік кращий за попередній. Все краще і краще. Вгору і вгору... Все буде якнайкраще!..

У Георгія потекли сльози. Він більше нічого і нікого не боявся. Він чинить правильно. Може, не по закону, зате по честі.

Головна проблема українців полягає в тому, що вони уявляли себе пупом Європи. Вони так довго кричали, що вони в центрі Європи, що самі повірили в це. І тепер щиро дивуються: чому пихаті європейці не хочуть визнавати «очевидного»? А чому не сказати чесно, що Україна — околиця Європи, її провінція. Що в цьому поганого? Скандинави, наприклад, не комплексують із цього приводу. Україна сліпо вірить у географічний міф, що Європа закінчується на Сході Уральським хребтом. Цього ніколи не було. Європа завжди закінчувалася Дніпром, заяким починалося Дике поле. Пройде довгий час, поки підросте нове покоління українців, яке тверезо оцінюватиме ситуацію. З'явиться президент, при якому Україна буде самодостатньою провінцією Європи.

Ще одна проблема українців полягає в тому, що вони завжди шукають собі Покровителя. Вони свято вірять в історичний міф, що Литва, Польща, Росія силою заганяли їх під свій дах. Документальна історія свідчить про протилежне. Як тільки Україна отримувала сяку-таку можливість жити самостійно, вона відразу ж кидалася в обійми Покровителя, причому мало не насильно нав'язувала себе йому, як це вона тепер робить щодо Європи. Не треба цього робити. Живи собі, Україно, автономно, за принципом: «моя хата скраю», і все буде в тебе гаразд.

Щойно Європа відчує, що Україні вона не потрібна, що Україна і сама собі дає раду, як Європа силою почне тягнути її до себе, як це робить нині Росія. А вона це відчує... Дайте тільки час Україні, щоб виростало нове, здорове покоління...

Георгій здаля побачив Морозова без шапки, з припід-нятим коміром. Костя ішов своєю старечою ходою по незайманому снігу, залишаючи чорну вервечку слідів. Георгій стояв на місці. Морозов, скоцюрбившись од вітру,

ішов прямо на нього. Георгій побачив у його руках маленький «одноразовий» портфельчик. Морозов розхитував ним у такт ходи. Невже в ньому — все? Цей маленький портфельчик наближався до нього все ближче і ближче. Георгія роздирали суперечливі почуття: він хотів його швидше вирвати з рук Кості і водночас цього боявся. Морозов зупинився, подивився на годинник. Георгій не рушив з місця. Костя поліз рукою в кишеню куртки, чогось шукаючи. Липинський інстинктивно пригнувся. Замість зброї, Морозов витяг цигарку і запалив її. Георгій розслабився. Здаля було видно, що Костя неголений. Здається, теж не спав цієї ночі... їх розділяло сотня-півтори метрів, однак Георгію здавалося, що він бачить кожну зморшку на його обличчі. Морозов куриє і пильно дивився на Георгія.

— Ну йди вже, йди! — кричало все всередині в Георгія.

Він озирнувся навколо — ніде ні душі... Розв'язка всієї цієї історії вже так близько... За двісті кроків від нього. Зараз він вирве той портфельчик і... Що він з ним зробить? Знищить? Ні! Закопає? Ні! Спалить? Ні! Сховає. Де? У Ромка! Так, у Ромка...

Георгій заїде до Ромка. Той стоятиме перед ним у боксерках з намальованими на них зворушливими новорічними ялиночками. За його волохаті ноги триматимуться дві маленькі кучеряві дівчинки в довгих мереживних платтячках і з цікавістю розглядатимуть Георгія. Липинський посміхнеться, віддасть портфельчик і накаже: «Надійно сховати!» Ромко потисне руку Георгієві теплим, сильним і надійним потиском. Тим, що повертає до життя... «Заїжджай до мене на Новий рік, — усміхнеться Ромко. — Щоб твоя нога була першою. Ти приносиш удачу». — «Зав'язано!» — скаже Георгій... і прийде до Ромка з Євдокією і малим Георгієм. Вони першими увійдуть у Ромків дім. Там буде запечене молочне порося і велика фарширована севрюга. І качка в ананасах. І торт. Великий Ромків торт у вигляді новорічної ялинки...

Липинський посміхнувся. Йому до нестями захотілося солодкого. Як у дитинстві...

Георгій тепер ніколи не ігноруватиме солодким. Він більше ніколи не віритиме в міфи про здорову їжу. Здорова їжа продовжує і скорочує життя водночас. Скорочує — за рахунок того, що нервова система, не отримавши того, що їй потрібно для свого задоволення, ламається ще до того, як тіло вмирає. Георгій більше не робитиме тих речей, які скорочують життя. Він піде з політики. Він побудує дім. Він посадить сад. Він виростить і виховає своїх дітей. Навчить їх грати в шахи і баскетбол. Покаже їм світ. Навчить їх мислити і залишатися у життєвому бруді порядними людьми. Він почне життя спочатку. Він житиме. Просто житиме...

Георгій не витримав і рвонув уперед за портфельчиком... Зненацька його відкинуло гарячою хвилею на холодний сніг. Георгій встиг побачити на місці, де мить тому стояв Морозов, стовп жовтогарячого полум'я... і лиш потім почувся звук вибуху...

«Дорогий Георгію! Якщо ти читаєш цього листа, отже, я вирішив в останню мить, що ти — більш гідний жити, аніж я. Ти питаєш — навіщо я це зробив? Тобто навіщо я згодився помінятися з тобою місцями?»

По тому як Дудка, Іванченко і Півень побили мене, я вирішив, усупереч обіцянці, даної тобі, їм помститися... їх посадили... Дудка повісився через місяць... Іванченка убили через півроку... Півень збожеволів...

Ти, напевно, вже зрозумів, що я не міг зробити для тебе те, про що ти мене просив... Я — офіцер...»

Липинський сидів за письмовим столом, втупившись в екран комп'ютера.

Перед очима стояло криваве м'ясиво на білому снігу, від якого тяглася чорна вервечка слідів... Слідів у минуле... Минуле, яке завжди з нами...

На столі біля комп'ютера стояла квадратна пляшка із віскі, поряд з нею — склянка з коричневим напоєм на денці. Георгій не п'янів. Він налив іще віскі і кинув туди два кубики льоду.

— Де ж поділася Євдокія? — обхопивши голову, стогнав Георгій.

Червоне м'ясиво на снігу здригалось... Георгій наливав собі у гранчасту склянку, однак видовище не зникало.

— Єво! Де ти? — заревів Георгій.

Йому хотілося заплакати, однак очі лишалися сухими... Забречав мобільник.

— Алло! Хто це?

— Це я, Вітя Дяченко.

— Чого мовчав? Де ти?

— Мене поранено.

— Що сталося? Де Євдокія?

— З нею все в нормі... Це вона мене... Не повірила, що я від вас... Чому ви мене не попередили, що в неї є зброя?

У Липинського в мозку спалахували різкі болючі блискавки..

— Ти хоч не в лікарні?... В тебе рана від вогнепальної зброї... Не проговорись...

— Я ж не новачок...

— Болить?

— Потерплю...

— Куди вона тебе?

— По ногах...

— Де вона тепер?

— Не знаю...

Георгій ошелешено мовчав. Несподівано його обпік здогад. Він набрав номер телефону Євиної квартири на Тарасівській. Липинський не помилився. Вона була там, разом з усіма. — У вас там що? Звітно-виборча конференція націонал-анархістів? — закричав він у трубку і тільки тепер відчув, як багато випив. Язык заплітався і не слухався його. — Вам що — жити обридло? Зараз вас там усіх і кокнуть! Одним махом!

На протилежному кінці дроту запала довга пауза.

— Ти ж сам нас зібрав... — пролепетала Євдокія. — Ми тебе тут чекаємо...

Георгій перелякався:

— Я? Та як ви повірили! Це ж провокація!.. Ану розбіглися всі швидко! Тільки без шуму!

Він хотів був кинути трубку, як раптом згадав:

— Я тебе зараз заберу...

Георгій п. дхопився з місця і став похапцем одягатися. «Аж надто багато випив...» Кімната похитувалася перед очима. Рука не втрапляла в рукав.

«Як я в такому вигляді за кермо?.. Нічого... У цьому житті треба всього спробувати... Все колись буває вперше... А руки таки не слухаються... Замок не замикається... Нічого — хай хата лишається незамкнена... Може, вона мені більше не знадобиться...»

Георгій вийшов, похитуючись, на сходи...

Перед очима усе пішло обертом.

«Забагато випив...» — пробурмотів він і схопився за металеві поручні, які індійські сусіди, всупереч його волі, поставили для додаткової безпеки... З квартири нижче поверхом різко відчинилися двері... «Дивно... Там давно ніхто не живе...» Чоловік, що вийшов звідтіля, уважно подивився на Георгія, повільно підняв руку і прицілився...

«Що це? Він хоче мене вбити?»

У Георгія підкосилися ноги, ні, не від страху, від випитого. Він різко осів... І саме в цю мить відчув гарячий обпікаючий біль у грудях.

«Він мене вбиває? То чому ж я все ще живий? Він не вцілив мені в серце...»

Георгій сидів на холодних сходах і крізь залізну огорожку бачив, як його вбивця повільно цілиться в нього, щоб цього разу не промахнутися... Йому заважали стовпчики огорожі... «Треба подякувати сусідам...» Убивця був без маски. «Навіщо йому маска? Адже він іде вбивати». Обличчя у вбивці було безбарвне... Георгій нізащо б його не впізнав на очній ставці, якби йому довелося лишитися живим...; «Напевне, таким і має бути обличчя кілера...»

Георгій не мав сили зробити щось на свій захист. Він спокійно спостерігав за холоднокровним убивцею... «Це кінець. Хто ж навчить моїх дітей грати в шахи і баскетбол?» У цю мить Георгій почув постріл звідкілясь ізгори-і одночасно побачив чорну дірку в лобі свого убивці і йоте здивований погляд.

Липинський підняв важку голову. Люк на горище був відкритий. Звідтіля виднілася рушниця з оптичним прицілом... Того, хто був за нею, він не бачив, проте знав напевно, що звідтіля дивляться на нього Ісусівські очі Діда...

...Мама була поруч. Сокіл-сапсан пронизував його випробувальним поглядом. Десь плакало дитя... Мабуть, ще ненароджене. Довкола все було сліпучо білим. За білосніжно-білим парканом білосніжно-білий сад. Не зимовий, ні. Дуже теплий сад. Наче зроблений із спеціального білого воску. Під парканом сидів білий Бог з білою довгою бородою. Він не був холодним.

Він був теплим і люблячим. Бог сидів на білій мармуровій лавці й посміхався. Георгій уперше бачив Бога, хоча й не міг роздивитися його обличчя. Тепер він повірив маминим словам, яка казала, що Бог не такий, як на іконі. Бог добрий і веселий. Усміхнений Бог дивився на Георгія. «Підійди до нього», — легенько рукою підштовхнула його іззаду мама. А він — маленький хлопчик. Він підійшов до Бога і сів йому на коліна. Бог погладив його по голові і нічого не сказав...»

Який дивний «той світ», — подумав Георгій.

Він чекав, коли до нього прилетять янголи. Так має бути. Мама казала. І має зазвучати ангельський хор.

Здалеку почувся спів. «Ось він, ангельський хор. Дивний спів... Чому така дивна мелодія? Зовсім не схожа на ангельську. Циганщина якась, чи що?..

«... Повернувся, повернувся

Наш Георгій дорогий!

Пий до дна!

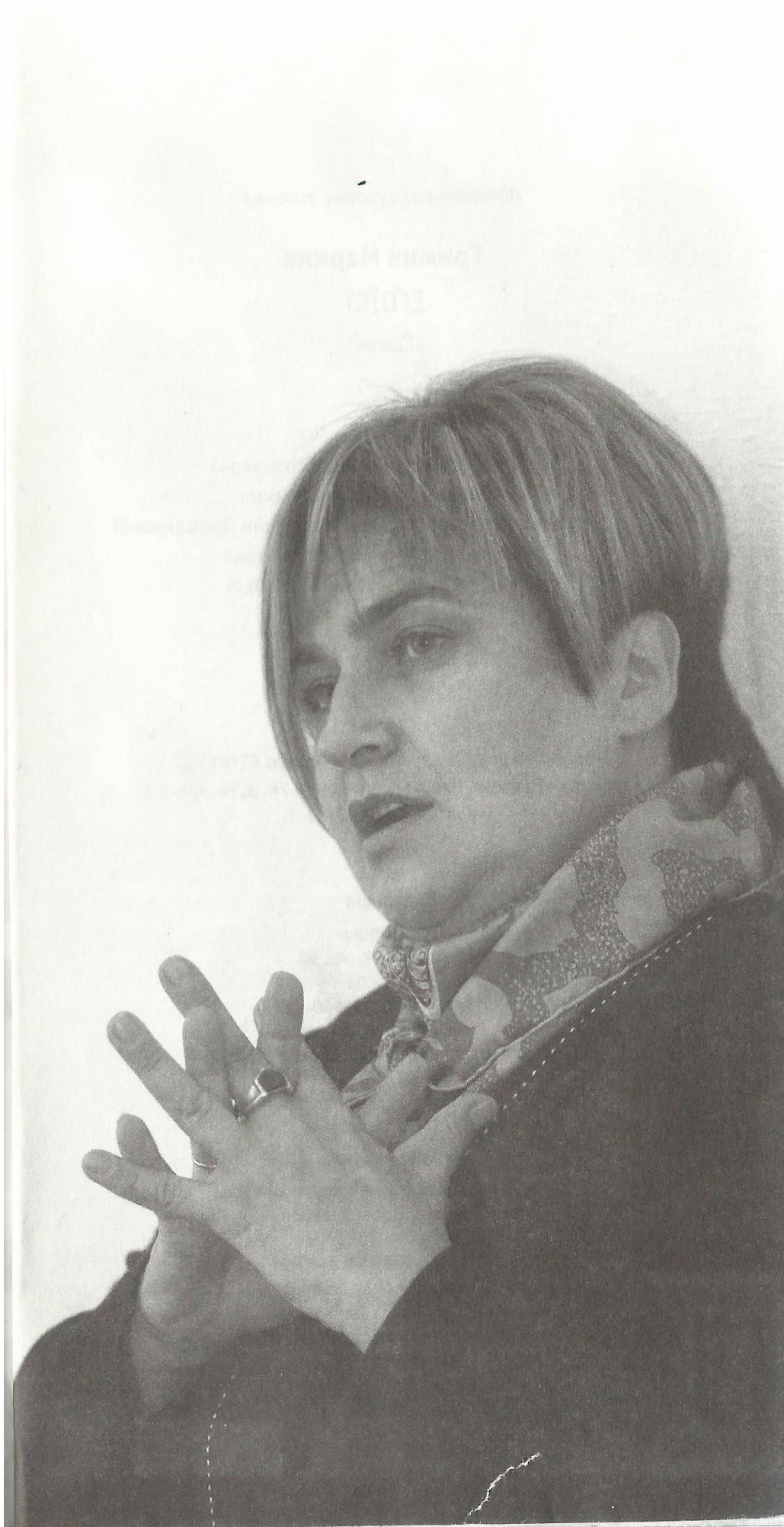
Пий до дна!...» ...

Отже, я помер? Чи ні? Вони співають на моїх похоронах? Як я й заповідав. Я навіть бачу їхні обличчя, хоча трохи розпливчасто... Ось Євдокія... «Я тебе люблю»... Ромко... «Привіт, друже! Так хочеться солодкого...» Ігор Ільчишин... «У тебе новий імідж? Супер!»... Марина... Зі своїм чорним гумором... Що вона цього разу каже? «З поверненням!.. З поверненням, Егоїсте!...»

Про автора

Марина Гримич – письменник, науковець-етнолог. Доктор історичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Автор 6 романів – «Ти чуєш, Марго?» (2000), «Варфоломієва ніч» (2002), «Магдалинка» (2003), «Егоїст» (2003), «Мак червоний в росі...» (2005), «Фріда» (2006) – та 3-х монографій – «Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців» (2000), «Інститут власності у звичаєво-правовій культурі українців XIX – початку XX ст.» (2004), «Звичаєве цивільне право українців XIX – початку XX ст.» (2006).

Пропоную читачам перевидання мого роману «Егоїст», якому пощастило отримати першу премію на Всеукраїнському літературному конкурсі «Коронація слова» (2002 р.). Вийшовши в 2003 р. у видавництві «Кальварія», він – практично без піару – блискавично розкупився і ввійшов до довгого списку номінації «Красне письменство» Всеукраїнської рейтингової акції «Книжка року» (2003 р.). Я питала себе: в чому секрет його успіху? Напевне, в тому, що в ньому йде мова про ті речі, про які неможливо довідатися з преси або телебачення, зокрема, про «виворотку» сучасного політикуму, про кулуарне життя Верховної ради, про те, чи є насправді елітою сучасні українські політики, які так себе називають, і відповідь на питання, хто ж насправді є українською елітою.

Видавництво «Дуліби» представляє нову серію художньої літератури «Дежавю», яка, без сумніву, стане окрасою бібліотеки літературного гурмана, якого передусім приваблює естетично виданий вишуканий текст з глибоким історичним контекстом і високою пізнавальною вартістю.

